

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ»

Кафедра загального і слов'янського мовознавства

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

Кафедра іноземних мов та перекладознавства

ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

Кафедра загального та прикладного мовознавства і слов'янської філології

УКРАЇНСЬКИЙ МОВНО-ІНФОРМАЦІЙНИЙ ФОНД НАН УКРАЇНИ

Центр теоретичної, прикладної та комп'ютерної лінгвістики

МОВНИЙ ПРОСТІР СУЧАСНОГО СВІТУ

30 травня 2025 р.

КИЇВ

Мовний простір сучасного світу: Тези доповідей ІХ Всеукраїнської наукової конференції студентів, аспірантів і молодих учених (м. Київ, 30 травня 2025 р.). Київ : НАУКМА. 381 с.

Оргкомітет конференції

Голова оргкомітету

Куранова Світлана Іванівна, кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент, завідувач кафедри загального і слов'янського мовознавства, Національний університет «Києво-Могилянська академія»

Заступники голови оргкомітету

Близнюк Катерина Ростиславівна, кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри загального та слов'янського мовознавства, Національний університет «Києво-Могилянська академія»

Пальчевська Олександра Святославівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов та перекладознавства, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Члени оргкомітету

Широков Володимир Анатолійович, доктор технічних наук, академік НАН України, директор Українського мовно-інформаційного фонду НАН України

Загнітко Анатолій Панасович, член-кореспондент НАН України, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри загального та прикладного мовознавства і слов'янської філології Донецького національного університету імені Василя Стуса

Лучик Алла Анатоліївна, доктор філологічних наук, професор кафедри загального і слов'янського мовознавства, Національний університет «Києво-Могилянська академія»

Тищенко Олег Володимирович, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри іноземних мов та перекладознавства, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Гарбера Ірина Володимирівна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри загального та прикладного мовознавства і слов'янської філології Донецького національного університету імені Василя Стуса

Надуготенко Маргарита Володимирівна, кандидат філологічних наук, керівник Загального-українського центру словникарства, старший науковий співробітник Українського мовно-інформаційного фонду НАН України

Чабан Анастасія Василівна, старший викладач кафедри загального та слов'янського мовознавства, Національний університет «Києво-Могилянська академія»

Збірник укладено за матеріалами ІХ Всеукраїнської наукової конференції студентів, аспірантів і молодих учених «Мовний простір сучасного світу», присвяченої проблемам слов'янської філології; зіставним, порівняльно-історичним та перекладознавчим дослідженням; історії та сучасному стану української мови; мові, тексту та дискурсу; дослідженням мови в антропологічній парадигмі. Розраховано на наукових працівників, викладачів, аспірантів, студентів філологічних спеціальностей.

За зміст наукових праць та достовірність наведених фактологічних і статистичних матеріалів відповідальність несуть автори.

ЗМІСТ

<i>Альошин Владислав</i> ВИКОРИСТАННЯ СЕРЕДОВИЩА «WHISPER» ДЛЯ ТРАНСКРИБУВАННЯ ДІАЛЕКТНОГО МОВЛЕННЯ (на матеріалі наддністрянського говору).....	10
<i>Антоненко Єлизавета</i> АРХЕТИПИ ВОГНЮ І ВОДИ У МОВОТВОРЧОСТІ ЛІНИ КОСТЕНКО	16
<i>Азеєва Вікторія</i> ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ОБРАЗНИХ ЗАСОБІВ У СЕРІАЛІ «ШЕРЛОК» (2010).....	21
<i>Балабаш Анастасія</i> ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕДАВАННЯ АВТОРСЬКИХ НОВОТВОРІВ У ПЕРЕКЛАДІ РОМАНІВ ДЖ. РОУЛІНГ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ	26
<i>Барановська Лідія</i> ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНОЇ ГРУПИ «МЕБЛІ» В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ТА ПОЛЬСЬКІЙ МОВАХ.....	32
<i>Баторик Софія</i> АНАЛІЗ ВІЙСЬКОВИХ СЛЕНГІЗМІВ У ФІЛЬМІ «КІБОРГИ»	40
<i>Близнюк Катерина</i> АСОЦІАТИВНИЙ ЕКСПЕРИМЕНТ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДІАГНОСТИКИ ТРАНСФОРМАЦІЙ МОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ СУСПІЛЬСТВА	43
<i>Бобок Вікторія</i> ПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МОВНИХ ЗАСОБІВ ПЕРЕКОНУВАННЯ В ПРОМОВАХ ПРЕЗИДЕНТІВ УКРАЇНИ ТА США НА ТЕМУ ВІЙНИ (на матеріалі виступів 2022–2024 років).....	47
<i>Бойко Марія</i> СУЧАСНІ МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МОВНОЇ СИТУАЦІЇ КИЄВА У ВОЄННИЙ ПЕРІОД 2022–2023 РОКІВ.....	52

<i>Вихопень Ольга</i>	ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ТЕРМІНІВ СФЕРИ ІМУНОЛОГІЇ З АНГЛІЙСЬКОЇ ТА ПОЛЬСЬКОЇ МОВ НА УКРАЇНСЬКУ.	58
<i>Данилейко Юлія</i>	ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ ОПИТУВАННЯ ЖИТЕЛІВ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ НА ПРЕДМЕТ ЗНАННЯ ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ДІАЛЕКТИЗМІВ	62
<i>Даценко Єлизавета</i>	ПСИХОЛІНГВІСТИЧНА ЕКСПЕРТИЗА: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЙНИЙ АСПЕКТ	67
<i>Дехтяр Поліна</i>	МОТИВАЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ НАЙМЕНУВАННЯ МОЛОЧНИХ БРЕНДІВ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ УКРАЇНИ ТА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ	71
<i>Дубанич Анна</i>	ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ТЕРМІНОЛОГІЇ ДИСКУРСУ ІНКЛЮЗІЇ	77
<i>Дубровіна Анастасія</i>	ОБРАЗИ-СИМВОЛИ В ПОЕЗІЇ КАЗИМИРА ПШЕРВИ-ТЕТМАЄРА	81
<i>Гамеза Ірина</i>	КАТЕГОРІЯ АВТОРИЗАЦІЇ В УКРАЇНСЬКИХ ТА АМЕРИКАНСЬКИХ ЗАГОЛОВКАХ ОНЛАЙН-НОВИН, ПРИСВЯЧЕНИХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКІЙ ВІЙНІ	89
<i>Гарбера Ірина</i>	ЕМОТІОЛОГІЯ І ПРИКЛАДНА ЛІНГВІСТИКА: ПЕРЕТИН І ВЗАЄМОДІЯ.....	94
<i>Гончарова Ярослава</i>	ФЕМІНІТИВИ У ПУБЛІЧНОМУ МОВЛЕННІ УКРАЇНСЬКИХ СИЛОВИХ СТРУКТУР: СЛОВОТВІРНИЙ АСПЕКТ	97
<i>Горкавенко Вікторія</i>	ЛІНГВО-КУЛЬТУРНІ РЕАЛІЇ В ОРИГІНАЛІ ТА ПЕРЕКЛАДІ НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ НІЛА ГЕЙМАНА «NORSE MYTHOLOGY».....	102
<i>Грабчак Мар'яна</i>	ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ІДЕНТИЧНОСТІ ФУТБОЛЬНИХ ФАНАТІВ.....	108

Калашник Вікторія	
СТВОРЕННЯ ПОЛІВАРІАНТНОГО ПАРАЛЕЛЬНОГО КОРПУСУ УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДІВ ПОВІСТІ ДЖОРДЖА ОРВЕЛЛА «ANIMAL FARM» ТА ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ ДЛЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ВАРІАНТНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ	113
Каньовська Ілона	
ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ОДНОКОМПОНЕНТНИХ ТА ДВОКОМПОНЕНТНИХ ТЕРМІНІВ У СФЕРІ КІБЕРБЕЗПЕКИ.....	120
Кіс Сніжана	
ЛІНГВОКУЛЬТУРНА СПЕЦИФІКА ЛОКАЛІЗАЦІЇ АНІМАЦІЙНОГО ФІЛЬМУ «МОАНА»	125
Кім Юлія	
ПЕРЕКЛАД ПОЛІСЕМІЧНИХ ТЕРМІНІВ У ПОЖЕЖНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ.....	129
Клошкo Polina	
MECHANISMS OF CONTROL IN THE DYSTOPIAN WORLDS OF GEORGE ORWELL'S 1984 AND SANDRA NEWMAN'S JULIA	132
Конівіцька Тетяна	
УКРАЇНСЬКА МОВА ФІЛЬМІВ ПЕРІОДУ «ПОЕТИЧНОГО КІНО»: ЗНИЩЕННЯ ТА ВІДНОВЛЕННЯ	137
Константинова Алла	
ПАРАЛІНГВІСТИЧНІ ЗАСОБИ КОМУНІКАЦІЇ ЯК ВАЖЛИВИЙ АСПЕКТ СПІЛКУВАННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ.....	142
Козанчук Анастасія	
ГЕНДЕРНА НЕРІВНІСТЬ У МОВІ	148
Кроль Вероніка	
МЕДИЧНІ ТЕРМІНИ У ХУДОЖНЬОМУ ТВОРІ ТЕСС ГЕРРІТСЕН «САД КІСТОК»: ЛІНГВІСТИЧНИЙ ТА ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧИЙ АНАЛІЗ.....	154
Кричковська Уляна	
СЕМАНТИКО-СТИЛІСТИЧНІ РИСИ УКРАЇНСЬКОЇ ПІСЕННОЇ ЛІРИКИ ПЕРІОДУ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ	159
Куліков Максим	
ОСОБЛИВОСТІ АВДІОВІЗУАЛЬНОГО ПЕРЕКЛАДУ ХУДОЖНЬОГО КОМЕДІЙНОГО ФІЛЬМУ «БАРБИ»	166

<i>Кузьміна Анастасія</i>	КОНЦЕПТ «СЕСТРИНСТВО» В УКРАЇНСЬКІЙ МОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ.....	172
<i>Кильошик Анна</i>	МОВНОПСИХОЛОГІЧНИЙ ПОРТРЕТ ЛІНГВОПЕРСОНИ: АЛГОРИТМ АНАЛІЗУ.....	177
<i>Кисіль Вікторія</i>	ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ІНСТРУКЦІЙ ДО КУХОННОГО ПРИЛАДДЯ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ УКРАЇНСЬКОЮ.....	181
<i>Левус Андріана</i>	ПЕРЕКЛАД ЛЕКСИКИ НА ПОЗНАЧЕННЯ НАДПРИРОДНОГО У СЕРІАЛІ «SUPERNATURAL»	185
<i>Лукаш Анастасія</i>	ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНЕ ПОЛЕ «ГОЛОД» В УСНОМУ МОВЛЕННІ ЖИТЕЛІВ ТЕРНОПІЛЬЩИНИ: АНАЛІЗ ЗА МАТЕРІАЛАМИ ДІАЛЕКТНИХ ЗАПИСІВ	189
<i>Луцишина Наталія</i>	КОНФЛІКТНІ МЕДІЙНІ ТЕКСТИ В МЕРЕЖІ INSTAGRAM ЯК ОБ'ЄКТ ЛІНГВІСТИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ	194
<i>Меренич Антоніна</i>	ФЕМІНІТИВИ В ДИСКУРСІ СОЦМЕРЕЖ: АРГУМЕНТАТИВНИЙ АСПЕКТ.....	199
<i>Мізга Тетяна</i>	СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ТЕРМІНІВ СФЕРИ СТОМАТОЛОГІЇ.....	204
<i>Молнар Ніка</i>	ОСОБЛИВОСТІ ІМІДЖЕВОГО ІНТЕРНЕТ-ДИСКУРСУ МІЖНАРОДНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ АНГЛІЙСЬКОЮ ТА УКРАЇНСЬКОЮ МОВАМИ (на матеріалі міжнародної організації UNICEF в Україні).....	208
<i>Мончак Яна</i>	ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ЖАРГОНІЗМІВ І СЛЕНГІЗМІВ У СЕРІАЛІ «КЛАН СОПРАНО»	214
<i>Moroz Vladyslav</i>	COPYWRITING TEXT: PROBLEMS OF MODERN DEFINITION	219

<i>Наконечна Вероніка</i>	
РОЛЬ ФЕМІНІТИВІВ У ФОРМУВАННІ ГЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПІВ	222
<i>Належита Марта</i>	
ВОЄННА ЛЕКСИКА. АНАЛІЗ ТА ПОРІВНЯННЯ	228
<i>Нестерчук Єва</i>	
ОСОБЛИВОСТІ АВДІОВІЗУАЛЬНОГО ПЕРЕКЛАДУ АНТРОПОНІМІВ ТА КВАЗІАНТРОПОНІМІВ ДИСТОПІЙНИХ КІНОФІЛЬМІВ (на матеріалі перекладу серії фільмів «Голодні ігри»).....	231
<i>Новицька Вікторія</i>	
СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОЕТИЧНОГО ПЕРЕКЛАДУ НА ПРИКЛАДІ СОНЕТІВ ЕЛІЗАБЕТ БАРРЕТТ БРАУНІНГ	236
<i>Паламарчук Анастасія</i>	
КОНЦЕПТ «ВІЙНА» В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ДИТЯЧІЙ ЛІТЕРАТУРІ.....	239
<i>Пістун Яна</i>	
ЛОКАЛІЗАЦІЯ ЯК СТРАТЕГІЯ ПЕРЕКЛАДУ В РЕКЛАМІ НАФТОПЕРЕРОБНОЇ ПРОДУКЦІЇ.....	243
<i>Політанська Анастасія</i>	
ПРИКЛАДНА ЛІНГВІСТИКА У ВИРІШЕННІ МОВНИХ КОНФЛІКТІВ	246
<i>Потаржевська Олеся</i>	
ОНІМНИЙ ПРОСТІР АМЕРИКАНСЬКОЇ КІНЕМАТОГРАФІЇ ПРО РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКУ ВІЙНУ	252
<i>Прус Аліна</i>	
ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС	258
<i>Ряполова Яна</i>	
ОБРАЗ РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ В УКРАЇНСЬКО-КАНАДСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ	262
<i>Руна Олена</i>	
КОНЦЕПТ «УСПІХ»: ПОНЯТТЄВИЙ СКЛАДНИК (на матеріалі сучасних лексикографічних праць)	267

<i>Салик Ірина</i>	
ЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ МЕМІВ	271
<i>Самборська Софія</i>	
МОВНА ІНЖЕНЕРІЯ В ДІЇ: УПЛИВ РАДЯНСЬКОГО ТОТАЛІТАРИЗМУ НА УКРАЇНСЬКУ МАТЕМАТИЧНУ ЛЕКСИКУ	276
<i>Сендер Соломія</i>	
ОБРАЗНИЙ КОМПОНЕНТ КОНЦЕПТУ БОРОТЬБА В УКРАЇНСЬКИХ ПАРЕМІЯХ	286
<i>Сеник Софія</i>	
ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ МОТИВАЦІЙНИХ ПРОМОВ ІЗ РЕСУРСУ TED.....	294
<i>Серафим Анастасія</i>	
ЕВФЕМІЗАЦІЯ ТЕМИ ВІЙНИ У НОВИННОМУ МЕДІАДИСКУРСІ (на матеріалі української та англійської мов).....	299
<i>Середницька Марія</i>	
СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ВЕТЕРИНАРНИХ ТЕРМІНІВ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ НА АНГЛІЙСЬКУ	304
<i>Сліпченко Ольга</i>	
ОЦІННО-ХАРАКТЕРИЗУВАЛЬНА ФУНКЦІЯ ЗВЕРТАНЬ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ.....	310
<i>Смерека Максим</i>	
СИНТЕЗ МОВНИХ ЗАСОБІВ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ ЕМОЦІЙНИХ СТАНІВ ПЕРСОНАЖІВ У РОМАНІ МАРІЇ МАТІОС «МАМІЙ»	314
<i>Сорочинський Данило</i>	
ПЕРЕКЛАД ЯК СКЛАДОВА ЛОКАЛІЗАЦІЇ КОМП'ЮТЕРНИХ РОЛЬОВИХ ІГОР (на матеріалі перекладу комп'ютерної гри «BALDUR'S GATE III»).....	320
<i>Талько Маркіян</i>	
ПОРІВНЯННЯ РУМЕЙСЬКОГО ІДІОМУ ТА ГРЕЦЬКОЇ МОВИ НА ЛЕКСИЧНОМУ РІВНІ НА ПІДСТАВІ МАТЕР'ЯЛУ ЗІ СПИСКУ СВОДЕША	324

<i>Таран Марта</i>	ПЛАТФОРМИ ТА ІНСТРУМЕНТИ ДЛЯ РОБОТИ КОПРАЙТЕРА ЯК ФАХІВЦЯ ЗІ СТВОРЕННЯ ЕФЕКТИВНИХ ТЕКСТІВ.....	340
<i>Торчук Дар'я</i>	ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ НА ПОЗНАЧЕННЯ АМБІВАЛЕНТНИХ РИС ЯКОСТЕЙ ЛЮДИНИ У ФРАЗЕОЛОГІЇ УКРАЇНСЬКОЇ, ІСПАНСЬКОЇ ТА КОРЕЙСЬКОЇ МОВ.....	345
<i>Тимофеева Олександра</i>	ІДЕОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ПЕРЕКЛАДНОЇ МНОЖИННОСТІ ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ (на матеріалі українськомовних перекладів роману Дж. Орвелла «1984»).....	350
<i>Харатян Софія</i>	БІБЛІЙНА СИМВОЛІКА ЯК ОСНОВА СИСТЕМИ СЛІВ-СИМВОЛІВ У ТВОРЧОСТІ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ.....	355
<i>Хмелькова Оксана</i>	ЗАСОБИ ВПЛИВУ В СУЧАСНІЙ РЕКЛАМІ: ПСИХОЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ	360
<i>Чорнопис Христина</i>	ЛЕКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА СПОСОБИ ПЕРЕКЛАДУ БАГАТОКОМПОНЕНТНИХ ВІЙСЬКОВИХ ТЕРМІНІВ	364
<i>Шумило Вікторія</i>	СМАКОВІ Й ГАСТРОНОМІЧНІ МЕТАФОРИ В РАНЬОМУ ЕПІСТОЛЯРІЇ МИХАЙЛА КОЦЮБІНСЬКОГО	370
<i>Щербина Марія</i>	МЕТА ВИКОРИСТАННЯ СЛЕНГІЗМІВ У РОМАНІ АНАСТАСІЇ НІКУЛІНОЇ «ЗГРЯЯ».....	377

Владислав Альошин

Національний університет «Кієво-Могилянська академія»

ВИКОРИСТАННЯ СЕРЕДОВИЩА «WHISPER»
ДЛЯ ТРАНСКРИБУВАННЯ
ДІАЛЕКТНОГО МОВЛЕННЯ
(на матеріалі наддністрянського говору)

У роботі проаналізовано використання ASR-моделі «Whisper» на матеріалі діалектного мовлення. Проведено оцінку ефективності роботи та проблем, які постають перед програмою в ході опрацювання запису. Акцент зроблено на фонетичних, морфологічних, а також лексичних особливостях транскрибованого тексту. З'ясовано перспективи використання ASR-інструментів для подальших діалектологічних досліджень.

Ключові слова: «Whisper», ASR-інструменти, діалектне мовлення, діалектизми, наддністрянський говір, штучний інтелект (ШІ), транскрибування.

The research justifies using the ASR model “Whisper” on dialect speech material. An assessment of the efficiency of the work and the problems that the program faces during the processing of the recording was carried out. The emphasis is on the phonetic, morphological and lexical features of the transcribed text. Trends in the development of using ASR tools to future dialectology research.

Key words: “Whisper”, ASR tools, dialect speech, dialectisms, naddnistri-anskyi dialect, artificial intelligence (AI), transcription.

З розвитком технологій штучного інтелекту (AI) перед дослідниками в різних сферах відкрилося нове вікно можливостей, винятком не стала і діалектологія. Одним із векторів засто-

сування AI у цій сфері стало використання автоматичного розпізнавання мовлення (ASR) для транскрибування діалектного матеріалу з метою швидкого та ефективного аналізу даних і в перспективі – створення корпусу українських діалектів.

Автоматичне розпізнавання мовлення – це сфера, де поєднуються досягнення комп'ютерного зору (CV), оброблення природної мови (NLP) та специфічні аспекти аудіооброблення, як-от зниження рівня шуму, покращення якості звуку, виокремлення мовних сигналів у складних акустичних середовищах [1, с. 39]. В останнє десятиліття з поширенням глибоких нейронних мереж (DNN) ASR-інструменти почали «моделювати складні зв'язки між аудіосигналами та текстом, вивчаючи важливі характеристики на різних рівнях» [1, с. 40]. Це дозволило вивести якість транскрибування на цілком новий рівень, як наслідок, ми маємо на ринку десятки інструментів, доступних для різних типів задач. Одним із найефективніших на сьогодні залишається «Whisper».

«Whisper» – це «модель для розпізнавання мовлення, розроблена компанією OpenAI і випущена у 2022 році. Модель відрізняється високою точністю розпізнавання мовлення навіть у складних акустичних умовах, таких як наявність шуму або низька якість запису [1, с. 41]. Модель «Whisper» була навчена на «680 000 годин аудіо, що становить одну з найбільших колекцій даних для навчання моделі розпізнавання мовлення» [1, с. 42].

Однак використання навіть провідних моделей породжує низку труднощів у їхньому застосуванні. Ключовими проблемами у роботі з діалектним мовленням є:

- відсутність механізму code-switching, тобто програма не може перемикатися між кількома мовами і транскрибує текст у рамках однієї лексичної системи;
- нівелювання фонетичних особливостей певного говору, програма коригує їх відповідно до літературних норм;
- насамкінець – складність у розпізнанні власне діалектизмів.

Для детальнішого ознайомлення з особливостями використання ASR-інструментів було проведено аналіз транскрипції діалектологічного запису, зробленого студенткою НаУКМА Новицькою Лідією у 2011 р. на території с. Гайок, Бережанського району Тернопільської області, що належить до наддністрянського говору. Вибір запису мотивовано тим, що цей говір «об'єднує багато говірок з вузьколокал. особливостями на різних структур. рівнях, що створює його внутр. діал. розмаїтість; водночас усім цим говіркам притаманний ряд важливих спільних рис» [ЕУМ].

Найхарактерніше роботу середовища «Whisper» демонструють фонетичні особливості говору (перше слово у парі – вимовлене мовицею, друге – транскрибоване «Whisper'ом», тут і далі):

- 1) сильне «укання», що проявляється у зближенні ненаголошеного [o] з [y] (к^урова – корова, курові – корови);
- 2) ненаголошене [a] після м'яких приголосних часто переходить в [e]:
 - a. под^ивл^юсе – подивлюся, вд^ал^осе – вдалося, гос^под^ине – гос^подині;
 - b. ман^ив^ец^ема – манівцема, тел^ета – телета, св^ета – света;
 - c. в^ез^ала – в'їзала;
- 3) наголошене [a] в [o]:
 - a. помаг^ов – помагав, сказ^ов – сказав, їхов – їхав;
 - b. вт^ік^ов – втіков;
- 4) звук [r'] звичайно переходить у твердий [p] (гос^под^ара – гос^подару, бурак^и – бураки, ліхтар^ох – ліхтарях);
- 5) приголосні [ц], [с] у суфіксах -ск-, -цк- зазвичай тверді:
 - a. німе^ц – німець;
 - b. ч^еска – чеськи;
- 6) палатальні [н'], [д'], [т'] у кінці складу перед наступним приголосним часто переходять в [й] (ш^исн^ай^цет^ь – 16);
- 7) широке вживання вставного [н] після губних та в інших категоріях слів (памн^ет^аю – пам'ятаю, запамн^ет^ало – запам'ятало);

- 8) відсутність заміни етимологічного [o] на [a] (*горічов водів – горячу воду*);
- 9) наявність палатального [л] (*лялпу – лямпу*);
- 10) функціональне посилення фонемою [ф]:
 - a. *фірман – фірмен, фіру – фіру*;
 - b. *фóсах – хосах, фóсі – хосі*;
- 11) перехід [а] в [е], [і], [и] (*почиткú – початку*);
- 12) тверда вимова звука [і] (*тíї – ті, рéкрутів – рекрутив*);
- 13) наявність протетичних приголосних (*довуко́ла – до Укола*).

Вагомою частиною також є морфологічні та синтаксичні риси. Найпоширенішими з них є вживання препозитивної частки *ся*, у якій фонема [а], відповідно до особливостей говору, перейшла в [е]: *ше се боя́ла – ще сі боялася; всьо се лиши́ло – все сі лишило; тай се подиві́в – та сі подивив*. А також закінчення *-ов, -ев* орудного відмінка однини жіночого роду: *ба́бов – бабом; з сестро́в – з сестрою; з дру́гов дівчи́нов – з другою дівчиною*. Збереження програмою автентичного закінчення відбулося лише в одному випадку: *мало́в дити́нов – з малов дитину*. Останньою характерною рисою говору, що послідовно трапляється в матеріалі є збереження кінцевого твердого [т] у формах 3-ї особи одн. теперішнього часу дієслів II дієвідміни, коли наголос падає на закінчення: *стаю́т – стають; перу́т – перуть*.

Не можна також обійти увагою роботу «Whisper a» з афіксами, яка також є доволі мінливою:

- 1) префіксальні морфеми (*зачі́ли – почали, відобра́ти – відобрати*);
- 2) суфіксальні морфеми (*вті́кнути – втікнути*);
- 3) флексійні морфеми (*пішла́ зі сві́та – пішла зі світу, доро́гів – дорогів*).

Слів-речень, себто вигуків у матеріалі не так і багато, однак варто зазначити, що всі вони передані доволі коректно: *футь – футь; трас, трас, трас, трас, трас, трас*. Числівники, натомість уніфіковано відповідно до стандартів літературної

мови: *три-штíри* – *три-чотири*; *едén* – *один*. Інші – записані числами.

Що ж до синтаксичних ознак, то вони здебільшого опрацьовані непослідовно, зокрема архаїчне вираження майбутнього часу в І ос. мн.: як *будém варíли* – як *будемо варити*.

Особливу увагу варто звернути на діалектизми та іншу просторічну лексику. Їхнє транскрибування, як правило, відбувається за фонетичним принципом, отож їх можна поділити на дві великі групи:

- 1) відтворені достоту: *кубéльку* – *кубельку*; *злáпали* – *злапали*; *німа́к* – *німак*; *німака́ забíли* – *німака забили*; *суматосі* – *суматосі*; *віділи* – *виділи*; *відів* – *видів*; *відите* – *видите*; *пра́ла* – *праля*; *пранікі* – *праники*; *шмарка́та* – *шмарката*; *сутерíнах* – *сутеринах*;
- 2) відтворені неточно: *та́мкай барабо́ль* – *там кайбарабо́ль*; *ту́ткай* – *тут, кай*; *зачну́* – *почну*, *німакі* – *німецькі*, *гармідер* – *гармеди*; *ту́ю* – *цю*; *жеє́* – *вже є*; *бамбéтель* – *бомбетель*; *тро́ці* – *трошки*; *це́бер* – *цибер*.

Найчастотніші помилки в роботі з цими типами лексики: нерозрізнення голосних фонем (*п'еду* – *п'яду*; *сатíна* – *сатіна*), намагання підібрати фонетично близькі відповідники з літературної мови (*тро́ці* – *трошки*), неврахування пауз у мовленні (*та́мкай барабо́ль* – *там кайбарабо́ль*), або ж навпаки – хаотичне розділення (*ту́ткай* – *тут, кай*; *та́мкай* – *там, кай*).

Детальний аналіз роботи ASR-інструментів, зокрема на формах мовлення відмінних від «чистого» літературного дозволить у майбутньому вдосконалити їх і, відповідно, розширити поле використання. Такі середовища, як «Whisper», уже допомагають у створенні анотованих корпусів діалектного мовлення, тож розуміння механізмів та принципів їхньої роботи не лише на технічному, а й на мовознавчому рівні (зокрема на прикладі різних говірок) допоможе прискорити процес опрацювання записів і зробить їх доступними для широкого кола дослідників.

Список використаних джерел

1. Мрозек Є. Р. Аналіз сучасних підходів до розв'язання задач розпізнавання мовлення. *Системи керування та комп'ютери*. 2024. № 4. С. 39–49.
2. Українська мова : енциклопедія / НАН України, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні, Ін-т укр. мови ; редкол.: В. М. Русанівський [та ін.]. Вид. 2-ге, випр. і допов. Київ : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. 820 с.
3. Introducing Whisper. *OpenAI*. URL: <https://openai.com/research/whisper> (дата звернення: 28.05.2025).

Єлизавета Антоненко
Криворізький державний педагогічний університет

АРХЕТИПИ ВОГНЮ І ВОДИ У МОВОТВОРЧОСТІ ЛІНИ КОСТЕНКО

У статті розглянуто архетипи протилежних природних стихій у поезіях Ліни Костенко на основі її збірок «Триста поезій». Дослідження демонструє, що кожна стихія у творчості поетеси несе в собі не лише природний, а й символічний, філософський і психологічний контекст.

Ключові слова: архетип, вода, вогонь, поезія, Ліна Костенко.

The article examines the archetypes of opposing natural elements in the poetry of Lina Kostenko on the basis of her collection Three Hundred Poems. The study demonstrates that each of the elements in the poet's work carries not only a natural but also a symbolic, philosophical and psychological context.

Key words: archetype, water, fire, poetry, Lina Kostenko.

Архетипи — це своєрідний міст між минулим і майбутнім, що вибудовується в кожній національній культурі, відображаючи її ідентичність. Вони не обмежені, безумовно, тільки традиційними народними рамками, скоріше дають змогу трансформувати минуле в символ, який прокладає шлях до майбуття. З плином часу в культурі формуються нові символи, що уособлюють основні цінності розвитку цивілізації, і саме вони стають архетипами.

Заглиблюючись у значення терміна, можемо зрозуміти, що архетипи — це наскрізні символічні структури культури, що асоціюють певний тематичний матеріал свідомого та підсвідомого.

мого функціонування людських цінностей. Варто уточнити, що в контексті інтерпретації української лінгвокультури архетипи є важливою складовою національної ментальності. Вони формувалися протягом століть під впливом історичних, географічних, соціальних і культурних чинників, відображаючи особливості світогляду й емоційно-чуттєвого сприйняття українців. В українській культурі архетипи знаходять своє вираження через символи, міфи та традиції.

Вивченням архетипів займалися такі видатні науковці, як С. Кримський, М. Грушевський, О. Донченко та ін. Зокрема, С. Кримський підкреслював, що вони характеризують розвиток соціокультурних явищ, виступають показником фундаментальності результатів соціального прогресу.

Архетипи вогню і води — двох стихій, що уособлюють протилежні, але водночас дотичні першопочатки, — доповнюють один одного. Вони завжди посідали значне місце в наукових і філософських дослідженнях, також відігравали важливу роль у формуванні світогляду українців. Наші предки поклонялися їм, усвідомлюючи їхню силу і вплив на своє життя, адже саме від них залежало існування та добробут людей [4, с. 12].

Образно-художнє втілення архетипів у поетичну канву творів Ліни Костенко дає змогу глибше зрозуміти як особистість поетеси, так і більш глибинні культурні архетипи, які вона репрезентує в своїй творчості. Саме тому пропонуємо зосередитися на описі архетипів води і вогню в поезіях, відстеживши семантичне навантаження цих стихій.

Архетип ВОДА. Лексема вода набуває символічного значення завдяки її важливості для життя людей і всього живого. Цей архетип поєднує в собі суперечливі, але водночас взаємопов'язані ідеї. З одного боку, вода є першоосновою життя, однією з основних стихій, що утворили Всесвіт. Вона символізує оновлення, чистоту, плодючість і захист від зла. У традиціях українського народу вода вважається сакральним символом: її шанували під

час обрядів хрещення, купальських ритуалів та ворожіння. Окрім цього, в українському фольклорі вона нерідко асоціюється з коханням і вірністю, що яскраво відображено в текстах народних пісень. З іншого боку, вода може уособлювати і небезпеку, швидкоплинність часу, що невпинно «спливає за водою». У народних мотивах бурхливі води постають перешкодою на шляху закоханих [5, с. 122–123].

Для опису архетипу ВОДА було здійснено вибірку із трьох поетичних збірок (по 69 віршів) на основі антології «Триста поезій: вибране» Ліни Костенко. Частотний аналіз вживання лексеми вода в поезії демонструє, що вона зустрічається у збірці «Твій силует у вікні» 2 рази, у «Старому годиннику» — 7, у збірці «Хочеться чуда і трішки вина» — 4.

Аналіз збірки «Старий годинник» як найчисельнішої у вживанні лексеми вода дозволяє детально відстежити символізм архетипу. Так, у рядках *В трельязжі віддзеркалена карафа була, як сон криничної води* [2, с. 89] вода символізує чистоту і прозорість; натомість у фразі *...згорів город, і жито кволе, і в річці висохла вода* [2, с. 100] вона виступає як символ занепаду хутора, виснаження усього живого. Образ ліричної героїні, яка тоне під тиском обставин, розкрито на початку поезії: *пішла як на дно. Наді мною свинцеві води* [2, с. 118]. У рядках *...машини йшли по фарі у воді... Вода змивала непохитність черг* [2, с. 180–181] архетип води набуває значення природної стихії, що додає людям перешкод. Образ води як символу плину часу можна зустріти у вислові *Ще час не сплинув за водою* [2, с. 233], а її спокійний, можливо, медитативний характер передано у фразі *Білий вечір води* [2, с. 252], що так контрастує з метафорою *Ріки в'ються вузами* [2, с. 252], де вода вже набуває динамічного, навіть загрозливого характеру.

Архетип ВОГОНЬ. На противагу воді постає вогонь — стихія, сповнена життя, енергії та очищення. Він символізує світло і тепло, нерідко асоціюється з домашнім вогнищем, що дарує за-

тишок і безпеку. Вогонь відіграє важливу роль у народних традиціях, зокрема в обрядових вогнищах, що запалюють на свята. В українському фольклорі зазвичай уособлює пристрась, любов, незламність духу, а також ототожнюється із сонцем і божественним світлом. Водночас вогонь має руйнівний контекст: здатний знищувати все на своєму шляху. Тому поклоніння вогню завжди мало подвійний сенс: з одного боку, є символом очищення і відродження, а з іншого — це покарання й загибель [5, с. 123].

Частотний аналіз ужитку аналізованої мовної одиниці в поезіях засвідчує те, що лексема вогонь зустрічається у збірці «Твій силует у вікні» 2 рази, «Старий годинникар» — 3, «Хочеться чуда і трішки вина» — 1.

Розглядаючи контекст уживання цього символічного образу, можна відстежити його багатогранність. Так, у першій збірці ця лексема передає напружену атмосферу між учасниками діалогу, наприклад: **вогнем** мовчання зайнялося [2, с. 25]. У поетичних рядках Гуде **вогонь** — веселий сатана [2, с. 44] вогонь постає як неконтрольована стихія, що відображає уособлену непокору.

У другій збірці Ліни Костенко лексема вогонь набуває символічного значення — очищення, а саме: *Бо то ж **вогонь**, то діло чисте. В руках людини — то життя* [2, с. 140]. Водночас цей образ постає як метафора незламного духу: *Мене спалить у вас немає змоги. **Вогонь** холодний, він уже погас* [2, с. 159], де стихія символізує згасання боротьби. У цитаті *Яким **вогнем** спокутувати мушу хронічну українську доброту?!* [2, с. 184] вогонь набуває історичного контексту, демонструючи долю України з її тисячолітніми випробуваннями, та символізує злість і гнів.

У третій збірці «Хочеться чуда і трішки вина» архетип ВОГОНЬ ототожнюється із пошуком гармонії та внутрішнього тепла в поетичних рядках: *...часом в двадцятому віці забитись в печеру і няньчить **вогонь*** [2, с. 384]. Авторський мовосвіт виразно інтерпретує навіть інтимізовану потребу в захисті й духовного прихистку від подій.

Отже, аналіз поезій Ліни Костенко засвідчує, що архетипи вогню й води відіграють важливу роль у її художньо-образному світі. Вони втілюють багатозначні культурні, філософські й емоційні конотації. Поетеса майстерно використовує ці символічні образи для передавання внутрішніх переживань ліричних героїв, створення емотивної атмосфери власної поезики та розкриття глибоких універсальних і національно-культурних смислів.

Список використаних джерел

1. Архетипи. Енциклопедія Сучасної України. URL : <https://esu.com.ua/article-44787> (дата звернення: 27.01.2025).
2. Костенко Л. Триста поезій: вибране. Київ : А-ба-ба-га-ла-ма-га, 2012. 416 с.
3. Садовнича В. В. Старовинна магія українців. Харків : КСД, 2018. 256 с.
4. Тімоніна А. Ю. Архетипні символи як засіб створення мовної картини світу (на прикладі архетипних символів вода та вогонь). *Нова філологія*. 2012. № 54. С. 121-124.
5. Шевченко В. І. Філософська зоря Лазаря Барановича. Київ : Укр. центр духовної культури, 2001. 231 с.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ОБРАЗНИХ ЗАСОБІВ У СЕРІАЛІ «ШЕРЛОК» (2010)

У цій роботі проаналізовано особливості перекладу образних засобів у серіалі «Шерлок» (2010) з акцентом на їхню адаптацію в українському перекладі. Дослідження зосереджується на тому, як метафори, порівняння, іронія, епітети, гіперболи, персоніфікація та метонімія передаються українською мовою з урахуванням культурного та жанрового тла британського детективного серіалу. Розглянуто перекладацькі стратегії, застосовані для збереження стилістичної індивідуальності персонажів, відтворення інтелектуального гумору, а також для забезпечення стилістичної відповідності оригіналу. Особливу увагу приділено впливу образних засобів на формування атмосфери серіалу, побудову характерів і передання емоційної напруги у межах українського дубляжу.

Ключові слова: переклад, образні засоби, метафора, іронія, гіпербола, персоніфікація, метонімія, епітет, порівняння, адаптація у перекладі.

This study examines the peculiarities of translating figurative language in the TV series Sherlock (2010), with a focus on its adaptation in the Ukrainian translation. The study explores how metaphors, similes, irony, epithets, hyperbole, personification, and metonymy are rendered in Ukrainian, taking into account the cultural and genre-specific context of the British detective series. It examines translation strategies used to preserve the stylistic individuality of the characters, convey intellectual humor, and maintain stylistic consistency with the original. Special attention is given to the role of figurative language in shaping the series' atmosphere, developing characters, and conveying emotional tension in the Ukrainian dubbed version.

Key words: translation, figurative language, metaphors, irony, hyperbole, personification, metonymy, epithets, similes, adaptation in translation.

Образні засоби мови становлять важливу інструментарій у художній літературі, кінематографі, театрі та інших формах мистецького висловлення. Вони відіграють ключову роль у створенні стилістичної виразності тексту, посиленні емоційного впливу на реципієнта та формуванні індивідуального авторського стилю. Саме завдяки використанню таких засобів, як метафора, порівняння, іронія, епітет, гіпербола, персоніфікація та метонімія, художній текст набуває глибшого змістового наповнення, багатшаровості та образності.

У *Літературознавчій енциклопедії* за редакцією Ю. І. Коваліва художні засоби розглядаються як сукупність зображально-виражальних прийомів і способів, що використовуються автором для створення нової художньої реальності за законами естетики. Вони не лише відтворюють елементи навколишнього світу за міметичним принципом, а й трансформують їх, наділяючи духовними сенсами, які наближають твір до універсальних ідеалів краси, добра та істини. Художні засоби, залежно від функцій і рівня реалізації у структурі тексту, можуть слугувати інструментами характеротворення, засобами емоційного або естетичного впливу, а також важливими маркерами стилю автора. Їхнє використання свідчить про мовно-стилістичну майстерність митця та забезпечує глибше розкриття ідейного змісту й художньої цінності твору [1, с. 565].

У процесі аналізу серіалу «Шерлок» було виявлено низку образних засобів, які активно функціонують у репліках персонажів і виконують важливу роль у формуванні стилістичної виразності, емоційного напруження та характерологічної індивідуалізації. Найбільш поширеною у мовленні персонажів є метафора, що складає 38 % зі всіх художніх засобів. Метафора – це непряме перенесення значення одного об'єкта на інший за схожістю або аналогією. У серіалі метафори часто використовуються для посилення інтелектуального забарвлення діалогів та створення глибшого підтексту в мовленні

персонажів. Не менш важливу роль у підкресленні гостроти розуму Шерлока відіграє гіпербола, яка є другою за чисельністю і становить 20 %. Гіпербола — це навмисне перебільшення певних властивостей або дій, яке підсилює експресивність мовлення. У серіалі гіперболи підкреслюють драматизм ситуацій або надзвичайні здібності персонажів. Іронія — це стилістичний засіб, за допомогою якого висловлюється думка, протилежна до прямого змісту слів. Вона використовується, щоб висміяти, підкреслити абсурдність ситуації або показати ставлення мовця до подій чи осіб. Іронія є характерною рисою британської культури і ключовим стилістичним засобом у мовленні Шерлока, та становить 16 % у мовленні персонажів. Персоніфікація — це наділення неживих об'єктів або абстрактних понять властивостями живих істот. У серіалі цей засіб додає емоційності та художньої глибини, створюючи тривожну, іноді гіпнотичну атмосферу, проте використовується вже рідше та складає 13 %. Найменш поширеними є порівняння (7 %), епітети (4 %) та метонімія (2 %), проте вони відіграють не менш важливу роль у формуванні загальної атмосфери та створенні яскравого характерного стилю. Порівняння надають мовленню наочності, дозволяючи порівняти нові, складні ситуації з простими і знайомими образами. Епітети у серіалі сприяють створенню емоційно насиченої атмосфери та деталізації образів. Метонімія — заміна одного поняття іншим на основі суміжності. Усі ці засоби слугують не лише елементами стилістичного оформлення, а й важливими складниками прагматичної структури мовлення, що відображає соціальні, інтелектуальні та емоційні риси персонажів.

Адаптація є важливим перекладацьким прийомом, що використовується для забезпечення повноцінного сприйняття тексту реципієнтами з іншої культурної спільноти. У перекладознавстві її трактують як процес трансформації культурно зумовлених, лексично чи стилістично специфічних елементів

оригіналу таким чином, щоб вони були зрозумілими й прийнятними для носіїв мови перекладу.

Ткачук Т. І. стверджує, що з огляду на мовні та культурні розбіжності між оригінальним текстом і його перекладом, а також через потребу інтегрувати вихідний матеріал у нове мовне й культурне середовище, під час перекладу відбуваються певні трансформації як у змістовому, так і у формальному аспектах тексту [2, с. 136].

Головною метою адаптації є збереження комунікативної функції вислову, його стилістичного ефекту, гумору або інших прагматичних ознак, що визначають його вплив на аудиторію. У процесі перекладу серіалу «Шерлок» українською мовою адаптація відіграє надзвичайно важливу роль, адже в оригіналі присутня велика кількість елементів, властивих британській культурі: від дитячих віршиків і популярних імен до специфічного гумору та іронії. Їхній буквальний переклад міг би знецінити значення репліки або зробити її незрозумілою для української аудиторії. Тому перекладачі дубляжу змушені були шукати рівноцінні образи, які б викликали подібні емоції в глядача. Яскравим прикладом адаптації є репліка Шерлока:

So, we go round the sun. If we went round the moon, or round and round the garden like a teddy bear, it wouldn't make any difference!

У цьому фрагменті використано рядок з англійської дитячої пісеньки *Round and round the garden like a teddy bear*, яка є впізнаваною серед британських глядачів, але абсолютно незрозумілою без відповідного культурного контексту для української аудиторії. У перекладі цю алюзію замінено на:

Ну літаємо ми навколо сонця. Та хоч би ми літали навколо місяця чи бігали по саду, як курчата, нічого не змінилося б.

Замість оригінального образу з ведмедиком перекладач використав більш знайомий українському глядачеві варіант — бігати по саду, як курчата. Така трансформація дозволила зберег-

ти жартівливий тон репліки й водночас уникнути когнітивного бар'єру, який міг би виникнути через відсутність знання про англійський віршик. Це приклад так званої культурної адаптації, коли перекладач змінює не лише лексичне наповнення, а й саму культурну відсилку, зберігаючи при цьому стилістичну та емоційну функцію репліки.

У результаті проведеного аналізу вдалося краще усвідомити особливості перекладу художнього аудіовізуального матеріалу, зокрема серіалів, у яких важливими є не лише змістові аспекти, а й емоційна, стилістична та культурна насиченість мовлення персонажів. Слід зазначити, що процес адаптації не є однозначним і супроводжується низкою труднощів. Перекладачеві необхідно глибоко розуміти обидві культури — як оригінальну, так і цільову. Важливо дотриматися стилістичної відповідності та креативного підходу, що виходить за межі буквального перекладу і потребує перекладацької інтуїції та чутливості до культурного контексту.

Список використаних джерел

1. Ковалів Ю. І. Літературознавча енциклопедія. Київ: Видавничий центр «Академія», 2007. 565 с.
2. Ткачук Т. І. Перекладацькі адаптивні стратегії у сучасній транслятології як механізм адекватної передачі комунікативно-прагматичного значення. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія*. 2016. Вип. 24 (2). С. 135–137.

Анастасія Балабаш

Національний університет «Киево-Могилянська академія»

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕДАВАННЯ АВТОРСЬКИХ НОВОТВОРІВ У ПЕРЕКЛАДІ РОМАНІВ ДЖ. РОУЛІНГ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

У статті розглянуто методи адаптації авторської мови Джоан Роулінг українською. Здійснено компаративний аналіз текстів оригіналу та перекладу.

Ключові слова: адаптація, переклад, діалект, українські фразеологізми, сленг, звертання.

The article examines the methods of adapting Joan Rowling's author's language into Ukrainian. A comparative analysis of the original and translated texts is carried out.

Key words: adaptation, translation, dialect, Ukrainian phraseology, slang, address.

Джоан Роулінг, завдяки креативній стратегії, створила магичний світ, у якому розвиваються події книжок «Гаррі Поттер». Фіксуємо численні лінгвокреативні елементи: неологізми, оказіоналізми, переформатування ужитих лексем, низка яких є питома англійськими. В контексті нашого дослідження ми проаналізуємо, якими засобами української мови перекладач Віктор Морозов передав ці новотвори. Простежимо, чи вдалося йому адаптувати текст таким чином, щоб зберігся зміст, не зазнала змін форма й семантика новостворених одиниць.

О. Шитлюк актуалізувала дискусію навколо теми українізації мови лісника Рубеуса Гегріда. В оригіналі письменниця наділи-

ла його діалектом місцевості Вест Кантрі [9]. В. Морозов зазначає, що чоловік говорить «сумішшю шотландсько-ірландської мови» [1]. Перекладач також прагнув адаптувати мовлення завдяки поєднанню низки говорів [1].

Простежуємо, що у мовленні Гегріда домінує гуцульський говір, почасти волинський, а також зменшено-пестливі слова, русизми та фразеологізми.

Гуцульський діалект:

- 1) [**и** замість **я**]: «Кажуть, **він стрівси** у Чорному лісі з вампірами, а тоді мав **прикру пригоду** з якоюсь відьмою, — і відтоді геть **змінівси**» [7, с. 36];
- 2) [**и** замість **і**]: «**І Локартови** сказав, що тобі воно ні до чого»; «вона б не відмовилась від **знимки з...**» [8, с. 62];
- 3) [**пом'якшені шиплячі**]: «**Я си вибачею**, — пошепки додав Гегрід на вухо Гаррі...» [7, с. 134];
- 4) [**є** замість **я**]: «**декую**, Роне» [7, с. 134];
- 5) [**диспалаталізація приголосних [ц´], [с´], [т´] у кінці слова та перед голосними**]: «Якщо хтось **знаходить**» [7, с. 134].

Волинський говір: [**варіанти частки ся**]: «**Я си трохи його притовк...**» [7, с. 134].

Простежуємо запозичення з польської мови слово «файно», яке найбільш поширено на Гуцульщині: «**Всьо файно**, пане» [7, с. 8]. А також фразеологізми «**А так ти бодай не матимеш клопоту**» [8, с. 62], русизми: «**Не!**» [8, с. 62] та зменшено-пестливих слів: «...він ще **дитинка...**» [7, с. 125]. Фіксуємо вживання розмовних лайливих слів: «**таке кляте місце**» [8, с. 29]; «**ти шибенику малий!...**» [7, с. 125]; «**І варнякав**» [7, с. 62].

Всю українізовану лексику, яку ми зафіксували у творах «Гаррі Поттер і філософський камінь» та «Гаррі Поттер і таємна кімната», можна поділити на чотири тематичні групи: фразеологізми; сленг; звертання; лайка, негативні звертання, прізвиська.

Фразеологізми. В оригіналі здебільшого немає фразеологізмів, на відміну від українського перекладу. Припускаємо, що

перекладач вирішив використовувати питомі українські вирази задля забезпечення живих діалогів.

- «...і попередили, **щоб я тримав язик за зубами**» [8, с. 130]. “...and warned me **to keep my mouth shut**” [4, с. 180]. В українському варіанті фразеологізм вживається більш м’яко та метафорично. Англійський вираз буквально перекладається як «**щоб тримати мій рот закритий**», що звучить різко. Обидва значення вказують на дію, а саме мовчати. Отже, стилістично вираз передається з незначною зміною конотації (з негативною на нейтральну).
- «**Не пхай свого носа до чужого проса!**» [7, с. 81]. “**And it’s really none of your business,**” [5, с. 115]. В українському варіанті у фразеологізмі з римованим зворотом помічаємо емоційне обурення та вказівку. Водночас, в англійській ідіомі не фіксуємо такої ж семантики. Український варіант є більш експресивним, додає розмовного сенсу, проте втрачається нейтральна конотація оригінального задуму.
- «...а **ти звалився на нашу голову!**» [7, с. 27]. “...and **we got landed with you!**” [5, с. 44]. В українському варіанті фразеологізм звучить грубше, з агресивним відтінком, підкреслюється неочікувану та небажану появу Гаррі в родині Дурслів. В перекладі вираз експресивніший та метафоричніший, простежується підкресленість тягаря. В оригіналі фіксуємо акцент лише на відчутті небажаності появи хлопчика в родині.

Сленг. До цієї групи включаємо сталі розмовні вирази. Перекладач не обирає буквальні еквіваленти англійських ідіом, а враховує культури відтінки та специфіку української мови.

- «Що, Поттер, **закайфував?**» [8, с. 33]. “**Bet you loved that, didn’t you, Potter?**” [4, с. 50]. В українському варіанті фіксуємо стилістично адаптовану сленгову лексему «закайфував». В. Морозов прагнув надати мовленню Драко молодіжного, природного та менш формального звучання. В оригіналі простежуємо саркастичний та іронічний підтон виразу. Отже, хоч

перекладач трансформував будову лексеми, проте збереглася атмосфера, конотація та іронічний сенс оригінальної сцени.

- «— **АНУ ЦИТЬ!** — гаркнув дядько Вернон...» [7, с. 19]. “**SILENCE!** yelled Uncle Vernon...” [5, с. 32]. Простежуємо, що вираз переданий вигуком з наказовою формою. Частка «ану» виступає підсилювальною. Замість вживання можливого варіанта «тиша» відбулася заміна частин мови. В перекладі вираз звучить експресивніше, має гнівний підтон, в оригіналі слово формальніше, без додаткового емоційного забарвлення.

Звертання. Перекладач замінив англійську структуру “Ladies and gentlemen” на питоме українське звертання «**Пані та панове!**», що найбільш поширене на заході України. Простежуємо збереження функціонального значення, відображення українського соціокультурного аспекту. Проте відбувається етимологічна зміна.

Лайки, негативні звертання, прізвиська. В. Морозов перекладав прізвиська та насмішливі вирази з менш негативним відтінком, аніж в оригіналі.

- «**Поттер-компоттер**» [2, с. 156] — “**Oh Potter, you rotter**” [4, с. 152]. Слово *rotter* перекладається як «шахрай», що має образливе, глузливе значення. В оригіналі простежуємо гру слів та милозвучність рими. В перекладі є ті ж прояви, проте втрачається первинний сенс фрази. Слово «компоттер» — це двоскладовий неологізм [компот+поттер] із жартівливим значенням. В українській мові немає прямого відповідника слова *rotter*, який би римувався з *Поттер*. Тож перекладач обирає шлях звукової гри. В українському варіанті простежуємо високий рівень лінгвокреативності, фонетичну гру та додавання гумору. Проте втрачається сенс іронічної насмішки, що пом’якшує оригінальний задум.
- «**Грейнджер-Брудкровською**» [2, с. 168] — “**Granger Mudblood**” [4, с. 166]. *Mudblood* — образлива лексема; людина,

у якої батьки не є чаклунами. Простежуємо виражену негативну конотацію, расизм та дискримінацію. Вираз розмежується двома частинами. В перекладі зберігається сенс, але впроваджується інша мовна конструкція (+ суфікс -ськ), що надає значенню прізвиськоподібного вигляду, ярлика у вигляді прізвиська. Ця зміна пом'якшує негативну конотацію, роблячи вираз схожим на знущальне прізвисько, а не відкриту образу.

- «Штовхнув портрет **Гладкої Пані** й поліз у отвір» [7, с. 81]. “He pushed open the portrait of the **Fat Lady** and climbed through the hole” [5, с. 115]. *Fat lady* перекладається як «товста пані», що є чутливою лексикою. Хоча авторка не вклала у вираз негативної конотації, проте він звучить різко, *fat* акцентує увагу на тілобудові персонажки. В. Морозов використав більш нейтральний та чутливий термін, а саме «гладка». В українському варіанті пом'якшується негативний відтінок виразу.

В. Морозов вдало адаптував репліки персонажів, додаючи українських мовних конструкцій. Текст звучить природно, наче написаний українською мовою. Перекладач вдало поєднав говір, гумор, фольклорні риси, фразеологічні вирази, а також гру слів. Таким чином переклад є унікальним, водночас зберігається сенс, який був закладений в оригіналі.

Список використаних джерел

1. «Віктор Морозов: Завдяки українському Гаррі Поттеру у дітей відбуваються ментальні зміни». URL: <https://www.unian.ua/society/269770-viktor-morozov-zavdyaki-ukrajinskomu-garri-potteru-u-ditey-vidbuvayutsya-mentalni-zmini.html>.
2. Ролінг Дж. Гаррі Поттер і таємна кімната. Ілюстроване видання / ред. І. Малкович ; пер. з англ. В. Морозов ; іл. Дж. Кей. Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2016. 264 с.
3. Ролінг Дж. Гаррі Поттер і філософський камінь. Велике ілюстроване видання / ред. І. Малкович ; пер. з англ. В. Морозов ; іл. Дж. Кей. Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2016. 248 с.

4. Rowling J. K. Harry Potter and the Chamber of Secrets. London : Bloomsbury Publishing Plc, 2004. 251 p.
5. Rowling J. K. Harry Potter and the Sorcerer's Stone. New York, USA : Scholastic, 2001. 249 p.
6. Романчук Є. Оказіоналізми як окрема група неологізмів. *Філологічні науки*. 2011. Вип. 58. С. 52–55.
7. Роулінг Д. Гаррі Поттер і філософський камінь. URL: https://www.ukrlib.com.ua/world/printitzip.php?tid=3945#google_vignette.
8. Роулінг Д. Гаррі Поттер і таємна кімната. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/world/printitzip.php?tid=3944>.
9. Шитлюк О. Українізація діалектичного мовлення Герріда у серії романів «Гаррі Поттер» (на основі перекладу В. Морозова). *Секція № 1. Актуальні питання міжкультурної*. URL: https://www.researchgate.net/profile/Kostiantyn-Mizin-2/publication/363468278_Mizkulturalna_komunikacia_i_perekladoznavstvo_tocki_dotiku_ta_perspektivi_rozvitku_2020/links/631d708c873eca0c007ab93d/Mizkulturalna-komunikacia-i-perekladoznavstvo-tocki-dotiku-ta-perspektivi-rozvitku-2020.pdf#page=153.

Лідія Барановська

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНОЇ ГРУПИ «МЕБЛІ» В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ТА ПОЛЬСЬКІЙ МОВАХ

Лексико-семантична група «Меблі» потребує детального дослідження у зіставному аспекті з метою виявлення номінативних моделей, засобів семантичної та словотвірної деривації. У дослідженні були виокремлені назви меблів у сучасній українській та польській мовах, проаналізоване їх значення та особливості функціонування, співвідношення в обраній підгрупі та етимологія.

Більшість українських назв меблів має семантичний еквівалент у польській мові та спільне походження. У складі як польської, так і української тематичної лексики переважають терміни на позначення меблевих виробів, запозичені головним чином з європейських мов.

Ключові слова: лексико-семантична група, меблі, семи, українська мова, польська мова.

The lexical-semantic group “Furniture” requires detailed research in a comparative aspect in order to identify nominative models, means of semantic and word-formation derivation. The study identified the names of furniture in modern Ukrainian and Polish languages, analysed their meaning and features of functioning, correlation in the selected subgroup and etymology.

Most Ukrainian names of furniture have a semantic equivalent in Polish and a common origin. In both Polish and Ukrainian thematic vocabulary, terms for furniture products predominate and are borrowed mainly from European languages.

Key words: lexical-semantic group, furniture, semi, Ukrainian language, Polish language.

Середовище, у якому існує людина, широко відображається в лексичній системі мови, зокрема у лексиці, що стосується меблів в українській та польській мовах. Лексико-семантичні та тематичні групи викликають сталий інтерес у сучасних лінгвістичних дослідженнях. Лексико-семантична група (ЛСГ) «Меблі» належить до широкоживаної й характеризується відносною динамічністю. Словник української мови дає таке визначення цього поняття: «Меблі – предмети обстановки квартири, кімнати і т. ін.» [СУМ, т. 4, с. 661]. Мета дослідження – виокремити та порівняти лексеми з ЛСГ «Меблі» у польській та українській мовах.

У словниках, інтернет-засобах та на спеціалізованих сайтах вдалося знайти 26 лексем – назв меблів, які найчастіше використовуються у повсякденному побутовому житті. Такі слова як *буфет*, *кабінет*, *комод*, *гардероб*, *гарнітур*, *стіл*, демонструють нашаровування лексичних значень, але предметом цієї статті будуть лише лексеми з ЛСГ «Меблі». Також не розглядатимемо демінутиви, наприклад: *тумбочка*, *поличка* і т.п.

Словник української мови в 11 томах [5] подає такі визначення лексем з ЛСГ «Меблі» (поряд наведене визначення з WSJP [1]):

Буфет укр. 'шафа для зберігання посуду, столової білизни, закусок, напоїв'; пол. *bufet* 'mebel w formie długiego kredensu z blatem wykorzystywanym do ustawiania lub przyrządzania na nim jedzenia' від фр. *buffet*.

Бюро укр. 'рід письмового стола з висувною кришкою і шухлядами для паперів; конторка'; пол. *biurko* 'mebel, na który składa się blat z szafką i szufladami, służący do pisania lub pracy przy komputerze' від фр. *bureau*.

Вішалка укр. 'поличка або стояк з кілочками або гачками, а також окремий гачок для вішання одягу, капелюхів тощо'; пол. *wieszak* 'przytwierdzony do ściany hak lub element zaopatrzony w haki bądź drążki, służący do wieszania na nim ubrań lub rękawików' від прасл. *věšati*.

Диван укр. 'рід великих м'яких меблів для сидіння і лежання'; пол. *sofa*, *kanapa* 'wygodny, wyściełany mebel z oparciem, na którym może siedzieć kilka osób' за посередництвом фр. *sofa* з тур. *sof(f)a*.

Етажерка укр. 'вид меблів у вигляді кількох, розміщених одна над другою, полиць на стояках'; пол. *regał* 'mebel, który stanowią połączone po bokach półki, na których stawia się przedmioty' від нім. *Regal*.

Канана укр. 'те саме, що диван'; пол. *kanapa*, *wersalka* 'wygodny, wyściełany mebel z oparciem, na którym może siedzieć kilka osób' від фр. *canapé*.

Комод укр. 'невисока шафа з висувними шухлядами, де зберігають білизну тощо'; пол. *komoda* 'średniej wielkości mebel z drzwiami lub szufladami, służący do przechowywania drobnych przedmiotów' від фр. *commode*.

Консоль укр. 'колонкова пересувна підставка для статуєток, квітів і т. ін. '; пол. *konsola* 'ozdobny wąski stolik, służący do umieszczania na nim dekoracyjnych drobiazgów' від фр. *console*.

Кушетка укр. 'невеличкий диван з узголів'ям, але без спинки'; пол. *kuszetka* 'niewielkich rozmiarów wygodny, wyściełany mebel, na którym można siedzieć lub leżeć' від фр. *couchette*.

Ліжко укр. 'призначена для лежання мебля у вигляді рами на ніжках з двома спинками, на яку кладуть матрац і постіль'; пол. *łóżko* 'mebel służący do tego, żeby na nim leżeć i spać lub odpoczywać' від прасл. *lože*.

Полиця укр. 'дошка або кілька дощок, які закріплені горизонтально на стіні або в шафі й використовуються для зберігання посуду, продуктів харчування, одягу, книг і т. ін. '; пол. *półka* 'deska lub płyta przymocowana poziomo do ściany lub wewnątrz mebla czy urządzenia, na której kładzie się przedmioty' від прасл. *poľka*.

Пуф укр. 'низький табурет'; пол. *puf* 'miękki, niski taboret obity w całości tkaniną lub skórą' від фр. *pouf*.

Секретер укр. 'рід письмового стола або шафи з відкидною або висувною дошкою для писання, з шухлядами й полицями для зберігання паперів, книжок'; пол. *sekretarzyk* 'biurko z blatem do pisania oraz nadstawką z szufladami' від фр. *secrétaire*.

Сервант укр. 'низький буфет для зберігання посуду й столової білизни'; пол. *serwantka* 'oszkłona szafka do przechowywania porcelany lub innych dekoracyjnych drobiazgów' від фр. *servante*.

Софа укр. 'м'який широкий диван з поручнями і низькою спинкою'; пол. *sofa* 'wygodny, wyściełany mebel z oparciem, na którym może siedzieć kilka osób' за посередництвом фр. *sofa* з тур. *sof(f)a*.

Стелаж укр. 'ряд полиць, розташованих одна над одною і призначених для розкладання чого-небудь'; пол. *stelaż, regał* 'stojak służący do ustawiania na nim jakichś obiektów (książek, nut, obrazów) lub towarów sklepowych' від нім. *Stellage*.

Стіл (консольний, обідній, письмовий, журнальний) укр. 'вид меблів у вигляді горизонтально укріпленої на ніжках широкої дошки (іноді з ящиками, тумбочками), на яких розміщують різні предмети'; пол. *stół* (*konsolowy, jadalny, biurko, stolik kawowy*) 'mebel, na który składa się blat oparty na nodze lub nogach' від прасл. *stoľъ*.

Стілець укр. 'вид меблів у вигляді короткої лави, переважно із спинкою, для сидіння однієї людини'; пол. *krzesło* 'mebel z oparciem i siedzeniem wspartym zwykle na czterech nogach, na którym może siedzieć jedna osoba' від прасл. *krěslo*.

Табурет укр. 'стілець без спинки з квадратним або круглим твердим сидінням'; пол. *taboret, stółek* 'mebel bez oparcia stojący na nodze lub nogach, na którym może siedzieć jedna osoba' від фр. *tabouret*.

Тапчан укр. 'вид ліжка з дощок без спинок'; пол. *tapczan* 'mebel służący do spania, składający się z materaca przymocowanego do konstrukcji, wewnątrz której przechowuje się pościel' від укр. тапчан (дослідники етимології припускають його тюркське похо-

дження: від тюрк. *taršan* 'підвищення, трон', де тюрк. *taršan* 'підставка на трьох ніжках').

Тахта, отомана укр. 'широкий низький диван без спинки'; пол. *otomana niska kanapa* о miękkim siedzeniu, mająca po bokach wałki zamiast poręczy' від фр. *ottomane* від фр. *ottomane* (від власної назви *Ottoman* 'турок').

Трюмо укр. 'високе стояче дзеркало'; пол. *toaletka* 'stolik z szufladkami i lustrem, przy którym można się malować i czesać' від фр. *trummo*.

Тумба (під телевізор, приліжкова, взуттєва) укр. 'невелика шапка для різноманітного використання'; пол. *szafka* (RTV, stolik nocny, na buty) 'niewielki mebel z drzwiczkami zawierający wewnątrz półki, służący do przechowywania ubrań, przedmiotów codziennego użytku' від нім. *Schaff*.

Фотель укр. 'різновид широкого, переважно м'якого стільця, з бильцями та зручною спинкою; крісло' (діал.); пол. *fotel* 'wygodny, wyściełany mebel z oparciem przeznaczony do siedzenia' від фр. *fauteuil*.

Шафа укр. 'рід великих меблів, що мають форму високого ящика з дверцятами і служать для зберігання одягу, білизни, книжок, посуду тощо'; пол. *szafa* 'duży mebel z drzwiami służący do przechowywania różnych przedmiotów' від нім. *Schaff*.

Шифоньер укр. 'шафа для зберігання білизни, одягу і т. ін.'; пол. *szufloniera* 'wąska komoda z szufladami na bieliznę i drobiazgi' від фр. *chiffoiere*.

Лексема креденс / kredens 'буфет для посуду' у СУМ позначена як застаріла, а *отоманка / otomanka* 'широкий м'який диван з подушками замість спинки і з валиками на краях' як рідковживане, тому не були включені до переліку. Оскільки словник не подає словосполучень, не знаходимо в ньому *меблева стінка / meblościanka* та *туалетний стіл / toaletka, stół toaletowy*.

Гардероб / garderoba раніше вживалося у польській мові переважно як найменування приміщення для зберігання одягу та

аксесуарів, тому серед інших його значень у WSJP його немає. На цей момент лексема гардероб відповідає семантично українській і вживається як синонім до шафи-купе. Лексема банкетка 'ослінчик витягнутої форми без спинки з м'яким сидінням' не має у польській мові однослівного семантичного еквівалента.

Цікава диференціація слова диван 'канапа' (тур. з перс. *dīvān*), яке у польській мові означає килим з семантикою 'кімната, застелена подушками для сидіння; товста тканина, яку стелять на підлогу для комфорту та декору'. Таким чином в обидвох слов'янських мовах лексема диван – *dywan* при фонетичній подібності має різну семантику, попри спільну сему «місце для сидіння».

У межах цієї ЛСГ одиниці розрізняються за призначенням, формою та розміром. Переважно українські назви меблів мають семантичний еквівалент у польській мові, наприклад, *комод / kotoda* значення яких збігаються семами «призначення» і «розмір», *софа / sofa*, семами «форма» та «призначення». Загалом нараховано 8 лексем, які збігаються двома семами, з них 6 семами «форма» та «призначення». Найбільше (15 лексем) серед проаналізованих мають спільну сему «призначення».

У лексиконі обох мов серед назв меблів зустрічаються синоніми: диван – *канапа*, *софа*, *тахта*, *буфет* і *сервант*, *крісло* і *фотель*, *канапа* і *sofa*, *bufet* і *kredens*, *taboret* і *stolek*. Для польської меблевої термінології характерна наявність демінутивів: *biurko*, *sekretarzyk*, *stolek*, *szafka*, але зустріти їх можна і серед українських термінів, наприклад, *тумба* – *тумбочка*.

У ЛСГ «Меблі» в українській та польській мовах прослідковуються спільні тенденції та закономірності. Переважна частина меблевої лексики виявляє іншомовне походження. Серед назв меблів 19 лексем (73 % з досліджуваних) складають назви зі спільною етимологією, наприклад: *буфет / bufet*, *канапа / kanapa*, *пуф / puf*, *шафа / szafa* тощо. Відмінності спостерігаються лише у лексемах диван / *sofa*, *канапа*, *етажерка / regał*,

стілець / *krzesło*, трюмо / *toaletka*, тумба / *szafka* у зв'язку з запозиченням з різних мов.

У меблевій лексиці в результаті запозичення відбувається заміна питомого складеного найменування простим іншомовним. Так, наприклад, описове найменування *письмовий стіл з потаємним відділенням* замінено запозиченим однослівним *секретер* (фр. *secrétaire*) — вид письмового бюро, шафа з відкидною дошкою для писання; замість описового звороту *невисока шафа з висувними шухлядами* використовують слово *комод* (франц. *commode*) — невисока шафа з висувними шухлядами, де зберігають білизну тощо [3, с. 135]. Отже, переважна більшість меблевої лексики була запозичена з європейських мов: 14 з французької (54 %), 4 з німецької. Ще 5 лексем має джерело в праслов'янській мові, а 1 в турецькій. Лексему *тапчан* WSJP подає як запозичення з української мови, тоді як СУМ вказує на його тюркське походження та можливі його джерела, що вочевидь вказує на те, що українська мова виступила в ролі посередниці.

Лексеми з аналізованої тематичної групи становлять інтернаціональний шар спеціальної лексики, що характерно для сучасного її стану. Явище запозичення визначається як лінгвістичними, так і екстралінгвальними чинниками [3, с. 137]. Наявність великої кількості подібних слів робить тему «Меблі» досить легкою для сприйняття студентами, які вивчають польську мову як другу іноземну та заохочує до подальшого вивчення мови.

Меблі — це не просто предмети інтер'єру, вони впливають на якість життя, відображають наш стиль, створюють місце для відпочинку, розваг, спілкування з родиною та друзями. Вони можуть бути не лише функціональними предметами, а й шедеврами мистецтва, можуть привертати увагу, водночас поєднувати красу з практичністю, мати естетичну та культурну цінність, бути свідченням нашої історії, традицій та цінностей.

Список використаних джерел

1. Wielki Słownik Języka Polskiego. URL: <https://wsjp.pl/> (дата звернення 18.05.2025).
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Бусел. Київ; Ірпінь : Перун, 2002. С. 1440.
3. Муляр І. Іншомовні запозичення в меблевій термінології. Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології». 2012. № 733. С. 134–138.
4. Науменко Л. Назви меблів до лежання. URL: http://www.apfn-journal.in.ua/archive/37_2021/part_2/22.pdf (дата звернення 10.05.2025).
5. Словник української мови : в 11 т. Київ : Наукова думка, 1970–1980. Т. 1–11.

АНАЛІЗ ВІЙСЬКОВИХ СЛЕНГІЗМІВ У ФІЛЬМІ «КІБОРГИ»

У фільмі «Кіборги» військовий сленг виконує не лише комунікативну, а й культурну та символічну функції. Авторка проаналізувала українські сленгізми, їх переклад на англійську та польську мови, зокрема труднощі збереження семантики, стилістики та прагматики в перекладі.

Ключові слова: військовий сленг, сленгізми, фільм «Кіборги», кінодискурс, переклад, англійська мова, польська мова, прагматика, семантика, символізм, евфемізми, метафори, національна ідентичність, перекладацькі трансформації.

The film “Cyborgs” demonstrates how military slang acts not only as a communication tool but also as a marker of identity and resistance. The research highlights translation challenges from Ukrainian into English and Polish, particularly in rendering the emotional and symbolic load of slang terms.

Key words: military slang, slangisms, ‘Cyborgs’ film, cinematic discourse, translation, English language, Polish language, pragmatics, semantics, symbolism, euphemisms, metaphors, national identity, translation strategies.

В умовах повномасштабної війни в Україні мова стає не лише засобом комунікації, а й інструментом формування національного наративу та фіксації бойового досвіду. Одним із найвиразніших виявів цього процесу є військовий сленг — неофіційна лексика, що поєднує символічну, емоційну та ідентифікаційну функції. У кінематографі він знаходить відображення у вище-

названій стрічці «Кіборги» (2017), де мовлення героїв передає специфіку фронтової комунікації, формуючи нові вербальні коди спротиву.

Дослідження зосереджене на аналізі мовних одиниць у трьох мовах: українській, англійській та польській. На основі перекладів слів «кіборги», «сепар», «град», «бронік», «зелений коридор» та інших простежено особливості трансформацій, зміни емоційного навантаження та втрати культурної конотації під час адаптації до іншомовного контексту. Аналіз дозволяє окреслити труднощі міжмовного передання національно маркованих елементів мовлення.

Особливу увагу приділено перекладацьким трансформаціям. Англійська мова демонструє тенденцію до формалізму та нейтральності, що унеможливорює передання емоційного або символічного навантаження. Наприклад, слово «кіборги» у перекладі як “cyborgs” не містить героїчної конотації, на відміну від українського контексту, де термін позначає незламних оборонців Донецького аеропорту. Слово «сепар», що в українській мові виступає зневажливим маркером ворога, в англійській трансформується в “separatist” — термін із політично-нейтральним значенням.

Польська мова демонструє проміжний варіант: часто зберігає звучання або структуру оригіналу шляхом калькування, але теж не завжди здатна повноцінно передати прагматичний або культурний підтекст. Наприклад, «пташка» (сленгова назва гелікоптера) у польському перекладі може бути передана нейтральним “helikopter”, що позбавляє слово образності та емоційності.

Важливим аспектом є переклад евфемізмів, таких як «на концерт Кобзона» (смерть), що потребують додаткового тлумачення для іноземного глядача, оскільки втрачається культурна впізнаваність без пояснення постаті Кобзона та його асоціативного ряду. Інший приклад — «бавовна», що в українському контексті є синонімом до вибуху, оснований на грі слів і ефекті

цензури. Його переклад вимагає або адаптації, або пояснювального дубляжу.

Військовий сленг — це не лише форма комунікації, а й засіб згуртованості, психологічного захисту та формування нових смислів. Суфіксальні форми («беха», «градик») додають іронічного чи фамільярного забарвлення, пом'якшуючи жорсткі реалії війни. Телеграфний синтаксис, фонетичні скорочення, а також мовна креативність — усе це створює унікальну стилістику військового мовлення.

Переклад таких одиниць — це акт міжкультурного посередництва. Перекладач повинен не лише транслювати значення, а й зберегти соціокультурну конотацію, яка несе ідентифікаційне навантаження. У цьому контексті переклад воєнного сленгу постає не як буквальне передання лексем, а як реконструкція комунікативного наміру, пов'язана з адаптацією до іншого мовного та культурного середовища.

Таким чином, переклад українського військового сленгу — це складне багаторівневе завдання, що охоплює семантичний аналіз, контекстуальне розуміння та прагматичне моделювання. Саме завдяки лінгвістичній гнучкості та міжкультурній чутливості можна досягти автентичного відтворення досвіду, зафіксованого в мовленні героїв фільму «Кіборги».

Список використаних джерел

1. Курдінович О. Особливості функціонування сленгу в екстремальному дискурсі. *Мовознавство*. 2020. № 2.
2. Ставицька Л. Словник українського жаргону. Київ : Критика, 2005. 494 с.
3. Appendix: Glossary of Military Slang. URL: https://en.wiktionary.org/wiki/Appendix:Glossary_of_military_slang.
4. Halliday M. A. K. *Language as Social Semiotic*. London : Edward Arnold, 1978.
5. Labov W. *Sociolinguistic Patterns*. Philadelphia : University of Pennsylvania Press, 1972.
6. *Military Slang Dictionary*. URL: <https://www.militaryfactory.com/dictionary/>.

АСОЦІАТИВНИЙ ЕКСПЕРИМЕНТ
ЯК ІНСТРУМЕНТ ДІАГНОСТИКИ
ТРАНСФОРМАЦІЙ МОВНОЇ КАРТИНИ
СВІТУ СУСПІЛЬСТВА

У тезах простежено, як асоціативні експерименти відображають зміни в уявленнях про людину в українському суспільстві. Через порівняння даних асоціативних словників 1979 та 2007 років виявлено перехід від ідеалізованого, колективістського образу радянського періоду до більш реалістичного та індивідуалістичного сприйняття людини в період незалежності України.

Ключові слова: концепт, мовна картина світу, асоціативний експеримент, стимул, реакція, асоціація, українська мова.

This paper traces how associative experiments reflect changes in the perception of “human” in Ukrainian society. Through a comparison of data from associative dictionaries of 1979 and 2007, a shift from an idealized, collectivist image of the Soviet period to a more realistic and individualistic perception of a person during Ukraine’s independence was revealed.

Key words: concept, linguistic worldview, associative experiment, stimulus, reaction, association, Ukrainian language.

Мова — це дзеркало суспільства, що неперервно реагує на його розвиток, соціокультурні, політичні та економічні перетворення, а також кризи і загрози. Особливо чутливим до цих змін є лексичний рівень мови, адже він найбільш динамічний і безпосередньо відбиває актуальні суспільні процеси. Дослідження відбиття таких трансформацій традиційно відбувається

через аналіз неологізмів, які фіксують появу абсолютно нових понять, а також через вивчення частотності вживання вже наявної, але актуалізованої лексики в різноманітних текстових джерелах. Значний потенціал має також асоціативний експеримент, що дозволяє заглибитися в колективну свідомість і виявити приховані зв'язки та смислові відтінки, які формують мовну картину світу, в їхній динаміці.

Метою цієї статті є простежити, як дані асоціативного експерименту відбивають зміни в суспільстві, а саме трансформації мовної картини світу.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання:

1. Проаналізувати асоціативні поля, сформовані на стимул *людина* в різні часові періоди.
2. Виявити спільні та відмінні характеристики асоціацій, які відбивають суспільні зміни.
3. Інтерпретувати виявлені зміни в контексті соціокультурних трансформацій.

Матеріалом дослідження слугуватимуть словникові статті з асоціаціями на стимул *людина* з видань «Словник асоціативних норм української мови» Н. Бутенко та «Український асоціативний словник» С. Мартінек. Порівняльний аналіз цих джерел, що зафіксували набори асоціацій у різні історичні періоди, дозволить виявити динаміку колективних уявлень про концепт «людина» в українському суспільстві.

Як показують словникові статті, ядро асоціативного поля концепту «людина» зазнало трансформацій. Якщо у дослідженні Н. Бутенко (1979 р.) його формували лексеми *добра* (94), *хороша* (73), *чоловік* (63), *щаслива* (61), *розумна* (40), то у С. Мартінек це *істота* (19), *тварина* (11), *розумна* (9), *особистість* (9), *життя* (6). Найпомітнішою зміною є зниження акценту на морально-етичних якостях: у 2007 р. реакції *добра* та *хороша* вже не є домінантними. Натомість, з'являються більш нейтральні чи

біологічні асоціації, такі як *істота* та *тварина*. Водночас у 2007 р. високе місце посідає реакція *особистість*, що може вказувати на зростання цінності індивідуальності та самоідентифікації у період незалежності, на відміну від колективістського радянського суспільства. Якщо у 1979 р. чоловік був третьою за частотою асоціацією, то у 2007 р. він втрачає свою позицію серед найчастотніших. Вважаємо, що тут потрібне додаткове дослідження концепту «чоловік» у відповідний період, адже зміна частотності цієї асоціації на стимул *людина* може бути пов'язана не так зі змінами гендерних уявлень, як із вживанням суржикового синоніма, що виник під впливом російського *человек*.

Загалом у 1979 році спостерігається яскраво виражена ідеалізація людини, підкреслення її позитивних моральних якостей та соціально-корисної ролі: *добра* (94), *хороша* (73), *щаслива* (61), *розумна* (40), *весела* (21), *прекрасна* (17), *чесна* (17), *друг* (16), *гарна* (13), *красива* (13), *приємна* (10), *гордість* (9), *чудова* (8), *справедлива* (7), *щастя* (7), *хоробра* (6), *чуйна* (6), *щира* (6), *здорова* (5), *спокійна* (5), *справжня* (5). Асоціації радянського періоду роблять наголос на моральних чеснотах, дружбі, щасті. У 2007 році концепт «людина» стає більш реалістичним, з'являються нейтральні та навіть негативні асоціації: *добра* (4), *хороша* (4), *розумна* (9), *особистість* (9), *щаслива* (1), *щира* (1), *чесна* (1), *друг* (1); *зла* (1), *зло* (1), *сволоч* (1), *скінхед* (1).

Асоціації 1979 року значно насиченіші ідеологічними кліше та пропагандистськими наративами: *з великої літери* (6), *гордо* (12), *Горький* (2), *гуманна* (2), *людство* (2), *патріот* (2), *працьовита* (2), *радянська* (1), *А. Чехов* (1), *це звучить гордо* (1), *країни Рад* (1). У 2007 році це забарвлення майже повністю зникає, поступаючись місцем ширшому спектру думок, зокрема критичних.

Щодо ролей людини, то реакції 1979 року підкреслюють соціальні та трудові функції: *чоловік* (63), *друг* (16), *товариш* (11), *громадянин* (6), *жінка* (5), *працювати* (5), *праця* (5), *мама* (3),

творець (3), патріот (2), викладач (1), пенсіонер (1), токар (1). У матеріалах 2007 року соціальні ролі згадуються, але з меншою частотністю: особистість (9), чоловік (4), я (5), громадянин (1), жінка (1), дитина (2), творець (2), праця (1), суспільство (1). Посилюється індивідуальне я.

У 2007 році значно посилюються біологічні та філософські асоціації, що свідчить про більш науковий або, можливо, дещо цинічний погляд на людину: істота (19), тварина (11), розумна (9), життя (6), мавпа (4), розум (3), звір (3), жива (3), вища істота (2), творець (2), анатомія (2), *homo sapiens* (2), існування (1), біологічна істота (1), ноги (1), голова (1), організм (1), тіло (1), смертна (1), не вічна (1). З'являються рефлексії про смертність і тимчасовість. У радянський період біологічні асоціації також присутні, але їх набагато менше у якісному і кількісному складі: звір (6), тварина (6), амфібія (4), вовк (4), мавпа (4), жити (4), світ (4), життя (6), жива (3), голова (2), *homo sapiens* (2), анатомія (1), біологія (1), кров (1).

Порівняння асоціативних полів концепту чітко демонструє еволюцію уявлень про людину в українському суспільстві після розпаду СРСР. Якщо радянський період характеризувався ідеалізованим, колективістським та ідеологічно забарвленим образом людини — будівника комунізму, то період незалежності приніс деідеалізацію, посилення індивідуалізму, реалістичніше та філософське сприйняття людини як біологічної істоти, здатної як на добро, так і на зло. Спільним залишається усвідомлення важливості базових позитивних моральних цінностей.

Список використаних джерел

1. Бутенко Н. П. Словник асоціативних норм української мови. Львів : Вища школа, 1979. 120 с.
2. Мартінек С. В. Український асоціативний словник : у 2 т. Т. 1. Від стимулу до реакції. Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. 344 с.

Вікторія Бобок

Національний університет «Кієво-Могилянська академія»

ПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МОВНИХ ЗАСОБІВ ПЕРЕКОНУВАННЯ В ПРОМОВАХ ПРЕЗИДЕНТІВ УКРАЇНИ ТА США НА ТЕМУ ВІЙНИ (на матеріалі виступів 2022–2024 років)

У роботі розглянуто політичний дискурс у площині прагматичних досліджень, які дозволяють зосередитися на присутності автора в тексті та його позиції. З'ясовано, що прагматика уможливіє встановлення зв'язків між функційною складовою тексту та комунікативною метою його автора, що є важливим при аналізі політичного дискурсу та політичної промови як жанрового різновиду політичного дискурсу. Виявлено мовленнєві акти в промовах президентів В. Зеленського та Дж. Байдена та встановлено їхні функції у реалізації переконання.

Ключові слова: політичний дискурс, стратегії переконання, прагматичний аналіз, тема війни, перлокутивний ефект, політичне мовлення, політична промова.

The paper examines political discourse in the context of pragmatic studies, which allow to focus on the author's presence in the text and his position. It has been found that pragmatics makes it possible to establish links between the functional component of the text and the communicative goal of its author, which is important in analyzing political discourse and political speech as a genre of political discourse. The article identifies speech acts in the speeches of Presidents V. Zelenskyy and J. Biden and specifies their functions in the realization of persuasion.

Key words: political discourse, persuasion strategies, pragmatic analysis, topic of war, perlocutionary effect, political language, political speech.

Політичний дискурс може бути означений як такий, де будь-яка мовленнєва діяльність політика зумовлена необхідністю досягти заздалегідь сформованої комунікативної мети. У політичному дискурсі цією метою здебільшого є досягти та зберегти владу. Однак зміни в суспільно-політичному житті України змінили напрямок стратегій та намірів політика, оскільки першочерговими завданнями постали вже інші, не спрямовані на досягнення влади цілі. Важливим стало поширення достовірної інформації про війни в Україні, а також залучення іноземної аудиторії до всебічної збройно-економічної підтримки України.

Прагматичний підхід у розгляді політичного дискурсу є невід'ємним, оскільки він дозволяє зосередитись на мовній особистості та комунікативних намірах політика, що відповідно дозволяє встановити, якою є бажана реакція аудиторії на виступ політичного лідера і якими засобами він послуговується для того, щоб досягти цієї реакції. Саме тому найважливішим інструментом впливу в політичному дискурсі виступає мова, оскільки вона є водночас знаряддям маніпуляції та взаємодії як політичних лідерів між собою, так і політика з народом.

Однією з найпродуктивніших стратегій політичного дискурсу виступає стратегія переконування, покликана змінити сприйняття та ставлення аудиторії до описуваних політиком суб'єктів, явищ, процесів тощо. Переконування є найефективнішим, оскільки воно є відмінним від маніпуляції, що є ідеологічно зумовленою та націленою на здійснення контролю над свідомістю слухача. На відміну від маніпуляції, переконування будується на логічній аргументації, яка спрямована на зміну сприйняття у аудиторії чи спонукання її до виконання певних дій шляхом конструктивного мовлення, а не здійсненням контролю над свідомістю.

Політичне мовлення насичене великою кількістю непрямих мовленнєвих актів, оскільки переконування є найефективнішим тоді, коли воно не є помітним та відкрито вираженим. Тому за-

стосування теорії мовленнєвих актів Джона Серля є доцільним, оскільки дозволяє оцінити здатність різних мовленнєвих актів виконувати свої прямі та непрямі функції задля реалізації категорії переконування в політичній комунікації, зокрема в політичній промові.

У промовах Володимира Зеленського найчисельнішими мовленнєвими актами є директиви, зокрема непрямі. Він послуговується ними для того, щоб привернути увагу міжнародної спільноти до ситуації в Україні та спонукати їх до розширення військово-економічної підтримки України. До прикладу, виступ президента України в парламенті Нідерландів на засіданні Міжнародного суду 4 травня 2023 року налічує в собі 5 директивних актів, у яких містяться елементи переконання, із 6 мовних актів, виокремлених у цій промові загалом. Зокрема, у наведеному прикладі непрямого директивного акту *«Санкції – так. Ізоляція Росії – так. Тиск на громадян Росії, щоб вони шукали, як змінити режим у своїй країні, – так. Вироки за терор – так. Універсальні норми для всіх юрисдикцій, щоб конфіскувати російські активи й використати їх для компенсації збитків від агресії, – так. Маємо досягти цього максимально, щоб швидше наблизити спільний мир»* бачимо, що його комунікативна інтенція – переконати міжнародну спільноту, зокрема Гаазький суд, у необхідності та доцільності заходів, які вони здатні здійснити. Побудова речення з опущеними присудками, а також імпліцитний адресат, хоча у цій промові загалом адресат визначається контекстом та місцем промови, а також апеляція до *«спільного миру»*, який *«маємо»*, а не *«маєте»* досягти, сприяють ефективнішому переконуванню аудиторії в необхідності продемонструвати свою юридичну силу.

У виступах Джо Байдена найрезультативнішими є асертивні мовленнєві акти, функція яких полягає не лише у повідомленні певної інформації, а й у здійсненні впливу на адресата з метою спонукання його до певних дій. З огляду на те, що Джо Байден

звертається переважно до зовнішньої аудиторії, тобто до своїх світових партнерів, його основними ідеями є заклик та спонукання до посилення допомоги Україні. Своє звернення до Конгресу США під час обговорення фінансування України Джо Байден завершує такими словами: *«If Putin takes Ukraine, he won't stop there. It's important to see the long run here. He's going to keep going. He's made that pretty clear. If Putin attacks a NATO Ally – if he keeps going and then he attacks a NATO Ally – well, we've committed as a NATO member that we'd defend every inch of NATO territory»*. Послугуючись конструкціями умовних речень, у яких здійснюється моделювання майбутньої ситуації за умови, якщо путін захопить Україну, президент прагне закликати союзників Америки не дати йому цього зробити. Вживаючи умовне речення з метою припущення про наслідки наступу путіна на країни НАТО, Джо Байден має намір повідомити про те, що така ситуація цілком імовірна в майбутньому, це не є лише припущенням, а отже необхідно докласти зусиль, аби цього не сталося.

Отже, за допомогою прагматичного аналізу мовленнєвих актів у промовах президентів ми встановили, що різні типи мовленнєвих актів, виступаючи у своїх прямих та непрямих функціях, здатні сприяти ефективнішій реалізації стратегій та намірів політика (зокрема стратегії переконування), який будує свою промову таким чином, аби отримати бажану реакцію від адресата, на якого націлена ця промова.

Список використаних джерел

1. Лукіна Л. В. Політичний дискурс: сутність та особливості застосування. *Політикус*. 2021. № 2. С. 75–80.
2. Нагорна Л. П. Політична мова і мовна політика: діапазон можливостей політичної лінгвістики. Київ : Світогляд, 2005. 315 с.
3. Павлуцька В. О. Політичний дискурс: особливості та функції. *Вісник Житомирського державного університету. Філологічні науки*. 2008. Вип. 39. С. 218–221.

4. Рябоконт Г. Л. Формування продуктивних навичок переконання в англомовному усному й письмовому дискурсах. *Наукові записки НаУКМА. Філологія*. 2015. № 174. С. 32–36.
5. Семенишин О. Вплив як категорія політичного дискурсу. *Scientific Collection «InterConf»*. 2022. № 50. С. 235–241.
6. Семенюк А. А. Сукач М. А. Стратегії консолідації та самопрезентації в англомовному політичному дискурсі. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. 2023. № 20 (88). С. 17–21.
7. Сорокіна Л. Комунікативна стратегія vs. маніпулятивна стратегія. *Актуальні питання іноземної філології*. 2015. № 2. С. 187–193.

Марія Бойко
Київський столичний університет
імені Бориса Грінченка

СУЧАСНІ МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МОВНОЇ СИТУАЦІЇ КИЄВА У ВОЄННИЙ ПЕРІОД 2022–2023 РОКІВ

Дослідження здійснено на основі найновішого соціолінгвістичного опитування у застосунку «Київ цифровий», яке проведено в січні 2023 року. Загальна кількість респондентів – 67212. Проаналізовано мовну поведінку мешканців Києва для виявлення їхнього ставлення до мовних проблем, а також схарактеризовано їхні погляди на використання української та російської мов сьогодні та у перспективі. Метою статті є висвітлення й обґрунтування ефективності використання сучасних цифрових технологій для аналізу мовної ситуації. Ситуація на користь української мови почала змінюватись на краще вже після Революції Гідності, а зараз, після повномасштабного вторгнення агресора, багато людей переходять із російської на українську мову та розбудовує український культурний простір. За останнє десятиліття спостерігаємо сталу динаміку зростання кількості тих, хто вважає українську мову рідною: з 57 % у 2012 році до 86 % від загальної кількості опитаних у 2022 році. Впровадження цифрових технологій для оцінки мовної ситуації дозволяє швидко проаналізувати значну кількість статистичних даних та зробити висновки про реальний стан функціонування мов у суспільстві.

Ключові слова: мовна ситуація, мовна політика, цифрові технології, білінгвізм, диджиталізація.

The research has been carried out on the basis of the latest sociolinguistic survey in the "Kyiv Digital" application, which was conducted in January 2023. The total number of respondents is 67,212. The linguistic behavior of Kyiv residents has been analyzed to reveal their attitudes towards language

related problems to characterize their views on the use of the Ukrainian and Russian languages today and in the future. The aim of the article is to highlight the results of the analysis of the language situation in the city of Kyiv using modern digital technologies. The position of the Ukrainian language has already begun to improve after the Revolution of Dignity. Since the full-scale invasion of the aggressor, many people have been switching from Russian to Ukrainian and developing the Ukrainian cultural environment. Over the last decade, a steady increase has been observed in the number of Kyivans who consider Ukrainian their native language: from 57 % in 2012 to 86 % of the total number of respondents in 2022. The introduction of digital technologies to assess the linguistic situation allows to quickly analyze a significant amount of statistical data and draw conclusions about the real state of functioning of languages in society.

Key words: *language situation, language policy, digital technologies, bilingualism, digitalization.*

На сьогодні беззаперечним є той факт, що термін «мовна ситуація» є одним із ключових у соціолінгвістиці. Зростання кількості соціолінгвістичних розвідок пов'язано передусім із посиленням уваги до аналізу мовних ситуацій. Зауважимо, майже у всіх державах мовна ситуація є досить неоднорідною і складною. Тому постає чимало питань, пов'язаних зі статусом мови.

Населення навряд чи зможе відмовитися від можливостей, які надають їм нові інформаційно-комунікаційні технології. Нове інформаційне середовище змінює індивіда, впливає на стиль життя і професійну діяльність. Інтенсивний розвиток інформаційних технологій сприяв тому, що цифрові, мобільні та соціальні медіа стали незамінною частиною повсякденного життя людей у всьому світі. І з часом їх вплив на наше життя, як і кількість користувачів інтернету, невинно зростає. Зараз одним із найпопулярніших методів комплексного аналізу мовних ситуацій є анкетування за допомогою сучасних цифрових технологій.

Протягом 2020–2023 років в Україні проведено низку онлайн-нових соціологічних досліджень та опитувань, які характеризують сьогодишню мовну ситуацію в Україні за різноманітними параметрами, а також дають уявлення про мовні уподобання та переконання українців. Мовна ситуація в Києві протягом багатьох років є досить специфічною: державний статус української мови, задокументована офіційна одномовність існує одночасно з масовим поширенням побутової українсько-російської двомовності. Проблему сучасної мовної ситуації в місті Києві вивчали Т. Бурда [1], Н. Матвеева [2], С. Соколова [4] та інші українські мовознавці.

У дисертаційній праці «Мовна поведінка особистості в умовах українсько-російського білінгвізму (молодіжне середовище м. Києва)» Т. Бурда [1] виокремила особливості продуктивної та рецептивної мовної поведінки молоді міста Києва, внутрішнього дискурсу двомовних осіб, простежила ієрархію факторів впливу на кодові перемикування в артикульованому та неартикульованому мовленні, вперше в українській лінгвістиці визначила основні мотиви мовної поведінки молоді та їх основні компоненти.

Стаття «Сучасний комунікативний простір української столиці» Н. Матвеевої [4] присвячена аналізу комунікативного простору міста Києва. На основі результатів соціолінгвістичних опитувань дослідниця довела, що мовну ситуацію в місті визначає активне функціонування білінгвізму та диглосії. На переконання Н. Матвеевої, на сучасному етапі українську мову утискає не лише російська, а й англійська. Однак мовна свідомість багатьох українців на початку XXI століття зростає, а державна мова поступово закріплює свої позиції.

У січні 2023 року застосунок «Київ цифровий» презентував результати опитування про рівень володіння киянами українською мовою, до якого долучилась рекордна кількість учасників – 67 212 [3].

Згідно зі статистичними даними, 47 % загальної кількості респондентів (64 840 осіб) киян вдома спілкуються українською [3, с. 4]. Представники молодшого покоління (вік яких сягає до 30 років) переважно обрали відповідь «Українською і російською» на запитання «Якою мовою ви спілкуєтесь вдома». Старше покоління надає перевагу російській під час повсякденного спілкування, однак відчуває потребу перейти на українську найближчим часом. Трапляються поодинокі коментарі учасників, вік яких сягає 20–30 років, у яких зазначено, що незважаючи на те, що в усному мовленні переважає суржик, вони мають намір використовувати державну мову вдома. Це свідчить про те, що у майбутньому кількість тих, хто послуговується українською, зростатиме.

На запитання «Якою мовою ви спілкуєтесь з друзями?» лиш 11,4 % загальної кількості опитаних (64 104 особи) обрали відповідь «Російською». Однак респонденти зауважили, що зазвичай обирають мову співбесідника, підлаштовуючись до ситуації спілкування.

Ключовими чинниками, які заважають почати опитаним киянам (58 274 особи) спілкуватися українською, є звичка (46,5 %), недостатня та непослідовна популяризація української культури в суспільстві (23,9 %), особисті страхи та невпевненість (21 %) [3, с. 22].

Місту Києву належить важлива роль у процесах нормалізації деформованої ситуації в період русифікації мовної ситуації країни. Зараз важливо створити мережу українськомовних просторів, оскільки, на думку 79,2 % загальної кількості опитаних киян (57 680 особи), саме українськомовне оточення найкраще допомагає почати спілкуватися українською та стимулюватиме розвиток державної мови.

Впровадження цифрових технологій для оцінки мовної ситуації дозволяє швидко проаналізувати значну кількість статистичних даних та зробити висновки про реальний стан функціо-

нування мов у суспільстві. Зауважимо, що до соціологічного опитування у застосунку «Київ цифровий» долучилася рекордна кількість респондентів (6 тис. у 2023 році) [3]. Це свідчить про те, що жителям міста до вподоби онлайнві опитування громадської думки, оскільки процедура голосування зрозуміла та не вимагає значних витрат часу. Однак для того, щоб отримати повну інформацію про мовну ситуацію, варто проводити регулярні онлайнві соціологічні дослідження та створити єдину шкалу вимірювання, дотримуватись уніфікованої методики. Використання зазначених інформаційно-комунікаційних технологій сприяє оптимізації та інтенсифікації щорічних моніторинрів. Однак методологія має недоліки: 1) знеособлення респондента; 2) за відсутності контакту опитуваного з опитуваним допускається неточність у відповідях. Доведено, вони несуттєво впливають на результати опитування, що дозволяє визнати цю методику дієвою та ефективною.

Доведено, лиш багаторазові, регулярні соціологічні дослідження мовних явищ дають змогу відстежити динаміку використання мов у суспільстві, схарактеризувати рівень конфліктності мовних проблем у двомовному суспільстві та окреслити ступінь престижності державної мови. Проведені соціолінгвістичні дослідження створюють передумови для конкретизації нових напрямів висвітлення окресленої проблематики. Перспективу подальших досліджень убачаємо в проведенні регулярних онлайнвих опитувань у застосунку «Київ цифровий», дослідженні динаміки функціонування української мови у місті Києві, розробленні траєкторій підвищення рівня мовної компетентності.

Список використаних джерел

1. Бурда Т. Мовна поведінка особистості в умовах українсько-російського білінгвізму (молодіжне середовище м. Києва). Київ : Київський національний університет ім. Тараса Шевченка, 2001.

2. Матвеева Н. Сучасний комунікативний простір української столиці. *Українська мова*. 2020. Вип. 1. С. 141–152. URL: https://iul-nasu.org.ua/pdf/ukrmoiva/1_20/13.pdf (дата звернення: 12.03.2025).
3. Міська Концепція ствердження української мови в усіх сферах суспільного життя міста Києва на 2023–2025 роки. URL: https://kmr.gov.ua/sites/default/files/do_datok_do_pk_kmr.docx (дата звернення: 12.03.2025).
4. Соколова С. Мовна ситуація Києва: погляд зовні. *Українська мова*. 2012. Вип. 4. С. 3–17 (дата звернення: 12.03.2025).

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ТЕРМІНІВ СФЕРИ ІМУНОЛОГІЇ З АНГЛІЙСЬКОЇ ТА ПОЛЬСЬКОЇ МОВ НА УКРАЇНСЬКУ

У тезах досліджено перекладацькі трансформації при передаванні англійських і польських термінів галузі імунології українською мовою. Проаналізовано понад 100 термінологічних одиниць різної структурної складності: однослівні терміни, складені терміни, абрєвіатури, терміни з дефісом і трьохкомпонентні та багатоконпонентні конструкції. Визначено основні перекладацькі стратегії: калькування, транскрипція, експлікація, модуляція, генералізація, конкретизація, додавання, скорочення та ін. Практичну увагу приділено викликам, пов'язаним із перекладом багатоконпонентних термінів, де важливо зберегти точність і термінологічну відповідність. Дослідження має прикладне значення для майбутніх перекладачів у сфері медичної та наукової комунікації. Ключові слова: медичний переклад, імунологічна термінологія, калькування, трансформації, англійська мова, польська мова, перекладацькі стратегії.

Ключові слова: медичний переклад, імунологічна термінологія, калькування, трансформації, англійська мова, перекладацькі стратегії.

This paper examines translation transformations of immunological terminology from English and Polish into Ukrainian. The study analyzes over 100 terminological units of various structural types, including single-word terms, compound terms, hyphenated expressions, abbreviations, and three-component constructions. The research identifies the primary translation strategies such as calque, transcription, descriptive rendering, modulation, generalization, specification, addition, and reduction. Special attention is given to multi-component terms that require complex structural adaptation. The findings provide practical insights for medical and scientific translators.

Key words: medical translation, immunology terminology, calque, translation strategies, English, Polish, structural transformation.

Актуальність теми. У світлі глобалізації медицини та зростання кількості міжнародних наукових публікацій у галузі імунології, виникає гостра потреба в якісному перекладі спеціалізованих термінів. Неправильна інтерпретація терміна може спричинити критичні помилки в діагностиці, лікуванні або дослідницькому аналізі.

Переклад імунологічних термінів вимагає не лише мовної компетенції, а й глибокого розуміння предметної галузі. Знання функцій, механізмів і взаємозв'язків у межах імунної системи допомагає правильно інтерпретувати складні поняття. Наприклад, для адекватного передання сутності таких термінів, як TCR-рецептор, необхідне спеціалізоване знання [1, с. 192–193].

Матеріали дослідження. Аналіз охоплює терміни з англійських та польськомовних джерел з імунології. Вони класифіковані за структурою:

- однослівні (e.g., *lymphocyte, herpes*),
- багатослівні (e.g., *antigen-antibody reaction, natural killer cell*),
- абрєвіатури (e.g., *AIDS, PCR, MHC*),
- терміни з дефісом (e.g., *blood-brain barrier, cross-linked fibrin clot*),
- епонімічні (e.g., *Addison's disease, Bombay blood group*).

Перекладацькі трансформації.

1. Калькування — основний метод передання термінів зі збереженням структури (*blood-brain barrier* — *bariera krew-mózg* — *бар'єр кров-мозок*).
2. Конкретизація — уточнення значення (*adaptive immunity* — *odporność adaptywna* — *набутий імунітет*).
3. Генералізація — навпаки, розширення значення (*bone marrow stem cell* — *komórka prekursorowa szpiku kostnego* — *стовбурова клітина*).
4. Транскрипція/транслітерація — передання звучання терміна (*ribosome* — *rybosom* — *рибосома*).

5. Експлікація — описовий переклад складних понять (*antibody-mediated cytotoxicity* — *cytotoksyczność zależna od przeciwciała* — *антитілозалежна цитотоксичність*).
6. Модуляція — лексична перебудова за логікою мови перекладу (*natural killer cell* — *komórka naturalny zabójca* — *кілерна клітина*).
7. Додавання — деталізація змісту (*cryptomere* — *ukryty czynnik genetyczny* — *прихований генетичний фактор*).
8. Компресія — скорочення терміна без втрати змісту (*cytosolic enzyme* — *enzym cytozolowy* — *фермент*).
9. Абревіація — скорочення при збереженні повного значення (*ELISA, PCR, TCR*).
10. Епонімія — передання термінів, утворених від власних назв, із додаванням тлумачення.

Імунологічні терміни зазвичай прагнуть до одного й чіткого значення, тобто до моносемії, тому що це надважливо для точної медичної термінології [3, с. 5–9].

Медична термінологія дуже динамічна, тому актуальність знань і готовність до саморозвитку є ключовими факторами успішної роботи в цій сфері [2, с. 107].

Переклад імунологічних термінів є складною багаторівневою діяльністю, що поєднує лінгвістичні вміння з медичною компетентністю. Найбільші труднощі виникають під час перекладу багатокомпонентних одиниць, де необхідно дотримуватись логіки термінотворення й зберігати смислову точність. Важливим є дотримання міжмовної симетрії, особливо в абревіатурах і спеціальних позначеннях. Перекладачеві слід уникати буквального перекладу та орієнтуватись на функціональний і стилістичний контекст.

Список використаних джерел

1. Перхач Р.-Ю., Сузуловська М. Семантичний аналіз медичних термінів в інструкціях до лікарських препаратів. Молодий вчений. 2019. Вип. 10 (74).

2. Тимошенко І. В. Перекладацькі трансформації під час перекладу англійськомовної медичної термінології українською мовою. *Філологічні студії* : зб. наук. пр. студентів і магістрантів ф-ту філології та журналістики / Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2023. Вип. XX. С. 107–110.
3. Цуркан М. Мовно-семантичні явища полісемії, синонімії, антонімії, паронімії та омонімії у процесі опанування іноземними студентами української медичної терміносистеми. *Адаптивне управління: теорія і практика. Серія: Педагогіка*. 2019. Вип. 7.
4. Gronek P., Jackowiak H., Przybylski G., Słomski R., Szalata M. *Słownik immunogenetyczny polsko-angielski i angielsko-polski*. Poznań : Academia Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego.

Юлія Данилейко

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ ОПИТУВАННЯ ЖИТЕЛІВ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ НА ПРЕДМЕТ ЗНАННЯ ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ДІАЛЕКТИЗМІВ

У тезах досліджується зміст поняття діалекту та вплив зміни території проживання на лексикон дитини. До цієї роботи було залучено 7 жителів Тернопільщини різних вікових категорій та походження. У цьому дослідженні проаналізовано 7 діалектизмів двох тематичних груп укладеного питальника. У результаті проведеного аналізу були сформувані висновки щодо поширення вжитку діалектизмів серед старшого покоління, а також зміни лексики дітей через комунікацію із однолітками з інших областей України.

Ключові слова: діалектизм, аналіз, опитування, діалект, лексикон.

The thesis explores the concept of dialect and the impact of a change in place of residence on a child's vocabulary. The study involved seven residents of Ternopil region of different age groups and backgrounds. This research analyzed seven dialect words from two thematic groups included in the questionnaire. As a result of the analysis, conclusions were drawn regarding the prevalence of dialect usage among the older generation, as well as changes in children's vocabulary due to communication with peers from other regions of Ukraine.

Key words: dialectism, analysis, survey, dialect, lexicon.

Мета дослідження публікації – проаналізувати результати опитування дев'ятох жителів Тернопільської області на предмет знання західноукраїнських діалектизмів за допомогою питальника.

Завдання:

- здійснити опитування мешканців Тернопільщини за питальником;
- заповнити таблицю в Excel із даними про жителів та їхніми відповідями;
- порівняти результати та зробити висновки.

Матеріал дослідження — порівняльна таблиця дев'яти мовців Тернопільщини, а також лексичні діалектизми тематичних груп «Людина за професією чи діяльністю» та «Слова на позначення лайки чи образ».

Діалект (говір) — різновид національної мови, який є засобом спілкування людей, об'єднаних територією, матеріальною й духовною культурою, ментальністю [1, с. 88]. На сьогодні мовознавці ведуть дискусії щодо їхнього виокремлення від загальнонаціональної мови, адже діалектизми й досі вважаються недостатньо дослідженими в українській мові.

За словами Тетяни Савчин, «серед цікавих явищ взаємодії діалектів та літературної мови є ділінгвізм — володіння літературною мовою та однією з діалектних форм спілкування». Дослідниця вважає, що «діалекти збагачують мовлення, розширюють літературний канон, стають своєрідною візитівкою освіченої та лінгвістично обдарованої людини» [3, с. 93].

Вжиток діалектизмів у повсякденному мовленні у більшості випадків притаманне старшому поколінню людей, які довгий період часу (або й все життя) проживають на одній території. Як зазначає Валентина Олійник, «у невеликих селах і територіальних громадах місцеві жителі продовжують користуватися діалектами у повсякденному спілкуванні, що сприяє їхньому збереженню. Наприклад, старші покоління часто розмовляють говірками, збереженими ще з часів їхнього дитинства». Урбанізація, як зазначає авторка, значно впливає на мовну ситуацію в регіоні. Міграція сільського населення до міст, на її думку, сприяє поступовій асиміляції діалектів до стандартної української мови.

Молодь, яка переїжджає до міст для навчання чи роботи, часто втрачає діалектні особливості, переходячи на літературну мову [2, с. 94].

Існує низка досліджень поширеності вживання діалектизмів різними віковими верствами населення. Одне з них передбачало опитування семи мовців Тернопільської області на знання західноукраїнських діалектизмів. Було виокремлено тематичні групи, на цій основі створено питальник та заповнено таблицю в Excel із відповідями опитуваних людей. Проаналізуємо тематичну групу «Людина за професією чи діяльністю» та поглянемо на варіанти тлумачення діалектизмів певними мовцями:

- *газдиня* — «господарка»: *Господиня дому, газда* (за словами Володимира Крепича, 67 років, м. Тереховля). *Господиня дому, яка на Святвечір кладе страви на стіл* (за словами Галини Крепич, 63 роки, м. Тереховля). *Господиня дому, куховарка* (за словами Віталіни Данилейко, 15 років, м. Вінниця);
- *кобіта* — *гарна красива жінка* (за словами Світлани Крепич, 35 років, м. Тернопіль). *Солідна жінка* (за словами Віталіни Данилейко, 15 років, м. Вінниця). *Дуже неохайна/неосвічена жінка* (за словами Ольги Кагльок, 19 років, м. Чортків);
- *жовнір* — *солдат* (за словами Володимира Крепича, 67 років, м. Тереховля). *Солдат* (за словами Галини Крепич, 63 роки, м. Тереховля).

Решту мовців дефініції цього поняття не знали.

У тематичній групі «Слова на позначення лайки чи образ» виділимо такі діалектизми:

- *вар'єт* — *завзятий хуліган* (за словами Галини Крепич, 63 роки, м. Тереховля). *Дурень* (за словами Володимира Крепича, 67 років, м. Тереховля). *Люди, які обманюють* (за словами Віталіни Данилейко, 15 років, м. Вінниця). *Дурні люди в негативно-насмішкуватому значенні* (за словами Вікторії Колодій, 18 років, м. Чортків);

- *мантелена* — не надто приємна особа (за словами Володимира Крепича, 67 років, м. Тереховля). *Людина, до якої довго доходять значення слів* (за словами Ольги Кагляк, 19 років, м. Чортків). *Дурна жінка* (за словами Вікторії Колодій, 18 років, м. Чортків). *Повільна людина* (за словами Віталіни Данилейко, 15 років, м. Вінниця);
- *батяр* — хуліганистий хлопець (за словами Галини Крепич, 63 роки, м. Тереховля). *Збитошник* (за словами Володимира Крепича, 67 років, м. Тереховля). Решту мовців дефініції поняття не знали;
- *гоноровий* — *пихата людина* (за словами Володимира Крепича, 67 років, м. Тереховля). *Нарцистичний* (за словами Романа Крепича, 40 років, м. Тернопіль). *Крутий* (за словами Віталіни Данилейко, 15 років, м. Вінниця). *Дуже гордий, поважний* (за словами Вікторії Колодій, 18 років, м. Чортків).

Отже, ми виокремили та проаналізували 7 діалектизмів та опитали 7 жителів Тернопільської області. Такі мовці, як Данилейко Віталіна, Кагляк Ольга та Колодій Вікторія, переїхали у Вінницю, Польщу та Львів відповідно. Через цей фактор, як ми бачимо, їхні результати опитування дещо відрізняються від решти людей. Це доводить, що лексикон людини через зміну території проживання змінюється і деякі із діалектизмів забуваються або використовуються у повсякденному мовленні рідше. Також на результати опитування впливає вік мовців, адже Крепич Галина та Володимир знали кожну дефініцію із усіх запропонованих діалектизмів на відміну від молодшого покоління. Результати опитування дали змогу дослідити поширення використання діалектизмів серед різних вікових верств населення та дали змогу довести, що лексикон молодих осіб змінюється під час спілкування з однолітками з інших областей України. На майбутнє планується проведення не одного дослідження на цю тематику із залученням жителів інших територій проживання.

Напрямок діалектології є перспективним та цікавим для вивчення задля збереження усної народної спадщини держави, повернення давно забутих питомих українських слів у вжиток та збагачення лексикону українців.

Список використаних джерел

1. Мойсієнко А. К., Бас-Кононенко О. В., Бондаренко В. В. Сучасна українська літературна мова: Лексикологія. Фонетика : підручник. Київ : Знання, 2010. 270 с.
2. Олійник В. В. Діалекти Хмельниччини: мовна палітра краю. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*. 2024. № 211. С. 91–98. URL: <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2024-211-13> (дата звернення: 18.05.2025).
3. Савчин Т. Проблеми диференціації понять «мова» та «діалект» в українському соціолінгвістичному просторі. *Studia Methodologica*. 2022. Вип. 54. С. 92–103. URL: <https://doi.org/10.25128/2304-1222.22.54.06> (дата звернення: 18.05.2025).

Єлизавета Даценко

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ПСИХОЛІНГВІСТИЧНА ЕКСПЕРТИЗА: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЙНИЙ АСПЕКТ

У роботі актуалізовано ключові поняття психолінгвістичної та почеркознавчої експертизи, мовної особистості, а також кримінального дискурсу. Психолінгвістичний аналіз представлено як інструмент, що дозволяє виявляти приховані мотиви, емоційний стан, рівень агресії та маніпулятивні стратегії авторів текстів. Почеркознавча експертиза доповнює цей підхід, розкриваючи психомоторні особливості особистості за допомогою аналізу рукопису. Метод комплексного психолінгвістичного та почеркознавчого аналізу позиціоновано як один із найбільш ефективних для дослідження англійськомовних текстів кримінального характеру. Для демонстрації його результативності проаналізовано низку рукописних англійськомовних текстів, відібраних із автентичних джерел кримінального дискурсу, – щоденникових записів, листів, записок тощо.

Ключові слова: психолінгвістична експертиза, почеркознавча експертиза, кримінальний дискурс, мовна особистість.

The paper actualizes the key concepts of psycholinguistic and handwriting examination, linguistic personality, and criminal discourse. The psycholinguistic analysis is presented as a tool that allows revealing hidden motives, emotional state, level of aggression and manipulative strategies of the authors of texts. Handwriting analysis complements this approach by revealing psychomotor characteristics of a person through manuscript analysis. The method of integrated psycholinguistic and handwriting analysis is positioned as one of the most effective for the study of English-language criminal texts. To demonstrate its effectiveness, a number of handwritten English texts selected from authentic sources of criminal discourse – diary entries, letters, notes, etc. – are analyzed.

Key words: psycholinguistic examination, handwriting examination, criminal discourse, linguistic personality.

Кожне наше слово – це не просто набори звуків чи графічних письмових символів, а відображення мисленневих процесів, емоцій і певного емоційного чи, до прикладу, будь-якого іншого досвіду. Важливо те, як ми добираємо ці слова, як будуюмо з них потім фрази, інтерпретуємо почуте від співрозмовника й загалом реагуємо. І саме в точці дотику мови та психології й існує психолінгвістика.

Психолінгвістика (грец. *psyche* – душа і франц. *linguistique* – наука про мову) – наука, яка вивчає процеси утворення, сприйняття та формування мовлення у їх взаємодії із системою мови, а також розробляє моделі мовленнєвої діяльності та психофізіологічної мовленнєвої організації людини, перевіряє їх у процесі психологічних експериментів [1].

Тобто мова виступає не просто засобом передавання думок, а інструментом, за допомогою якого ці думки формуються. Узагальнивши, то ми не лише говоримо, як мислимо, ми мислимо так, як говоримо.

Окремим же практичним напрямом психолінгвістики є психолінгвістична експертиза, як міждисциплінарна галузь, що поєднує знання психології, лінгвістики та судової практики для аналізу мовленневих явищ у соціальних і правових контекстах. Основний акцент робиться на вивченні особливостей мовленнєвої поведінки особистості, визначення ступеня адекватності комунікації, а також виявлення мовних маніпуляцій, спотворень чи порушень, що мають значення у судових процесах, криміналістиці та медіації [2].

Психолінгвістична експертиза досліджує не тільки те, що було сказано, а й те, як було сказано. Експерти приділяють увагу граматичним структурам, де пасивний стан часто свідчить про бажання особою уникнути відповідальності, емоційно забарвленій лексиці, за використання слів з негативною конотацією якої можна говорити про намір особи вплинути на сприйняття, а також повторам, обмовкам, помилкам, що нерідко виявляють

спонтанність висловлювання особи, внутрішній стрес чи навіть неусвідомлену тривогу.

У теоретико-методологічному плані психолінгвістична експертиза ґрунтується на комплексному аналізі мовленнєвих структур, когнітивних процесів і психологічних механізмів, що забезпечують формування та розуміння мовлення. Застосування сучасних методів збору і інтерпретації даних — експериментальних, статистичних та контент-аналізу — гарантує об'єктивність і надійність висновків експертизи [2].

Об'єктом дослідження є мова, усне та писемне мовлення, тексти на різних носіях, а також комунікативні та юридичні норми. Експертиза розглядається як процес встановлення фактів для вирішення судових справ, використовуючи наукові методи для аналізу фрагментів реальності [3].

Метою психолінгвістичної експертизи є дослідження мовних об'єктів для виявлення юридично значущої інформації. Експерт аналізує тексти, виявляє їхні особливості, визначає інтенції автора та можливі наслідки впливу тексту на реципієнта. Важливим аспектом є розмежування фактів і думок, об'єктивного та суб'єктивного, а також оцінка відповідності висловлювань реальним обставинам. Результати експертизи використовують для кваліфікації подій за шкалою «заборонено/дозволено» в юридичному контексті [3].

Процес експертизи має кілька етапів: аналіз теоретичних засад, збір і дослідження матеріалів, лінгвістичний аналіз тексту, виявлення ключових елементів та їх інтерпретація. Експерт повинен враховувати контекст, інтенції автора, можливі значення слів і виразів, а також вплив тексту на реципієнта. Результатом експертизи є висновок, який має бути обґрунтованим, доказовим і зрозумілим для осіб, які не є фахівцями в галузі лінгвістики [3].

Отже, психолінгвістична експертиза, що полягає в глибокому розумінні взаємозв'язку мови та мислення, уможливорює

прогресивні шляхи для аналізу мовленнєвої діяльності в правовому полі. Завдяки комплексному підходу, що поєднує лінгвістичні, психологічні та юридичні знання, експертиза стає важливим інструментом для забезпечення прозорості та об'єктивності в судових процесах.

Список використаних джерел

1. Куранова С. І. Основи психолінгвістики. Київ : ВЦ «Академія», 2012. 208 с.
2. Пелішенко Ю. В. Методологія лінгвістичної експертизи неюридичних текстів. *Матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми романо-германської філології та прикладної лінгвістики»*. Чернівці, 2012. URL: http://www.confcontact.com/2012_06_14/fl8_pelishenko.htm.
3. Гарбера І. В. Основи лінгвістичної експертизи тексту. Вінниця, 2020. 220 с.

Поліна Дехтяр

Національний університет «Кієво-Могилянська академія»

МОТИВАЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ НАЙМЕНУВАННЯ МОЛОЧНИХ БРЕНДІВ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ УКРАЇНИ ТА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

У статті проаналізовано мотиваційні стратегії комерційних назв українських та британських брендів, що випускають молочну продукцію. Виокремлено реально мотивовані та умовно-символічні типи номінацій, описано основні джерела мотивації: топоніми, антропоніми, апелятиви, аксіологічна лексика. Встановлено відмінності у способах найменування, що зумовлені національними та культурними особливостями.

Ключові слова: комерційні назви, молочні бренди, ономастика, мотивація, топоніми, антропоніми, брендинг.

The article analyzes motivational types of commercial names used for Ukrainian and British dairy brands. It distinguishes between directly motivated and symbolically motivated types of naming, describing the main sources of motivation: toponyms, anthroponyms, common nouns, and axiological vocabulary. The study identifies differences in naming strategies driven by national and cultural characteristics.

Key words: commercial names, dairy brands, onomastics, motivation, toponyms, anthroponyms, branding.

В умовах глобалізації й високої конкуренції на ринку харчової продукції особливої актуальності набуває вивчення принципів найменування брендів як засобу впливу на споживача. Лінгвістичне осмислення структури та мотивації таких назв дає змогу

глибше зрозуміти культурні пріоритети, маркетингові стратегії та мовні особливості національних брендів.

Семантика та мотивація твірних основ комерційних номінацій є одним із основних критеріїв, на основі яких класифікують власні назви. Їхній склад значною мірою визначається фактором економічної конкуренції. Це виявляється передусім у тому, що назва підприємства, як правило, виражає якусь інформацію, яка повинна, за задумом номінатора, привернути увагу адресата до названої фірми та її товарів [2].

Наше дослідження охопило 73 номінації на позначення українських молочних брендів та 63 – британських.

Проаналізовані комерційні найменування можемо розподілити за двома основними типами: назви **реального типу** (які прямо вказують на рід діяльності, ім'я власника чи місце розташування) та **умовно-символічного** (які через образ чи натяк вказують на сферу діяльності або мають штучну мотивацію).

Серед українських брендів реально мотивовані не відзначаються продуктивністю, вони прямо вказують на характеристику позначуваного об'єкта та утворені від апелятивів: МО (Молочний Острів), Дообре Молоко, Молочний світ. Поряд з питомими назвами у межах цієї підгрупи активно використовують іншомовні компоненти переважно англійського походження для вказівки на позначуваний об'єкт: *Professional milk line*, *Master Milk*, *Villa Milk*, *Мілкін*, *Мілкове*, *Mimimilk*.

Серед британських номінацій фіксуємо іншу тенденцію – більшість є реально мотивованими. В основі таких найменувань лежать елементи фрейму господарської діяльності, часто використовуваними є такі слова-апелятиви: **dairy** (молочний або молочарня) – *Longman's Dairy*, *Dairy Manor*, *Acorn dairy*; **farm** (ферма) – *Abbey Farm*, *Dale Farm*, **creamery** (сироварня) – *Neal's Yard Creamery*, а також інші периферійні компоненти молочного тематичного поля, як наприклад, вказівка на конкретний продукт, що виробляє компанія: **cheese** (*Norton & Yarrow Cheese*),

butter (Netrerend Farm Butter), **milk** (First Milk), **cheddar** (Keen's Cheddar).

Оскільки більшість британських назв є багатокomпонентними, то апелюють часто виступає другим компонентом у номінації, а перший виконує атрибутивну функцію – указує на походження, локалізацію чи засновника / власника бренду. У таких номінаціях спостерігаємо метонімічне перенесення, коли ім'я виробника чи географічне місце функціонують як власні назви брендів. Так, значна кількість номінацій мають відантропонімне походження та утворені від: 1) **прізвищ родин** (Bates Farms, Grahams The Family Dairy, Keen's Cheddar); 2) **імен засновників** (Rachel's Organic); 3) **іншомовних прізвищ** (Müller, Onken); 4) **імен, які мають культурні та релігійні конотації**: Marybelle Dairy, St Helen's Farm

Як зазначає М. Денезі, ім'я виробника надає продукту набір конотацій, пов'язаних із традицією, надійністю, довірою та майстерністю. Ім'я виступає гарантом якості, адже можна легко перевірити репутацію виробника [3, с. 178].

Серед реально мотивованих назв значна частка утворена від топонімів. Британському брендингу притаманна розгалужена система топонімійних номінацій та активне використання мікротопонімів. Така географічна ідентифікація може апелювати як до мовних значень, так і до ширших культурних, у яких зафіксована оцінка якості продукції з певних територій [1, с. 40]. Брендів імена походять від: 1) **назв міст**: Bruton Dairy, Wexford creamery; 2) **сіл та сільських поселень**: Wyke Farms, Delamere Dairy; 3) **замків**: Trewithen Dairy, Embleton Hall Dairies; 4) **долин**: Wensleydale Creamery; 5) **водних об'єктів**: Chew Valley Dairy, Yeo Valley Organic; 6) **островів**: Isle of Man Dairy, The Orkney Dairy; 7) **власних назв ферм**: Longley Farm; 8) **вулиць**: Neal's Yard Creamery.

На відміну від британських номінацій, українські здебільшого мають умовно-символічну мотивацію. Відповідно до специфіки

лексичних основ комерційні назви можуть бути утвореними від таких груп пропріальної лексики: 1) топонімів, що вказують на **реальне місце виробництва**: Тульчинка, Вапнярка, Яготинське, Пирятин, Галичина, Лукавиця, Деражня, Куликівка, Терезине; 2) топонімів, що **асоціативно відсилають до місця виробництва**: *Hollandia*, КОМО; 3) **антропонімів**: Рудь, Марійка, Зоряна.

Основою проаналізованих вище найменувань вважаємо метонімічну трансонімізацію, однак також трапляються назви з метафоричним перенесенням: Богодухівське сонечко, Звени Гора.

Серед умовно-мотивованих найменувань продуктивністю відзначаються назви, мотиваторами яких є апелювання; виділяємо 10 основних груп мотивацій назв, що походять від:

- 1) **фаунонімів**: *Лазідна козочка*, *Бараново*;
- 2) **флоронімів** або **компонентів тематичного поля сільського господарства**: *Волошкове поле*, *Хуторок*, *Ферма*, *Селянське*;
- 3) **колорем**: *Біла Лінія*, *Білозгар*, *Бімол*, *Green Smile*;
- 4) **космонімів**: *Зоря*;
- 5) слів, що **позначають емоційний стан та почуття людини**: *Злагода*, *Гармонія*, *Любимчик*;
- 6) слів з **компонентами на позначення багатства, благополуччя чи комфорту**: *Златокрай*; *Золотий Резерв*, *Feels Good*;
- 7) **позитивно-оцінних лексем**, що акцентують увагу на якості та натуральності: *Organic Milk*, *Premialle та Премія*, *A.One, gheesome*;
- 8) лексики із **сенсорною конотацією**: *Смаковеньки*, *Смачно Шеф*, *Lekker* (з нім. — «смачний»), *Столиця смаку*;
- 9) назви, що апелюють **до концепту «рідного» продукту**: *Рідна Хатинка*, *Любий край*, *Своє*, *Простонаше*;
- 10) **лінгвокультурем**: *Козацька вечеря*, *Слов'яночка*, *Щедрик*, *Славія*, *Весела Бурьонка*, *Зорька*.

Ще одним типом умовно-символічної мотивації в українській мові є штучно утворені слова, які, на перший погляд, не мають

ніякого значення, важливим є фактор милозвучності назви: *Кагма*, «АМА» і «А-МАМ» (аббревіації вірогідно стилізовані під слово «мама»); *Кухар'Є*.

Умовно мотивовані номінації менш поширені в британському брендингу. Подібно до реально мотивованих, вони утворені від пропріальної лексики, однак без вказівки на сферу діяльності: *Barber's 1833*, *Quickes*, *Rodda's* – від антропонімів; *Galloway* – від топоніма. Подібно до українських номінацій найменування творяться від різних апелятивів:

- **зоонімів та фаунонімів**: *Brown Cow Organics*, *Cow & Gate*, *Twin cows*, *Elmlea* (elm – в'яз, lea – нива);
- від лексем, що пов'язані з **сільською тематикою**: *Hafod*; *Rowan Glen*;
- абстрактної лексики з **позитивними конотаціями**: *Arla* (з шведської – ранок), *Seriously*, *The Collective*, *First Choise*;
- утворені від лексем, що мають у складі компонент багатства: *Kerrygold*;
- від **лінгвокультурам**, що добре відомі англійським споживачам: *Pilgrims Choise* (натяк на паломницький шлях); *Normadic* (від анг. *nomad* – кочівник).

У британських номінаціях можемо виділити відапелятивні найменування, які не мають відповідників в українському аналізованому матеріалі. Це, зокрема, назви, які містять лексеми на позначення **соціального статусу**: *Duchy Originals*; а також назви, що пов'язані з **архітектурними спорудами**: *Castello*, *Coombe Castle*, *Cathedral City*; чи назви представлені у вигляді **дати**: *1057* – вірогідно, що це дата смерті шотландського короля Макбета, що є важливою подією для історії Шотландії. Інформативний компонент такої назви є нульовим, однак вона актуалізує оцінні конотації, та в першу чергу реалізує експресивну та етичну функції [1, с. 36].

Для британських номінаторів важливо підкреслити натуральність продукції, що часто реалізовано додаванням лексеми

organic до назви: *Brown Cow Organics, Riverford Organic Dairy, Yeo Valley Organic*. Фіксуємо поодинокі назви, що в основі мають гру слів для посилення асоціативного ефекту з натуральністю: *Biotiful, UFIT*.

Аналізуючи британські номінації, ми зауважили ще одну особливість: референції на дати є важливою складовою брендингу. Компанії досить часто додають рік створення виробництва на упаковку, і хоч цей елемент не є складовою самої номінації, він слугує маркером традиційності виготовлення продукту та асоціюється з якістю, що перевірена роками: *Seriously Est 1850, Quickest Est.1540, Bates Farms Est.1953, Castello Since 1893*.

Отже, проведений аналіз показав наявність подібностей і розбіжностей у мотиваціях назв брендів в Україні та Великій Британії. Британському брендингу притаманна орієнтація на реальну мотивацію, з акцентом на географічне походження, органічність, традиції та довіру до виробника. Натомість українські номінації частіше ґрунтуються на умовно-символічній мотивації, відображаючи емоційні, оцінні та культурні смисли, що апелюють до національної ідентичності та уявлень про «рідне».

Список використаних джерел

1. Зимовець Г. В. Структурно-семантичні особливості ергонімів України. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Мовознавство*. 2009. С. 33–41 (17).
2. Тепла О. М. Основні змістовні прийоми творення комерційних ергонімів. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія: Філологічна. 2012. Вип. 31 (39).
3. Danesi M. *Why It Sells: Decoding the Meanings of Brand Names, Logos, Ads, and Other Marketing Ploys*. Lanham : Rowman & Littlefield, 2008. 211 p.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ТЕРМІНОЛОГІЇ ДИСКУРСУ ІНКЛЮЗІЇ

Мовна інклюзія набуває дедалі більшого значення в сучасному публічному дискурсі, оскільки сприяє репрезентації різних груп населення та відображенню соціальної різноманітності. Вона має на меті уникнення дискримінації, стереотипів та сприяє формуванню інклюзивного середовища. Завданням перекладача є збереження змісту, що відображає повагу та гідність до кожного. Важливо розуміти контекст і соціальне значення термінів.

Ключові слова: дискурс інклюзії, мовна інклюзія, переклад, інклюзивність, термінологія.

Linguistic inclusion is becoming increasingly important in public discourse, as it contributes to the representation of different population groups and the representation of social diversity. The aim is to avoid discrimination and stereotypes and to promote an inclusive environment. The translator's task is to convey meaning that expresses respect and dignity. It is important to understand the context and it's social meaning.

Key words: inclusive discourse, language inclusion, translation, inclusiveness, terminology.

Концепт інклюзії набуває дедалі більшого значення в усіх сферах життя: освіті, культурі, праві, політиці, медіа, в нашому побуті тощо. Інклюзивність передбачає створення умов для повноцінної участі кожної людини в суспільному житті та створення доступного середовища для всіх. У цьому контексті виникає поняття інклюзивного дискурсу — мовного середовища,

яке не стигматизує і не дискримінує жодну особу чи групу людей. Середовища, що включає в себе принципи поваги, толерантності та рівності.

Основні стратегії інклюзивної мови включають: 1) гендерно-нейтральні конструкції, що зменшують гендерні упередження, замінюючи традиційні терміни на нейтральні, як-от «учасники навчального процесу» замість «студенти»; 2) коректну лексику, що уникає дискримінаційних або стигматизуючих виразів; 3) адаптацію мови до культурних відмінностей, що дозволяє зберегти повагу до культурної різноманітності у публічному дискурсі [2, с. 9].

У роботі розглядаються ключові особливості перекладу дискурсу інклюзії на матеріалі сучасних українських проєктів, спрямованих на соціальну інтеграцію людей з інвалідністю. У першому йдеться про настільні ігри, адаптовані для дітей із порушеннями зору. Ця ідея реалізована 15-річним Ярославом завдяки програмі UPSHIFT від ЮНІСЕФ, що дало змогу підлітку реалізувати свою ініціативу та зробити її доступною. Вона має на меті об'єднати дітей з різними можливостями та сприяти формуванню безбар'єрного середовища. У цій статті є широке використання термінів на кшталт «діти з інвалідністю», «діти з порушенням зору», «шрифт Брайля», «адаптивні елементи», «доступні ігри». Наприклад: «Ярослав також організував тренінг, на якому підлітки могли самі створити деякі адаптивні елементи гри для людей з порушеннями зору». Завданням перекладача є підібрати відповідники, які не спотворюють зміст і не мають дискримінаційного підтексту. У цьому випадку важливо не вживати застарілих або некоректних конструкцій на зразок “disabled children” замість “children with disabilities”. Тому це речення було перекладано такими прийомами, як калькування (дослівний/буквальний переклад), часткові чи цілісні заміни (контекстуальні заміни). Наприклад: “Yaroslav also organized a training session for teenagers to help them create

these *adaptive game elements for visually impaired people themselves*”.

У другому проєкті мова йде про інклюзивне тревел-шоу «Відвал ніг, або All inclusive», створене за підтримки Ощадбанку та Visa. Його незмінний ведучий Олександр Терен – ветеран війни, автор книги «Історія впертого чоловіка», громадський діяч та блогер. Це медійний продукт, що поєднує гумор, подорожі та соціальну інклюзію, зміст якого – це інспекція ведучим та відомими гостями шоу міст на предмет безбар’єрності. У ньому часто вживані конструкції, такі як «безбар’єрність», «інклюзивна/-е» (як прикметник), «інвалідність». Наприклад: «Останню серію шоу було присвячено Барселоні – автори проєкту використали це місто як своєрідний дороговказ, якого рівня безбар’єрності мають досягти українські міста, щоб вважатись дружніми до людей з інвалідністю в європейському сенсі». Це речення в англomовному варіанті: “The last episode of the show was devoted to Barcelona - the authors of the project used this city as a kind of guideline for what level of *barrier-free accessibility* Ukrainian cities should achieve to be considered friendly to *people with disabilities* in the European sense”. Стаття ілюструє складність адаптації термінів, емоційного забарвлення й іронії в контексті соціальної реклами та популярного контенту.

Назва тревел-шоу «Відвал ніг» вживається в розмовному стилі як синонім до «захопливо», «неймовірно», однак у буквальному перекладі може бути хибно інтерпретована іноземною аудиторією. Тому виникає потреба в креативній адаптації заголовків, наприклад, додавання гри слів «Відвал ніг, або All inclusive». Цей інтернаціональний вислів поєднує формат подорожі та інклюзію як доступність для всіх

Тому можна виділити, що часто вживається прийом перекладу термінів за допомогою калькування. Карабан В. І. описує його так: «Калькування (дослівний або буквальный переклад) – це прийом перекладу нових слів (термінів), коли відповідником

простого чи складного слова (терміна) вихідної мови в цільовій мові вибирається, як правило, перший за порядком відповідник у словнику» [4, с. 286]. Розглянемо також ще один спосіб – контекстуальні заміни. Згідно з Карабаном В. І., «контекстуальна заміна – це така лексична перекладацька трансформація, внаслідок якої перекладним відповідником стає слово або словосполучення, що не є словником відповідником і що підібрано з врахуванням контекстуального значення слова, яке перекладається, його контексту вживання та мовленнєвих норм і традицій мови перекладу» [4, с. 287].

Підсумовуючи, термінологія інклюзивного дискурсу є динамічною та складною у перекладі. Саме культурно-адаптована лексика формує дискурс, що підтримує соціальну рівність. Перекладачі стикаються з викликами, пов'язаними з переданням не лише лексичного значення, а й культурних, соціальних та етичних аспектів термінів. Важливу роль відіграє контекст, а також адаптація для аудиторії цільової мови, уникаючи непорозумінь або культурно неприйнятних конотацій.

Список використаних джерел

1. Довідник Безбар'єрності. URL: <https://bf.in.ua/>.
2. Зінченко В. М., Грищенко О. В. (2024). Мовна інклюзія в публічному дискурсі та лінгвістичні стратегії сприяння соціальній рівності. *Вісник гуманітарних наук*. 2024. Вип. 1. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14065821>.
3. Інклюзивне тревел-шоу «Відвал ніг». Ощадбанк. URL: <https://www.oschadbank.ua/en/news/inkluzivne-trevel-sou-vidval-nig-abo-all-inclusive-stvorene-za-sprianna-osadbanku-ta-visa-zibralo-ponad-4-mln-peregladiv>.
4. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця : Нова книга, 2002. 564 с.
5. Корунець І. В. Теорія та практика перекладу (аспектний переклад) : підручник / за ред. О. І. Тереха. Вінниця : Нова книга, 2001. 446 с.
6. Board game unites children with disabilities. UNICEF Ukraine. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/en/stories/board-game-unites-children-with-disabilities>.

Анастасія Дубровіна

Національний університет «Кієво-Могилянська академія»

ОБРАЗИ-СИМВОЛИ В ПОЕЗІЇ КАЗИМИРА ПШЕРВИ-ТЕТМАЄРА

У публікації досліджено поезію польського символіста Казимира Пшерви-Тетмаєра. З погляду мовознавства проаналізовано образи-символи як складову ідіостилію митця. Розглянуто мовні засоби відображення символів-домінант: апатії, порожнечі, гірського пейзажу, морської стихії, водної символіки та образу тіні. Простежено семантичні протиставлення, емоційно забарвлену лексику й метафори, що допомагають передати складні психологічні й духовні переживання ліричного героя.

Ключові слова: творчість Казимира Пшерви-Тетмаєра, мовознавчий аспект, образи-символи, семантичний аналіз, лінгвостилістика.

This publication examines the poetry of Polish symbolist Kazimierz Przerwa-Tetmajer. From a linguistic perspective, symbolic images are analyzed as a component of the artist's individual style. The study explores linguistic means of representing dominant symbols: apathy, emptiness, mountain landscape, marine elements, water symbolism, and the image of shadow. The research traces semantic oppositions, emotionally colored vocabulary, and metaphors that help convey complex psychological and spiritual experiences of the lyrical hero.

Key words: Kazimierz Przerwa-Tetmajer's works, linguistic aspect, symbolic images, semantic analysis, linguostylistics.

Казимир Пшерва-Тетмаєр, чия творчість характеризується багатю палітрою символічної системи та глибоким філософським підтекстом, належить до яскравих представників польського модернізму кінця XIX — початку XX століття. Формування

творчої особистості поета відбувалося в інтелектуальному середовищі, позначеному кризою позитивістського світогляду, адже Тетмаер був одним із представників «Молодої Польщі» (Młoda Polska), організації талановитої польської молоді [2, с. 536]. Розчарування в ідеях гуманістичного ідеалу вплинуло на світобачення митця й стало передумовою появи нової моделі мовного вираження — песимістично-меланхолійної, з характерним забарвленням кризи цінностей та духовності.

Вивчаючи творчу спадщину польського письменника, варто зауважити, що поетична мова Тетмаера відрізняється поєднанням традиційних культурних архетипів з авторськими символічними новаціями. Його ідіостиль містить синтез образної символіки, експресивне мовлення та характеризується глибоким філософським підтекстом [17, с. 77]. Система символів, міфологічних алюзій та метафор загострює питання духовності та трагічне відчуття втрати сенсу життя в ліричного героя Тетмаера. Символізм у творчості письменника не обмежується лише декоративною функцією, а й становить органічну частину його світоглядної системи, через яку митець осмислює екзистенційні проблеми людського буття.

У контексті нашого наукового дослідження звернімося до визначення поняття «символ» (у пер. з грец. це — знак, прикмета, ознака) — багатозначний предметний образ, який об'єднує між собою різні плани художнього відтворення дійсності на основі їхньої суттєвої спільності; є одним із поетичних тропів. Як і алегорія та метафора, символ утворює свої переносні значення на основі спорідненості, подібності між певними явищами дійсності [3, с. 582].

Поезії Тетмаера притаманні символізм та образність. Зокрема центральною темою його віршів стають образи-символи *втоми та апатії*, як і відображення спустошеної душі людини, що обтяжена екзистенційними переживаннями. У вірші «**Nie wierzę w nic**» («Не вірю ні в що») обігрується образ порожнечі.

Вона тут — не лише емоційна, але й філософська: «**Nie wierzę w nic, nie pragnę niczego na świecie...**» («Не вірю ні в що, не прагну нічого на світі...») (переклад мій. — А. Д.) [10]. Наведений вірш — своєрідний маніфест ідей декадансу, що демонструє кризу віри, ідеалів та навіть любові. Порожнеча тут символізує внутрішню боротьбу модерного інтелігента, що втратив життєві орієнтири.

У лінгвостилістичному плані це зумовило появу специфічного символічного коду, який увиразнює внутрішній стан модерної особистості через метафоричну систему знаків. Взаємодія із філософськими ідеями А. Шопенгауера, Ф. Ніцше та А. Бергсона відбилася в поетичному дискурсі Тетмаєра як мовна репрезентація індивідуалізму, відчуження й екзистенційної самотності [4, с. 279]. Його поетика базується на функціонуванні експресивно забарвлених лексем і тропів, зокрема метафор, символів і перифраз, що формують семантичне поле лексем з образами занепаду та втоми. Поширені у його творах образи-символи — втомлений мандрівник, зруйновані краєвиди, згаслі кратери, «мертві» пустелі — не лише передають стан душевної розщепленості, а й слугують маркерами екзистенційного лексикону модерної поезії [4, с. 282]. Така символіка є не просто художнім засобом, а й виявом глибинних трансформацій мовної картини світу на межі ХІХ–ХХ століть.

У поемі «*Posąg Hermesa*» («Статуя Гермеса») Тетмаєр поєднує античні міфи про Гермеса та Пігмаліона, створюючи багатозарову символіку, що відображає метаморфози образу-слова творчість. Скульптура виступає як символ поетичного акту, де міф оживає в процесі читання. Цей підхід дозволяє одночасно існувати кільком інтерпретаціям, що підкреслює багатозначність символів, їхню інтимність та філософську глибину в сприйнятті читачами: «**Rzeźbiarz Hermesa posąg wykuł marmurowy / w dłoń dał mu opleciony węzłem posoch biały / zaś do stóp mu przywiązał skrzydlate sandały / i dał mu uśmiech boski...**» («Гермеса викінчив у мармурі різьбяр: / він висадив змію йому

на посох білий, / в сандалі взув його легкі, що мали крила, / і гідну божества усмішку дав у дар...») [12].

Важливою особливістю творчого методу митця є його схильність до автобіографізму, що виявляється в постійному зверненні до власного досвіду та переживань. Зокрема в циклі «**Zamyślenia**» («Роздуми») та поемі «**Cień Chopina**» («Тінь Шопена») Тетмаєр використовує музичні мотиви, слова-поняття для передання тонких внутрішніх емоційних станів душі. Образ *міні маестра*, Фридеріка Шопена, видатного польського композитора, слугує символом меланхолії, національного болю та особистих переживань: «*Na wiejskie gaje, na kwietne sady, / na pola hen / idzie nocami cień jego blady/ cichy, jak sen*» [6] («На сільські гаї, на квітучі сади, / на поля вдалечінь / йде ночами тінь його бліда, / тиха, мов сон») (переклад мій. — А. Д.).

У циклах «**Na skalnym Podhalu**» («На скелястому Підгаллі») (цикл із 40 новел) природа постає не лише як фон, а як метафора внутрішнього оновлення, боротьби й гармонії. Ці образи пов'язані з народним польським фольклором, що набуває символічного змісту та значення в контексті польської ментальності та сприйняття [18]. Так, наприклад, слово-образ *гора* у митця це, в першу чергу, — втеча від занепаду сучасної жорсткої цивілізації й натомість повернення до «первісної» істини, з іншої сторони — це сходження до ідеалу. У поетичній системі образ гір Татр — частини Карпат між Словаччиною та Польщею, займає центральне місце, функціонуючи не лише як географічний простір, але й як символ духовного сходження та метафізичного пошуку.

Поет створює складну просторову символіку, де висота асоціюється з трансцендентним, недосяжним ідеалом, тоді як глибина символізує занурення в підсвідоме та ірраціональне. У вірші «**Melodia mgieł nocnych (Nad Czarnym Stawem Gąsienicowym)**» («Мелодія нічних туманів (Над Чорним Ставом Гонсеницьовим)») поет пише: «*Cicho, cicho, nie budźmy śpiącej wody w kotlinie / Lekko z wiatrem płąsajmy po przestworów głębinie...*» [7]

(«Тихо, тихо, не розбудімо сплячої води в долині, / Легко з вітром танцюймо в небесній глибині...») (переклад мій. — А. Д.). Ця цитата демонструє, як географічний образ перетворюється на філософську метафору пошуку сенсу буття.

Зокрема при глибшому лінгвістичному аналізі текстів Тетмаєра помічаємо систематичне використання лексем із семою *wycota* (*szczyt* — «**Widok ze Świnicy do Doliny Wierchcichej**» («Вид зі Свіниці до Долини Верхціхової») — «*patrzę ze szczytu w dół*» («дивлюся з вершини вниз») (пер. тут і далі мій. — А. Д.). [15]; *góra* — «**Na Królewskim Jeziorze**» («На Королівському Озері») — «*w bezmiar wypiesiona szczytem, / góra śniegu*» («у безмежжя піднесена вершиною, / гора снігу») [9]; *wierch* — «**Podczas wiatru z Tatr**» («Під час вітру з Татр») — «**wierchach wiecznie sennych**» («на вершинах вічно сонних»), «**pro skalnych koronach**» («по скельних коронах»)) [13] не лише в прямому, але й у переносному значенні, створюючи стійкі асоціативні ряди між фізичним сходженням та духовним зростанням. Водночас поет майстерно використовує й контрастні образи глибини (*przepaść* — «**Widok ze Świnicy do Doliny Wierchcichej**» («Вид зі Свіниці до Долини Верхціхової») — «**przepaść rozwarła paszczę ciemną**» («пирва розкрила темну пащу») [15]; *głębina* — «**Melodia mgieł nocnych**» («Мелодія нічних туманів») — «*w głąb wzlatajmy błękitną*» («в глибину злетаймо блакитну») [7], які символізують не лише небезпеку та страх, але й таємничість несвідомого.

Образи невловимих жінок-ідеалів у сновидіннях — часті гості в поезії Тетмаєра, їх герой шукає в снах, але не знаходить, як й у житті. Відомо, що із жодною дівчиною поет все ж не зміг одружитися, його відношення не виходили за рамки заручин [1]. Яскравими прикладами є вірші «**Ona gdzieś jest...**» («Вона десь є...») та «**Szukam cię zawsze...**» («Шукаю тебе завжди...») [11; 14]. Тут сон виступає як символ не лише ілюзорного кохання, а й недосяжності щастя та ідеалу: «*zaledwie patrząc i widząc, pół we śnie / — ciebie jedynie czekam na mej drodze, / i choć się zawsze*

zawodzę boleśnie, / szukam cię wszędzie, przeczuję cię we śnie» [14] («ледь дивлячись і бачачи, наполовину уві сні / – тебе єдину чекаю на дорозі моїй, / і хоч завжди зазнаю болісної поразки, / шукаю тебе всюди, передчуваю тебе уві сні») (переклад мій. — А. Д.). Ці образи перегукуються з ідеями символістів, де сон і тінь виступають засобами передачі метафізичної нестійкості буття.

На думку І. Цуркана, образ морської стихії, присутній у Тетмаера, став засобом художнього осмислення людських переживань. Він відкриває можливості для створення образних, звукових і зорових асоціацій, що давали змогу передати те, що здавалося невимовним у слові [5, с. 261]. Так, у рядках Тетмаера «**Gdyby to morze tam na dole nisko / i ta w słonecznych chmurach skał korona, / mogły dla duszy być wieczną kołyską»** («Якби те море там внизу, глибоко / і та, в сонячних хмарах скель корона, / могли для душі бути вічною колискою») (переклад мій. — А. Д.) море мислиться як колиска для втомленої душі [5, с. 262]. Таким чином, морський простір у поезії митця постає як проєкція внутрішнього стану людини — її туги, страждання, прагнення до спокою, забуття та волі [5, с. 262]. Певно, тому природні образи-символи стали основою поетичного світобачення Тетмаера.

Зокрема у вірші «**Morskie Oko»** («Морське Око») бачимо схожий мотив: поет створює образ води як дзеркала буття: «**Widziałem to jezioro, gdy po nieba sklepie / wicher gnał czarne chmury, wyjąc w skalnej głuszy, / podobny lwu, co ściga bawoły po stepie»** [8] («Бачив я це озеро, коли по небесному склепінню / вітер гнав чорні хмари, виючи в скельній глушині, подібний до лева, / що женеться за буйволами по степу») (переклад мій. — А. Д.). Водна поверхня Морського Ока тут відбиває й зберігає образи минулого, стаючи своєрідним дзеркалом часу та пам'яті.

Отже, поетичне мовлення К. Пшерви-Тетмаера створює складну символічну систему з перевагою експресивної лексики, метафор і перифраз, що відображають занепад, втому, порожне-

чу. Ідіостиль поета вирізняється активним використанням символів для вираження екзистенційних станів. Специфіка лінгвостилістики митця полягає в поєднанні архетипних образів із модерністськими мовними структурами. У текстах домінують такі лексичні опозиції, як «висота — глибина», «сон — пробудження», «природа — цивілізація», що передають динаміку внутрішнього світу ліричного героя. Таким чином, символізм у його поезії є не лише прийомом, а й відображенням авторського світогляду.

Список використаних джерел

1. Поет, прозаїк, новеліст і драматург Казимир Пшерва-Тетмаєр. Центр польської культури та європейського діалогу в Івано-Франківську. 18 січня 2025. *Ckpide.eu*. URL: <https://www.ckpide.eu/ua/aktualnosci/wydarzenia/6618-poet-prozaik-novelist-i-dramaturh-kazymyr-psherva-tetmaier> (дата звернення: 30.05.2025).
2. Половинкіна М. Колорема у поезіях Казімежа Пшерви-Тетмаєра, Яна Каспровича та Леопольда Стаффа: лінгвістичний аспект. *Київські полоністичні студії*. 2012. Т. 19. С. 536–539. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/kps_2012_19_87 (дата звернення: 30.05.2025).
3. Пустовіт Л. Символ. *Українська мова: Енциклопедія / редкол.: В. М. Русанівський, О. О. Тараненко, М. П. Зяблюк та ін. 2-ге вид., випр. і доп.* Київ : Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана, 2004. С. 582. URL: <https://archive.org/details/UkrMovEnts/page/581/mode/2up?view=theater> (дата звернення: 30.05.2025).
4. Сухомлинов О. Особливості еволюції літературного процесу епохи «Молодої Польщі». *Українська полоністика*. Вип. 3–4. Філологічні дослідження. С. 277–284. *Eprints.zu.edu.ua*. URL: http://eprints.zu.edu.ua/3216/1/Suhomlynov_O.M..pdf (дата звернення: 30.05.2025).
5. Цуркан І. Романтичний образ природи в творчості Олександра Олеся та європейських символістів. *Науковий Вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. (Філологічні науки (Літературознавство))*. 2016. № 2 (18). С. 259–266. *Litzbirnyk.com.ua*. URL: <http://litzbirnyk.com.ua/wp-content/uploads/2017/01/52ю1618ю16.pdf> (дата звернення: 30.05.2025).
6. Kazimierz Przerwa-Tetmajer. Cień Chopina. *Poezja.org*. URL: https://poezja.org/wz/Kazimierz_Przerwa-Tetmajer/6010/Cien_Chopina (дата звернення: 30.05.2025).

7. Kazimierz Przerwa-Tetmajer. Melodia mgieł nocnych (Nad Czarnym Stawem Gąsienicowym). *WolneLektury.pl*. URL: <https://wolnelektury.pl/katalog/lektura/melodia-mgieł-nocnych.html> (дата звернення: 30.05.2025).
8. Kazimierz Przerwa-Tetmajer. Morskie Oko. *Poezja.org*. URL: https://poezja.org/wz/Kazimierz_Przerwa-Tetmajer/6053/Morskie_Oko (дата звернення: 30.05.2025).
9. Kazimierz Przerwa-Tetmajer. Na Królewskim Jeziorze. *Poezja.org*. URL: https://poezja.org/wz/Kazimierz_PrzerwaTetmajer/26715/Na_Krolewskim_Jeziorze (дата звернення: 30.05.2025).
10. Kazimierz Przerwa-Tetmajer. Nie wierzę w nic. *Poezja.org*. URL: https://poezja.org/wz/Kazimierz_Przerwa-Tetmajer/6051/Nie_wierze_w_nic (дата звернення: 30.05.2025).
11. Kazimierz Przerwa-Tetmajer. Ona gdzieś jest. *Poezja.org*. URL: https://poezja.org/wz/Kazimierz_Przerwa-Tetmajer/1369/Ona_gdzies_jest (дата звернення: 30.05.2025).
12. Kazimierz Przerwa-Tetmajer. Posąg Hermesa. *Rivnodennyya.in.ua*. URL: <https://rivnodennyya.in.ua/khvorost/category/z-kazimyezha-pshervy-tetmajera-przerwa-tetmajer/> (дата звернення: 30.05.2025).
13. Kazimierz Przerwa-Tetmajer. Podczas wiatru z Tatr. *Wikizródła*. URL: https://pl.wikisource.org/wiki/Podczas_wiatru_z_Tatr (дата звернення: 30.05.2025).
14. Kazimierz Przerwa-Tetmajer. Szukam cię zawsze. *Poezja.org*. URL: https://poezja.org/wz/Kazimierz_Przerwa-Tetmajer/26319/Szukam_cie_zawsze (дата звернення: 30.05.2025).
15. Kazimierz Przerwa-Tetmajer. Widok ze Świnicy do Doliny Wierchcichej. *WolneLektury.pl*. URL: <https://wolnelektury.pl/katalog/lektura/widok-ze-swinicy-do-doliny-wierchcichej.html> (дата звернення: 30.05.2025).
16. Kazimierz Przerwa-Tetmajer. W Salerneckiej zatoce. *Poezja.org*. URL: https://poezja.org/wz/Kazimierz_Przerwa-Tetmajer/26692/W_Salernenskiej_zatoce (дата звернення: 30.05.2025).
17. Pilch U. A Girl and Hermes. Kazimierz Przerwa-Tetmajer's «Posąg Hermesa» («The Statue of Hermes»). *Prace Polonistyczne*. 2023. P. 77–90. DOI: <https://doi.org/10.26485/PP/2023/78/5> (дата звернення: 30.05.2025).
18. Tatrzańska przyroda w poezji młodej polski. *Bryk.pl*. URL: <https://www.bryk.pl/wypracowania/jezyk-polski/mloda-polska/5256-tatrzańska-przyroda-w-poezji-mlodej-polski.html> (дата звернення: 30.05.2025).

КАТЕГОРІЯ АВТОРИЗАЦІЇ В УКРАЇНСЬКИХ ТА АМЕРИКАНСЬКИХ ЗАГОЛОВКАХ ОНЛАЙН-НОВИН, ПРИСВЯЧЕНИХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКІЙ ВІЙНІ

У дослідженні розглянуто категорію авторизації в новинних заголовках як один із параметрів їхнього аналізу у прагматичному аспекті. Проаналізовано особливості структури та змісту таких компонентів у заголовках українських та американських онлайн-новин та виокремлено спільні й відмінні риси.

Ключові слова: онлайн-новини, заголовок, авторизація, номінація джерела.

The research paper discusses the category of attribution in news headlines as it is one of the parameters for their pragmatic analysis. The features of these components in terms of structure and meaning are analyzed with a focus on common and distinctive aspects in Ukrainian and American online news headlines.

Key words: online news, headline, attribution, source nomination.

Заголовки онлайн-новин — це джерело інформації про найважливіші події в світі, з яким постійно взаємодіють користувачі Інтернету. Особливості цієї взаємодії (як-от те, що значна кількість читачів переглядає лише заголовок і не відкриває статтю) трансформували підходи авторів до створення новинних заголовків. Вони намагаються збалансувати стратегії привернення уваги зі створенням ефекту об'єктивності в заголовках, основною комунікативною метою яких є інформування читача про події.

Матеріалом дослідження стали 300 (151 український та 149 американських) заголовків про події російсько-української війни за період 24 лютого — 31 березня 2022 року. Їх вибрано з декількох українських (24tv.ua, espreso.tv, eurointegration.com.ua, glavcom.ua, lb.ua, pravda.com.ua, radiosvoboda.org, suspilne.media, ukrinform.ua) та американських (bloomberg.com, edition.cnn.com, foxnews.com, nytimes.com, wsj.com) онлайнових новинних видань.

Одним із параметрів, який посилює ефект об'єктивності в новинному заголовку, є експліцитне покликання на джерело інформації, або вираження категорії авторизації. Як зазначає Е. Іфантіду, у заголовках, які містять покликання на джерело, автор обирає пожертвувати принципом економії мовних засобів заради підвищення інформативності [4, с. 701].

За О. Гніздечко, авторизація — «інтеграційна прагмасемантична категорія, що відображає [...] комунікативно-прагматичний, метакомунікативний та оцінний компоненти смислу й ідентифікує автора як мовну особистість та суб'єкта пізнання» [2, с. 7]. М. Вінтонів і Т. Вінтонів розрізняють об'єктивований та авторизований способи подання інформації [1, с. 14–15]. Об'єктивований спосіб має «нульові показники авторизації, але вони пов'язані з суб'єктом мовної діяльності і є імпліцитними» [1, с. 15], напр.: *Біля Києва снаряд влучив у пологовий будинок* (pravda.com.ua, 01.03.2022) — у цьому випадку «суб'єктом мовної діяльності» є автор заголовка, а авторизація — імпліцитна (зрозуміло, що автор заголовка є автором повідомлення). О. Гніздечко називає таке вираження авторизації немаркованим [2, с. 10].

Об'єктивований спосіб подання інформації переважає в українських заголовках (71 випадок, порівняно з 45 випадками в американських). Експліцитне покликання на джерело, виражене за допомогою типових структур, є в приблизно третині українських (51 випадок) та американських (49 випадків) заголовків.

Типовою структурою для американських заголовків є компонент складного речення, що складається з підмета (особи чи організації, на яку покликаються) та присудка — дієслова *say*, напр.: *Ukrainian delegation arrives at Belarusian border for talks, president's office says* (edition.cnn.com, 28.02.2022). Цей компонент розміщують на початку або в кінці речення. Інший спосіб увести покликання на джерело в заголовок — назвати особу або організацію на початку, відокремивши двокрапкою, напр.: *Ukrainian foreign minister: Putin's nuclear readiness move attempts to put pressure on Ukraine* (edition.cnn.com, 27.02.2022).

В українських заголовках найчастіше використовують вставлені конструкції, напр.: *Над Києвом збили ворожий літак, ще один знищено в бою — Залужний* (pravda.com.ua, 07.03.2022), які також розміщують на початку або в кінці речення. Варто зауважити, що для українських заголовків, на відміну від американських, типовим є пропуск дієслова. Власне джерело, напевно, є важливішим елементом, а пропуск дієслова дає змогу скоротити заголовок. З одного боку, це також дає змогу уникнути інтерпретативних елементів, а з іншого — створює невизначеність, яка сама собою є маркером суб'єктивності.

Важливою є також номінація джерел інформації, яка може мати різні ступені інформативності. Інформативними є однозначні назви за прізвиськом особи, її посадою або назвою організації, напр.: *Canadian Prime Minister Justin Trudeau will visit Europe next week for meetings with allies on Ukraine* (edition.cnn.com, 05.03.2022); *Secretary of state announces the US will send nearly \$54 million in humanitarian aid to Ukraine* (edition.cnn.com, 27.02.2022); *Безпальотна зона над Україною може призвести до повномасштабної війни в Європі — Блінкен* (pravda.com.ua, 04.03.2022). Однак, у деяких випадках, незважаючи на формальну наявність покликання на джерело, змістовної інформації в ньому мало, напр.: *Ukrainian forces have repelled another Russian assault on Mykolaiv, officials say* (nytimes.com, 07.03.2022).

З конструкції *officials say* читач не дізнається навіть, що за посади обіймають люди, про яких ідеться в заголовку, і відповідно, не зможе оцінити ані надійності, ані авторитетності такого «джерела». Серед українських заголовків також можна натрапити на покликання на ЗМІ або джерела, напр.: ЗМІ: Росія вербує сирійців для війни в Україні – платити 200 доларів (pravda.com.ua, 07.03.2022); США можуть заборонити імпорт російської нафти без союзників у Європі – джерела (pravda.com.ua, 07.03.2022). Ці приклади нашоувують на думку, що часом автор прагне не підвищити інформативність заголовка для своїх читачів, а, як це сформулювала К. Калдас-Култард, «відмежувати себе від відповідальності за те, що він повідомляє» (переклад авторки) [3, с. 68].

Автори американських заголовків особливо уважно ставляться до репрезентації інформації, джерелом якої є одна зі сторін конфлікту, що помітно в заголовках про події повномасштабного вторгнення. Конструкції, що експлікують авторизацію, тоді не просто вказують на джерело повідомлення, а наголошують на тому, що цю інформацію надала одна зі сторін, а сам автор не може її ані підтвердити, ані спростувати, напр.: *Ukraine says battle is underway in eastern suburb of Kyiv* (edition.cnn.com, 26.02.2022) (пор. У центрі Києва стрілянина. На Берестейці знищили колону РФ (pravda.com.ua, 26.02.2022). Цей підхід начебто спрямований на підсилення об'єктивності, але в результаті повсякчасного його використання утворюється і оцінно-суб'єктивний компонент: журналісти імпліцитно повідомляють, що ставлять під сумнів достовірність заяв українського уряду чи військових щодо бойових дій на території України.

Хоча автори і українських, і американських заголовків використовують покликання на джерела інформації майже з однаковою частотою та мають деякі спільні тенденції, помітні відмінності. Вони можуть бути структурні, як-от уживання чи про-

пуск дієслова на позначення мовленнєвої дії в типовій конструкції, а також змістові — у додатковому імпліцитному значенні американського компонента *Ukraine says*.

Список використаних джерел

1. Вінтонів М. О., Вінтонів Т. М. Функційні вияви авторизації в українських ЗМК. *Закарпатські філологічні студії*. 2024. Вип. 34, Т. 1. С. 13–17.
2. Гніздечко О. М. Авторизація наукового дискурсу: комунікативно-прагматичний аспект (на матеріалі англомовних статей сучасних європейських та американських лінгвістів) : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Київ, 2005. 23 с.
3. Caldas-Coulthard C. R. Reporting speech in narrative discourse: stylistic and ideological implications. *Ilha do Desterro*. 2008. Pp. 67–82.
4. Ifantidou E. Newspaper headlines and relevance: Ad hoc concepts in ad hoc contexts. *Journal of Pragmatics*. 2009. Vol. 41. Pp. 699–720.

ЕМОТИОЛОГІЯ І ПРИКЛАДНА ЛІНГВІСТИКА: ПЕРЕТИН І ВЗАЄМОДІЯ

У сфері сучасних гуманітарних наук спостерігаємо посилення й поглиблення міждисциплінарного підходу до вивчення мови, лінгвоперсони, довкілля, у якому вони реалізуються. У цьому контексті актуальними постають емотиологія та прикладна лінгвістика, які зберігають свої окремі теоретичні основи й методологічні підходи, однак перетинаються та взаємодіють, створюючи підґрунтя для всебічного дослідження й розуміння процесів людської комунікації.

Емотиологія (лінгвістика емоцій, емоційна лінгвістика) – спеціалізована галузь мовознавства, зосереджена на систематичному вивченні вираження емоцій, їх сприйняття та концептуалізації за допомогою мови. Основною ідеєю емотиології є усвідомлення того, що емоції – фундаментальний компонент людської комунікації, що вимагає специфічних аналітичних методів [2].

Серед кваліфікаційних ознак емотиології як наукової дисципліни: міждисциплінарність методології (поєднання лінгвістичного аналізу з психологічними, когнітивними, неврологічними методами); поєднання якісних методів дослідження з кількісними (застосування корпусної лінгвістики, експериментальної психолінгвістики, дискурс-аналізу для вивчення того, як емоції кодуються, декодуються, передаються через лінгвістичні канали); наявність кількох субдоменів (лексична емотиологія – досліджує емоційну лексику та семантичні поля; прагматична

емотиологія – аналізує емоційні мовленнєві акти і розмовні імплікатури; просодична емотиологія – вивчає інтонаційні моделі та емоційну просодію; когнітивна емотиологія – досліджує ментальну репрезентацію емоційних концептів); фокус на емоційній автентичності, культурній специфічності, контекстуальних особливостях; вивчення як експліцитних емоційних виразів, так і імпліцитних емоційних маркерів, метафоричних концептуалізацій емоцій та міжмовних варіацій в емоційній категоризації та різних виражальних моделях.

Прикладна лінгвістика – мультидисциплінарна галузь, що займається практичним застосуванням лінгвістичних теорій і висновків (з соціолінгвістики, психолінгвістики, когнітивної лінгвістики, комп'ютерної лінгвістики) до реальних проблем і питань, пов'язаних із використанням, вивченням та навчанням мови. На відміну від теоретичної (яка в першу чергу розглядає мову як абстрактну систему), прикладна лінгвістика наголошує на функційних і контекстуальних вимірах мови в різних соціальних, освітніх, професійних середовищах [1].

До основних кваліфікаційних характеристик прикладної лінгвістики належать: проблемно-орієнтований підхід, емпірична методологія, практична релевантність. Серед вирішуваних питань: засвоєння другої мови, мовна педагогіка, перекладознавство, клінічна лінгвістика, розвиток мовної політики.

Серед основних точок перетину емотиології та прикладної лінгвістики: міждисциплінарна орієнтація; акцент на контекстуальних і функційних аспектах використання мови (лінгвістичний аналіз при цьому повинен ураховувати ситуаційні, культурні, міжособистісні фактори, що впливають на комунікацію); розуміння мови як динамічного, соціально вбудованого явища, а не статичної формальної системи.

Відмінними водночас постають обсяг, фокус і застосування емотиології та прикладної лінгвістики: перша зосереджена на емоційних вимірах мови, на потребі зрозуміти, як емоції

виявлювані в різних мовах і культурах (причому як у синхронії, так і в діяхронії); друга ж охоплює ширше коло вирішуваних завдань, не обмежуючись специфічними лінгвістичними явищами (насамперед у синхронії).

Перетинання емотиології та прикладної лінгвістики створює синергетичні можливості, що посилюють теоретико-емпіричні внески обох наукових галузей. Так, емотиологія створює і надає теоретичну базу для прикладної лінгвістики в аспекті визначення емоцій та їхньої ролі в мові. Прикладна лінгвістика унаочнює, конкретизує, деталізує й описує емоції, тобто надає емотиології експериментальні, точні результати вивчення емоцій. Перспективними є такі напрями їхньої взаємодії: глибше розуміння емоцій та їхньої ролі у мові та комунікації, зокрема конфліктній; можливість кращого усвідомлення людської психології та розробки ефективних засобів міжособистісного спілкування.

Список використаних джерел

1. Біскуп І. Quo Vadis? Прикладна лінгвістика у другій декаді XXI століття. *Лінгвістичні студії. Linguistic Studies*. 2024. Вип. 47. С. 137–148.
2. Залужна О., Колісник Д. Лінгвоемоціологія як міждисциплінарна наука: генеза, еволюція, основні концепції. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2024. Вип. 78, Том 1. С. 228–235.

Ярослава Гончарова

Національний університет «Киево-Могилянська академія»

ФЕМІНІТИВИ У ПУБЛІЧНОМУ МОВЛЕННІ УКРАЇНСЬКИХ СИЛОВИХ СТРУКТУР: СЛОВОТВІРНИЙ АСПЕКТ

Робота присвячена аналізу фемінітивів на вебсайтах та фейсбук-сторінках українських силових структур. До уваги взято словотвірний аспект, а саме проаналізовано способи творення лексем на позначення жінок, визначено найбільш продуктивні способи та форманти. Знахідки цього дослідження можуть бути корисними для подальшого вивчення фемінітивної підсистеми української мови та розроблення мовної політики.

Ключові слова: фемінітиви, словотвір, силові структури.

This study focuses on the analysis femininitives used on the websites and Facebook pages of Ukrainian security institutions. The research examines word formation patterns, identifying the most productive methods and affixes used to create lexemes referring to women. The findings of this study may contribute to further exploration of the femininitive subsystem in the Ukrainian language and to the development of language policy.

Key words: femininitives, word formation, security institutions.

Донедавна в українській мові була яскраво помітна кількісна перевага маскулінітивів, що зумовлена історичними й соціальними чинниками. Та з посиленням гендерної проблематики в суспільстві й мовної політики, спрямованої на фемінізацію, відбуваються зміни у способах називання жінок у різних галузях.

Ця проблема дедалі більше привертає увагу лінгвістів, особливо протягом останніх десятиліть. Зокрема назви осіб жіночої

статі досліджували А. Архангельська [1], М. Брус [2], І. Ковалик [3], А. Нелюба [4], О. Тараненко [5] та інші.

Зважаючи на окреслені тенденції, метою цієї роботи визначаємо дослідження словотвірного аспекту функціонування фемінітивів, які вжито на вебсайтах та фейсбук-сторінках силових структур, а саме: ЗСУ, МВС, ДСНС та СБУ.

Матеріалом дослідження стали 127 похідних лексем, кількість яких становить 96,21% усіх фемінітивів, які вдалося виявити під час збору матеріалу.

Більша частина похідних фемінітивів утворена суфіксальним способом, й помітно переважає суфікс -к-. Цей афікс здатний приєднуватися до різних основ. Серед таких лексем – *студентка, онучка, інспекторка, офіцерка, родичка, пропагандистка, організаторка, штурмовичка* тощо.

Суфікс -к- в контексті публічного мовлення силових структур є здебільшого багатофункціональним, адже за допомогою нього можуть бути утворені як нейтральні лексеми, так і ті, що мають виражену позитивну чи негативну конотацію. В окремих випадках формант -к- допомагає надати тексту «розмовності», тобто зробити його менш офіційним та більш наближеним до цивільних людей. Це можна простежити на прикладі комунікації МВС: на сайті установи фемінітиви використовуються в обмеженій кількості, тоді як на фейсбук-сторінці, яка дозволяє більш вільну комунікацію, було вжито фемінітив офіцерка: «На Рівненщині поліція затримала жінку за напад на поліцейську. <...> **Офіцерка** повідомила про конфлікт на спецлінію “102”» (Facebook МВС, 23 квітня 2021 р.).

Значна частина фемінітивів у публічному мовленні силових структур утворена за допомогою суфікса -иц-: *захисниця, військовослужбовиця, власниця, рятувальниця, помічниця, керівниця, представниця, учасниця, прибічниця, зловмисниця, заручниця* тощо. Суфікс -иц- приєднується до основ на -ник, однак винятком серед названих лексем є слово *військовослужбовиця*,

де суфікс *-иц-* приєднується до основи на *-ець*. Як і суфікс *-к-*, *-иц-* є багатофункціональним формантом, бо вживається для творення нейтральних та емоційно забарвлених лексем.

Серед фемінітивів, що утворені за допомогою суфіксів *-ин-*/*-ін-*, найбільш поширеним є *медикиня*: «Вони надали російській **медикині** першу допомогу, подарувавши ще один шанс на життя» (Facebook СБУ, 1 листопада 2022 р.). Також прикладами є лексеми *членкиня*, *майстриня*, *господиня*, *героїня* тощо. Зазначені форманти здебільшого використовують для творення назв осіб жіночої статі, що мають позитивну конотацію та відтінок урочистості.

Суфікс *-ес-* на вебсайтах силових структур та сторінках у соцмережах використовується вкрай рідко, зокрема наявний у слові *поетеса*. Однак вдалося натрапити і на новотвір *пілотеса* на сторінці ЗСУ: «Пілотеса бойового дрона “Вампір” із позивним “Gorza” 82 окремої десантно-штурмової Буковинської бригади впевнено тримає контроль навіть у найекстремальніших умовах» (Facebook ЗСУ, 12 січня 2025 р.).

Серед суфіксів, за допомогою яких творяться назви осіб жіночої статі, є також малопродуктивний *-ун-*, що трапляється у слові *красуня*. Схожий випадок і зі словом *королева*, що виникло внаслідок приєднання суфікса *-ев-* до маскулінітива *король*.

В українській мові фемінітиви також можуть утворюватися префіксальним способом, хоч такі випадки є значно менш частотними. Прикладом такої лексеми є *посестра*. Слід зауважити, що це слово не походить від маскулінітива, як попередні. У цьому контексті префікс *по-* вказує на спорідненість між людьми, адже лексеми *посестра* та *побратим* тлумачаться як *соратниця* або *соратник*.

У публічному мовленні силових структур нерідко використовують складноскорочені слова. Серед них є і фемінітиви. Наприклад, слово *медсестра* утворилося способом основоскладання від словосполучення *медична сестра*.

У силових структурах поширеною є практика використання складаних слів для позначення жінок. Для творення цих складних слів використовують спосіб словоскладання: *жінка-медик*, *жінка-оперативник*, *комбат-медикиня*, *психолог-рятувальниця*. Непоодинокими є випадки додавання до слова *жінка* назви професії. Також можна помітити, що не обов'язково обидві частини складаного слова матимуть форму фемінітива. Наприклад, як у вже зазначених словах *психолог-рятувальниця* та *комбат-медикиня*. У таких випадках форму фемінітива має лише друга частина складного слова. Причиною використання таких новотворів може бути прагнення до економії мовних зусиль та бажання уникнути нагромадження фемінітивних суфіксів.

Серед неморфологічних способів словотворення в публічному мовленні силових структур використовують морфолого-синтаксичний. Наприклад, слова *поліцейська*, *патрульна*, *загибла* виникли внаслідок переходу прикметників в іменники, тобто відбувся процес субстантивзації.

Варто також окремо сказати про слово *пані*, яке було утворено лексико-семантичним способом. Ця лексема була запозичена в українську мову з польської. Початкову форму — слово *пан* — використовували для позначення чоловіка-господаря, володаря. Ця лексема змінюється за відмінками й у кличному відмінку, має форму *panie*, яке із часом почало використовуватися й у звертанні до жінок. У такий спосіб твірне слово змінило свою первісну семантику й утворилася нова лексема.

Якщо аналізувати відсоткове співвідношення, то суфіксальним способом утворено 80,31 % лексем, а саме: за допомогою суфікса -к- — 42,52 %, -иц- — 26,77 %, -ин- / -їн- — 7,87 %, -ес- — 1,57 %, а -ун- і -ев- — по 0,79 %. Префіксальним способом — лише 1,57 %, основоскладанням — 1,57 %, словоскладанням — 11,03 %, морфолого-синтаксичним — 4,73 % і лексико-семантичним — 0,79 %. Отож помітним є домінування суфіксального способу для творення фемінітивів. Найпродуктивнішим залишається

суфікс -к-. Порівняно частотним є також використання форманта -иц- і способу словоскладання.

У підсумку варто зазначити, що на сучасному етапі помітні тенденції до розширення переліку способів словотворення фемінітивів, що є ознакою стрімкого проникнення цієї групи лексики в усі сфери нашого життя, навіть ті, де раніше її використання було досить обмежим. Це явище підтверджує думку про те, що мова адаптується до соціальних змін і визнає важливість ролі жінок у різних галузях.

Список використаних джерел

1. Архангельська А. *Femina cognita*. Українська жінка у слові й словнику. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2019. 444 с.
2. Брус М. П. Фемінітиви в українській мові: генеза, еволюція, функціонування : монографія. Івано-Франківськ : ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2019. 440 с.
3. Ковалик І. І. Словотворчий розряд суфіксальних загальних назв живих істот жіночої статі у східнослов'янських мовах у порівнянні з іншими слов'янськими мовами. *Питання українського мовознавства*. Львів : Видавництво Львівського університету, 1962. Кн. 5. С. 3–34.
4. Нелюба А. М. Жінки. Гендер. Словотвір. *Збірник Харківського історико-філологічного товариства*. Харків, 2011. Т. 14. (Нова серія). С. 189–204.
5. Тараненко О. О. Андроцентризм у системі мовних координат і сучасний гендерний рух : монографія. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2021. 112 с.

ЛІНГВО-КУЛЬТУРНІ РЕАЛІЇ В ОРИГІНАЛІ ТА ПЕРЕКЛАДІ НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ НІЛА ГЕЙМАНА “NORSE MYTHOLOGY”

У тезах розглянуто лінгво-культурні реалії як мовні одиниці, що репрезентують унікальні елементи матеріальної та духовної культури скандинавського народу, представлені в романі Ніла Геймана “Norse Mythology”. З огляду на високий рівень культурної насиченості тексту, особливу увагу приділено аналізу способів відтворення цих реалій в українському перекладі, здійсненому Максимом Бакаловим. У межах дослідження зібрано 137 лексичних одиниць із виразним культурним маркером, які було класифіковано за тематичними, ономастичними та структурними критеріями. Проаналізовано найбільш уживані перекладацькі стратегії: транскрипцію, транслітерацію, калькування, описовий переклад, використання функціональних аналогів та комбіновані підходи. Тези акцентують увагу на прагненні перекладача зберегти міфологічну автентичність, етнокультурну специфіку й стилістичну виразність оригіналу, водночас адаптуючи текст до мовної й культурної норми цільової аудиторії. Підсумки дослідження підтверджують ефективність поєднання стратегій для досягнення максимальної адекватності перекладу в межах художнього дискурсу з високим ступенем культурної маркованості.

Ключові слова: лінгво-культурні реалії, художній переклад, безеквівалентна лексика, перекладацькі стратегії, скандинавська міфологія, транскрипція, культурна специфіка.

The paper explores linguo-cultural realia as lexical units that reflect the unique elements of material and spiritual culture of the Scandinavian people, as presented in Neil Gaiman’s “Norse Mythology”. Given the high level of cultural saturation in the text, special attention is paid to the strategies used in

the Ukrainian translation by Maksym Bakalov. The study identifies and classifies 137 culturally marked lexical units according to thematic, onomastic, and structural principles. The most frequent translation strategies are analyzed, including transcription, transliteration, calque, descriptive translation, functional analogues, and combined approaches. The paper emphasizes the translator's efforts to preserve the mythological authenticity, ethnocultural specificity, and stylistic vividness of the original, while adapting the text to the linguistic and cultural norms of the target audience. The findings confirm the effectiveness of combining translation strategies to achieve optimal adequacy in translating culturally loaded literary texts.

Key words: *linguo-cultural realia, literary translation, non-equivalent vocabulary, translation strategies, Norse mythology, transcription, cultural specificity.*

Вступ. Лінгво-культурні реалії є важливими маркерами етнокультурного простору, які формують унікальне культурне тло художнього тексту. Їх переклад є складним процесом, оскільки потребує не лише мовної, а й культурної адаптації. Особливо це актуально для творів, що відображають міфологічні системи, як-от роман Ніла Геймана “Norse Mythology”, де автор переосмислює класичні скандинавські міфи.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом дослідження є лінгво-культурні реалії в романі “Norse Mythology”. Предметом дослідження виступають особливості перекладу зазначених лінгво-культурних реалій в українській версії твору, зокрема перекладацькі стратегії, що застосовуються для збереження змісту, стилістики та культурної специфіки оригіналу.

Мета та завдання дослідження. Мета — дослідити способи перекладу лінгво-культурних реалій у романі “Norse Mythology” та оцінити їхню ефективність у збереженні культурної специфіки. Завдання: 1) визначити типи реалій; 2) систематизувати стратегії перекладу; 3) здійснити порівняльний аналіз оригіналу та перекладу; 4) визначити найчастіше вживані перекладацькі прийоми.

Аналіз літератури. У дослідженні враховано праці українських і зарубіжних лінгвістів і перекладознавців (Н. Андрійчук, О. Дуда, О. Линтвар), які розглядають феномен безеквівалентної лексики та способи її відтворення в перекладі. Також опрацьовано типології реалій та класифікації перекладацьких стратегій.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети та виконання завдань у роботі було використано описовий метод, зіставний аналіз, контекстуальний аналіз і класифікаційний підхід. Методологічна різноманітність забезпечила комплексне, багаторівневе дослідження мовної й культурної природи реалій у перекладі та дозволила сформулювати аргументовані висновки.

Результати дослідження. У результаті проведеного дослідження було виявлено 137 лінгво-культурних реалій, зафіксованих у романі Ніла Геймана “Norse Mythology” та його українському перекладі, виконаному Максимом Бакаловим. Реалії охоплюють різні тематичні та структурні групи й відіграють ключову роль у формуванні міфологічного простору твору.

Основні результати систематизовано за кількома напрямками:

1. Тематична класифікація реалій. Усі одиниці були поділені на п'ять основних груп:

- Міфологічні реалії (Odin, Yggdrasil, Mjollnir, Valkyrie, Ragnarok) – становлять найбільшу частину й пов'язані з міфологічними персонажами, сакральними об'єктами та світоглядними концептами.
- Історико-культурні реалії (Einherjar, funeral of Baldur) – позначають соціальні та ритуальні явища, події, пов'язані зі скандинавським культурним контекстом.
- Географічні реалії (Asgard, Midgard, Jotunheim, Bifrost) – позначення світів, локацій, що структурують скандинавську міфологічну космографію.
- Побутові та матеріальні реалії (mead, chain Gleipnir, golden boar) – артефакти, їжа, зброя, що мають функціональне та символічне навантаження.

- Релігійні реалії (Blot, Aesir, world tree) – елементи сакрального простору, ритуальні дії, релігійні уявлення.

2. Ономастична класифікація. Особливу групу становлять власні назви, які функціонують як культурні концепти.

- Теоніми: Odin, Freya, Thor, Hel – усі передані транскрипцією, що дозволяє зберегти автентичність і впізнаваність.
- Антропоніми: Loki, Sigyn, Thialfi – також збережено через транскрипцію для передавання індивідуального й культурного образу.
- Топоніми: Asgard, Vanaheim, Midgard – транслітеровані без адаптації, що зберігає міфологічну географію.
- Гідроніми та ороніми: Urd's Well, Gjallerhorn – використано транскрипцію та калькування, з поясненням у контексті.
- Космоніми: Yggdrasil – символічна одиниця, що позначає світове дерево як центр всесвіту.

3. Класифікація за структурною будовою. За морфологічною структурою реалії поділено на:

- Однокомпонентні (Thor, Freya, Valhalla) – становлять основу системи, найчастіше передаються транскрипцією.
- Двокомпонентні (world tree, golden boar) – перекладаються калькою або описово.
- Багатоконпонентні (the necklace of the Brisings, the plain of Vigrid) – вимагають комбінованих стратегій: поєднання транскрипції, опису й адаптації.

4. Перекладацькі стратегії. На основі аналізу було виділено такі основні підходи до передачі реалій:

- Транскрипція/транслітерація – найчастотніша стратегія (понад 60% прикладів), застосовується до імен богів, істот, назв місцевостей та сакральних об'єктів. Наприклад: *Odin* – Одін, *Asgard* – Асгард, *Valhalla* – Вальгалла.
- Описовий переклад (експлікація) – використовується для безеквівалентних термінів або ритуалів. Наприклад: *Blot* – «жертвний обряд у скандинавській міфології».

- Функціональний аналог – застосовується при перекладі реалій, що мають подібний еквівалент в українській культурі. Наприклад: *mead* – медовуха.
- Калькування – ефективне у випадках прозорості структури терміна: *world tree* – світове дерево.
- Комбіновані стратегії – поєднання транскрипції та калькування, наприклад: *Gleipnir* – Глейпнір (магічний ланцюг для скування Фенріра).
- Адаптація та опущення – практично не використовувались, що свідчить про прагнення перекладачки зберегти культурну специфіку тексту без спрощення.

5. Загальні тенденції.

- Найбільш поширеними є міфологічні реалії та теоніми, які майже без винятків передано транскрипцією.
- Перекладачка надає перевагу автентичності, залишаючи культурно значущі одиниці в оригінальному вигляді, лише додаючи пояснення в тексті або глосарії.
- Ефективне використання комбінованих стратегій свідчить про гнучкий підхід до перекладу, що враховує як смислову точність, так і сприйняття українською аудиторією.

Таким чином, переклад реалій у творі Геймана демонструє глибоке розуміння лінгвістичних і культурних особливостей першоджерела та вдалу реалізацію перекладацьких стратегій, спрямованих на збереження багатозначності тексту.

Перспективи подальших досліджень. Можна розширити вибірку творів сучасної англомовної міфологічної прози, щоб порівняти способи перекладу реалій у різних жанрових контекстах. Також перспективними є дослідження впливу культурної адаптації на сприйняття тексту цільовою аудиторією.

Висновки. У межах проведеного дослідження було підтверджено, що переклад лінгво-культурних реалій потребує комплексного підходу. Найефективнішими виявилися транскрипція й описовий переклад. Збереження культурного колориту є ключовим фактором успішного перекладу.

човим фактором при відтворенні міфологічного тексту, а перекладач виступає не лише мовним посередником, а й культурним інтерпретатором.

Список використаних джерел

1. Андрійчук Н. М. Лінгвокультурологічні аспекти перекладу художнього тексту. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*. 2020. Вип. 77. С. 21–26.
2. Гейман Н. Скандинавська міфологія / пер. з англ. М. Бакалов. Київ : КМ-Букс, 2019. 256 с.
3. Грушко С. Феномен перекладу як ментальна інтерпретаційна діяльність. *Лінгвістичні студії*. 2019. № 28. С. 48–53.
4. Дуда О. І., Рибачок С. М. Переклад лінгвокраїнознавчих реалій. *Нова філологія*. 2021. № 82. С. 12–16.
5. Линтвар О. М. До проблеми художнього перекладу. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Філологічна*. 2012. № 30. С. 144–147.
6. Gaiman N. *Norse Mythology*. New York : W. W. Norton & Company, 2017. 299 p.

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ІДЕНТИЧНОСТІ ФУТБОЛЬНИХ ФАНАТІВ

У статті досліджено поняття «ідентичність» у футбольній культурі. Визначено, що віддані вболівальники у своїх піснях та зарядах постійно наголошують, хто вони є, розуміють, хто їхній ворог. За допомогою лексико-семантичного аналізу встановлено, що формування ідентичності футбольного фаната відображається у використанні лексем для самоназивання (за своєю місією – вболівальник, фанат; за назвою команди – Динамо, леви; за кольором – біло-сині; за належністю до чужого колективу – ворог).

Ключові слова: лексико-семантичні засоби, лексеми, ідентичність, футбол, фанат.

The article investigates the concept of 'identity' in football culture. It is determined that loyal fans in their songs and chants constantly emphasise who they are and understand who their enemy is. Using lexical and semantic analysis, it is established that the formation of the identity of a football fan is reflected in the use of self-naming lexemes (by their mission – fan; by the name of the team – Dynamo, Lions; by colour – white and blue; by belonging to someone else's team – enemy).

Key words: lexical and semantic means, lexemes, identity, football, fan.

Вступ. Протиставлення «своїх» та «чужих» яскраво зображено на футбольному полі, де зустрічаються дві команди-суперниці, котрі виходять на гру з однаковим бажанням перемоги, проте відрізняються своєю назвою, історією, футбольною формою, клубними кольорами та прапорами. Відрізняються і вболі-

вальники — кожен визначає свою належність до обраного колективу та підтверджує це своїми піснями та зарядами.

Мета роботи — дослідити лексико-семантичні засоби, які фанати використовують для вираження ідентичності.

Актуальність обраної теми дослідження зумовлена необхідністю розгляду питання ідентичності футбольних фанатів. Вболівальники — частина команди, тому важливо з'ясувати, як вони себе сприймають, як називають та представляють під час поєдинків.

Матеріалом дослідження стало мовне середовище груп підтримки українських футбольних клубів «Динамо» Київ та «Карпати» Львів.

Виклад основного матеріалу. М. Козловець у своїй статті «Ідентичність: поняття, структура і типи» аналізує різні варіанти цього терміна, зокрема «самосвідомість», «самовизначення», «самототожність». Проте дослідник наголошує на доцільності використання поняття «ідентичність», тому що лише воно повністю відображає сенс явища, а саме «означає не тільки “тотожність” і “автентичність”, а й “особу”, “особистість”» [2, с. 3].

С. Кричлі у своїй праці «Про що ми думаємо, коли думаємо про футбол» стверджує, що, коли говорити про футбол, можна мати на увазі багато інших речей, не пов'язаних з ним. Однією з таких і є ідентичність. Дослідник вважає, що саме за допомогою спорту формується самоусвідомлення себе в різних площинах: «Футбол — це театр ідентичності: родина, плем'я, місто, нація. Проте цю ідентичність показано в усіх її складних, покручених, зниклих і подвоєваних формах» [3].

У своїх піснях та зарядах фани визначають своє призначення в житті та сміливо скандують, що вони віддані фанати та вболівальники. І. Процик виокремлює такі назви фанатів: ультрас, хулігани, карлюки, кузьмичі, скарфери, дударики, мовчуни та симпатики [4]. Проте самі ж вони послуговуються лише двома лексемами: фанат та вболівальник.

За тлумачним словником української мови, уболівальник — це той, «хто непокоїться, турбується про кого-, що-небудь, співчуває комусь» [5, Т. 10, с. 359]. Окрім того у словнику подано ще одне тлумачення, властиве спортивним змаганням — «Пристрасний любитель» [5, Т. 10, с. 359]. Саме такими і зображують себе вболівальники у своїх піснях та зарядах: «Ми, **вболівальники**, назавжди з вами! Не тільки в radoщах, а й у біді», «Змінилася форма, герби, прапора, та не змінюється **вболівальник**».

Іншою лексемою на позначення вболівальників є фанат. Хоча тлумачний словник не подає значення, можемо стверджувати, що у піснях та зарядах поняття фанат тотожне вболівальнику. Наведемо приклади: «Вперед, біло-сині **фанати**. Піднімемо вище наш стяг», «**Фанати** всі підтримують тебе», «12-й **фанат** завжди з вами, завжди буде рад», «Гол за голом “Карпати” забивай. Львівські **фанати**, в бою не відступай!», «Вперед, “Карпати”, вперед до бою! Твої **фанати** завжди з Тобою».

Фанатам властиво використовувати назву своєї команди для самоідентифікації, чим підтверджують думку про те, що футбольний клуб та його прихильники — це єдине ціле: «Ми — це **Динамо, Динамо** — це ми! **Динамо** Київ — це ми!».

Окрім власних назв команди, вболівальники послуговуються й прізвиськами. Лев — неофіційна назва команди «Карпати» (Львів), тому львівські фанати у своїх піснях та зарядах згадують свій командний символ, свій талісман для самоназивання. Лев, як відомо, цар звірів, могутній та непереможний, саме такими вболівальники бачать футболістів рідного клубу та самих себе: «Хто ми? **Леву!** Хто ми? **Леву!** Хто ми є? **Зе-ле-ні ле-ви**», «Немає команди кращої ніж ми — Зелені **леви** забивні!!!!», «Із півночі на південь! Із заходу на схід! Зелено-білі **леви** порвали усіх!».

Колір постає одним з найбільш важливих засобів ідентифікації як гравців, так і вболівальників. Він показує належність лю-

дини до певного колективу, розділяючи футбольний світ на своїх та чужих.

Офіційні кольори футбольного клубу «Динамо» (Київ) — білий і синій, або ж блакитний. Ці барви символізують світлі й чисті думки, саме такими є прагнення всього динамівського колективу. Білий — це символ чистоти й святості, світла й добра [1, с. 38]. Синій і блакитний вважаються символом справедливості, доброї слави й походження [1, с. 538–539]. Також це кольори неба й води, які, як відомо, символізують мир і спокій. Із цими барвами також асоціюються електрика і динамо-машина, які свідчать про постійний рух, потужність і могутність.

У своїх піснях та зарядах динамівські фанати використовують лексеми на позначення клубних барв для самоназви та наголошують, що це колір їхнього життя. Наприклад: «Вперед **біло-сині** фанати! Підніmemo вище наш стяг!», «Що означає бути **біло-синім**, розкажи? — Значить боротися щосили, навіть якщо лежиш».

Команду та фанатів іншого клубу ототожнюють з ворогами, адже саме з ними потрібно боротися. Ворог — це супротивник, недруг, суперник, з котрим ведеться боротьба [5, Т. 1, с. 739]. Наприклад: «**Вороги** хай забирають ноги», «Переможною ходою ми здолаем **ворогів**», «Відгуки від сектора завжди тільки дружні, сила, що без зупинки **ворогів** кружить»; «Вперед, “Карпати” Львів! Вбивайте **ворогів**!».

Висновки. Ідентичність футбольного фаната відображається у його прагненні продемонструвати свою належність до колективу. Для досягнення своєї цілі вболівальник наголошує на своїй ролі, гордо стверджує, що він фанат та вболівальник, називає себе офіційними та неофіційними назвами клубу (Динамо, леви), кольорами (біло-сині), а також свідомо ідентифікує своїх опонентів ворогами.

Список використаних джерел

1. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури: Словник-довідник. Київ : Довіра, 2006. 703 с.
2. Козловець М. Ідентичність: поняття, структура і типи. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2011. Вип. 57. Філософські науки. С. 3–9.
3. Кричлі С. Про що ми думаємо, коли думаємо про футбол / пер. О. Михельсон. Київ : Yakaboo Publishing, 2019. 160 с. URL: <https://www.yakaboo.ua/ua/pro-scho-mi-dumaemo-koli-dumaemo-pro-futbol-2202842.html> (дата звернення: 20.05.2025).
4. Процик І. Футбольна лексика у формальному та неформальному дискурсах : дис. ... доктора філологічних наук зі спеціальності 10.02.01 — «Українська мова». Національний університет «Киево- Могиллянська академія»; Волинський національний університет імені Лесі Українки. Київ, 2020. 788 с.
5. Словник української мови: у 11 т. 1970–1980. URL : <http://sum.in.ua/> (дата звернення: 20.05.2025).

Вікторія Калашник
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»

СТВОРЕННЯ ПОЛІВАРІАНТНОГО ПАРАЛЕЛЬНОГО КОРПУСУ УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДІВ ПОВІСТІ ДЖОРДЖА ОРВЕЛЛА «ANIMAL FARM» ТА ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ ДЛЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ВАРІАНТНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У цій роботі розглядається створення поліваріантного паралельного корпусу українських перекладів творів Джорджа Орвелла як інструменту для дослідження варіантності української мови та підтримки її ресурсності. Для реалізації майбутнього корпусу здійснено вирівнювання оригінального тексту повісті «Animal farm» з сімома українськими перекладами за допомогою програми LF Aligner. Матеріали підготовлено для подальшого корпусного опрацювання. Робота виконується в межах ініціативи ParaRook, яка спрямована на розвиток україномовних корпусних ресурсів.

Особливу увагу приділено варіативності перекладацьких рішень та можливостям майбутнього застосування корпусу в перекладознавстві й обробленні природної мови. У тезах наводяться приклади мовних розходжень між перекладами, що демонструють стилістичне, лексичне й ідеологічне розмаїття українських версій одного й того ж тексту. Створена база даних має потенціал стати повноцінним корпусом і використовуватись для лінгвістичних досліджень, навчання моделей машинного перекладу та автоматичного перекладу.

Ключові слова: поліваріантний переклад, паралельний корпус, Джордж Орвелл, LF Aligner, обробка природної мови.

This paper explores the development of a multi-variant parallel corpus of Ukrainian translations of George Orwell's works as a tool for studying

language variation and enhancing the linguistic resourcefulness of the Ukrainian language. To facilitate the creation of the future corpus, the original text of the novella “Animal Farm” was aligned with seven Ukrainian translations using the LF Aligner tool. The materials have been prepared for further corpus processing. The project is carried out within the framework of the ParaRook initiative, which aims to develop Ukrainian-language corpus resources.

Particular attention is paid to the variability of translation choices and the potential future applications of the corpus in translation studies and natural language processing. The thesis presents examples of linguistic differences among the translations, which demonstrate stylistic, lexical, and ideological diversity in Ukrainian renditions of the same text. The resulting dataset has the potential to become a fully developed corpus and to be used for linguistic research, machine translation training, and automatic paraphrasing.

Key words: multi-variant translation, parallel corpus, George Orwell, LF Aligner, natural language processing.

У мовознавстві та перекладознавстві зростає значення цифрових лінгвістичних ресурсів, які зберігають мовну спадщину та сприяють аналізу мовних явищ. З огляду на зростання ролі української мови в публічному й академічному просторі, актуальним є розвиток україномовних корпусів для наукових і прикладних цілей, зокрема в галузі оброблення природної мови (NLP) [1, с. 105].

Окрему наукову цінність у межах корпусної лінгвістики становлять поліваріантні паралельні корпуси — такі, що включають кілька перекладених версій одного й того ж оригінального тексту, як однією, так і різними мовами. Прикладами таких ресурсів є багатомовні корпуси InterCorp [8] та ParaSol [9], які містять і українські тексти.

Дослідження варіантності перекладів є важливим напрямом перекладознавчих досліджень. Зокрема, Богдан Стасюк досліджує проблему перевидання та редакції перекладів оповідання

Джека Лондона «Біла тиша» з використанням методики зіставлення окремих фрагментів текстів вручну, що можна розглядати як прототип поліваріантного корпусу [10]. Створення поліваріантного паралельного корпусу із можливістю пошуку дає технічні можливості для продовження таких досліджень на більшому матеріалі, а також використання в різноманітних лінгвістичних, культурологічних дослідженнях, для підготовки перекладачів, у завданнях з оброблення природної мови.

1. Паралельні корпуси у проекті ParaRook

Одним із важливих напрямів розвитку українських корпусних ресурсів є ініціатива ParaRook. У її межах вже сформовано декілька корпусів зіставлення перекладів з англійської, іспанської, японської, китайської німецької та французької мов на українську. Особливістю проекту є напівручний спосіб вирівнювання текстів, що забезпечує вищу якість анотації порівняно з автоматично згенерованими корпусами [3, с. 14]. Саме цей підхід ліг в основу мого дослідження, присвяченого створенню поліваріантного корпусу українських перекладів повісті *Animal Farm*.

2. Різні переклади одного тексту в ParaRook

Попереднім етапом у дослідженні варіативності перекладів стало створення двох паралельних корпусів для ParaRook на основі повісті Джека Лондона *The Seed of McCooy*, вирівняних за допомогою програми InterText [6]. У межах курсової роботи було поетапно зіставлено один оригінальний текст і два українські переклади, що дозволило виявити стилістичні та граматичні розбіжності, а також оцінити функціональні можливості доступних інструментів вирівнювання.

3. Поліваріантний корпус перекладів *Animal Farm*

Наступним етапом дослідження стало створення поліваріантного корпусу на основі *Animal Farm* Джорджа Орвелла, що

включає один оригінал і сім українських перекладів, виконаних у різні періоди (табл. 1).

Таблиця 1

Українські переклади «Animal Farm»

NAME	DATE	TRANSLATOR
Ферма тварин	1947	Іван Чернятинський
Хутір тварин	1984	Ірина Дибко
Рай для тварин	1991	Юрій Шевчук
Скотоферма	1991	Олексій Дроздовський
Скотохутір [пер. з рос.]	1992	Наталя Околітенко
Колгосп тварин	2020	Богдана Носенок
Колгосп тварин	2021	В'ячеслав Стельмах

Інструментом для вирівнювання слугувала програма LF Aligner у версії 4.25 – безкоштовний застосунок для створення поліваріантних паралельних корпусів, доступний на платформі SourceForge [11]. Це дало змогу сформуванню високоточної паралельної таблиці відповідностей між фрагментами оригіналу (обсягом понад 1300 речень) й усіма наявними перекладами.

Для ілюстрації варіативності перекладів можна розглянути приклад із першого розділу:

Man serves the interests of no creature except himself. (Дж. Орвелл)
 Людина не служить інтересам жодного створіння крім себе.

(І. Чернятинський)

Людина ніколи не ділилася й не ділиться з нами своїми успіхами.

(І. Дибко)

Людина дбає тільки про власні інтереси. (Б. Носенок)

Людина не діє ні в чийх інтересах, окрім власних. (В. Стельмах)

Людина знає свою і тільки свою користь. (Ю. Шевчук)

У людей є лиш одні інтереси – їхні власні! (О. Дроздовський)

Людей ніщо не обходить, окрім них самих. (Н. Околітенко)

Крім лексичних та стилістичних розбіжностей, під час вирівнювання виявлено також помилки перекладу, зокрема щодо роду персонажів. Деякі переклади некоректно інтерпретують

стать тварини при першій її появі у тексті, навіть коли стать чітко визначена в оригіналі займенником *she, herself* або випливає з імені: *First came the three dogs, Bluebell, Jessie, and Pincher...* У перекладах Івана Чернятинського (1947) та Ірини Дибко (1984) це було подано так:

- Спершу прийшло трое собак: Мурко, Лисько, Бровко... (1947);
- Першими були пси Белов, Джесов і Пінков... (1984).

Це призвело до курйозної ситуації, коли дві з трьох собак, які від початку були позначені як персонажі чоловічої статі, у третьому розділі народили (*It happened that Jessie and Bluebell had both whelped soon after the hay harvest, giving birth between them to nine sturdy puppies*). Також у цьому випадку можна прослідкувати, які трансформації або обхідні рішення обирали перекладачі, аби приховати неузгодженість:

- Трапилось якраз, що незабаром після сінокошу **суки** пощенилися і привели на світ дев'ять гарних цуценят (1947);
- Після жнив Белова і Джесова стали матерями, обидві привели аж по дев'ять щенят (1984).

Таким чином, аналіз поліваріантного корпусу, побудованого на семи перекладах *Animal Farm* дозволяє не лише зафіксувати розбіжності в лексичному та стилістичному оформленні тексту, а й виявити глибші проблеми, пов'язані з перекладацькою інтерпретацією, мовними нормами, ідеологічним контекстом тощо.

4. Перспективи використання поліваріантного корпусу

Поліваріантні паралельні корпуси відкривають нові можливості як для теоретичних, так і прикладних досліджень у перекладознавстві. Вони дають змогу аналізувати, як різні перекладачі передають ті самі одиниці оригіналу, виявляти перекладацькі стратегії, ступінь інтерпретації, адаптації, редагування та нормування. Такий матеріал може бути використаний як для

оцінювання якості перекладу, так і для створення навчальних ресурсів із прикладами реальної варіантності [7, с. 242].

З технічного боку, поліваріантні корпуси мають потенціал для задач NLP – зокрема, як референтні дані для оцінювання якості машинного перекладу [4, с. 114]. Наявність кількох перекладених версій одного тексту дозволяє не лише порівнювати результат, згенерований програмою, з перекладом людини, а й наочно показує, що існує кілька можливих варіантів перекладу.

Поліваріантні корпуси мають потенціал для міждисциплінарних досліджень – від мовних змін до культурних впливів на переклад. Їх реалізація на українському матеріалі підсилює ресурсність мови та інтегрує українську лінгвістику у світовий науковий простір.

Список використаних джерел:

1. Жуковська В. В. Вступ до корпусної лінгвістики. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. 141 с.
2. Shvedova M. The General Regionally Annotated Corpus of Ukrainian (GRAC, uacorporus.org): Architecture and Functionality / Kyiv National Linguistic University. 2020. URL: <https://ceur-ws.org/Vol-2604/paper36.pdf>.
3. Shvedova M., Lukashevskiy A. *Creating Parallel Corpora for Ukrainian: a German-Ukrainian Parallel Corpus (ParaRook||DE-UK)*. The Third Ukrainian Natural Language Processing Workshop (UNLP). 2024. Pp. 14–22. URL: <https://aclanthology.org/2024.unlp-1.3/> (дата звернення: 28.05.2025).
4. Жуковська В. В. Лінгвістичний корпус як новітній інформаційно-дослідницький інструментарій сучасного мовознавства / *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. 2020. Т. 31 (70). № 3. Ч. 1. С. 113–119.
5. Cheesman T., Flanagan K., Thiel S., Rybicki J., Robert S. Laramee, Hope J., Roos A. Multi-Retranslation corpora: Visibility, variation, value, and virtue. URL: <https://academic.oup.com/dsh/article/32/4/739/2669776>.
6. Калашник В. Д. Курсова робота з дисципліни «Використання корпусів у лінгвістичних дослідженнях» / Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут». Харків, 2024. 22 с.
7. Baker M. Corpus Linguistics and Translation Studies. Implications and Applications. URL: <https://surl.lu/ushwdx> (дата звернення: 28.05.2025).

8. Rosen A., Vavřín M., Zásina A. J. InterCorp, Release 15 of 11 November 2022. Institute of the Czech National Corpus, Charles University, 2022. URL: <http://www.korpus.cz> (дата звернення: 28.05.2025).
9. Ruprecht von Waldenfels. ParaSol: Introduction to a Slavic Parallel Corpus. 2012. Pp. 293-302. URL: <https://surl.li/ncylo>.
10. Стасюк Б. Конфлікт редакцій старих перекладів і проблема їх перевидання. *Записки Наукового товариства імені Шевченка*. Львів, 2019. Том 272 (CCLXXII). Праці Філологічної секції. С. 496-514.
11. LF Aligner. *Source Forge*. URL: <https://surl.li/lexkoj> (дата звернення: 28.05.2025).

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ОДНОКОМПОНЕНТНИХ ТА ДВОКОМПОНЕНТНИХ ТЕРМІНІВ У СФЕРІ КІБЕРБЕЗПЕКИ

У тезах досліджено особливості перекладу англомовних монокомпонентних та двокомпонентних термінів у сфері кібербезпеки. На основі аналізу автентичних фахових текстів визначено типові перекладацькі труднощі, пов'язані з контекстуальною залежністю, полісемією та структурною розбіжністю між мовами. Обґрунтовано використання різних перекладацьких стратегій: калькування, транскодування, адаптації та описового перекладу. Запропоновано практичні рекомендації для забезпечення термінологічної точності та узгодженості у фаховому дискурсі.

Ключові слова: кібербезпека, термін, переклад, однокомпонентні терміни, двокомпонентні терміни, адаптація, транскодування, калькування.

The paper explores the peculiarities of translating English monocomponent and bicomponent terms in the field of cybersecurity. Based on the analysis of authentic technical texts, the study identifies common translation challenges caused by contextual dependence, polysemy, and structural asymmetry between English and Ukrainian. The effectiveness of different translation strategies – calquing, transcoding, adaptation, and descriptive translation – is substantiated. Practical recommendations are proposed to ensure terminological accuracy and consistency in professional communication.

Key words: cybersecurity, term, translation, monocomponent terms, bicomponent terms, adaptation, transcoding, calquing.

Вступ. Кібербезпека є однією з ключових галузей сучасного світу, де точність у комунікації визначається насамперед правильним використанням термінів. З огляду на глобальне походження більшості термінів, що функціонують у сфері інформаційної безпеки, головним завданням перекладача є не лише передання змісту, а й формування термінів, зрозумілих для української аудиторії. Особливо це стосується однокомпонентних і двокомпонентних термінів, що масово запозичуються з англійської мови та нерідко потребують концептуального переосмислення.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом дослідження є англійська термінологія у сфері кібербезпеки. Предметом виступають лінгвістичні особливості перекладу однокомпонентних і двокомпонентних термінів українською мовою.

Мета та завдання дослідження. Метою дослідження є аналіз перекладацьких стратегій та встановлення ефективних способів передання термінів у галузі кібербезпеки українською мовою. Завдання: 1) виявити типові труднощі перекладу термінів; 2) класифікувати основні стратегії; 3) проаналізувати контекстуальну доцільність відповідників; 4) сформулювати рекомендації для практики перекладу.

Аналіз літератури. У науковому дискурсі проблеми перекладу термінології кібербезпеки розглядаються у працях Жовтяка В. А., Кожемяченко Н. В., Сидора А. Р., Нанівського Р. С., а також у глосаріях англо-українських термінів [6]. Однак недостатньо уваги приділено саме прикладному аналізу перекладу термінів у фаховому середовищі.

Методи дослідження. Методи дослідження включають: контекстуальний аналіз, зіставний аналіз, компонентний аналіз термінів, метод моделювання. Використані джерела: технічна документація, англійські довідники та аналітичні матеріали у сфері кібербезпеки.

Результати дослідження. Аналіз однокомпонентних термінів показав, що деякі з них мають усталені відповідники: *malware* – «шкідливе програмне забезпечення», *phishing* – «фішинг». У випадку новітніх термінів або полісемічних одиниць на кшталт *spoofing* доречно використовувати описовий переклад – «підміна цифрової ідентифікації». Для термінів типу *sandboxing*, *spamming*, *rootkit* зручним є транскодування із поясненням функції. Наприклад, *sandboxing* може перекладатися як «ізольоване середовище для тестування», *spamming* – «масове надсилення небажаних повідомлень», *rootkit* – «приховане шкідливе ПЗ з адміністративними правами».

Додатково, термін *ransomware* у більшості випадків перекладається як «програмне забезпечення-вимагач», що поєднує елементи калькування та описовості. Для *keylogger* вживається варіант «клавіатурний шпигун» або «перехоплювач натискань клавіш», залежно від контексту.

У двокомпонентних термінах головна складність – збереження логічних зв'язків між компонентами. Наприклад, *data breach* точніше передається як «витік даних» замість «порушення даних». *Endpoint protection* найчастіше перекладається як «захист кінцевих точок», хоча в нефаховому дискурсі можливий варіант «захист пристроїв користувача». *Zero trust* передається як «модель недовіри» або «архітектура Zero Trust», що засвідчує зсув у бік функціональної інтерпретації.

Термін *cloud security* перекладається як «хмарна безпека» або «безпека хмарних обчислень», залежно від контексту і рівня фаховості аудиторії. *Access control* найчастіше трактується як «контроль доступу», що є прикладом калькування. У випадку *threat intelligence* можливе використання описового варіанта «аналітика кіберзагроз» або «розвідка щодо загроз», що відображає зміст поняття у ширшому аналітичному контексті.

Перспективи подальших досліджень. Доцільно створити уніфікований глосарій термінів у сфері кібербезпеки із комен-

тарями щодо перекладацьких рішень, що враховують не лише лінгвістичний, а й прагматичний аспект їхнього вживання. Такий глосарій має містити пояснення до кожного терміна з прикладами вживання, варіантами перекладу, джерелами за-позичення, рівнем усталеності у фаховому середовищі, а також вказівки щодо стилістичної доречності в різних типах текстів – від технічної документації до наукових аналітичних звітів.

Актуальним напрямом є розроблення методичних рекомендацій для перекладачів, які працюють з технічною, юридичною або аналітичною документацією в галузі кібербезпеки. Такі рекомендації повинні містити перелік рекомендованих стратегій перекладу залежно від контексту, типу джерела, аудиторії, а також враховувати типові помилки, пов'язані з неправильним перекладом або калькуванням термінів без урахування їх специфіки. Важливо також створювати кейси та тренувальні завдання, що моделюють реальні перекладацькі ситуації у сфері кібербезпеки.

Висновки. Переклад термінів у сфері кібербезпеки є складним і відповідальним процесом, що вимагає як лінгвістичних знань, так і розуміння технічної суті понять. Терміни зазвичай мають вузький контекст вживання, тому переклад не допускає довільності.

Найефективнішою є стратегія комбінованого підходу: транскодування з поясненням забезпечує точність, а адаптація з калькуванням – зрозумілість для нефахової аудиторії. Вибір способу перекладу залежить від функції тексту, типу цільової аудиторії, рівня усталеності терміна та відповідності термінологічним нормам.

Ключовими залишаються послідовність терміновживання в межах тексту та контекстуальна адекватність – передання не лише форми, а й функції терміна.

Отже, переклад термінів у сфері кібербезпеки – це динамічний процес, що вимагає гнучкості, професійної обізнаності

та взаємодії з фаховим середовищем, сприяючи розвитку української термінології та ефективній комунікації в галузі інформаційної безпеки.

Список використаних джерел

1. Ніколенко А. Г. English Lexicology: Theory and Practice. Вінниця : Нова Книга, 2007. С. 45–48.
2. Жовтяк В. А. Структурні особливості англомовних термінів кібербезпеки. 2024. С. 79–84.
3. Рабійчук Л. С. Теорія перекладу : навчальний посібник. Київ : Видавничий дім «Кондор», 2017. С. 67–70.
4. Кожемяченко Н. В. Проблема міжмовної інтерференції ІТ термінів у процесі локалізації. Кременчук : Видавництво Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського, 2021. С. 118–120.
5. Білозерська Л. П. Термінологія та переклад. Вінниця : Нова книга, 2010. 232 с.
6. Гладун А. Я. Англо-український словник термінів з інформаційних технологій та кібербезпеки. *Державна політика у сфері забезпечення кібернетичної безпеки в умовах проведення антитерористичної операції*. Вісник НАДУ. 2015. Вип. 3. С. 110–116.
7. Кальник О. П., Воробйова О. С., Симоненко А. В., Олешко О. П. Термінологічні проблеми перекладу наукових текстів в сфері ІТ-технологій. *Молодий вчений*. 2019. № 5.1 (69.1). С. 178–190.
8. Сидор А. Р., Нанівський Р. С. Урахування лексичних особливостей сфери інформаційних технологій під час перекладу з англійської мови українською. 2019. С. 47–50.

ЛІНГВОКУЛЬТУРНА СПЕЦИФІКА ЛОКАЛІЗАЦІЇ АНІМАЦІЙНОГО ФІЛЬМУ «МОАНА»

У тезах розглянуто лінгвокультурні особливості перекладу та локалізації анімаційного фільму «Моана». Проаналізовано типи мовленнєвих одиниць, що містять культурні реалії, неформальний сленг та поетичні вислови. Визначено стратегії адаптації, що використовуються для передання змісту, емоцій та культурного контексту в українському перекладі. Аналіз здійснено на основі фрагментів оригінального англомовного сценарію та пісень фільму «Моана».

Ключові слова: локалізація, анімація, культурна адаптація, переклад пісень, сленг, Моана.

The abstract examines the linguistic and cultural peculiarities of the translation and localization of the animated film “Moana.” It analyzes types of speech units containing cultural references, informal slang, and poetic expressions. The paper identifies strategies used to adapt content, emotions, and cultural context in the Ukrainian version. The material was based on fragments of the original English script and songs from the film “Moana.”

Key words: localization, animation, cultural adaptation, song translation, slang, Moana.

У межах дослідження виокремлено типові приклади перекладацьких рішень, застосованих під час локалізації фільму «Моана»:

- сленг: “butt dial” → «дупою набрали» (адаптація);
- культурно специфічний вигук: “chee hoo” → «Чи-хушно» (функціональний еквівалент);

- фразеологізм: “*nailed it*” → «зробив це» (фразеологічна адаптація);
- поетичний вислів: “*winds have changed*” → «вир несе мене» (транскреація);

Актуальність дослідження зумовлена зростанням ролі анімаційних фільмів у міжкультурній комунікації. Як зазначає Горошкін [1, с. 159], в умовах глобалізації локалізація таких продуктів, як «Моана», вимагає не лише мовної точності, а й глибокого розуміння культурного контексту. Врахування культурно маркованих елементів забезпечує адекватне сприйняття змісту цільовою аудиторією.

У межах дослідження було проаналізовано фрагменти англomовного оригіналу анімаційного фільму «Моана», які містять сленгові вислови, культурні алюзії та поетичні пісенні конструкції.

За класифікацією Мізгуліної [3, с. 19], ці мовні одиниці можна умовно поділити на такі типи:

- сленг (*kinda, butt dial*);
- культурно специфічні вигуки (*chee hoo*);
- фразеологізми (*nailed it*);
- поетичні вислови (*winds have changed, tides turn me*).

Такий підхід дав змогу виявити основні перекладацькі труднощі, пов’язані з нееквівалентною лексикою, метафорикою та емоційною насиченістю реплік. Як зазначає Демченко [2, с. 26], терміни на зразок “*butt dial*” — це гумористичні технічні одиниці, що не мають прямого відповідника в українській мові. У цьому випадку перекладач застосовує адаптований варіант «дупою набрали», який зберігає жартівливий тон оригіналу.

Окрему увагу, за спостереженням Karamitroglou [6, с. 300], варто приділити перекладу поетичних пісень, який є одним із найскладніших аспектів локалізації. Такий переклад вимагає одночасного збереження змісту, ритму, рими та емоційної то-

нальності. Наприклад, англійська фраза “*Winds have changed, tides turn me*” у локалізованій українській версії трансформується у «*Вир несе мене*». Це приклад транскреації – перекладацької стратегії, що дозволяє передати емоційний стан героїні, водночас зберігаючи поетичну структуру оригіналу.

Як підкреслює Chesterman [5, с. 89], ефективна локалізація анімаційного фільму потребує поєднання перекладацької, культурної та творчої компетентностей. Перекладач повинен не лише досконало володіти мовою, а й виступати культурним посередником, здатним адаптувати зміст до специфіки нової аудиторії, не втрачаючи при цьому змісту, гумору та художньої цінності оригінального твору.

Практична цінність дослідження, на думку Радецької та Каліщака [4, с. 83], полягає у створенні класифікації перекладацьких рішень, застосованих під час локалізації фільму «Моана». Така класифікація може слугувати основою для подальших досліджень у сфері аудіовізуального перекладу, а також для розробки методичних підходів до підготовки фахівців з локалізації.

Список використаних джерел

1. Горошкін І. О. Перекладацька компетентність як індикатор сформованості мовної особистості майбутнього перекладача. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2018. № 3 (137). С. 158–167.
2. Демченко Н. Тенденції перекладу сучасних англомовних фільмонімів на українську мову. *Молодий вчений*. 2017. № 12.1 (52.1). С. 25–29.
3. Мізгуліна Р. В. Лінгвокультурологічна специфіка мультиплекційного фільму. *Молодіжна наукова ліга. Цифровізація науки та сучасні тренди її розвитку*. 2021. Т. 2. С. 19–20.
4. Радецька С. В., Каліщак Т. Т. Субтитрування як вид аудіовізуального перекладу: переваги та недоліки. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Філологічні науки*. 2016. Кн. 2. С. 81–84.
5. Chesterman A. *Memes of Translation: The Spread of Ideas in Translation Theory*. Amsterdam : John Benjamins, 1997. С. 87–116.

6. Karamitroglou F. Towards a Methodology for the Investigation of Norms in Audiovisual Translation. Amsterdam, 2000. 300 p.

Список ілюстративних джерел

1. Apple TV. Мультфільм «Моана 2» (2024). Apple TV. URL: <https://tv.apple.com/us/movie/моана-2/umc.cmc.6a0vv8bp0aa4fij9rn6fak8lt> (дата звернення: 2.05.2025).
2. UA Serial. Мультфільм «Моана 2» (2024). UA Serial. URL: <https://uaserial.me/movie-моана-2/> (дата звернення: 2.05. 2025).

ПЕРЕКЛАД ПОЛІСЕМІЧНИХ ТЕРМІНІВ У ПОЖЕЖНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ

У тезах розглянуто полісемію в англомовній термінології пожежної безпеки. Проаналізовано типи полісемії, механізми утворення значень (метафора і метонімія) та перекладацькі труднощі. Матеріалом служували інструкції австрійської компанії протипожежного обладнання Rosenbauer.

Ключові слова: полісемія, переклад, технічна термінологія, пожежна безпека, метафора.

The abstract discusses polysemy in English-language fire safety terminology. It analyzes the types of polysemy, mechanisms of meaning development (metaphor and metonymy), and challenges in translation. The material was based on the instructions of the Austrian firefighting equipment company Rosenbauer.

Key words: polysemy, translation, technical terminology, fire safety, metaphor.

Актуальність дослідження зумовлена потребою у високо-точному перекладі технічних текстів у сфері пожежної безпеки, особливо в умовах воєнного стану в Україні та активного міжнародного співробітництва. Ускладнення перекладацької діяльності зумовлюється наявністю полісемії в технічній термінології. Неправильний вибір терміна в інструкціях до пожежного обладнання може мати фатальні наслідки для рятувальників і споживачів техніки [4, с. 12]. Відтак перекладач повинен володіти не лише мовною, а й термінологічною компетентніс-

тю, розуміти семантичні нюанси у професійному контексті [3, с. 51–56].

У межах дослідження було проаналізовано багатозначні терміни, узяті з англомовної технічної документації компанії Rosenbauer – одного з провідних виробників пожежної техніки. Терміни класифіковано за типами полісемії: радіальна (напр.: *pump, nozzle*), ланцюгова (*body, spring*), радіально-ланцюгова (*helmet, pipe, hose, fire*). Таке структурування дало змогу простежити як моделі розвитку значень, так і потенційні перекладацькі труднощі [1, с. 118–125].

Виявлено, що одне слово може мати декілька функціонально різних значень залежно від контексту [2, с. 358]. Наприклад, термін *pipe* в технічній документації означає трубу або шланг, у комп'ютерних системах – канал передання даних. Подібним чином *hose* у пожежній сфері означає гнучкий рукав, але в побутовому вжитку – це панчоха або шкарпетка. Без урахування контексту переклад буде неточним або хибним.

Окрему увагу приділено механізмам утворення вторинних значень, зокрема метафорі (*fire, helmet*). Метафора базується на подібності форм чи функцій. Наприклад, метафора за функцією – від шолома до черепашки (оболонка-захист) чи метафора за динамікою – вогонь → дія → звільнення.

Вивчення цього механізму є ключовим для правильного вибору перекладацького еквівалента.

Дослідження доводить, що для точного перекладу технічних полісемічних термінів необхідно враховувати як семантичну структуру терміна, так і функціональне середовище його вживання. Кваліфікований перекладач повинен чітко розрізняти, коли слово зберігає пряме значення, а коли вжите у метафоричному чи абстрактному сенсі. Неврахування цих аспектів може призвести до серйозних непорозумінь або навіть до порушення безпеки [6, pp. 8388–8394].

Практична цінність дослідження полягає у створенні базової класифікації типів полісемії для термінів пожежної тематики, що може стати основою для розробки методичних рекомендацій для перекладачів технічних текстів. Теоретична значущість полягає у розкритті процесу семантичного розгалуження термінів як частини динамічного розвитку мовних систем і терміносистем загалом [5, с. 160].

Список використаних джерел

1. Ємельянова Д. В. Когнітивно-прагматичний аспект явища полісемії в українській і китайській мовах: схожість та відмінності. *Закарпатські філологічні студії* / за ред.: І. М. Зимомря (голов. ред.), М. М. Палінчак, Ю. М. Бідзіля. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2016. Т. 2, Вип. 34. С. 118–125.
2. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства. Київ : Академія, 2000. 368 с.
3. Ментинська І. Б. Явище полісемії у системі українських комп'ютерних термінів. *Закарпатські філологічні студії* / за ред.: І. М. Зимомря (голов. ред.), М. М. Палінчак, Ю. М. Бідзіля. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2021. Вип. 18. С. 51–56.
4. Овчинников М. О. Лексика наукового стилю. Термін як мовне явище: текст лекції № 6 з навчальної дисципліни «Методологія дисертаційного дослідження та мовні особливості наукового стилю» / МВС України, Харківський нац. ун-т внутр. справ, каф. соціально-гуманітарних дисциплін. Харків, 2023. С. 12.
5. Томіленко Л. М. Термінологічна лексика в сучасній тлумачній лексикографії української літературної мови: монографія. Івано-Франківськ : Фоліант, 2015. 160 с.
6. Vâlcea C.-S. Teaching technical polysemous words: strategies and difficulties : conference paper. Proceedings of the 12th International Conference of Education, Research and Innovation, Seville, Spain, 2019. Pp. 8388–8394.
7. Rosenbauer. Rosenbauer World. <https://www.rosenbauer.com/en/int/rosenbauer-world-world> (дата звернення: 26.05.2025).

Polina Klochko

National University of Kyiv–Mohyla Academy

MECHANISMS OF CONTROL IN THE DYSTOPIAN WORLDS OF GEORGE ORWELL'S 1984 AND SANDRA NEWMAN'S JULIA

This article explores the core mechanisms of control in the dystopian novels “1984” by George Orwell and “Julia” by Sandra Newman. It investigates how totalitarian regimes exercise power over individuals through surveillance, ideological conditioning, linguistic manipulation, and bodily discipline. Drawing on the theoretical frameworks of Michel Foucault and Erich Fromm, the article compares how both novels depict internalised control, loss of autonomy, and gendered dimensions of oppression. The analysis reveals how even the most intrusive regimes fail to suppress human desire, memory, and resistance completely.

Key words: dystopia, surveillance, panopticism, fear of freedom, totalitarianism, gender, resistance, control, ideology, propaganda, control, repression, Soviet Union, authoritarianism, discipline, power, memory, speakcrime.

Ця стаття досліджує основні механізми контролю в антиутопічних романах Джорджа Орвелла «1984» та Сандри Ньюман «Джулія». У центрі уваги – способи, якими тоталітарні режими здійснюють владу над особистістю через нагляд, ідеологічне програмування, мовну маніпуляцію та дисциплінування тіла. Використовуючи теоретичні підходи Мішеля Фуко та Еріха Фромма, авторка аналізує, як у романах зображено внутрішню підпорядкованість, втрату автономії та гендерні аспектигноблення. Дослідження доводить, що навіть найрепресивніші режими не здатні повністю придушити людське прагнення, пам'ять та спротив.

Ключові слова: антиутопія, нагляд, паноптизм, страх свободи, тоталітаризм, гендер, спротив, контроль, ідеологія, пропаганда, контроль, Радянський Союз, авторитаризм, історичні альянзи, дисципліна, влада, пам'ять.

Dystopian fiction offers a lens through which societies examine the mechanisms of power, obedience, and control. This article analyses the totalitarian regimes in George Orwell's 1984 and Sandra Newman's *Julia*, pointing out how these regimes seek to order the body, mind, and memory of the subject. While 1984 presents us with a bleak vision of ideological repression, *Julia* retraces this world from the perspective of a woman and uncovers the gendered politics of repression. This study analyses such dynamics in terms of internalised fear, surveillance, and power.

Michel Foucault's **panopticism** theory is central to understanding the functioning of disciplinary societies. In "Discipline and Punish," Foucault describes the Panopticon as a metaphor for modern power: individuals discipline their actions due to the belief that they are constantly being watched [1, p. 196]. This internalisation of surveillance happens in 1984, where the telescreen is a panoptic device, blurring the distinction between external coercion and self-governance.

At the heart of Orwell's 1984 is a surveillance state government, personified in the ubiquitous sign "BIG BROTHER IS WATCHING YOU" [4, p. 3]. This living representation of constant surveillance is a living embodiment of Michel Foucault's panopticon theory as expounded in *Discipline and Punish*.

Equally significant is Erich Fromm's "fear of freedom" theory [2, p. 122], which explains why individuals submit to authoritarian regimes. For Fromm, people, faced with existential freedom and responsibility, would willingly relinquish autonomy for security and certainty. This theory is especially useful in reading *Julia*, where submission is not only imposed but also internalised, and female subjectivity is shaped through repression and trauma.

This article compares how Orwell's 1984 and Newman's *Julia* represent systems of totalitarian control. *Julia*, published in 2023, goes back to Orwell's world from *Julia*'s perspective, providing a gendered insight into oppression and power. The two books illustrate

how authoritarian power distorts body, mind, and language to suppress individuality and maintain ideological conformity.

Both books feature **surveillance** as central to their themes. Orwell's telescreens and Newman's internalised psychological surveillance are manifestations of Michel Foucault's panopticism, where ongoing observation produces self-regulation.

Language is a tool of domination. Newspeak in 1984 exists to shut off deviant thinking, limiting what can be said—and, thus, what can be thought. Erasure and rewriting of the individual memory in *Julia* are in line with Orwell's distortion of history, but also emphasise how trauma and gendered violence silence the female voice. In *Julia*, propagandistic **slogans** such as: "SIX HOURS FOR HEALTH, BIG BROTHER WATCHES OVER OUR PEACFUL REST. Truth Is Hate. Plenty Is Hate. Peace Is Hate. Love is Hate. Three-Year Plan In Two Years" [3]. Newman's allusions to Soviet social structures sharpen Orwell's warning: even those outside the immediate reach of authoritarian power are still shaped by its invisible mechanisms.

Fromm's "**fear of freedom**" also helps us to see why individuals conform. In the two novels, repressed characters are willing to accept repression for security and meaning, though they crave love, memory, or rebellion.

Gender matters. While Winston in 1984 resists abstract ideology, *Julia* in Newman's novel resists through body, memory, and survival, suggesting that women's perceptions of oppression—and resistance—are more bodily and intimate. Despite this harsh suppression, both novels chronicle the disintegration of totalitarian domination: **human need, remembrance, and subjectivity** cannot be eradicated. Through Julia's eyes, readers see how the female body is medicalised, used, and reduced to reproductive function alone, as even period is considered a sickness: "...but there were also some brown splotches and a fair bit of Sickness: Menstrual" [3, p. 33]. Surveillance is intimate as much as it is political.

Julia. Newman also introduces subtle mechanisms of cultural containment among the proles—cheap entertainment, superstition, sexual promiscuity, and alcohol abuse—as tools of pacification. These reflect Soviet-era tactics where mass culture, including state-approved literature, cinema, and folk art, was used to distract from systemic hardship and suppress dissent.

For instance:

- *The school plays* (“The Sin of Big Brother”)
- *The songs* (“Hate Song,” “The Little Spy’s Promise,” “Piggy Cannot Hide”)
- *The books* (“Inner Party Sinners: My Telescreen Is Broken, Comrade!”)
- *The games* (“Hang ‘Em”)

Slogans and banners are also part of capturing people’s minds to make them obey. This is an utter propaganda to keep people afraid of the Party. Slogans like “Truth is Hate” parody real-world propaganda and blur the line between reality and ideology.

Language in *Julia* becomes even more grotesque and moralising. Neologisms like “Uncomradeful womb” or “Speakcrime” infantilise and shame women. These linguistic mechanisms devalue the female body and enforce conformity through humiliation.

Whereas 1984 presents obvious political repression and erasure of the self ideologically, *Julia* takes a more subtle approach to control, specifically that based on gender. Both main characters—Winston and *Julia*—are unable to resist, but the outcomes vary based on alternative models of survival and control. The dual presentation conveys that even totalitarian regimes alter their tactics but cannot stop waves of human desire for resistance, eros, and self-autonomy.

Thus, 1984 and *Julia* establish that regimes can monitor, discipline, and repress, but cannot destroy the human capacity for love, thinking, and dissent. In both Foucault and Fromm’s theories, it is evident that control is most oppressive when internalised, yet most

vulnerable when confronted by desire, memory, and somatic resistance. Dystopian fiction is not merely an attack on totalitarianism, but a chronicle of human resilience.

Список використаних джерел

1. Foucault M. Discipline and Punish: The Birth of the Prison / translated from French by A. Sheridan. New York : Pantheon Books, 1977. 353 p.
2. Fromm E. Escape from Freedom. New York : Farrar & Rinehart, 1941. 276 p.
3. Newman S. Julia. London : Granta Books, 2023. 388 p.
4. Orwell G. Nineteen Eighty-Four. London : Penguin Classics, 2021. 393 p.

УКРАЇНСЬКА МОВА ФІЛЬМІВ ПЕРІОДУ «ПОЕТИЧНОГО КІНО»: ЗНИЩЕННЯ ТА ВІДНОВЛЕННЯ

Розглянуто феномен українського поетичного кіно як потужного засобу збереження національно-культурної ідентичності в умовах радянської мовної та культурної асиміляції. Закцентовано увагу на значенні української мови у фільмах цього напрямку, висвітлено процес дублювання російською мовою та витіснення її з кіноекранів через цензуру. Зазначено, що поетичне кіно виступає не лише естетичним явищем, а й важливою частиною осмислення національно-культурної ідентичності.

Ключові слова: українська мова, кіномистецтво, поетичне кіно, національно-культурна ідентичність.

The article examines the phenomenon of Ukrainian poetic cinema as a powerful means of preserving national and cultural identity in the conditions of Soviet linguistic and cultural assimilation. The author emphasizes the importance of the Ukrainian language in films of this direction, highlights the process of dubbing in Russian and its displacement from cinema screens through censorship. The author noted that poetic cinema is not only an aesthetic phenomenon, but also an important part of understanding national and cultural identity.

Key words: Ukrainian language, cinema, poetic cinema, national and cultural identity.

У період сучасного культурного відродження значна увага приділяється проблемі заборони україномовних фільмів, їх дублюванню російською мовою, а також процесу відновлення

оригінальних україномовних версій. У контексті українського кіномистецтва поетичне кіно відіграє важливу роль у процесі переосмислення та утвердження національно-культурної ідентичності. Поетичне кіно виступає містком між минулим і майбутнім, сприяючи міжпоколінньому діалогу та зміцненню національної свідомості.

Українське поетичне кіно стало не лише художнім явищем, а й формою опору мовній асиміляції, що здійснювалася радянською владою впродовж десятиліть. Українська мова дійсно заслуговує особливого місця у фільмах поетичного кіно, оскільки у 1963 році було визначено стратегію влади щодо національного питання: «Національні відмінності мали стиратися, щоб виникла нова спільність — радянський народ, а під уніфікацією національних культур однозначно малася на увазі їх русифікація» [1, с. 79]. Попри ідеологічний тиск, низка українських режисерів змогла створити фільми, що стали знаковими явищами в історії національного кіно. Знищення цього культурного пласту розпочалося з репресій проти митців, обмеження їхньої творчої свободи та заборони багатьох стрічок.

Як слушно зауважує Юрій Шевчук, за винятком короткого періоду 1920-х років, кінематограф у СРСР систематично використовувався як інструмент русифікації. Починаючи з 1930-х років, українська мова поступово витіснялася з кіноекранів, і до початку 1990-х її використання в кіновиробництві фактично припинилося. Фільми, зняті українською мовою, дублювали російською для загальносоюзного прокату, а україномовні версії часто знищувалися або заборонялися до показу [6]. Режисер документального фільму «Русифікація в стилі поп» Альберт Цукренко, який розповідає про те, як Росія протягом десятків років використовує популярну культуру як зброю проти України, дає таке визначення періодам нашої культури: «Якщо 20–30-ті — це “Розстріляне відродження”, 60–80-ті — “Задушене

відродження”, тоді можна сказати, що 90-ті — це “Куплене відродження». Це допомагає усвідомити, як у різні історичні періоди змінювалися методи впливу на українську культуру — від репресій до культурної асиміляції — і чому сьогодні важливо відновлювати і захищати національну ідентичність.

Аналіз найвідоміших стрічок періоду поетичного кіно демонструє, що навіть фільми, створені за творами українських класиків, не допускалися до широкого прокату українською мовою. Ідеологічна цензура не лише дублювала, а й прямо забороняла українські стрічки. Фільм «Криниця для спраглих» Юрія Ілленка заборонений через «ідейні збочення», наказано знищити всі копії. Однак одну копію дивом зберіг режисер. Лише у 1988 році, після 22 років небуття, глядачі вперше побачили «Криницю для спраглих». Аналогічна доля спіткала стрічку «Вечір на Івана Купала», а фільм «Білий птах з чорною ознакою», хоч і отримав головну нагороду Московського кінофестивалю, зазнав цензури та не демонструвався українською мовою в Україні. Фільм «Совість» Володимира Денисенка заборонений, а єдина копія зникла. У 1989 році невідомий підкинув плівку до фільмосховища, і стрічка була повернута українському кінематографу. Стрічка Бориса Івченка «Пропала грамота» зазнала численних правок і була заборонена, а вийшла на екрани лише через 12 років. «Вавилон ХХ» Івана Миколайчука мав проблеми з виробництвом через репресії проти українського поетичного кіно, а прем'єра відбулася лише через два роки після завершення зйомок.

У 1970–1980-х роках процес русифікації загострився: як зазначає кінознавиця Лариса Брюховецька, з понад 300 художніх фільмів, знятих на українських студіях у цей період, значна частина була створена на основі російських сценаріїв або за творами російської літератури. Радянська цензура суворо контролювала тематику ще на етапі сценарного відбору, що спричинило

втрату національного обличчя українського кіно [2]. Попри тиск, митці намагалися зберегти українську ідентичність у своїх фільмах. Проте навіть їм не дозволяли повною мірою реалізовувати творчі задуми. Знаковим прикладом є фільм «Легенда про княгиню Ольгу», яку заборонили озвучити українською мовою. Лише за часів незалежної України Пилип Ілленко створив її україномовну версію, яка пролунала з екрана в День Незалежності [5]. Стрічка Юрія Ілленка «Лісова пісня. Мавка» в україномовній версії лише нещодавно була віднайдена та відреставрована. За словами Пилипа Ілленка, фільм вважався втраченим, оскільки українські копії зберігалися лише в обмеженому прокаті, тоді як основна архівна версія знаходилась у Москві й була російськомовною [4].

Поетичне кіно виступає не лише естетичним феноменом, а й засобом національного опору, протистоянням культурній асиміляції. Як справедливо зазначає Л. Брюховецька, саме ці заборонені україномовні фільми «врятували українське кіно, ширше — культуру від асиміляції, виконавши важливу націєтворчу місію» [2].

Аналіз фільмів цього періоду засвідчує, що українська мова в кіномистецтві була не лише засобом художнього вираження, але й важливим чинником національного самоствердження. Водночас радянська влада свідомо й систематично витісняла її з екрану, що призвело до заборони, дублювання, або навіть знищення багатьох стрічок. Сьогодні, у час національного відродження, українське поетичне кіно постає вагомим містком для формування колективної пам'яті, культурної самосвідомості та утвердження української мови як невід'ємної частини національно-культурної ідентичності. Вивчення, збереження та популяризація україномовних фільмів цього періоду є надзвичайно важливим завданням як для науковців, так і для культурної спільноти загалом.

Список використаних джерел

1. Брюховецька Л. І. «Війна культур» чи загроза асиміляції? Українське поетичне кіно як фактор національного самоствердження. *Наукові записки НАУКМА*. Том 75. Теорія та історія культури. 2008. С. 77–84.
2. Брюховецька Л. І. Українське радянське кіно; ревізія чи скасування? *УКУЛЬТУРА*. 09.09.2024. URL: <https://uculture.com.ua/publications/89?tab=video>.
3. Джулай Д. Шість заборонених в СРСР українських фільмів. *Радіо «Свобода»*, 21 травня 2019 року. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/top-zaboronenyh-ukrainskyh-filmiv/29954138.html>.
4. Її вважали втраченою! Україномовна версія фільму Лісова пісня. Мавка (1981 р). Огляд. *Аргумент кіно*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Fd0NhDhX2gU>.
5. Котубей-Геруцька О. Заборонені квіти, звуки й мова: Юрій Гармаш, Людмила Єфіменко, Леонід Грабовський про репресії в радянському кіно. URL: <https://suspilne.media/culture/532165-zaboroneni-kviti-zvuki-j-mova-urij-garmas-ludmila-efimenko-leonid-grabovskij-pro-represii-v-radanskomu-kino/>.
6. Шевчук Ю. Мова в сучасному кінематографі України. *Збруч*. URL: <https://zbruc.eu/node/102930>.

Алла Константинова

Національний університет «Киево-Могилянська академія»

ПАРАЛІНГВІСТИЧНІ ЗАСОБИ КОМУНІКАЦІЇ ЯК ВАЖЛИВИЙ АСПЕКТ СПІЛКУВАННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

У роботі розглядається невербальна комунікація як один із наукових напрямів лінгвістики. Окреслюється сутність паралінгвістики як науки про вивчення невербальних засобів комунікації, які мають важливе значення для міжособистісних та міжкультурних контактів. Визначено головне призначення позамовних компонентів у військовому середовищі, де вони забезпечують ефективну взаємодію між військовослужбовцями.

Ключові слова: невербальна комунікація, паралінгвістика, сигнальні жести, кодування, військовий дискурс.

The work examines nonverbal communication as one of the scientific areas of linguistics. It is outlined the essence of paralinguistics as a science of studying nonverbal means of communication, which are important for interpersonal and intercultural interaction, is considered. It is determined the main purpose of nonverbal components in the military environment, where they ensure effective interaction between military personnel.

Key words: nonverbal communication, paralinguistics, signal gestures, coding, military discourse.

Невербальна комунікація — взаємообмін інформацією між людьми, який передбачає використання невербальної (безсловесної) поведінки як домінантного засобу трансляції повідомлення.

Наприкінці 1940-х рр. американський лінгвіст А. Хілл увів термін паралінгвістика на позначення зв'язку спостережуваних

паралінгвістичних явищ із мовою. Цей науковий напрям є порівняно новою мовознавчою дисципліною, оскільки як окрему наукову галузь її почали розглядати в 50-ті роки ХХ століття. Разом із тим варто зауважити, що появу різних невербальних засобів, зокрема жестів й інших тілесних рухів, можна співвіднести з появою людини, коли був так званий довербальний період еволюції. Позамовні елементи слугували самостійним засобом комунікації: дозволяли висловлювати думки, реагувати на різні ситуації, виявляти свої емоції.

У широкому розумінні «паралінгвістика — це розділ мовознавства, що вивчає невербальні (немовні) засоби, включені в мовне повідомлення, що передають разом із вербальними засобами смислову інформацію» [8, с. 83]. Натомість у вузькому розумінні до паралінгвістики належать лише «ті способи передачі інформації, які пов'язані із звучанням мови: акустичні характеристики голосу (тембр, висота, гучність тощо), паузи, інтонація і т.д.» [4, с. 20]. Однак у наукових дослідженнях сучасної лінгвістики переважає думка, що паралінгвістика вивчає питання, пов'язані як і з жестами, виразом обличчя, так і з якістю звуку [9, с. 41].

Галузь паралінгвістики є одним із найактуальніших напрямів мовознавства, хоч і недостатньо описаним в українській науці. Як зазначають Т. Космеда і Т. Осіпова, «сьогодні маємо поодинокі наукові розвідки таких дослідників, як С. Голошук, Г. Демиденко, Н. Коловоротна, Т. Осіпова та ін., які ще, на жаль, цілісно не висвітили невербальний комунікативний досвід українців, їхню парамову, а відсутність теоретично-довідкової бази зумовлює використання зарубіжної наукової літератури й упровадження в сучасне спілкування іноземних стратегій і тактик, що негативно впливає на формування національної самосвідомості й самоідентифікації окремого мовця й української нації загалом» [3, с. 77].

Одну з найбільш повноцінних класифікацій форм невербальних засобів спілкування уклад український учений, дослідник філософії мови, комунікативної та прагматичної лінгвістики Ф. Бацевич. Учений поділяє їх на акустичні (екстралінгвістика та просодика), оптичні (кінесика, проксемика, графеміка, зовнішній вигляд), тактильно-кінестетичні (такесика), ольфакторні (запахи) та темпоральні (хронеміка) [1, с. 60].

Останнім часом із боку дослідників комунікативної лінгвістики спостерігається тенденція до активнішого вивчення військового дискурсу, що передбачає дослідження питань стосовно особливостей функціонування мови у військовій сфері. Військовий дискурс — це «пов'язаний (усний чи письмовий) текст, виражений за допомогою вербальних і невербальних засобів, обумовлених ситуацією військового спілкування разом з прагматичними, соціокультурними, психологічними та іншими факторами» [2, с. 372].

О. Філатова, розглядаючи кодування як універсальну мову військовослужбовців, згадує теорію так званих 7 С в комунікації серед військових (The 7 Cs of Communication):

- «Clear (ясність) — мета повідомлення має бути сформульована чітко та зрозуміло, без двозначності;
- Concise (лаконічність) — повідомлення має бути коротким та простим, без зайвих слів та пояснень;
- Concrete (конкретність) — передача повідомлення має бути чіткою та стосуватися мети, з якою Ви це повідомлення передаєте;
- Correct (правильність) — інформація має бути достовірною та точною;
- Coherent (послідовність) — інформація має передаватися логічно та послідовно;
- Complete (цілісність) — повідомлення має містити всю необхідну інформацію для виконання подальших дій;

Courteous (ввічливість) – повідомлення має бути передано ввічливо, враховуючи такі фактори, як професійність та чесність» [7, с. 138].

Саме тому маємо перелік різних засобів кодування інформації між військовослужбовцями, що дозволяє відтворювати їхню комунікацію простіше, зручніше та лаконічніше. Серед таких засобів – азбука Морзе, так званий фонетичний алфавіт НАТО та загальноприйнята система невербальних жестів. Спеціальні військові жести-сигнали використовуються військовослужбовцями для комунікації під час бойових дій, аби вороги або спеціальні пристрої для прослуховування не змогли почути інформацію. Такі жести можуть також слугувати для наказу чи інструкції.

Оскільки військові часто проходять тренування за кордоном, то мають враховувати культурний контекст, використовуючи жести в повсякденному спілкуванні. Невербальна комунікація належить до галузі вивчення не лише лінгвістики, а й філософії, психології, соціології, етології та антропології. Так, антропологічні аспекти невербальної комунікації охоплюють культурні відмінності, оскільки позамовні сигнали можуть по-різному тлумачитись у різних культурах. Наприклад, американським солдатам, які проходять тренування в країнах Близького Сходу, видають картки Soldier SMART, де прописана інформація про невербальну поведінку відповідно до культурних норм. Зокрема вказуються такі правила:

- усміхатися (усмішку рідко можуть сприйняти неправильно в якійсь із культур), послуговуватись правою рукою, щоб їсти, торкатися та дарувати подарунки (ліва вважається «нечистою»);
- уникати таких дій, як витягувати ноги наперед або сидіти вище за інших, тримаючи ліву руку за спиною або стояти так, щоб тінь падала на половину тіла;

- не показувати підшви взуття, оскільки це найнижча і найбрудніша частина тіла;
- не розглядати жінок пильно та з інтересом;
- тиснути жінці руку тільки в тому разі, якщо вона першою простягне руку;
- уникати жестів підняття великого пальця (історично це вважалося образливим для жителів Близького Сходу) [10, с. 2-3].

Отже, невербальні компоненти, зокрема жести та міміка, мають важливе значення для взаємодії військовослужбовців. Під час спеціальних операцій, бойових дій та в будь-яких інших умовах підвищеної небезпеки невербальні сигнали слугують єдиним дієвим засобом злагодженої комунікації. Окрім того, військовослужбовцям важливо враховувати культурні особливості під час міжнародних військових місій або проходження тренувань в іншій країні, адже один і той самий жест може мати різне значення в різних культурах. Здатність правильно інтерпретувати міміку та жести іноземних партнерів або місцевого населення, декодуючи повідомлення, та обізнаність щодо особливостей невербальної поведінки в тій чи іншій країні допомагає уникнути непорозумінь і сприяє ефективній співпраці.

Список використаних джерел

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. Київ : Академія, 2004. 342 с.
2. Королюва Т. О., Соріч Р. М., Александрова О. І. Військовий дискурс та особливості його перекладу. *Науковий вісник ПНПУ ім. К. Д. Ушинського*. 2021. № 33. С. 369–386.
3. Космеда Т. А., Осіпова Т. Ф. Витоки теорії невербальної комунікації в українському мовознавстві: актуалізація вчення Л. Булаховського. *Лінгвістичні дослідження*. 2015. Вип. 40. С. 74–81. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkhnpu_lingv_2015_40_14 (дата звернення: 10.02.2025).
4. Ктитарова Н. К. Загальне мовознавство : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Дніпродзержинськ : Дніпродзержинський державний технічний університет, 2009. 144 с.

5. Осіпова Т. Ф. Невербальні параметри комунікації як мовно-культурний код нації і складова портрета мовної особистості (на матеріалі «Співомовок» С. Руданського). *Наук. записки Тернопіль. нац. пед. ун-ту ім. В. Гнатюка. Сер. «Мовознавство»*. 2014. Вип. 2 (24). С. 192–197.
6. Романцова Я. В. Паралінгвістичні засоби комунікації. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2021. С. 82–85. URL: http://www.vestnikphilology.mgu.od.ua/archive/v47/part_2/Filologi47_2.pdf#page=82 (дата звернення: 10.02.2025).
7. Філатова О. О. Кодування як універсальна мова військовослужбовців. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2024. № 65. С. 137–141.
8. Юр'єва О. Ю. Особливості невербальної передачі інформації в процесі міжкультурної комунікації. *Наукові записки [Національного університету «Острозька академія»]. Серія: Філологічна*. 2009. Вип. 11. С. 95–102. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2009_11_18 (дата звернення: 10.02.2025).
9. Hakimov M., Gazieva M. *Pragmalingvistika asoslari*. Toshkent, 2020. 480 p.
10. Rosenthal D. B., Wadsworth L. A., Russell T. L., Mathew J., Elfenbein H. A., Sanchez-Burks J., Ruark G. A. Training Soldiers to Decode Nonverbal Cues in Cross-Cultural Interactions. Department of Defense: United States Army Research Institute for the Behavioral and Social Sciences, 2009. 31 p.

ГЕНДЕРНА НЕРІВНІСТЬ У МОВІ

У дослідженні розглянуто вплив гендерних стереотипів на мовні уявлення та практики молоді. Емпіричну базу склало соціолінгвістичне анкетування, проведене у травні 2025 року серед студентів віком 18–25 років. Опитування дало змогу проаналізувати ставлення до фемінітивів, уявлення про «чоловічу» та «жіночу» мову, а також виявити, як респонденти описують базові емоційні концепти (кохання, щастя, дружба тощо) залежно від статі.

Ключові слова: гендерна лінгвістика, фемінітиви, мовні стереотипи, соціолінгвістика, гендерна асиметрія.

The study examines the impact of gender stereotypes on young people's language perceptions and practices. The empirical basis was a sociolinguistic survey conducted in May 2025 among students aged 18-25. The survey made it possible to analyze attitudes towards femininities, ideas about "male" and "female" language, as well as to identify how respondents describe basic emotional concepts (love, happiness, friendship, etc.) depending on gender.

Key words: gender linguistics, femininities, language stereotypes, sociolinguistics, gender asymmetry.

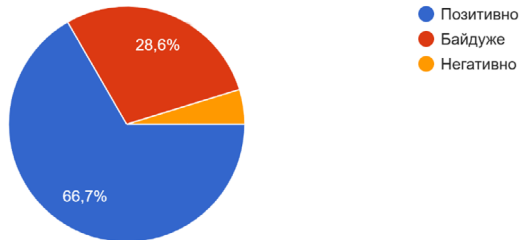
У сучасному українському суспільстві спостерігається зростання уваги до питань гендерної рівності, зокрема в мовленні. Мова не лише відображає реальність, а й активно її формує, а отже, закріплені у мовних практиках гендерні стереотипи мають значний вплив на формування світоглядних орієнтирів молодого покоління. У межах дослідження було проведено соціолінгвістичне опитування серед молоді віком 18–25 років, яке мало на меті виявити ставлення респондентів до таких явищ, як

фемінітиви, гендерні мовні стереотипи та емоційно-сміслова інтерпретація ключових понять.

Опитування охопило 42 особи, з яких більшість становили жінки (понад 70 %). Така нерівномірність дозволила глибше дослідити саме жіночий мовний досвід, проте водночас дещо обмежила загальну репрезентативність результатів. Анкета складалася з тестових і відкритих запитань, що дало змогу поєднати кількісний та якісний аналіз. Респонденти висловили своє бачення відмінностей між «жіночим» і «чоловічим» мовленням. Жінки частіше підкреслювали емоційність, чутливість, гнучкість мовної поведінки, тоді як чоловіки акцентували на стриманості, раціональності, структурованості. Ці уявлення вказують на поширеність гендерних стереотипів навіть серед освіченої молоді.

Значну увагу в дослідженні було приділено ставленню до фемінітивів.

Як ви ставитесь до вживання фемінітивів? (лікарка, професорка)
42 відповіді

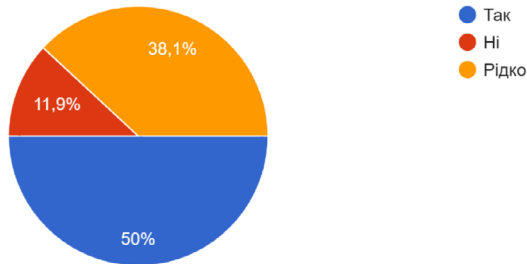

Згідно з діаграмою, більшість опитаних (66,7 %) позитивно ставляться до вживання фемінітивів, таких як «лікарка» чи «професорка». Це свідчить про загальну підтримку фемінітивів серед молоді. Водночас 28,6 % респондентів висловили байдужість до цього явища, що може свідчити про нейтральне або ще не сформоване ставлення. Лише 4,7 % мають негативне ставлення, що вказує на відносно низький рівень спротиву до фемінітивів у сучасному мовному середовищі

Більшість жінок активно використовують такі форми, наголошуючи на їхній важливості для мовної справедливості та видимості жінки в професійному просторі. Водночас деякі респонденти – переважно чоловіки – висловили неприйняття або скепсис щодо вживання фемінітивів, вважаючи їх неприродними, штучними або такими, що «спотворюють мову».

Чи вживаєте ви фемінітиви у повсякденному мовленні?

42 відповіді

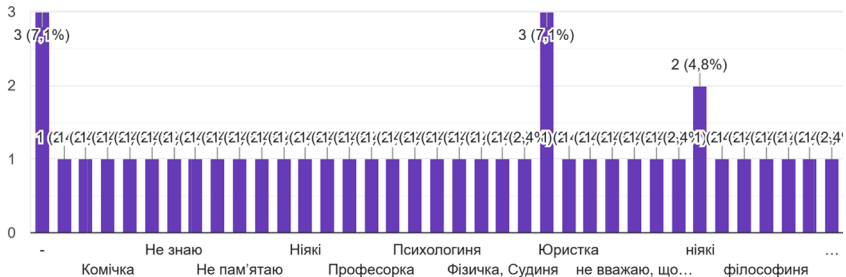

Найбільше дискусій викликали форми на кшталт «членкиня», «психологиня», «доцентка», які часто сприймалися як «комічні» або «зайві».

При цьому низка респондентів зазначила, що спротив до таких слів є результатом звички або незнання мовної норми, а не реальної лексичної неприйнятності.

Які фемінітиви Ви вважаєте невдалими або смішними (наведіть приклади):

42 відповіді

Цікавими виявилися відповіді на завдання, пов'язані з описом понять «любов», «щастя», «дружба», «контроль». Жінки надавали перевагу метафорам із сенсорним, тілесним і емоційним забарвленням («почуття безтурботності», «світ стає яскравішим», «метелики у животі», «взаємне почуття легкості, коли проводиш час зі спорідненою душею»), тоді як чоловіки — більш раціональним або доцільним означенням («успіх», «сила», «підтримка», «Коли прийшла зарплата», «сім'я, хороша робота», «опанувати щось нове»).

У випадку слова «контроль» простежувалась цікава асиметрія: жінки асоціювали слово як: «перфекціонізм», «ієрархія», «неволя», «надокучливість», «агресія», «біль», «смуток», «драматичність», «жорстокість», «аб'юзер», «партнер», «відповідальність», тоді як чоловіки — із впевненістю: «сила», «влада», «порядок», «організованість», «самодисципліна», «баланс», «думка», «стратегія», «впевненість», «спокій», «маніпуляція», «корупція», «влада», «тоталітарія», «пропаганда», «насилля», «кайдани», «серйозність», «невимушеність». Це свідчить про різні емоційні коди, через які представники різних гендерів осмислюють одні й ті самі концепти.

Також варто відзначити мовні особливості самопрезентації респондентів. Жінки активно використовували фемінітиви на позначення власного соціального статусу та професійної ідентичності («студентка», «філологиня»), у той час як чоловіки надавали перевагу лаконічним і нейтральним самовизначенням, часто без зайвих пояснень чи емоційного забарвлення. Це може свідчити як про вищу мовну чутливість жінок, так і про їхню більшу готовність до саморефлексії в мовленні.

Ще один важливий аспект — це сприйняття мовної репрезентації в медіа. Жінки частіше вказували на упереджене висвітлення жіночого мовлення як емоційного, поверхового, менш авторитетного. Натомість мовлення чоловіків традиційно

подається як експертне, стримане й аналітичне. Ось наприклад: «Так, у ЗМІ мову жінок подають емоційнішою, м'якшою, часто в побутовому чи особистому контексті. Чоловіків – стриманішими, раціональними, як експертів або лідерів», «Так, у ЗМІ мова чоловіків і жінок подається по-різному. Про чоловіків частіше пишуть як про експертів, рішучих і логічних Жінок подають емоційнішими, акцентують на зовнішності та особистому житті Такі відмінності це результат стереотипного мислення та гендерного фреймінгу». Чоловіки ж у своїх відповідях рідше помічали цю асиметрію або ж узагалі не вбачали проблеми. Це дозволяє зробити висновок про те, що гендерна нерівність у мовному представленні досі лишається малопомітною для тих, хто безпосередньо не зазнає її впливу.

Загалом результати дослідження демонструють, що попри загальну відкритість молоді до лінгвістичних змін і підвищену гендерну обізнаність, мовні стереотипи залишаються доволі впливовими. Особливо це стосується питань, що торкаються нормативності мови, професійного позиціонування та емоційної виразності. Жінки демонструють більшу готовність змінювати мовні практики та підтримують інклюзивну мову, тоді як чоловіки виявляють тенденцію до консерватизму або нейтральності.

У підсумку, можна стверджувати, що гендерні стереотипи й надалі залишаються важливим фактором, який формує мовну поведінку, уявлення про норму та особисту ідентичність мовця. Подолання таких стереотипів можливе через поєднання освіти, суспільного діалогу та цілеспрямованої мовної політики, що підтримує видимість жінок у мові й розширення меж мовної свідомості.

Список використаних джерел

1. Грабійчук М. В. Поняття «гендер» у сучасній науковій парадигмі. *Молодий вчений*. 2020. № 6. С. 369–372.
2. Єрмолаєва Т. В. Гендерні стереотипи у сучасному українському суспільстві. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія «педагогіка і психологія»*. Педагогічні науки. 2017. № 1 (13). С. 92–96.
3. Маслова Ю. П. Мовна репрезентація гендеру в комунікації. *Наукові записки [Національного університету «Острозька академія»]. Серія: Філологічна..* 2009. № 12. С. 224–233.

МЕДИЧНІ ТЕРМІНИ У ХУДОЖНЬОМУ ТВОРІ ТЕСС ҐЕРРИТСЕН «САД КІСТОК»: ЛІНГВІСТИЧНИЙ ТА ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧИЙ АНАЛІЗ

Стаття присвячена аналізу медичної термінології у романі Тесс Герритсен *The Bone Garden* та особливостям її перекладу. Розглянуто, як терміни, зберігаючи точність, набувають художньої виразності, формують атмосферу, заглиблюють психологічні портрети персонажів і розкривають морально-етичні аспекти твору. Виокремлено стратегії перекладача в пошуку балансу між фаховістю й естетикою.

Ключові слова: медична термінологія, переклад термінів, Тесс Герритсен «Сад кісток», художній текст.

The article explores the use of medical terminology in Tess Gerritsen's novel The Bone Garden and the specifics of its translation. It examines how terms, while maintaining precision, acquire artistic expressiveness, contribute to the atmosphere, enrich the psychological portrayal of characters, and reveal the novel's moral and ethical dimensions. The study highlights translation strategies aimed at balancing professional accuracy and literary style.

Key words: medical terminology, term translation, Tess Gerritsen *The Bone Garden*, fiction.

У наукових дослідженнях і професійній діяльності точність і чіткість передання ідей мають вирішальне значення. Одним із головних засобів цього є терміни — зазвичай однозначні слова або словосполучення, що позначають конкретні поняття в певній галузі науки, техніки чи суспільного життя [2]. У художньому тексті терміни виконують не лише номінативну, а й естетичну

роль: вони додають глибини й виразності зображенню. Як зазначає В. Карпова, терміни здатні не лише передавати знання, а й надавати змісту інтелектуальних і емоційних відтінків [3, с. 51].

Розвиток медичної термінології відображає еволюцію самої науки, адже точне позначення понять є необхідним для вдосконалення медичної практики та досліджень. За визначенням Л. М. Філюк, медичний термін — це мовна одиниця, яка зберігає риси природної мови та входить до бази даних, що охоплює традиційну й нетрадиційну медицину [4, с. 65]. Хоча в лінгвістиці немає єдиної класифікації медичних термінів, зарубіжні дослідники, зокрема Г. Даліаніс, зробили значний внесок у їх систематизацію, створивши електронні реєстри та класифікатори.

Переклад спеціалізованої лексики в художньому тексті потребує не лише мовної майстерності, а й фахових знань. У літературному контексті терміни, що в науковій мові виконують суто номінативну функцію, набувають нових відтінків: створюють атмосферу, окреслюють професійну сферу персонажів, посилюють реалістичність зображеного. Зберігаючи предметне значення, вони водночас стають частиною естетичної структури твору, що вимагає від перекладача балансу між точністю та художньою виразністю. Водночас розмежування термінів і загальноживаної лексики становить певну складність. Якщо запозичення зазвичай легко розпізнати, то слова мови оригіналу часто потребують глибшого аналізу або спеціальних знань, особливо у фрагментах із професійною лексикою — описами процедур, діагнозів чи медичних протоколів [5, с. 5].

Роман Тесс Геррітсен *The Bone Garden* («Сад кісток») — приклад гармонійного поєднання професійних знань і художньої літератури. Завдяки медичному досвіду авторки твір достовірно зображує лікарську діяльність, зокрема сцени операцій, пологів та анатомічних досліджень. Тесс Геррітсен здобула освіту

в Стенфордському університеті та Медичній школі Каліфорнійського університету в Сан-Франциско, після чого працювала лікарем [1]. Саме її професійний досвід дозволяє надзвичайно точно передавати як клінічні ситуації, так і внутрішній світ медичних працівників. Медичний дискурс у романі виконує не лише номінативну, а й виразну стилістичну функцію. Завдяки використанню спеціалізованої термінології, описам хвороб і процедур, авторка формує атмосферу напруженості, яка підкреслює теми смертності, уразливості й морального вибору. Ці елементи не лише підсилюють художню переконливість твору, а й відкривають простір для рефлексії над етичними аспектами медицини — від меж професійної відповідальності до гуманістичних ідеалів у лікуванні.

У романі використано медичну лексику, що охоплює анатомічні, патологічні й клінічні поняття. Зустрічаються, зокрема, слова *zygomatic bone*, *cervical vertebrae*, *tendons*, *thorax*, які виступають точними номінаціями частин тіла та структур організму. Їхня граматична поведінка відповідає нормам наукової мови: це здебільшого іменники з фаховими прикметниками, які уточнюють локалізацію або функцію.

У текст також органічно вплетено терміни, пов'язані з описом хвороб і клінічної практики, як-от *autopsy*, *midwifery*, *exsanguination*, *erysipelas*, *typhus*. Вони допомагають створити достовірне тло медичної реальності минулих століть і демонструють рівень обізнаності персонажів. Хоча такі одиниці зберігають спеціалізоване значення, контекст — емоційна насиченість, образність, оцінні деталі — може надавати їм додаткових відтінків.

Окрему увагу варто звернути на переклад назв органів і частин тіла, які з'являються в описах фізичного стану героїв: *large bowel* — «товстий кишечник», *spleen* — «селезінка», *wrist* — «променевоzap'ястковий суглоб», *descending aorta* — «низхідна аорта». У таких випадках важливо дотримуватися термінологіч-

ної точності, проте водночас враховувати стилістичне тло сцени. Наприклад, у зображеннях емоційної напруги доцільним може бути використання нейтральніших або літературніших варіантів, як-от *blood vessel* — «кровоносна судина» чи *abdomen* — «череві».

Специфічна лексика, пов'язана з медициною, відіграє ключову роль у формуванні стилістичної виразності тексту. Завдяки точному й функціонально виправданому вживанню термінів на кшталт *autopsy* (розтин), *feverish agonies* (лихоманка), *erysipelas* (бешихове запалення) чи *exsanguination* (втрата крові), у творі посилюється атмосфера тривоги, загрози, фізичного страждання. Така лексика допомагає підкреслити емоційний стан персонажів, їхній зв'язок із тілесністю, досвідом втрати та боротьби за життя.

Отже, інтеграція медичної термінології в художній текст виконує не лише номінативну, а й виразну стилістичну функцію. Такі лексичні одиниці не просто позначають професійні поняття, а й поглиблюють зміст, допомагають формувати атмосферу, передають психологічний стан персонажів і розкривають тематику твору на новому рівні. У романі Тесс Геррітсен «Сад кісток» це особливо помітно: завдяки фаховій обізнаності авторки медичні терміни органічно влітаються в художню структуру твору, створюючи правдоподібну картину епохи, підсилюючи напруження та акцентуючи морально-етичні аспекти. Такий підхід вимагає від перекладача не лише лінгвістичної точності, а й вміння передати стилістичну глибину оригіналу, зберігаючи баланс між достовірністю і художністю.

Список використаних джерел

1. Біографія Тесс Геррітсен. Стаття з Вікіпедії. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A2%D0%B5%D1%81%D1%81_%D0%93%D0%B5%D1%80%D1%80%D1%96%D1%82%D1%81%D0%B5%D0%BD (дата звернення: 08.05.2025).

2. Васильченко В. М. Термін, термінологія. Цікаві лінгвістичні терміни. 2024. URL: <https://uain.press/blogs/termin-terminologiya-tsikavi-lingvistichni-termini-923680> (дата звернення: 11.05.2025).
3. Воронюк І. О. Специфіка терміна в художньому мовленні. *Вісник Запорізького національного університету*. 2018. Вип. № 1. С. 50–54.
4. Заліпська І. Я. Contemporary medical terminology: the problem of the thematic classification. *Studia linguistica*. 2020. Вип. 17. С. 61–74.
5. Кириченко С. В. До перекладу термінів у художньому тексті. Національний університет кораблебудування ім. адмірала Макарова. 6 с.

Уляна Кричковська

Національний університет «Киево-Могилянська академія»

СЕМАНТИКО-СТИЛІСТИЧНІ РИСИ УКРАЇНСЬКОЇ ПІСЕННОЇ ЛІРИКИ ПЕРІОДУ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ

У роботі проаналізовані семантико-стилістичні особливості мовного вираження сучасної української воєнної пісенної лірики у піснях періоду повномасштабного російського вторгнення на територію України у лютому 2022 року. Зокрема аналізуються тропи: епітети, метафори, порівняння, гіперболи та риторичні фігури у 32 піснях. Також у роботі простежено специфіку вживання тропів і риторичних фігур у контексті національної боротьби та травматичного суспільного досвіду.

Ключові поняття: воєнна пісня, тропи, повномасштабне вторгнення, українська лірика.

The study analyzes the semantic and stylistic features of linguistic expression in contemporary Ukrainian war song lyrics, focusing on songs created during the full-scale Russian invasion of Ukraine in February 2022. In particular, the research examines tropes such as epithets, metaphors, similes, hyperboles, and rhetorical figures across 32 songs. The paper also traces the specificity of the use of these tropes and rhetorical devices in the context of national resistance and collective traumatic experience.

Key words: war song, tropes, full-scale invasion, Ukrainian lyrics.

Впродовж всього існування українства на рідній землі (Київський літопис лише письмово зафіксував топонім «Україна» 1187 року, функціонування якого задовго існувало в усному слововживанні) його історія нерозривно пов'язана з пісенною

творчістю, яка фіксувала моменти життя і в найщасливіших, і в найтрагічніших часах.

Пісня завжди була невід'ємним атрибутом, адже констатувала всі вияви суспільної дійсності, засвідчувала психічні реакції на добро чи зло, ліризувала внутрішній сакрум любові й ненависті, індукувала почуття патріотизму й націоналізму, а також ментально маркувала простір буття українців.

Проаналізований пісенний матеріал нашої роботи (32 пісні) дозволяє умовно поділити сучасні українські воєнні пісні на кілька тематичних груп: досвід військових; кохання; мрії про перемогу; звертання до матері та родини; висміювання ворога; пісні про дім.

У нашому дослідженні найбільшу частку українських воєнних пісень — 37 % — становить умовна група під назвою «мрії про перемогу». Ці композиції пройняті оптимізмом, патріотичним піднесенням і непохитною вірою в перемогу України. Вони надихають, об'єднують і формують відчуття майбутнього тріумфу.

На другому місці за чисельністю — «висміювання ворога», яка складає 20 % від загальної кількості. До цієї категорії належать пісні з яскраво вираженим сатиричним і саркастичним звучанням. Їх головна функція — емоційна розрядка: через гумор та глузування з ворога автори демонструють незламність українського духу та звеличують силу й відвагу Збройних Сил України.

Третю за чисельністю групу (10 %) складають композиції, в яких звучать звернення до матері чи родини. Це особливо емоційно насичені твори, що передають глибокі почуття, пов'язані зі стосунками з рідними: материнське благословення, підтримка, ностальгія, біль розлуки чи втрати.

Наступна група — пісні про кохання у часи війни. Вони складають 7 % від загальної кількості та відображають ніжність і тугу, силу любові, яка не згасає навіть у найтемніші часи.

Найменша за чисельністю – група пісень про дім, що становить 2 %. Ці пісні сповнені туги за рідною домівкою, яка стала символом тепла, спокою й водночас – втрати, що боляче вдарила по мільйонах українців із початком повномасштабного вторгнення.

У роботі було розглянуте функціонування епітетів, метафор, порівнянь, гіпербол та риторичних фігур.

Як свідчить наше дослідження, епітети – один із найбільш поширених тропів, який можна знайти в українській военній пісні. Автори підручника «Стилістика української мови» Л. Мацько, О. Мацько та І. Сидоренко виділяють дві групи епітетів: кольористичні та епітети внутрішньопсихологічного сприймання [2, с. 338–339].

Серед проаналізованої вибірки пісень найбільшу кількість складають внутрішньочуттєві епітети. Зокрема серед них можна побачити такі: «очі закльовані зорями», «пальці порізані струнами», «вуха піснями оглушені», «серце напоєне росами», «руки мечами мозолені», «груди пронизані стрілами» [6], «убогий край», «іржаві окови» [5], «російські зуби» [19], «прокляті кати» [12].

Всі проаналізовані епітети ми групували за закладеною образністю. Зокрема у піснях часто трапляються епітети: візуальні: «панівна висота» [18], «небо прозоре» [17], «золотистий лан», «червона калина», «білий цвіт» [4]; слухові: «примарна тиша» [14], «вуха піснями оглушені» [6]; тактильні: «пальці порізані струнами», «руки мечами мозолені» [6], «малесенькі плечі» [8].

У контексті метафор встановлено, що найбільше автори української воєнної пісні використовують дієслівні, мілітарні та іменникові. Мілітарна метафора має на меті надихнути слухача на непереможність українських військових у війні проти Росії, а також – висміяти втрати ворога.

Серед проаналізованого матеріалу були знайдені такі мілітарні метафори: «За Україну б'ють русню» [12], «Москва згоріла

і втонула», «Москва пішла на корм акулам» [16], «чую хрип майбутньої війни» [6], «орка тіло ляже в ґрунт, допоможе ЗСУ», «потопив корабель, Україні Слава», «Джавелін на максимум» [7], «як рештки м'яса руского аж до Курська летять» [5].

Ширший аналіз метафор «Москва згоріла і втонула / Москва пішла на корм акулам» вказує на опис історичних подій, коли внаслідок удару двома ракетами «Нептун» Військово-морськими силами України у квітні 2022 року було знищено ракетний крейсер «Москва». Цей крейсер був флагманом і найбільшим бойовим кораблем Чорноморського флоту Росії та належав до числа шести найбільших кораблів Військово-морських сил Росії [3].

Наше дослідження свідчить, що серед порівнянь в українській военній пісні переважають логічні. Це зумовлено потребою виразно передати емоції, досвід війни, страждання та надію.

Основними формами граматичного вираження порівнянь у воєнних піснях періоду російського широкомасштабного вторгнення в Україну є порівняльні звороти, конструкції з орудним відмінком, підрядні речення та речення порівняльної структури, наприклад: «Пес Патрон, пес Патрон/ рішучіший, ніж Макрон» [11], «Рубль падає, як бомба, гривня летить журавлем» [15].

Гіпербола у сучасній военній пісні виконує як естетичну, так і ідеологічну функцію — вона сприяє формуванню героїчного міфу про український народ, а також виконує роль інструмента психологічного супротиву.

Зокрема, аналізуючи обрані пісні, ми наштовхнулися на таке гіперболізоване зображення сили української армії, як: «загризуть тут за тризуб» [10], «Дає по педалях бандероавтомобіль, bitch/ їздить по дорозі, а може і по воді» [7].

Розглядаючи окремо гіперболізоване зображення могутності зброї українських військових, можна прослідкувати алюзію на одне із 37 чудес Ісуса — ходіння по воді.

У цьому випадку прослідковується аналогічне зображення «бандероавтомобіля», який може рухатися за потреби українських військових за будь-яких умов. Автори пісні використали таку гіперболізацію з метою справити на слухача враження всемогутності української армії, яка за будь-яких обставин залишається незламною.

У контексті риторичних фігур у роботі найбільшу увагу приділили огляду використання антитез в українській военній пісні. Робота свідчить, що їхня мета полягає у підсиленні емоційної виразності та впливу на слухача.

Філологиня Н. Гуйванюк у праці «Антитетичні семантико-синтаксичні відношення у надфразній єдності та тексті» [1, с. 43–49] за структурою виділяє такі типи антитез: прості ускладнені речення (найчастіше з закритим сурядним рядом словоформ); складносурядні речення із зіставно-протиставними сполучниками; складнопідрядні речення (найчастіше допустово-протиставні); складні безсполучникові речення; складні синтаксичні конструкції з різними видами зв'язку; надфразні єдності.

У проаналізованому матеріалі були знайдені різні типи антитез, зокрема варто розглянути прості ускладнені речення, наприклад: «Марія свята, ти їх збережи, мене не жалій» [13], «я не мала дитина, вона далі нерви тратить» [9], «Та він нещасний чоловік,/ Не пив горілки цілий вік,/ Бо не велить йому Коран,/ Нехай же буде він султан» [19].

Фраза «я не мала дитина, вона далі нерви тратить» сприймається як антитеза, оскільки поєднує в собі дві протилежні ідеї: зрілість та незрілість.

Частина «я не мала дитина» — означає, що людина вже виросла, а частина «вона далі нерви тратить» вказує на те, що інша людина продовжує вести себе так, ніби перша ще не виросла. Тому контраст між цими поняттями створює антитезу, підкреслюючи відмінність між двома станами або поведінками в межах однієї ситуації.

Застосування цих тропів створює потужне емоційне тло пісень та занурює слухача в психологічну реальність війни, дозволяє пережити її через мистецьке співпереживання. Через гіперболу, метафору чи порівняння автори пісень конструюють нову мовну реальність, у якій формується образ ворога, героя, нації, пам'яті та перемоги.

Список використаних джерел

1. Гуйванюк Н. В. Антитетичні семантико-синтаксичні відношення у надфразній єдності та тексті. *Studia Linguistica*. 2011. № 5. С. 43–49.
2. Мацько Л. І., Сидоренко О. М., Мацько О. М. Стилїстика української мови. Київ : Вища школа, 2003. 462 с.
3. Учасники проєктів Вікімедіа. Знищення крейсера «Москва». *Вікіпедія*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Знищення_крейсера_»Москва (дата звернення: 27.04.2025).

Список ілюстративних джерел

4. Андрій Хливнюк — Ой у лузі червона калина, 2022. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=yTgq7sjzHy4> (дата звернення: 28.04.2025).
5. Глава 94. Паліндром, Ship Her Son — Спи, 2022. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=QxVUG5k7hAQ> (дата звернення: 28.04.2025).
6. КОМУ ВНИЗ. Нестор, 2022. YouTube. URL: https://www.youtube.com/watch?v=I_bVkoY2fac (дата звернення: 28.04.2025).
7. Україна понад усе!. Chico & Qatoshi — Допоможе ЗСУ, 2022. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=jeQOYnhS90U> (дата звернення: 28.04.2025).
8. HANUMIKE. HANUMIKE — Дика Дичка, 2023. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=irFen3Vie8A> (дата звернення: 28.04.2025).
9. Kalush Orchestra. Kalush Orchestra — Stefania, 2022. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Z8Z5Ino1TDO> (дата звернення: 28.04.2025).
10. KALUSH. KALUSH x SKOFKA — Батьківщина, 2022. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=CS0CoSHyU5Y> (дата звернення: 28.04.2025).
11. KARTA SVITU. KARTA SVITU — Пес Патрон, 2022. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=fMSS6diyXQE> (дата звернення: 28.04.2025).

12. Khrystyna Soloviy – Topic. Українська лють, 2022. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=T83RQh1LEBU> (дата звернення: 28.04.2025).
13. kozaksystem, АЗОВ-СТАЛЬ, 2022. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=slyZVNKuMhE> (дата звернення: 28.04.2025).
14. kozaksystem, Як відгримить війна, 2022. YouTube. URL: https://www.youtube.com/watch?v=L8l_DGAPfGo (дата звернення: 28.04.2025).
15. SKOFKA. SKOFKA – Не забудем і не пробачим, 2022. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=b9EJWtj5ZjI> (дата звернення: 28.04.2025).
16. Spiv Brativ. SPIV BRATIV – maskva, 2022. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=JjB-cimVsYg> (дата звернення: 28.04.2025).
17. TheYurcashTV. Yurcash – Він в ЗСУ Вона в ТРО, 2022. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=SxDx6HDkESO> (дата звернення: 28.04.2025).
18. TheYurcashTV. Yurcash – Панівна висота, 2022. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=DV6BZMCSW-g> (дата звернення: 28.04.2025).
19. TheYurcashTV. Yurcash feat Карпатська січ – Шарабан, 2022. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=0iRjmUkz1W8> (дата звернення: 28.04.2025).

ОСОБЛИВОСТІ АВДІОВІЗУАЛЬНОГО ПЕРЕКЛАДУ ХУДОЖНЬОГО КОМЕДІЙНОГО ФІЛЬМУ «БАРБІ»

У дослідженні розглянуто особливості перекладу вербалізованого гумору в українському дубляжі комедійного фільму «Барбі» (2023). За допомогою міждисциплінарного підходу проаналізовано культурні, соціальні та лінгвістичні чинники, що впливають на вибір перекладацьких стратегій. Виокремлено найпоширеніші трансформації, зокрема адаптацію культурно-специфічних реалій, евфемізацію, гру слів. Особливу увагу приділено збереженню гендерно-орієнтованого гумору.

Ключові слова: авдіовізуальний переклад, кінопереклад, дубляж, субтитрування, гумор, мультимодальний дискурс, перекладацька стратегія, культурна адаптація, гендерний аспект.

The study explores features of translating verbally expressed humor in the Ukrainian dubbing of the comedy film “Barbie” (2023). Using an interdisciplinary approach, it examines cultural, social, and linguistic factors that influence translation strategies. The research identifies the most common translation transformations, such as the adaptation of culture-specific references, euphemization, and word play. Special attention is given to the preservation of gender-oriented humor.

Key words: audiovisual translation, dubbing, subtitling, humor, multi-modal discourse, translation strategy, cultural adaptation, gender aspect.

Авдіовізуальний переклад (АВП) є складним видом перекладу, зокрема в контексті комедійних фільмів, адже він вимагає від перекладача не лише мовної, а й культурної обізнаності. У ході АВП мають бути враховані контекстуальні складники авдіовізуального твору: музика, відеоряд, невербальні знаки [7,

с. 121]. До найпоширеніших видів АВП зараховують дублювання та субтитрування, що почали розвиватися майже водночас із розвитком кінематографу як виду мистецтва; так, фільм «Співак джазу» (1927) отримав франкомовні субтитри вже 1929 року, що вважається однією з перших спроб субтитрування в історії кіно, а вже з 1931 року дедалі частішим стало використання дубляжу [16, с. 2; 15, с. 21].

В Україні ситуація довкола цих видів АВП відрізняється від світової: підвалини для розвитку кіноперекладу було закладено ще в СРСР, проте АВП в часи радянської України має радше номінальну роль — ці переклади були російськомовними або вторинними [11, ст. 120]. Справді дубляж почав розвиватися в Україні лише з 2006 року: дубляж стрічки «Тачки» (2006) був настільки вдалим з перекладацького та технічного погляду, що це дало поштовх для розвитку дублювання на території України [5, с. 11]. Субтитрування в Україні значною мірою поширене в контексті фестивальних заходів, як-от кінофестиваль «Молодість» чи Одеський міжнародний кінофестиваль [6, с. 178–179].

Дубляж і субтитрування є ключовими видами аудіовізуального перекладу, кожен із яких має свої функційні та технічні особливості. Так, дубляж характерний повною заміною звукового ряду, що вимагає не лише точного передавання змісту, а й дотримання ритму, інтонації, мелодики мовлення. Зміщення просодичних чи змістових акцентів може суттєво вплинути на сприйняття персонажа чи жанрову тональність стрічки. Як зазначає Ф. Ла Полла, заміна культурного контексту на ближчий до цільової аудиторії є допустимою й функційно виправданою [17, с. 71, 76]. Окрему складність у дубляжі становить забезпечення ліпсинку — синхронізації перекладеного висловлювання з артикуляцією персонажа. За визначенням О. Полякової, перекладена фраза має відповідати оригіналові за кількістю складів, тривалістю звучання та опорними фонетичними точками — зімкненими приголосними й лабіалізованими голосними [9, с. 5].

Це вимагає семантичної точності та фонетично-артикуляційної відповідності, що може потребувати перебудови синтаксису, заміни лексем або перестановки компонентів речення.

На противагу до дубляжу, субтитрування покладається на співіснування вихідного аудіо й перекладеного письмового тексту, що зумовлює діагональний характер перекладу: з усного на письмове мовлення [8, с. 17]. Обмеження екранного простору зумовлює омісії, узагальнення, формалізацію усного мовлення [13, с. 14, 19–20]. Субтитри можуть компенсувати обмеження дубляжу – пісні, фонові голоси [4, с. 635]. Водночас неможливість точно передати соціолекти й діалекти робить субтитрування менш автентичним у порівнянні з дубляжем [4, с. 636]. Попри розвиток машинного перекладу, людський чинник лишається вирішальним, особливо в контексті відтворення культурних референцій та ідіом [3, с. 36–37].

Фокусом дослідження є фільм «Барбі» (2023), характерною рисою якого є багаторівневий гумор. Для емпіричного дослідження відібрано 323 лінгвістичні одиниці, до яких входять 157 англомовних реплік, їхні українські відповідники, а також 9 одиниць без пари. Корпус репрезентовано вербальними та мультимодальними проявами гумору у двох версіях фільму (англомовній та українськомовній).

Задля досягнення мети дослідження сформовано вичерпну класифікацію, яка дозволила проаналізувати гумор у перекладацькому аспекті:

- типи гумору (ситуативний, мовний; пародія, метагумор, гендерна іронія);
- рівні культурної адаптації;
- мультимодальні засоби;
- роль субтитрування як допоміжного виду АВП в контексті стрічки;
- спірні або компромісні рішення.

Запропонована категоризація спирається на елементи класифікацій українських і зарубіжних мовознавців В. Барсукової, В. Конкульовського, Т. Стоянової, Д. Хортюк, Б. Думченка, Д. К'яро, Є. Вандале [1, с. 4–5; 4, с. 637; 10, с. 408; 12, с. 48; 2, с. 206–207; 14, с. 417; 18, с. 150], що дозволяє виокремити стратегії відтворення ключових комічних елементів у цільовому тексті: від універсальних прийомів гіперболізації й іронізації до адаптації культурно-специфічних жартів і алюзій.

У ході дослідження встановлено, що для збереження комічного ефекту в українському дубляжі «Барбі» найчастіше застосовано поєднання культурної адаптації та прагматичної ефемізації. Зокрема, назви, що у вихідному тексті містять автореферентні відсилки до бренду «Барбі», у перекладі локалізовано водночас семантично точно та культурно прийнятно для українськомовної аудиторії, як-от переклад *Ken's Mojo Dojo Casa House* як «Кенова мачо-хлопчача кайфохата», що водночас розкриває творчий потенціал перекладача в гумористичному контексті та впливає на сприйняття цільового тексту аудиторією.

Особливу увагу привернула адаптація гендерно-орієнтованих жартів: з огляду на феміністичний підтекст стрічки, як вихідний, так і цільовий тексти уникають негативної стереотипізації жіночих ролей, виконують критичну функцію деконструкції традиційних ролей жінок і чоловіків. Наприклад, сцена, в якій Барбі запитує, чим у Mattel керують жінки, висміює псевдоінклюзивність у корпоративному світі, де всі ключові посади займають чоловіки, попри декларації про рівність. Значною мірою гендерна іронія проявляється і через образ Кена — чоловіка, позбавленого індивідуальності та значущості поза стосунками з Барбі, що підкреслює абсурдність патріархальних норм і очікувань щодо маскулінності.

Дубляж є основним видом адаптації у випадку з «Барбі», проте субтитрування використане в окремих сценах для підкреслення невербальних жартів або фонового аудіо (хрематоні-

ми, написи на плакатах, тексти пісень, що звучать у фільмі). Це створює додатковий шар гумору, коли субтитри акцентують на дрібних деталях, які доводиться пропускати в озвучуванні з технічних причин. Разом ці два види АВП формують мультимодальну аудіовізуальну комбінацію.

Комплексний аналіз гумору в «Барбі» показав, що в українському дубляжі успіх комічної події залежить не від буквального відтворення змісту, а від збалансованого поєднання локалізації й адаптації. Для перекладачів комедійного жанру важливо не лише володіти вихідною та цільовою мовами, а й розуміти культурний контекст і ритміку вихідного твору – саме це забезпечує збереження перлокутивного ефекту й емоційного резонансу серед глядачів.

Список використаних джерел

1. Барсукова В. І. Перекладацький підхід до класифікації жартів. Сучасні філологічні дослідження та навчання іноземної мови в контексті міжкультурної комунікації. 2015. URL : <http://eprints.zu.edu.ua/17108/> (дата звернення: 29.04.2025).
2. Думченко Б. В., Змійова І. В. Медіадискурс як мультимодальний феномен. Вчені записки Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія». 2024. Т. 30. С. 198–209.
3. Івашкевич Л. С. Постредагування, локалізація, транскреція... Що далі? Взаємодія одиниць мови і мовлення: комунікативно-когнітивний, соціокультурний, перекладознавчий і методичний аспекти : Зб. матеріалів VII Міжнар. науково-практ. конф., м. Київ, 22 квіт. 2020 р. Київ, 2020. С. 36–38. URL: https://ktpnm.kpi.ua/sites/default/files/2024-11/Тези%20доповідей%20ФЛ_2020.pdf#page=36 (дата звернення: 16.05.2025).
4. Конкульовський В. В., Возник Н. Субтитрування як один з видів аудіовізуального перекладу. Наукові записки. Серія: Філологічні науки. 2020. № 187. С. 634–639.
5. Кушнірова Т. В., Мацько А. В. Основні етапи розвитку українського кіноперекладу. *International Humanitarian University Herald. Philology*. 2023. Т. 3, № 62. С. 11–14. URL : <https://doi.org/10.32782/2409-1154.2023.62.3.3> (дата звернення: 27.04.2025).
6. Лютянська Н. І. Кінопереклад в Україні: історія розвитку та сучасний стан. *Могілянські читання – 2024: досвід та тенденції розвитку*

- суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти: XXVII Всеукр. науково-практ. конф., м. Миколаїв, 6–10 листоп. 2024 р. Миколаїв, 2024. С. 177–179.
7. Перванчук Т. Б. Аудіовізуальний переклад: основні види та особливості. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2021. Т. 32 (71), № 4. С. 121–126. URL : <https://doi.org/10.32838/2710-4656/2021.4-2/20> (дата звернення: 04.04.2025)
 8. Пислару К. В. Особливості субтитрування як виду кіноперекладу (на матеріалі американського телесеріалу “The Morning Show”) : дис. ... освітнього ступеня «магістр». Миколаїв, 2022. 106 с. URL: <https://krs.chmnu.edu.ua/jsrui/handle/123456789/2178> (дата звернення: 16.05.2025).
 9. Полякова О. В. Стратегії добору ліпсінк-відповідників в українському дубляжі англійських анімаційних фільмів : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.16. Одеса, 2015. 19 с. URL: <http://www.dspace.pdpu.edu.ua/handle/123456789/863> (дата звернення: 04.04.2025).
 10. Стоянова Т. В., Черненко К. Особливості перекладу англійського гумору українською. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського: Лінгвістичні науки* : зб. наук. праць. Одеса, Астропринт, 2020 р. № 31. С. 401–418.
 11. Фощан Т. В., Литвин А. В. Історичні аспекти розвитку дубльованого перекладу у світі та становлення українського дубляжу. *Обрії друкарства*. 2023. № 2(14). С. 116–126. URL: [https://doi.org/10.20535/2522-1078.2023.2\(14\).295262](https://doi.org/10.20535/2522-1078.2023.2(14).295262) (дата звернення: 27.04.2025).
 12. Хортюк Д. О. Особливості перекладу категорії комічного українською мовою. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Т. 4, № 28. С. 46–51.
 13. Abdelaal N. M. Subtitling of culture-bound terms: strategies and quality assessment. *Heliyon*. 2019. Vol. 5, no. 4. Pp. 2–27. URL: <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2019.e01411> (дата звернення: 16.05.2025).
 14. Chiaro D. Humor and translation. *The Routledge handbook of language and humor*. Routledge, 2017. Pp. 414–429.
 15. Gambier Y., Jin H. A Connected History of Audiovisual Translation. *Translation Spaces*. 2019. Vol. 8, no. 2. Pp. 193–230. URL: <https://doi.org/10.1075/ts.19011.gam>.
 16. Ivarsson J. A short technical history of subtitles in Europe. 2004.
 17. Topics In Audiovisual Translation / ed. by P. Orero. Amsterdam and Philadelphia : John Benjamins Publishing Co, 2004. 225 p. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Kushynova/0034709.pdf> (дата звернення: 29.04.2025).
 18. Vandaele J. Humor in translation. *Handbook of translation studies*. 2010. Vol. 1. Pp. 147–152.

Анастасія Кузьміна

Національний університет «Кієво-Могилянська академія»

КОНЦЕПТ «СЕСТРИНСТВО» В УКРАЇНСЬКІЙ МОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ

У роботі описані результати проведеного асоціативного експерименту, метою якого було дослідити концепт «сестринство». У статті проаналізована ядерно-периферійна структура асоціативного поля, а також описана лексико-тематична група «Власні назви», за допомогою якої встановлюємо зв'язки між досліджуваним концептом та літературою.

Ключові слова: концепт, сестринство, сестра, лексико-тематична група, феміністичний дискурс.

The paper presents the results of an associative experiment aimed at exploring the concept of “sisterhood.” The article analyzes the core-peripheral structure of the associative field and describes the lexical-thematic group “Proper Names,” which is used to establish connections between the studied concept and literature.

Key words: concept, sisterhood, sister, lexical-thematic group, feminist discourse.

Лексему *сестринство* наразі фіксує лише «Словник української мови в 11 томах. Додатковий том». У ньому подане таке тлумачення: «почуття, стосунки, характерні для сестер; близька дружба між жінками». Хоч у «Словнику української мови в 11 томах» 1978-го року не знаходимо *сестринства*, натрапляємо в ньому на лексему *сестра* з такою дефініцією: «1. Кожна з дочок стосовно до інших дітей того ж батька або матері. 2. Жінка, яку еднають з ким-небудь спільні інтереси, прагнення,

спільне становище. 3. Ласкаве звертання до сторонньої особи жіночої статі (перев. однакового віку з тим, хто звертається). 4. також у сполуч. із сл. медична, санітарна. Особа середнього медичного персоналу в лікувальних закладах. 5. Член жіночого релігійного братства; черниця».

Задля того, щоби дослідити уявлення про сестринство, закладені в свідомості української молоді, та порівняти їх з наявними в словниках дефініціями, був проведений вільний асоціативний експеримент. Опитування відбувалося в онлайн-форматі за допомогою гугл-форми протягом березня-квітня 2025 року в межах студентства НаУКМА.

Стрижневою реакцією до *сестринства* стала асоціація *підтримка*, яку згадали у своїх відповідях 13 респондентів. До ядра асоціативного поля досліджуваного концепту також увійшли ще 8 різних реакцій: *дружба* (7), *єдність* (6), *жінки* (6), *любов* (6), *фемінізм* (6), *тепло* (5), *сестра* (4), *церква* (4). Реакція *сестра* формує перший напрям асоціювання, пов'язаний з родиною. Також можемо простежити зв'язок *сестринства* з його ідеологічним складником — це доводять асоціації *єдність* та *фемінізм*. Завдяки асоціаціям *дружба* та *церква* так само виокремлюємо важливі уявлення респондентів про *сестринство*.

До ядра наступного слова-стимулу *сестра* увійшли 4 найчастотніші реакції: *подруга* (6), *сім'я* (5), *любов* (4), *родина* (4). Тут знаходимо вже згадані в ядрі *сестринства* напрями асоціювання, пов'язані з родиною, дружбою та почуттями, які викликають запропоновані стимули.

До напівпериферійної зони *сестринства* увійшли загалом 13 асоціацій: *монастир* (3), *монахині* (3), *солідарність* (3), *спільність* (3), *спільнота* (3), *повага* (3), *взаєморозуміння* (2), *довіра* (2), *допомога* (2), *жіноцтво* (2), *опора* (2), *подруги* (2), *посестри* (2). Більшість реакцій підтримують напрями асоціювання, уже виражені в ядрі. Наприклад, асоціації *монастир* та *монахині* відносимо до того ж напрямку, що й *церкву*, оскільки всі вони

стосуються релігії. *Солідарність*, *повагу*, *опору* пов'язуємо з цінностями. Утім, в напівпериферії з'являється й концептуально нова реакція — *посестри*, а в периферії вона підтримується однічною реакцією *жінки на фронті*. Такі асоціації найімовірніше викликані сучасними реаліями України, де все більше жінок стають на захист країни, хоч раніше військова справа здебільшого асоціювалася з чоловіками. Це доводить наявність у словниках тлумачення брата як бойового споборника і відсутність такої дефініції для сестри [4].

До напівпериферії стимулу сестра належать 18 реакцій: *підтримка* (3), *рідна людина* (3), *рідня* (3), *веселоці* (2), *близька людина* (2), *брат* (2), *доброта* (2), *жінка* (2), *коса* (2), *любима* (2), *молодша* (2), *ніжність* (2), *порадниця* (2), *родичка* (2), *розуміння* (2), *сміх* (2), *старша* (2), *турбота* (2). Помічаємо, що реакції на стимул *сестра* відсилають здебільшого до номінацій, що входять до лексико-семантичної групи «сім'я». У напівпериферії асоціативного поля знаходимо реакції *сміх* та *веселоці*, що можуть бути пов'язані з індивідуальними спогадами респондентів.

До периферії ввійшли 60 асоціацій до слова-стимулу *сестринство*. Серед них хочемо виділити 5 асоціацій, що формують лексико-тематичну групу «Власні назви»: *Леся Українка*, *тексти Забужко*, «*Казка про калинову сопілку*», «*Маленькі жінки*».

Асоціацію *Леся Українка* можемо спробувати пояснити тим, що письменницю часто згадують у контексті жіночого руху в Україні. Також *Леся Українка* зображує у свої творах діяльних героїнь, що підтримують ідеї жіночої емансипації. Зокрема С. Павличко досліджує схожості героїнь *Лесі Українки* та *Ольги Кобилянської*. Літературознавиця стверджує, що жіночі постаті в творах письменниць бояться шлюбу як символічного втілення патріархальності, і в приклад наводить *Любов* з «*Блакитної троянди*». Натомість альтернативою шлюбу можуть бути рівноправні стосунки між жінками, які конструює *О. Кобилянська*

в «Valse mélancolique» [3, с. 124]. Власне такий зв'язок можемо назвати сестринством. Натомість стосунки між чоловіком і жінкою, що окреслюються як сестринсько-братерські, досліджуємо за допомогою епістолярію Лесі Українки. Листи до свого друга Михайла Кривинюка письменниця підписувала так: «Ваша сестра Леся». Цей факт і результати нашого асоціативного експерименту підтверджують поширеність уявлень про сестру як про подругу, а не лише як про кровну родичку.

Також маємо реакцію *тексти* Забужко і «Казка про калинову сопілку». Асоціації могли виникнути внаслідок того, що ім'я письменниці постійно з'являється в сучасному феміністичному дискурсі. У своїй повісті «Казка про калинову сопілку» Оксана Забужко розкриває складні стосунки між сестрами, використовуючи біблійний міф про Каїна та Авеля, а також фольклорні мотиви про сестровбивство. Варто зазначити, що, незважаючи на існування в українському фольклорі мотивів сестровбивства, у словниках ця лексема здебільшого не фіксується, на відміну від *братовбивства*. Так само, як *сестринство*, *сестровбивця* з'являється в «Словнику української мови в 11 томах. Додатковий том».

Остання реакція з аналізованої лексико-тематичної групи — «Маленькі жінки». Це роман XIX ст. американської письменниці Луїзи Мей Олкотт, що розповідає про сім'ю, яка складається з чотирьох сестер. Проте у творі йдеться не лише про родинні стосунки, а й про самореалізацію кожної з дівчат. Тому цю реакцію можемо зараховувати як до напрямку асоціювання, пов'язаного з родиною, так і до того, що стосується цінностей.

Тож, проаналізувавши результати асоціативного експерименту, можемо зробити висновок, що концепт *сестринство* має в собі всі значення, наявні в словникових дефініціях лексеми *сестра*. Утім, у *сестринстві*, зазвичай, йдеться про стосунки між багатьма жінками, яких єднає спільна мета. Натомість для стимулу *сестра* здебільшого характерні реакції, пов'язані

з індивідуальними образами респондентів. Спираючись на нашу роботу, можемо пропонувати в подальшому доповнити словникові дефініції *сестринства* значеннями не лише родинних стосунків чи дружби, а й також солідарності жінок з феміністичного погляду і посестринства військових на фронті.

Список використаних джерел

1. Забужко О. Казка про калинову сопілку. Київ : Факт, 2000. 84 с.
2. Кобилянська О. *Valse mélancolique*. Вибрані твори. Київ : РМ, 2024. 520 с.
3. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі: монографія. Київ : Вид-во ім. Соломії Павличко «Основи»; Вид-во Stretovych, 2024. 632 с.
4. Практичний словник синонімів української мови : близько 20 000 синонім. рядів / Святослав Караванський. 4-те вид., опрац. і значно допов. Львів : БаК, 2012. 523 с.
5. Словник української мови в 11 томах. Додатковий том: у 2 кн. Кн. 2. М–Я. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017. 576 с.
6. Словник української мови : [в 11 т.] / АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні ; редкол.: І. К. Білодід (голова) [та ін.]. Київ : Наук. думка, 1970–1980. Т. 9: С / ред. тому: І. С. Назарова [та ін.]. 1978. 916 с.
7. Українка Л. Повне академічне зібрання творів: у 14 томах. Том 1. Драматичні твори (1896–1906) / ред. Т. Левчук; передм. Е. Соловей; упоряд., комент. О. Вісич, С. Кочерга, Р. Тхорук. Луцьк : Волинський національний університет ім. Лесі Українки, 2021. 512 с., 8 с. іл.
8. Українка Л. Повне академічне зібрання творів : у 14 томах. Том 14. Листи (1907–1913) / ред. С. Романов; упоряд. В. Прокіп (Савчук); комент. В. Прокіп (Савчук), В. Агеева. Луцьк : Волинський національний університет ім. Лесі Українки, 2021. 616 с., 8 с. іл.

МОВНОПСИХОЛОГІЧНИЙ ПОРТРЕТ ЛІНГВОПЕРСОНИ: АЛГОРИТМ АНАЛІЗУ

У роботі актуалізовані поняття мовнопсихологічного портрета, лінгвоперсони, конфліктної комунікації, комунікативних рівнів конфліктів. Метод мовнопсихологічного портрета позиціоновано як один із найоптимальніших для дослідження лінгвоперсони. Для репрезентації його ефективності проаналізовано кілька аспектів.

Ключові слова: лінгвоперсона, аспект, мовнопсихологічний портрет, комунікативний рівень.

The concepts of linguistic and psychological portrait, linguistic persona, conflict communication, communicative levels of conflicts are actualised in the paper. The method of linguistic and psychological portrait is positioned as one of the most optimal for the study of linguistic persona. Several aspects are analysed to represent its effectiveness.

Key words: linguistic personality, aspect, linguistic and psychological portrait, communicative level.

У наш час соціальні медіа, зокрема Instagram, постають основним каналом комунікації для багатьох людей, брендів, спільнот [1]. Аргументи, що підтверджують актуальність теми у площині лінгвістичного студіювання: зростання популярності Instagram (Instagram продовжує збільшувати свою активну користувачську базу, особливо серед молоді; інстаграм-блогери мають значний вплив на своїх підписників, а їхні комунікативні стратегії впливають на сприйняття створюваного контенту та взаємодію з аудиторією); збільшення конфліктів у соціальних медіа

(з оновленням соціальних медіа та зростанням їхнього впливу активніше виникають і конфліктні ситуації, що є природним не тільки для людського спілкування загалом, а й для сучасних об'єктивно складних і конфліктогенних екстралінгвістичних обставин (пандемія, війна тощо) [2]).

Лінгвоперсона блогера в соціальних мережах — це репрезентована ним мовна ідентичність або стиль спілкування, який відображається у його публікаціях, коментарях, відео чи іншому контенті. Це унікальна комбінація лексичних, граматичних, стилістичних та інших лінгвістичних елементів, яка характеризує блогера як унікальну мовну особистість і надає йому впізнаваності серед аудиторії.

Алгоритм аналізу текстів конфліктної комунікації в соціальних мережах (на прикладі Instagram)

У сучасному інформаційному просторі соціальні медіа, зокрема Instagram, виступають не лише каналом для обміну інформацією, а й платформою для формування нових типів комунікативної взаємодії, включно з конфліктною. Актуальність дослідження зумовлена зростанням впливу соціальних мереж на суспільну думку, появою нових форм мовної агресії та необхідністю розробки ефективних інструментів аналізу онлайн-комунікації.

Серед ключових аспектів мовнопсихологічного портрету лінгвоперсони сучасного інстаграм-блогера варто виокремити такі:

1. Визначення поняття «лінгвоперсона»:

- Розкрито зміст терміна «лінгвоперсона» як складного феномена, що поєднує мовну, психологічну, соціокультурну та індивідуальну складову особистості мовця.

2. Мовнопсихологічний портрет як засіб пізнання особистості:

- Обґрунтовано, що мовнопсихологічний портрет дозволяє встановити індивідуально-психологічні характеристики мовця на основі аналізу його мовлення.

3. Структура та елементи мовнопсихологічного портрета:

- Описано ключові компоненти портрета: мовна картина світу, мовна особистість, мовленнєві стратегії, стилістичні уподобання.

4. Алгоритм аналізу лінгвоперсони:

- Запропоновано покроковий алгоритм: збирання мовного матеріалу → класифікація мовних одиниць → виявлення індивідуальних рис → інтерпретація даних у контексті психолінгвістики.

5. Методологія дослідження:

- Зазначено методи аналізу: лінгвостилістичний, контент-аналіз, інтерпретативний, психолінгвістичний.

6. Практичне значення роботи:

- Дослідження має застосування у психолінгвістиці, літературознавстві, криміналістиці та лінгвістичній експертизі.

7. Приклад аналізу конкретної лінгвоперсони:

- Брати фрагмент дослідження мовлення певного мовця (письменника, блогера, політика тощо) для ілюстрації теоретичних положень.

У ході дослідження було встановлено, що мовнопсихологічний портрет лінгвоперсони є важливим інструментом для вивчення індивідуальних особливостей мовця, які виявляються у його мовленнєвій поведінці. Завдяки поєднанню лінгвістичних та психологічних методів аналізу, стало можливим глибше зрозуміти не лише мовні механізми комунікації, а й внутрішній світ особистості.

Запропонований алгоритм аналізу лінгвоперсони дає змогу системно досліджувати мовлення індивіда, виокремлювати ключові характеристики мовної особистості та робити обґрунтовані висновки про її когнітивні, емоційні та соціокультурні риси.

Практичне значення дослідження полягає у можливості застосування результатів у таких сферах, як лінгвістична експер-

тиза, психолінгвістика, літературознавство, журналістика та соціальна комунікація. Це відкриває перспективи для подальших досліджень у напрямі мовної ідентичності та комунікативної поведінки особистості.

Список використаних джерел

1. Аналіз постів у соц. мережі лінгвоперсони, а саме Світлани Лободи та Олександра Нотевського (<https://www.instagram.com/lobodaofficial/>, <https://www.instagram.com/notevsski/>).
2. Конфліктологія : навч. посібник / Л. М. Герасіна, М. П. Требін, В. Д. Воднік та ін. Харків : Право, 2012. 128 с.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ІНСТРУКЦІЙ ДО КУХОННОГО ПРИЛАДДЯ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ УКРАЇНСЬКОЮ

У тезах розглянуто особливості перекладу інструкцій до кухонної техніки з англійської мови українською. Проаналізовано лексичні та граматичні труднощі, зокрема передавання термінів різного ступеня складності, переклад багатокomпонентних технічних одиниць, а також адаптацію граматичних структур. Матеріалом слугували інструкції до мікрохвильових печей. Виокремлено приклади описового перекладу, трансформацій та калькування як ключових перекладацьких прийомів.

Ключові слова: технічний переклад, інструкції, кухонне приладдя, лексико-граматичні особливості, термінологія, калькування, описовий переклад.

The paper explores key challenges in translating kitchen appliance manuals from English into Ukrainian. It focuses on both lexical and grammatical aspects, including the handling of terms of varying complexity, the translation of multi-word technical expressions, and the adaptation of grammatical structures to the norms of the target language. The study is based on user manuals for microwave ovens. Particular attention is given to translation strategies such as descriptive rendering, structural transformation, and selective borrowing, identified as essential tools in the translator's repertoire.

Key words: technical translation, user manuals, kitchen appliances, lexical and grammatical features, terminology, borrowing, descriptive rendering.

Актуальність курсової роботи пояснюється необхідністю глибокого дослідження особливостей перекладу інструкцій до кухонного обладнання з англійської мови на українську, а також аналізу мовних і змістових труднощів, що виникають під час адаптації таких текстів. У зв'язку з великою кількістю імпоротної побутової техніки, яка надходить на ринок України, суттєво зростає потреба у фаховому перекладі супровідної документації. Низька якість перекладу інструкцій може призвести до серйозних наслідків: неправильного використання приладів, їхнього передчасного виходу з ладу, ризику для здоров'я споживачів або створення небезпечних ситуацій.

Дослідження також висвітлює необхідність дотримання послідовності термінології в межах одного документа, що особливо важливо для інструкцій із багаторазовими посиланнями на ті самі функції або компоненти. Застосування різних варіантів перекладу одного терміна може дезорієнтувати користувача й знизити ефективність сприйняття інформації [4, с. 240].

Крім того, розглянуто вплив цільової аудиторії на вибір перекладацької стратегії: у текстах, розрахованих на широке коло споживачів, доцільно уникати надмірно спеціалізованої лексики або доповнювати її поясненнями, тоді як для технічного персоналу можна зберігати вузькоспеціалізовані терміни. Таким чином, адаптація інструкцій потребує не лише лінгвістичної точності залежно від контексту використання [1, с. 30–32].

Одним із чинників, що ускладнює переклад, є наявність багатоконпонентних і багатозначних технічних термінів, які вимагають врахування як функціонального, так і культурного контексту. Помилка у виборі перекладацького еквівалента може призвести до некоректного використання техніки, її поломки або виникнення небезпечних ситуацій, таких як іскріння, перегрів або коротке замикання. Саме тому перекладач повинен не лише мати лінгвістичну компетентність, а й володіти специфіч-

ними знаннями з технічної сфери, знати усталені терміни та правила технічного письма [3, с. 24].

У межах дослідження було проаналізовано терміни, узяті з англomовних інструкцій до мікрохвильових печей. Ці терміни класифіковано за структурною складністю: однокомпонентні (*grounding, arcing, abrasive*), двокомпонентні (*door interlock, standby mode*) та багатокомпонентні (*microwave oven care, high voltage capacitor*). Така класифікація дозволила виявити типові граматичні трансформації під час перекладу, зокрема заміну частин мови, використання описових конструкцій, адаптацію до синтаксису української мови.

Проаналізовано випадки, коли одне й те саме слово в технічному контексті набуває різних значень: наприклад, *counterclockwise* як напрямок обертання може передаватись фразовим виразом «проти годинникової стрілки», тоді як в іншому контексті це може бути складником технічного опису сенсорної панелі. Без урахування ситуації вживання переклад буде неточним або стилістично неприйнятним.

Окрему увагу приділено специфічним перекладацьким прийомам, серед яких – описовий переклад, калькування, транслітерація та контекстуальне уточнення. Так, термін *waveguide cover* дослівно перекладається як «кришка хвилеводу», проте за відсутності технічної компетентності перекладач може обрати загальніше й менш точне «захисна панель», що створює потенційну небезпеку непорозуміння [2, с. 32].

Дослідження доводить, що для адекватного перекладу технічних інструкцій необхідно глибоко аналізувати семантику термінів, їхню функцію у структурі тексту, а також враховувати стилістичні норми цільової мови.

Практична цінність дослідження полягає в створенні базової типології термінів за структурною складністю та визначенні типових перекладацьких трансформацій, що можуть бути використані як основа для методичних рекомендацій у галузі

технічного перекладу. Теоретична значущість полягає у вивченні впливу структурно-граматичних характеристик термінів на процес перекладацької адаптації в межах функціонального стилю технічних інструкцій.

Список використаних джерел

1. Возненко Н. В., Раденська С. В. Термінологія та переклад : навч. посібник. Вінниця : Нова книга, 2010. С. 30–32.
2. Карабан В. І. Переклад англійської наукової технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця : Нова книга, 2002. 564 с.
3. Колесник О. В. Технічний переклад : підручник. Київ : Либідь, 2004. 320 с.
4. Schriver K. A. Quality in document design: issues and controversies. *Technical Communication*. 1993. Vol. 40, No. 2. Pp. 239–257.

ПЕРЕКЛАД ЛЕКСИКИ НА ПОЗНАЧЕННЯ НАДПРИРОДНОГО У СЕРІАЛІ “SUPERNATURAL”

У цій роботі було досліджено переклад лексики на позначення надприродного в серіалі “Supernatural”. Проаналізовано тематичні групи лексем, їхнє походження з фольклору, міфології, релігії та масової культури. Окрема увага приділялась труднощам перекладацької адаптації таких мовних одиниць.

Ключові слова: надприродне, переклад, серіал, демонологія, лексика.

In this work is investigated the translation of supernatural-related vocabulary in the TV series “Supernatural”. Lexemes thematic groups and their origins from folklore, mythology, religion and popular culture are analyzed. Particular emphasis is placed on the challenges of translating such linguistic units.

Key words: supernatural, translation, TV series, demonology, lexis.

У сучасній лінгвістиці дедалі більше збільшується увага до аналізу лексики, пов'язаної з масовою культурою, зокрема художніми текстами телевізійних серіалів. Одним з таких яскравих прикладів дослідження наприродної лексики є серіал “Supernatural”. Він охоплює в собі велику кількість мовних одиниць, що позначають істот, явища, сили та артефакти поза межами звичного світосприйняття.

Основним елементом дослідження є аналіз семантики та особливостей перекладу лексики на позначення надприродного. Предметом дослідження є лексичні одиниці, що застосову-

ються в серіалі, а також способи їх адаптації в українському перекладі.

Матеріал роботи розподілено на такі лексико-семантичні поля як:

- духи та привиди (*ghost, spirit, woman in white, Poltergeist*);
- демонологічна лексика (*demon, possession, exorcism, devil, possessed*);
- магичні артефакти (*salt, pentagram, holy water, Rituale Romanum, cat's eye shells, chant, spell, voodoo, magic circle, amulet, protection charm, Devil's Gates*);
- міфологічні істоти (*wendigo, shapeshifter, doppelganger, skinwalker, Water Wraith, vampire, werewolf*);
- психічні або езотеричні явища природи (*premonition, thought form*);
- урбаністичні легенди (*Bloody Mary, Hookman, Lake monster, Hookman*).

Джерела походження цих лексичних одиниць охоплюють фольклор, міфологію, релігію, а також сучасну масову культуру. До прикладу, образ *Wendigo* походить з індіанського фольклору, а термін *Leviathan* — з біблійного тексту, але в серіалі він набуває нового значення. Водночас такі лексичні одиниці, як *angel blade* або *Crocotta*, є уявними, проте виконують визначену роль у наративі.

Проте ці лексеми виконують не лише номінативну роль, а й функціональну та стилістичну, тим самим формуючи атмосферу страху, напруги та абсурдності. До прикладу, терміни *exorcism, grace, sacred blood* набувають сакрального значення, а *shapeshifter* чи *doppelganger* відсилають до звичних європейських демонологічних сюжетів. Надприродне у серіалі постає як традиційна частина реального буття: лексичні одиниці такого типу вживаються героями як частина повсякденного мовлення, що створює особливу «мову мисливців» [1, с. 139].

Особливої уваги потребує переклад так званих «гібридних лексем», які є авторськими неологізмами або поєднують елементи з різних мовно-культурних просторів. Зокрема, *angel blade* не має прямого відповідника в українській релігійній традиції, тому перекладач змушений використовувати калькування або ж описово передавати функцію цього предмета. Аналогічно, термін *thought form* є езотеричним та складно піддається точному перекладу. У разі подібних ситуацій, перекладачеві слід зберігати смислову наповненість та атмосферу, при цьому не порушуючи структуру діалогу.

У процесі перекладу виявлено використання стратегій різного виду, а саме: калькування (*angel blade* – ангельський клинок), транскодування (*Wendigo* – Вендіго), описовий переклад (*thought form* – ментальна проекція або думко-форма), функціональна заміна (*grace* – сила ангела). Наприклад, “*She’s our woman in white*” було перекладено як «Вона – наша Жінка в білому», де збережено пряму кальку й ідентичність культурного образу. Ба більше, у сцені екзорцизму репліка “*The first part expels the demon... The second sends him back to hell*” перекладена як «Перша частина виганяє демона... Друга відправляє його назад у пекло». Тут чітко простежується сакральний зміст і дотримання релігійної стилістики. Усі вищезазначені стратегії адаптуються відповідно до контексту, жанрової специфіки, стилістики епізоду та ступеня обізнаності цільової аудиторії з культурною основою тексту [2, с. 186]. Інколи, щоб досягти стилістичної точності перекладачі додають невеличкі пояснення, особливо у субтитрах, наприклад, при згадці ритуальних об’єктів (*salt lines*, *devil’s trap*) або специфічних істот (*Crocotta*, *Djinn*).

Ще однією рисою надприродної лексики є інтертекстуальність. Такі назви, як *Hookman* чи *Bloody Mary*, добре відомі англомовному глядачу з масової культури або фольклору, тож у перекладі вони часто зберігаються у вигляді транскрипції або

транслітерації. Це вимагає від перекладача не лише мовної, а й стилістичної обізнаності [3, с. 15].

Тож, цей переклад лексики на позначення надприродного у серіалі “Supernatural” вимагає не лише пошук мовних еквівалентів, а глибоке розуміння жанрової структури, культурної специфіки та інтертекстуальних зв’язків. Успішне відтворення таких одиниць можливе лише за наявності поєднання мовної точності, стилістичного чуття та міжкультурної обізнаності перекладача.

Список використаних джерел

1. Гнаповська Л. В. Простір мови: діалог культур, духовних цінностей, світоглядів. *Світогляд – Філософія – Релігія* : збірник наукових праць. Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2014. Вип. 5. С. 137–146. URL: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/52642>.
2. Гурдуз А. Фентезійна рецепція соціального зла в «Домі дивних дітей» Ренсома Рігза і «Лабіринті Фавна» Гільермо дель Торо і Корнелії Функе. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. Вип. 39, т. 1. С. 184–190. URL: https://www.aphn-journal.in.ua/archive/39_2021/part_1/39-1_2021.pdf#page=184.
3. Зотова А. Особливості перекладу фентезійної лексики : курсова робота Київ : КПІ ім. І. Сікорського, 2022. 35 с. URL: <https://ktprram.kpi.ua/wp-content/uploads/2022/05/Kursova-Zotova.pdf> (дата звернення: 22.05.2025).

Анастасія Лукаш
Запорізький національний університет

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНЕ ПОЛЕ «ГОЛОД» В УСНОМУ МОВЛЕННІ ЖИТЕЛІВ ТЕРНОПІЛЬЩИНИ: АНАЛІЗ ЗА МАТЕРІАЛАМИ ДІАЛЕКТНИХ ЗАПИСІВ

У тезах здійснено спробу проаналізувати лексико-семантичне поле на позначення явища **голоду** в усному мовленні жителів Тернопільської області. Матеріал охоплює свідчення мешканців різних районів Тернопільщини щодо пережитих голодних років – передусім 1946–1947, подекуди – згадки про 1932–1933 рр.

Ключові слова: діалектне мовлення, лексико-семантичне поле, голод, Тернопільщина, мовна картина світу.

In these theses, an attempt is made to analyze the lexical and semantic field denoting the phenomenon of famine in the oral speech of the inhabitants of the Ternopil region, based on dialect records collected within the framework of dialectological research. The material includes testimonies from residents of various districts of the Ternopil region about the famine years – primarily 1946–1947, with occasional references to the famine of 1932–1933.

Key words: dialect speech, lexical-semantic field, famine, Ternopil region, linguistic worldview.

Мета дослідження – виявити складові лексико-семантичного поля «голод» у мовленні жителів Тернопільської області, проаналізувати мовні засоби на позначення нестачі їжі та пов'язані із цим соціальні явища.

Завдання:

- визначити семантичну структуру й ядро лексико-семантичного поля «голод»;
- з'ясувати функційну роль периферійної лексики, пов'язаної з поняттями «виживання», «нестача»;
- виявити особливості діалектної реалізації лексем;
- охарактеризувати соціокультурний контекст і мовну пам'ять, відбиту у свідченнях про голод.

Матеріал дослідження – усні діалектні свідчення мешканців Тернопільщини (1940–1947 р. н.), записані під час діалектологічної практики студентами Національного університету «Києво-Могилянська академія». До вибірки увійшли інтерв'ю з носіями говірок таких населених пунктів:

- м. Теремовля, Тернопільський р-н (інтерв'юер Заверуха Діана);
- с. Старий Збараж, Тернопільський р-н (інтерв'юер Балабаш Анастасія);
- с. Куликів, Кременецький р-н (інтерв'юер Фещак Богдан);
- с. Зозулинці, Чортківський р-н (інтерв'юер Морозова Ганна);
- смт Золотий Потік, Бучацький р-н (інтерв'юер Фещак Богдан).

У діалектному мовленні мешканців Тернопільщини поняття голоду репрезентоване низкою лексем, що не лише номінують фізичний стан нестачі їжі, а й передають емоційний вимір цієї трагедії. У центрі цього поля лексеми *голод*, *голодувати*, *голодні*, поруч із якими з'являються слова, що підкреслюють масштаб катастрофи: «гинуть всі з **голоду**» – акцент на смертельних наслідках; «то був страшенний **голод**, вони там **голодували**» – вживання підсилювального епітета *страшений*; «всі **голодні** були, всі звідтам, там дуже був **голод**» – узагальнення через займенник *всі* та підсилювальний прислівник *дуже*.

Метафоричним синонімом до поняття голод виступає *чорна біда*: «то була **біда чорна**: всі їсти хтіли, нічого не було, ше й позабирали всьо». Цей вираз уживається також у поетичних текстах. У поезії «Нове літочислення» І. Гнатюка він символізує

наслідки Чорнобильської трагедії: «Час очистить Прип'ять незглибиму, / Оживуть і луки, і сади, / Та Чорнобиль вічно берегтиме / Хрест своєї **чорної біди**» [1, с. 89], а в поезії Л. Костенко «І жах, і кров, і смерть, і відчай...» — жахіття війни: «Маленький сирій чоловічок / Накоїв **чорної біди**». В Енциклопедичному словнику символів культури України зазначається: «Чорний — ознака загибелі всього живого, бо живе любить і прагне світла, а він світло «ненавидить», тому постійно знищує його — поглинає» [2, с. 870].

Своєрідну мовну іронію виражає вислів *не отруївси желудок*, що вказує на фізичну витривалість людей під час вживання неякісних продуктів задля виживання: «Ті бараболі збирали і моло... товкли їх, і пекли з того коржі, і то їли, і **не отруївси желудок**». Фраза *пухлі з голоду* репрезентує фізіологічні наслідки голодування: «Бо ми були заможніші, то ми ще так не бідували. А котрі люди були бідні, бо то були бідні і багаті, то **пухлі з голоду** і вмирили». Цей вислів фіксує пам'ять про Голодомор 1932–1933 рр., на відміну від інших цитат, що стосуються голоду 1946–1947 рр.

Цінність становлять і дієслова, що позначають насильницьке вилучення їжі. Замість нормативного *грабувати* мовці вживають діалектну форму *рабувати*: «Свої в своїх **рабували**». Також уживаються *забирати*, *відбирати*, *вичищати*: «шо було хліб і всьо **забирали, вичищали**», «а діти дивляться, бо кожен хоче їсти — від мене **відберуть** то».

Найбільше лексем зафіксовано у сфері номінації продуктів для споживання. Слово *їжа* з'являється лише в мовленні інтерв'юерів, а мовці надають перевагу конструкціям зі словом *їсти*: «Це був голод, голод — не мали люди **шо їсти**»; «Бо прийшов **хоче їсти**, і шо скажеш? Не дасиш, то заб'є». Також трапляється діалектизм *їдло*: «То приходили, то міняли, якісь лахи таке, та хто шо мав з себе, таке-во то всьо вимінювали на **їдло**». У Словнику української мови в 11 томах наведено дуже коротке

визначення: «ЇДЛО, їдла, сер., діал. Їжа (у 1 знач.)» [4, с. 59], однак у контексті слово набуває негативного забарвлення. Про це свідчить і уривок зі вступного слова до видання «ЇДЛО 33-го. Словник голодомору», де бачимо яскраво виражений негативний відтінок на позначення гіршої за якістю їжі: «Цей словник про «**їдло**» (не їжу, а саме «**їдло**»!) 1933-го року – це документ неймовірної сили про трагедію народу» [3, с. 1].

Показовими є варіанти слова *картопля*: «**Картоплі** ніхто не чистив»; «Збирали сухі **бараболі**, що на рік стояли навесні висихали, вже вімерзали», «Шкарлупку з **бараболь** збирали і садили на городі, і...і варили, і всьо»; «Дехто ходив по городі, збирав **барабулетка**». Контекст засвідчує використання залишкової, низькоякісної їжі. Варіативною є й назва лободи: «молоденьку **лободу** збирали»; «З **лабуди** хліб пекли, хто не мав шо їсти»; «Але дай знов з **лубуди** супу». Через низьку поживність подібні страви часто називали *супчик* або *відвар*: «варили такі супи, варили такі **відвари**, бо їсти не було шо»; «Закупали були житом, то я, каже, в жорнах тихенько змелю, щоб ніхто не бачив, не знав... тільки одну жменку варити, той **супчик** такий» (суп з жита – свідчення про Голодомор 1932–1933 рр.). Серед назв продуктів трапляються діалектні форми, що відображають локальну мовну норму: *ейца*, *м'есо*, *курудзений хліб*, *фасоль* тощо.

На позначення соціальних груп уживаються марковані лексеми: *москалі*, *руські* як етнічні назви загарбників: «бо то ше туди приїжджали ті **москалі**, в їх ше то забирали, шо було: хліб і всьо забирали, вичищали»; «але то **руські** вже тоди полювали на **бандерівців**». Воїнів УПА в підпіллі називали *нічними*: «Приходили **нічні**. Ніхто не казав, шо **бандерівці**, шо... Приходили **нічні**»; «Приходили якісь в вечір, шо їсти хтіли, але хто вони були? То партизани були чи то хто? То так, певно, тії **нічні** якісь, чи хто?»; проте деякі мовці вживають лише нав'язані росіянами лексеми *бандерівці* / *бандери*: «**Бандери** саме більше рабували». Людей, які передавали інформацію від воїнів УПА називали *по-*

сельними: «Вони мали **посельних** таких, дівкі були **посельними**... Вони приходили і заказували, що ти маєш злагодити, і то має бути. Не маєш — відки хоч озми, а давай».

Отже, мовлення жителів Тернопільщини зберігає пласт лексики, пов'язаний з колективним досвідом голоду як історичної катастрофи. Ядро поля становлять лексеми, що позначають сам голод, а периферія включає назви продуктів, дій з ними та позначення соціальних груп. Лексика виконує не лише номінативну, а й пам'яттєву функцію, формує мовну картину світу в умовах екстремального виживання.

Список використаних джерел

1. Гнатюк І. Ф. Нове літочислення: Вірші та поеми. Київ : Радянський письменник, 1990. 200 с
2. Енциклопедичний словник символів культури України / за заг. ред. В. П. Коцура, О. І. Потапенка, В. В. Куйбіди. 5-те вид. Корсунь-Шевченківський : ФОП Гаврищенко В. М., 2015. 912 с.
3. ЇДЛО 33-го. Словник голодомору / зібрав і упорядкував О. Різників. Одеса : Вид-во «Юридична література», 2003. 81 с.
4. Словник української мови: в 11 т. / АН УРСР. Інститут мовознавства ; за ред. І. К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1970–1980. Т. 4. 1973. 840 с.

Наталія Луцишина

Донецький національний університет імені Василя Стуса

КОНФЛІКТНІ МЕДІЙНІ ТЕКСТИ В МЕРЕЖІ INSTAGRAM ЯК ОБ'ЄКТ ЛІНГВІСТИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Зі зростанням ролі соціальних мереж у нашому житті, конфліктні ситуації все частіше розгортаються в інтернет-просторі, а медіа-тексти стають об'єктами лінгвістичної експертизи. Розроблено алгоритм, за допомогою якого проводиться аналіз конфліктних дописів в мережі Instagram. Виокремлено вербальні (лексичні, синтаксичні та фразеологічні) та графічні маркери конфлікту, реалізовані в коментарях дописів.

Ключові слова: медіатекст, лінгвістична експертиза, маркери конфлікту, соціальні мережі, допис.

With the growing role of social media in our lives, conflict situations are increasingly unfolding in the Internet space, and media texts are becoming objects of linguistic expertise. An algorithm has been developed to analyze conflict posts on Instagram. The verbal (lexical, syntactic and phraseological) and graphic markers of conflict implemented in the comments of posts are identified.

Key words: media text, linguistic expertise, conflict markers, social media, post.

У добу активної цифровізації усе більшої актуальності набуває конфліктне медійне спілкування у соціальних мережах. Затребуваною стає й лінгвістична експертиза відповідних конфліктних медійних текстів. За визначенням зі словника «Медіа-лінгвістика: словник термінів і понять», лінгвістична експерти-

за — це «...складна вербалізована сутність спілкування у сфері масової комунікації, що охоплює всі сфери життя суспільства, перехрещує в мовній свідомості медійну рефлексію особистості й соціуму» [1, с. 47–48].

Медіатекст завжди є оцінним. Це виявляється у виборі мовних одиниць, використанні літературної та позалітературної лексики, трансформації слова в контексті, появі неологізмів, збільшенні кількості жанрів у медіа [2, с. 124].

Об'єктом нашого дослідження є конфліктні медіатексти з соціальної мережі Instagram (світлина / відео + допис + коментарі).

Алгоритм аналізу фактичного матеріалу передбачав такі пункти:

1. Тема допису.
 2. Використані вербальні конфліктні маркери (лексичні, фразеологічні, синтаксичні).
 3. Використані графічні конфліктні маркери.
 4. Реалізований експресивний потенціал.
- До прикладу дописи:

babkin_official • Друзі мої!

Для здорового та активного життя усім нам необхідно підтримувати високий рівень фізичної та розумової діяльності.

Хочу розповісти про диво-гриби, які стануть надійними помічниками у цьому. Це — їжовик гребінчастий та кордицепс мілітаріс.

Почну з того, що ці гриби визнані науковою спільнотою та дослідниками, а провідні мікологи та фунготерапевти рекомендують вживати добавки з них на постійній основі.

✦ Їжовик гребінчастий - це найкращий гриб для здоров'я та підтримки якісної роботи мозку та нервової системи. Це *mush* має для людей, які займаються насиченою інтелектуальною працею та творчістю. Дослідження кажуть, що вживання їжовика сприяє покращенню розумових здібностей, поліпшує пам'ять, підвищує креативність, посилює увагу, концентрацію і допомагає аналізувати великі об'єми інформації.

✦ Кордицепс мілітаріс підвищує рівень енергії та витривалості, прискорює відновлення після навантажень, а

пам'ять, підвищує креативність, посилює увагу, концентрацію і допомагає аналізувати великі об'єми інформації.

✦ Кордицепс мілітаріс підвищує рівень енергії та витривалості, прискорює відновлення після навантажень, а також сприяє покращенню спортивних результатів. Кордицепс надзвичайно популярний серед спортсменів і активно використовується при підготовці до змагань. А ще він сприяє зниженню рівня холестерину та зайвої ваги.

Найкраще ці функціональні гриби працюють в парі. І я вже перевіряв їхню дію на собі! Вони допомагають підтримувати високий рівень фізичної та розумової активності протягом всього дня, а також позитивно впливають на імунітет та інші аспекти здоров'я.

Добавки з цих грибів ми замовляли у нашого улюбленого Дідуса Мухомора @magicmushroom.ua ✦

Будьте здорові, дорогенькі!

65 тиж.

1. Тема допису: допис з облікового запису @babkin_official відомого українського виконавця Сергія Бабкіна, який після 24 лютого 2022 року виїхав до Німеччини. У цьому дописі Сергій розповідає про корисні властивості «диво-грибів», а також рекламує магазин, де їх можна придбати.
2. Використані вербальні конфліктні маркери:
 - Лексичні: «Зрада...»; «Позорисько»;
 - Синтаксичні: «Йди воювати, грибочки рекламуєш, підюбник чортів, сором ...»; «Йди на хер їж свої гриби мовчки ..»; «Ахуєнна реклама Але д війна в країні, а ми слухаємо про Єжовика гребінчатого»; «Пішла видалила твої пісні з плей-листа нахер.»;
3. Використані графічні конфліктні маркери: «Я думала скажи-те «підтримати ЗСУ» але ж точно, , ви цим не займаєтесь нажаль 🤔»; «Які гриби гребти на передову співун а то сховався і кайфуєш 😏».
4. Реалізований експресивний потенціал: загалом текст під світлою нейтральною, основна негативна оцінка міститься в коментарях. Оцінка спрямована на автора цього допису і частково висловленої думки. Тема допису використовується користувачами для підкреслення її недоречності.

realpotar • Попросив Chat GPT написати пост для істаграм про Україну, рідний дім і про те ,що незважаючи на труднощі ,ми обов'язково переможемо,ось що він написав : 🇺🇦 Україно моя, рідна країно! ua Незважаючи на всі непрості часи, ти вже доказала свою силу та непохитну волю. Крізь кризи та перешкоди, ти продовжуєш рости, розквітати і вдихати життя в серця кожного з нас.

👍 Наша країна - джерело гордості, вона переповнена величними горами, мальовничими полями і живописними річками. Наші стародавні міста віддзеркалюють велич історії, яка ще не вичерпалася. Україна - це наш дім, наше місце на землі, де ми завжди можемо знайти душевний спокій та гостинність.

🌸 Хоча бувають випробування, ми повіримо в світле майбутнє України. Наша нація - сильна та обізнана, готова протистояти будь-яким труднощам. Віра в перемогу, віра в свободу, віра в усунення нерівностей стала нашим крилом, що допомагає нам летіти уперед.

🇺🇦 Разом ми можемо побудувати країну, в якій кожна дитина зможе зрости і розвинутися, де кожен мрієч може знайти своє місце під сонцем. Наша Україна - країна можливостей і перспектив, де ми можемо зробити світ кращим.

💙 Часом, коли здавалося би, що все важко, згадаймо, яка міцна і велична наша Україна. Не дивлячись на всі труднощі, ми здатні до неймовірних здійсень. Разом, ми переможемо, розквітнемо та зробимо нашу Україну кращою для наступних поколінь.

🌟 Вірте в Україну! Вірте в рідний дім, який нам дорогий. Розповідайте світу про красоту та силу.

90 тиж.

1. Тема допису: допис з облікового запису @realpotar відомого українського виконавця Олексія Потапенка (Потап, ПТП,

Slavic Balagan), який зараз перебуває за кордоном і там будує свою кар'єру. У цьому дописі він зазначає, що попросив Chat GPT написати допис про Україну і опублікував результат.

2. Використані вербальні конфліктні маркери:

- Лексичні: «гандон!»;
- Фразеологічні: «Це вже знизу постукали чи пробили і забрали?»;
- Синтаксичні: ««Ми переможемо» ти серйозно ??? Сидиш за кордоном і чекаєш що «ми переможемо». Інвалід позорний»; «Наша країна- джерело гордості, а патан - джерело крінжу»; «хуйня лиса на фронт пиздуй»; «Пішов нахуй лисий соплявий хуй»; «Фе ,огідно!»;

3. Використані графічні конфліктні маркери: «Тріпак 😏»; «Штани не забудь зняти, клоун 😄»; «🤡🤡🤡».

4. Реалізований експресивний потенціал: загалом текст під світлою нейтральний, основна негативна оцінка міститься в коментарях. Оцінка спрямована на автора цього допису і частково висловленої думки. Є й ті, які критикують зовнішній вигляд виконавця, наприклад: «хуйня лиса», «лисий соплявий хуй».

Отже, можемо констатувати, що конфліктні маркери, які використовували користувачі соціальної мережі, є публічним вираженням неповаги в бік конкретних публічних осіб. Як зазначається у статті 297 Цивільного кодексу України: «Фізична особа має право звернутися до суду з позовом про захист її гідності та честі» [3]. Отже, розглянуті нами зразки конфліктних медійних текстів можуть слугувати об'єктом відповідної лінгвістичної експертизи.

Список використаних джерел

1. Шевченко Л. І., Дергач Д. В., Сизонов Д. Ю. Медіалінгвістика : словник термінів і понять. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2013. 240 с.
2. Шевченко Л. І., Сизонов Д. Ю. Лінгвістична експертиза : підручник. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2013. 244 с.
3. Цивільний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 27.03.2025)

ФЕМІНІТИВИ В ДИСКУРСІ СОЦМЕРЕЖ: АРГУМЕНТАТИВНИЙ АСПЕКТ

У тезах досліджено особливості аргументації в дискусії про фемінітиви на матеріалі коментарів під дописом редакторки О. Васильєвої у соціальній мережі «Фейсбук». Соцмережі як простір для відкритих комунікацій і вираження суб'єктивних суджень стали осередком живих обговорень доцільності вживання фемінітивів. Ми проаналізували мовні стратегії, риторичні засоби і маніпулятивні прийоми, які використовуються для обґрунтування антифемінітивної позиції.

Ключові слова: фемінітиви, аргументація, фейсбук, соцмережі, аргументативні стратегії, риторичні засоби, маніпулятивні прийоми.

The study explores the argumentative features of discussions about feminatives based on comments under editor O. Vasylieva's Facebook post. Social media, as a space for open communication and the expression of subjective judgments, has become a hub of active debates on the appropriateness of using feminatives in the Ukrainian language. We analyze the linguistic strategies and rhetorical devices, and manipulative techniques employed to justify the anti-feminative position.

Key words: feminatives, argumentation, Facebook, social media, argumentative strategies, rhetorical devices, manipulative techniques.

У сучасному українському медійному просторі фемінітиви стали не лише мовним, а й соціокультурним феноменом. Їх використання або свідоме ігнорування стає підґрунтям для аргументованих суперечок, у яких переплітаються лінгвістичні, ідеологічні та емоційні переконання. Аргументативний аспект таких дискусій дозволяє дослідити не тільки ставлення суспіль-

ства до мовних змін, а й механізми формування громадської думки щодо явищ фемінізації в українській мові.

Аргумент — це пов'язана послідовність речень, тверджень або пропозицій («передумов»), які мають на меті надати певний привід для речення, твердження чи пропозиції («висновок») [2, с. 3].

Матеріалом для цього дослідження є коментарі під дописом редакторки О. Васильєвої «7 зацькованих фемінітивів» від червня 2023 року в мережі «Фейсбук» [1]. Ця публікація присвячена обґрунтуванню нормативності лексем *посолка*, *пілотка*, *нотарка*, *членкиня*, *медикиня*, *доброволка*, *геройка* в українській літературній мові. Користувачі соцмережі залишили 517 коментарів, які можемо поділити на три групи: 1) висловлення згоди з авторкою, 2) висловлення незгоди, 3) прохання щодо мовних порад.

Першим кроком, слідом за В. Сінноттом-Армстронгом, вважаємо детальний аналіз аргументації, який полягає в уважному прочитанні коментарів з позначенням таких аргументативних засобів: маркери аргументу (оскільки, отже); стратегія запевнення (немає сумніву, я вірю); стратегія захисту (імовірно, деякі (а не всі)); стратегія знецінення (але, хоча); аргументативний перформатив (я запевняю, я погоджуюсь); оцінні компоненти (чудово, жахливо); риторичні засоби (гіпербола, метафора).

Ми виділили 37 коментарів із чітко вираженою негативною оцінкою фемінітивів і загальної тенденції до фемінізації в сучасній українській мові. Коментатори допису О. Васильєвої використовують маркери аргументів, щоб підкріпити критику представленої в дописі ідеї доцільності існування фемінітивів в українській мові. Так, **маркерами причини** в коментарях є сполучники *адже*, *бо*, *тому що*, а **маркерами висновку** — *і взагалі виходить*, *все вказує на те, що*. Коментатори використовують ці маркери для критики фемінітивів, вказуючи на їхню

штучність, непопулярність у прогресивних країнах і негативний вплив на звучання мови.

До **стратегії запевнення** вдаються коментатори з метою переконати інших, посилаючись на свої особисті спостереження: Потім поспілкувався з кількома професорами філології і **зрозумів**, що це божевільні люди. Цей підхід дозволяє коментаторам створити враження, що їхні висновки ґрунтуються на реальному досвіді або на особистому контакті із ситуацією, а не лише на теоретичних припущеннях.

Стратегія захисту полягає в пом'якшеному навіюванні через формулювання аргументу у вигляді припущення та пропонування логічної альтернативи: Якщо «Посолка солмила огірки» звучить як анекдот, то, **можливо**, варто пропагувати нейтральне 'амбасадорка'.

Стратегія знецінення полягає у визнанні підтримки фемінізму загалом, але водночас у запереченні використання фемінітивів: Я двома руками за фемінізм, **але** дуже проти впровадження цих нових фемінітивів. Така тактика дозволяє респонденту зберігати позитивний імідж свідомого чи поміркованого коментатора, але при цьому нівелювати конкретні засоби фемінівної видимості в мові.

Аргументативними перформативами коментатори висловлюють переконання щодо недоречності фемінітивів; демонструють намагання нав'язати власну мовну норму, активно заперечуючи наявну; виражають скептицизм щодо незвичних форм: Я **терпіти не можу** всіх тих, хто наплюжить прекрасну українську мову неприродними покручами та фемінітивами; Я **б замінив** на питоме: 'спільниця'; Я **краще 'пані лікар'** буду говорити.

Оцінні компоненти чітко демонструють негативну оцінку мовних норм в контексті їхньої привабливості: Якось **принизливо** звучить; 'Посолка' це **не практично, не етично**; 'Нотаріусиня' – **справді смішно**; Дурне й гидке слово 'членка'. Ці думки зводять

фемінітиви до чогось недолугого або навіть смішного, таким чином перешкоджаючи їх сприйняттю як частини нормальної мовної практики.

Риторичні засоби використовуються для підкреслення абсурдності або несправедливості існування фемінітивів, водночас не претендуючи на статус серйозних обґрунтувань. Найчастіше коментатори вдаються до іронії, нерідко у формі запитань: **Молдаванка** – район в Одесі; **Жіночий труп буде 'трупкиня'?**; **Може, тоді треба казати 'він частин колективу'?**.

Окрім риторичних прийомів, для аргументації використовують **маніпулятивні прийоми** «звернення до авторитетів» і «відверта неправда»: **І. Фаріон не визнає гендерної рівності, оскільки це суперечить принципам націоналізму!**; Згадані вами звороти не зустрічалися у вжитку до 20х рр. ХХ ст., відсутні у всіх українських класиків. Ці маніпуляції є спотворенням фактів і дозволяють зміщувати фокус із логічних аргументів на емоційні елементи, що можуть впливати на переконання аудиторії.

Через узагальнення на основі суб'єктивної оцінки коментатори формулюють твердження як загальний погляд або ставлення більшості людей: **Я так думаю, що ці проблеми турбують редактори (редакториць? редакторкинь?)**, бо **99 % суспільства по цимбалах: медик чи медикиня**. Це створює враження, що обговорювані питання є незначущими для суспільства, коли насправді може бути навпаки. Таке узагальнення маніпулює сприйняттям аудиторії, підкріплюючи певну точку зору через штучно створене враження єдності думок більшості.

Вимога доказу — це логічна хиба, коли один зі співрозмовників вимагає доказів від опонента, хоча сам відмовляється надавати факти на підтримку власної тези: **Де можна почитати постанови, закони, приписи, циркуляри, які забороняли ці слова?**. У цьому коментарі користувач вимагає документальних доказів заборони фемінітивів, хоча мова йде про суспільний тиск і мовну практику, а не про законодавчі заборони. Це створює

вимогу неможливого доказу, адже упереджене ставлення в суспільстві рідко має офіційне документальне підтвердження. Цей прийом використовується маніпулятивно, щоб створити враження, ніби опонент не має аргументів.

Отже, обговорення фемінітивів у соцмережах є відображенням більш широкого соціокультурного процесу, де мовні зміни спричиняють суперечки серед мовців-лінгвістів. Критика фемінітивів в аналізованих коментарях базується на кількох підставах: вони неприродні, псують милозвучність мови та не вживаються в англійській і німецькій мовах. Коментатори активно використовують маркери аргументів та стратегії аргументації, щоб підкріпити свою несхвальну позицію щодо фемінітивів. Риторичні засоби і маніпуляції посилюють емоційну складову дискусії.

Список використаних джерел

1. О. Васильєва. «7 зацькованих фемінітивів». Facebook. URL: <https://www.facebook.com/share/p/1EJsqhzjj7/> (дата звернення: 27.05.2025).
2. Sinnott-Armstrong W., Fogelin R. *Understanding Arguments: An Introduction to Informal Logic*. CENGAGE Learning, 2015. 510 p.

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ТЕРМІНІВ СФЕРИ СТОМАТОЛОГІЇ

У тезах розглянуто структурно-семантичні особливості перекладу термінів сфери стоматології з англійської на українську мову. Проаналізовано лексичні та граматичні труднощі, що виникають під час передавання термінів різного ступеня складності, зокрема однокомпонентних, дво- та багатоконпонентних термінів. Матеріалом дослідження слугували стоматологічні терміни з англійськомовних джерел. Виокремлено приклади перекладацьких трансформацій – калькування, транскрипції, транслітерації – та охарактеризовано їх роль у точному відтворенні фахової інформації.

Ключові слова: медичний переклад, стоматологія, термінологія, структурна класифікація, калькування, транскрипція, транслітерація.

The paper explores the structural and semantic challenges of translating dental terminology from English into Ukrainian. It focuses on lexical and grammatical issues related to the rendering of single-word, compound, and multi-word terms. The study is based on authentic dental vocabulary found in English-language medical sources. Special attention is paid to translation strategies such as calque, transcription, and transliteration, which are essential for accurate and consistent rendering.

Key words: medical translation, dentistry, terminology, structural classification, calque, transcription, transliteration.

Актуальність дослідження пояснюється зростанням потреби в точному та фаховому перекладі стоматологічної термінології у зв'язку з активною міжнародною комунікацією між лікарями,

пацієнтами та виробниками стоматологічного обладнання та матеріалів. Помилки у відтворенні термінів можуть призвести до хибного діагнозу, неефективного лікування або неправильного використання стоматологічних засобів.

У сучасних умовах важливо не лише володіти мовними навичками, а й розуміти логіку побудови медичних термінів, їхню функцію в тексті та відповідність стилістичним нормам української мови [1, с. 158].

Практична цінність дослідження полягає у створенні класифікації стоматологічних термінів, що дозволяє перекладачам швидше орієнтуватись у виборі відповідного методу перекладу. Теоретична значущість полягає в розкритті впливу морфології та семантики терміна на прийняття перекладацького рішення.

Матеріалом дослідження стали стоматологічні терміни, що трапляються в англomовних інструкціях, довідниках та фаховій літературі. Терміни класифіковано за структурною складністю:

- однокомпонентні (*abscess*- абсцес, *gingivitis*-гингівіт, *implant*-імплант),
- двоконпонентні (*root canal*-канал кореня, *complete denture*-повний зубний протез),
- трикомпонентні (*limited oral evaluation*-обмежений огляд ротової порожнини, *assignment of benefits*-призначення виплат).

Це дозволило виявити типові моделі словосполучень (іменник + іменник; прикметник + іменник) та визначити морфологічні особливості перекладу.

Класифікація термінів також охоплювала етимологічний аналіз. Встановлено, що більшість термінів мають:

- латинське походження (*fracture*-перелом, *apex*-верхівка кореня зуба, *denture*-зубний протез),
- грецьке походження (*gingivitis*-гингівіт, *orthodontist*-ортодонт, *biopsy*-біопсія),

- англійське походження, зокрема в описових термінах (*bleaching*-відбілювання, *closed reduction*-закрите виправлення).

Окрему увагу приділено морфології термінів, що визначає їхню функціональність у тексті. Слова з латинськими та грецькими коренями (*periodontitis*-періодонтит, *biopsy*-біопсія, *equilibration*-еквілібрація) часто адаптуються в українську мову шляхом часткового калькування та фонетичної адаптації [4, с. 353].

У процесі дослідження виявлено, що калькування є ефективним методом для термінів із прозорою структурою.

Прикладами калькування є: *Cement base* – цементна основа, *Barrier membrane* – бар'єрна мембрана, *Periodontal disease* – періодонтальна хвороба.

Транскрипція та транслітерація застосовуються здебільшого для запозичених або інтернаціоналізованих понять.

Приклади транскрипції та транслітерації: *Orthodontics* – ортодонтія, *Implant* – імплант, *Gingivitis* – гінгівіт, *Apicoectomy* – апікоектомія, *Arpexogenesis* – арпекогенез, *Analgesia* – анельгезія.

Складність полягає у виборі між дослівністю і стилістичною природністю. Окремі терміни можуть бути хибними друзями перекладача, зокрема *implant*-імплант або *scaling*-скейлінг, які потребують фахового уточнення [2, с. 576].

Нинішня система стоматологічної термінології демонструє інтенсивний розвиток, що ускладнює переклад і потребує глибокого знання як мови, так і предметної галузі [3, с. 158–167].

Список використаних джерел

1. Даніленко А. Ю., Карачова Д. В. Основні групи труднощів при перекладі медичних термінів. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2018. № 2 (316). С. 158.

2. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця : Вид-во Нова книга, 2004. С. 576.
3. Рогач Л. В. Термінологічна номінація в англійській та українській стоматологічній термінології. Сучасні дослідження з іноземної філології. Вип. 18. 2020. С. 158–167.
4. Данилюк Л. В., Рябокінь Н. О., Січова Д. Ю. Theory, practice : матеріали XXIII міжнар. наук.-практ. конф. (Токіо, Японія, 2021) / Полтавський інститут економіки і права. 2021. С. 353.

Ніка Молнар

Національний університет «Киево-Могилянська академія»

ОСОБЛИВОСТІ ІМІДЖЕВОГО ІНТЕРНЕТ-ДИСКУРСУ МІЖНАРОДНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ АНГЛІЙСЬКОЮ ТА УКРАЇНСЬКОЮ МОВАМИ
(на матеріалі міжнародної організації UNICEF в Україні)

Тези розглядають дослідження іміджевого інтернет-дискурсу міжнародної організації UNICEF в Україні як складову інституційного дискурсу. Подано короткий нарис вивчення лінгвістичної іміджелогії як неонапряму у сучасній лінгвістичній парадигмі, з урахуванням ключових ідей щодо природи іміджу, стратегій його формування та мовних засобів репрезентації аналізованої інституції.

Ключові слова: імідж, інституційний дискурс, інтернет-комунікація, лінгвістична іміджелогія, комунікативна стратегія, комунікативна тактика.

These abstract examines the study of the image-based internet discourse of the international organization UNICEF in Ukraine as a component of institutional discourse. The paper provides a brief outline of the study of linguistic imagology as a new direction in the contemporary linguistic paradigm, considering key ideas regarding the nature of the image, strategies for its formation, and linguistic means of representing the analyzed institution.

Key words: *image, institutional discourse, internet communication, linguistic imagology, communicative strategy, communicative tactic.*

Імідж — це не лише зовнішня оболонка, а й сукупність уявлень, емоцій та асоціацій, що виникають у людей щодо певного

об'єкта, що є результатом комунікації, досвіду та соціокультурного контексту [1]. В інформаційному просторі імідж набуває стратегічного значення, оскільки він безпосередньо впливає на соціальні, економічні та політичні процеси, визначаючи рівень довіри, репутацію та конкурентоспроможність суб'єктів комунікації. Соціальні мережі, блоги, форуми та інші онлайн-платформи стали основними інструментами для формування та трансляції іміджу. Дослідження іміджевого інтернет-дискурсу є важливим для розуміння того, як саме мова використовується для конструювання іміджу в онлайн-середовищі, які мовні стратегії та прийоми застосовуються для впливу на аудиторію, та які наслідки це має для суспільства. Необхідність розуміння мовних механізмів, за допомогою яких автор іміджевого тексту формує в уяві реципієнта позитивне чи негативне ставлення до певної особи, події, явища, ситуації чи організації та ін., зумовила виникнення у 1990-х рр. окремої дисципліни — лінгвістичної іміджелогії, яка репрезентує лінгвістичний підхід до аналізу поняття «імідж». Мова як форма свідомості людини і водночас інструментальний механізм її формування та репрезентації посідає особливе місце в іміджелогії, формуючи дискурсивну об'єктивність напряду — лінгвістичну іміджелогію [5, с. 6].

Основна увага цієї галузі зосереджується на мовних механізмах, за допомогою яких продюцент (автор) іміджевого тексту може впливати на реципієнта, створюючи позитивний образ об'єкта чи суб'єкта комунікації. Лінгвоіміджелогія, або лінгвістична іміджелогія, займає одне з провідних місць у контексті сучасних гуманітарних наук, зокрема в межах неолінгвістики. Цей напрям фокусується на дослідженні лінгвістичних механізмів, що забезпечують створення іміджу, а також на аналізі його «впливового потенціалу», що полягає у здатності іміджу формувати нові соціальні значення і тенденції [5]. Актуальність лінгвоіміджелогії обумовлена її здатністю розкривати механізми мовного впливу, що використовуються для формування громадської

думки та маніпулювання соціальними процесами. Сучасні українські лінгвісти, що займалися дослідженням питання лінгвістичної іміджелогії, зокрема Д. Сизонов, Л. Шевченко, Д. Дергач та інші, окреслюють лінгвістичну іміджелогію як інноваційний науковий напрям, що охоплює комплексне вивчення мовних (вербальних і невербальних) засобів, а також спеціальних стратегій, тактик і комунікативних технологій, які використовуються з метою конструювання, модифікації та підтримки іміджу особистості, інституції, соціального явища чи держави, тощо [5, с. 81].

Функція позитивного впливу людської мови в медіадискурсі реалізується через застосування дискурсивних стратегій і тактик. Однак терміни «стратегія» і «тактика» не мають усталених визначень, що зумовлює наукову варіативність їхнього тлумачення. Питання стратегій і тактик було запропоновано у працях Т. ван Дейка [7], а згодом знайшло поглиблення в наукових розвідках А. Загнітка [2], О. Селіванової [4], та ін. Більшість учених спільні в тому, що комунікативна стратегія складається з тактик, а вибір стратегії визначається комунікативною метою.

Іміджевий дискурс міжнародної організації UNICEF в Україні доцільно розглядати як різновид інституційного дискурсу, що функціонує в межах офіційної комунікації міжнародної інституції, діяльність якої спрямована на вирішення соціально значущих проблем глобального масштабу. Згідно з сучасними лінгвістичними підходами, інституційний дискурс визначається як форма мовленнєвої взаємодії, що відбувається в межах соціальних інституцій або між ними та суспільством і регламентується певними комунікативними нормами, стратегіями та цілями. Інтернет-дискурс UNICEF в Україні, представлений на офіційному вебпорталі організації, виконує функції зовнішньої комунікації: інформування громадськості про діяльність, забезпечення прозорості, а також формування позитивного публічного образу організації. У центрі цього дискурсу — іміджевий компонент,

реалізований через мовні, прагматичні та стилістичні засоби, спрямовані на формування довіри, емоційної залученості та мотивації потенційних донорів, партнерів і волонтерів до участі у гуманітарних ініціативах. Таким чином, дискурс UNICEF в Україні виконує низку функцій, характерних для інституційного типу дискурсу: інформативну, репрезентативну, іміджеву, переконувальну й апелятивну. Йому притаманне поєднання ознак офіційно-ділового стилю з елементами публіцистичності, що зумовлено потребою у доступному, водночас нормативно точному викладі інформації для широкої цільової аудиторії. Такий тип комунікації забезпечує стратегічну мету організації — підтримання стійкого позитивного іміджу та розширення мережі підтримки серед зацікавлених сторін.

У результаті проведеного дослідження іміджевого інтернет-дискурсу UNICEF в Україні на матеріалі офіційного вебсайту, представленого українською та англійською мовами, було встановлено домінуючу роль стратегії самопрезентації, інформування, представництва та низку тактик (тактика створення позитивного іміджу через пряму мову організації/через цитування позитивних відгуків про організацію/через використання образних засобів, тактика опису контексту війни в Україні, тактика фактуалізації, тактика розповідання історій “storytelling” свого життя дітьми/дітей їхніми батьками) у формуванні позитивного іміджу організації. Ефективність цих стратегій та тактик підтверджується використанням спільних лексико-граматичних особливостей, а саме: емоційно забарвленої лексики (напр. «найбільш уразливих дітей», “the most vulnerable children”), модальних дієслів, причинно-наслідкових маркерів (напр. «завдяки», “thanks to”, “with support from”), уживання конструкцій з дієсловом-зв’язкою «бути» / “to be” у формі минулого часу, поєднані з прикметниками та дієприкметниками пасивного стану (напр. «було розбите», «був мертвий», «була у крові», «не було ноги», «була жива» / “was broken”, “was dead”,

“was covered in blood”, “was missing”, “was alive”). Використання цитат постраждалих та представників організації слугує засобом підвищення автентичності повідомлення та посилення емоційного впливу на цільову аудиторію, що в сукупності зміцнює позитивний публічний образ організації. Проте статистичний аналіз лексичних одиниць дозволив визначити певні відмінні характеристики між українськомовною та англомовною версією сайту. Зокрема, в українськомовному контексті спостерігається превалювання позитивних лексем, тоді як в англомовному дискурсі присутній баланс між позитивними та негативними термінами. Наприклад, терміни, що асоціюються з війною, значно частіше використовуються в англомовних текстах, що відображає глобальний контекст та акцентує на серйозних наслідках війни в Україні. В українськомовних текстах, навпаки, акцент робиться на локальних гуманітарних ініціативах, що підтверджується рідкісним використанням термінів, що вказують на кризову ситуацію (менше ніж 5 %). Кількісний аналіз засвідчив домінування двох ключових наративів у формуванні іміджу UNICEF в Україні: позитивно-інституційного (українськомовний дискурс), що підкреслює стабільну гуманітарну підтримку, та кризово-глобалізованого (англомовний дискурс), орієнтованого на міжнародну аудиторію з акцентом на необхідності зовнішньої допомоги.

Отже, проведене дослідження виявило, що формування іміджу міжнародної організації в інтернет-дискурсі є складним багаторівневим процесом, який реалізується через цілеспрямоване застосування лінгвістичних стратегій і тактик, дискурсивних маркерів та інституційних комунікаційних практик. Урахування мовно-культурних особливостей аудиторії дозволяє забезпечити високий рівень ефективності іміджевої комунікації, що є особливо актуальним у контексті сучасних соціально-політичних викликів та інформаційних потреб суспільства. Таким чином, результати дослідження сприяють розширенню науко-

вого розуміння природи іміджу як комунікативного явища та пропонують практичні рекомендації щодо вдосконалення мовних стратегій у формуванні позитивного іміджу міжнародних інституцій у цифровому просторі. Відповідний теоретико-прикладний внесок цієї роботи має потенціал для подальших досліджень у сфері лінгвістики дискурсу, іміджології та міжкультурної комунікації.

Список використаних джерел

1. Барна Н. В. Іміджологія : навч. посібник для дистанц. навчання / за наук. ред. В. М. Бебика. Київ : Ун-т «Україна», 2007. 217 с.
2. Загнітко А. Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни. Донецьк : ДонУ, 2012. 402 с.
3. Орбан-Лембрик Л.Е. Психологія управління : навч. посібник. 2-ге вид., доповн. Київ : Академвидав. 2010. 544 с.
4. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : підручник. Полтава : Довкілля, 2008. 712 с.
5. Шевченко Л. І., Дергач Д. В., Дядищева-Росовецька Ю. Б., Сизонов Д. Ю., Шулінова Л. В. Лінгвістична іміджологія : словник термінів і понять / за ред. Л. І. Шевченко. Київ : Видавництво Ліра-К, 2023. 216 с.
6. Crystal D. The scope of Internet linguistics. Cambridge University Press, 2005.
7. Dijk T. A. van. Society and Discourse: How Social Contexts Influence Text and Talk. Cambridge : Cambridge University Press, 2009. 287 p.
8. Talk, work and institutional order: Discourse in medical, mediation and management settings / Sarangi Srikant, Celia Roberts, eds. Vol. 1. Walter de Gruyter, 2008.
9. van Dijk T. A. Society and Discourse: How Social Contexts Influence Text and Talk. Cambridge : Cambridge University Press, 2009. 287 p
10. van Dijk T. A. Discourse and Context: A Sociocognitive Approach. Cambridge, New York : Cambridge University Press, 2008. P. 267.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ЖАРГОНІЗМІВ І СЛЕНГІЗМІВ У СЕРІАЛІ «КЛАН СОПРАНО»

У цій роботі проаналізовано особливості перекладу жаргону та сленгу в серіалі «Клан Сопрано» в аудіовізуальному контексті. Дослідження фокусується на тому, як засоби усної комунікації, інтонація, культура персонажів та візуальні елементи впливають на вибір перекладацьких рішень. Розглянуто шляхи адаптації діалогів до української аудиторії з урахуванням жанрових особливостей кримінальної драми та культурної специфіки італо-американської мафії. Особливу увагу приділено синхронізації мовлення з відеорядом, стилістичній відповідності образів, а також передаванню гумору, агресії та емоційної напруги через репліки персонажів в українському дубляжі.

Ключові слова: переклад, жаргон, сленг, дубляж, культурна адаптація, аудіовізуальний переклад, Клан Сопрано.

This study examines the peculiarities in rendering slang and jargon in The Sopranos within an audiovisual context. The research focuses on how spoken interaction, intonation, character background, and visual components influence translation strategies. It explores approaches to adapting dialogues for Ukrainian viewers, considering the genre conventions of crime drama and the cultural nuances surrounding the Italian-American mafia. Special attention is given to speech-to-image synchronisation, stylistic coherence of character portrayal, and the transfer of humour, aggression, and emotional intensity in the Ukrainian dubbing.

Key words: translation, jargon, slang, dubbing, cultural adaptation, audiovisual translation, Sopranos.

Мова є динамічною системою, що постійно зазнає змін під впливом соціальних, культурних і історичних чинників. Одним

із проявів її варіативності виступають жаргон і сленг – форми мовлення, які виходять за межі літературної норми та відіграють важливу роль у соціолінгвістичній взаємодії. Незважаючи на часте ототожнення цих понять, між ними існують суттєві відмінності. Обидва явища порушують норми стандартної мови, створюючи неформальний стиль комунікації, однак мають різні функції та сфери вживання.

У словнику лінгвістичних термінів під ред. Д. Ганича та І. Олійника термін «жаргон» визначається як сукупність лексичних одиниць, притаманних певним професійним або соціальним групам, зокрема морякам, художникам тощо [2]. В англійських джерелах поняття «сленг» часто ототожнюється з «жаргоном» або «арго», що додатково ускладнює чітке розмежування між ними. Українська дослідниця Л. Ставицька акцентує увагу на принциповій різниці між цими явищами, підкреслюючи, що «жаргон» історично пов'язаний із вузьким колом носіїв та обмеженим семантичним полем [3]. Жаргон забезпечує неформальне вираження думок, передавання емоцій, гумору або іронії, а також служить засобом самоідентифікації у межах певної спільноти.

Особливим різновидом жаргону є професійний жаргон – специфічна лексика, що використовується представниками окремих фахів або соціальних груп. Такі одиниці, зазвичай, мають стилістично нейтральні синоніми в загальноживаній мові, однак завдяки своїй експресивності, стислості або образності, вони стають ефективним засобом комунікації в професійному середовищі. Зокрема, в кримінальному лексиконі мафіозного середовища італо-американської традиції зустрічаємо такі одиниці, як: *Chadroot* – у вузькому значенні вживається як «дурень» або «простак» (українські відповідники: «бовдур», «йолоп»); *Scratch* – позначає «гроші» або «дохід» у кримінальному контексті; *Goober* – вживається для опису наївної або безглуздої особи (аналог: «тютхій»).

Такі мовні елементи не лише слугують інструментом внутрішньогрупової комунікації, а й формують особливу лінгвістичну ідентичність спільноти. Сприйняття жаргону й сленгу в суспільстві залишається неоднозначним: частина мовців розглядає їх як загрозу мовним нормам, тоді як інші — як засіб самовираження, групової належності та створення соціального колориту.

Переклад аудіовізуальних текстів є однією з найскладніших і найвимогливіших сфер сучасного перекладознавства, оскільки передбачає опрацювання полікомпонентної структури, в якій вербальні елементи тісно взаємодіють із візуальними та звуковими засобами. Особливої складності набуває передавання жаргонної та сленгової лексики, адже ці мовні одиниці часто вирізняються високим рівнем експресивності, культурної маркованості або належать до табуованої лексики. В аудіовізуальному контексті їхнє відтворення потребує не лише лінгвістичної, а й культурної адаптації з урахуванням жанрової специфіки та комунікативної ситуації. Ці проблеми особливо актуальні у випадку серіалу *The Sopranos*, дія якого розгортається в середовищі італо-американської мафії. У мові персонажів широко представлений специфічний кримінальний жаргон, що є ключовим маркером соціальної належності та персональної ідентичності героїв. Відповідно, недостатньо точно або надмірно буквальне передавання таких одиниць, як *saro*, *doomah*, *made tan*, може призвести до семантичних втрат і спотворення культурного змісту, зокрема у відображенні мафіозної ієрархії.

Окремої уваги потребує відтворення характерної манери мовлення головних персонажів. Зокрема, Тоні Сопрано спілкується грубою, емоційно насиченою мовою з частим використанням ненормативної лексики й інтонаційних вигуків. За надто формального або «очищеного» перекладу реплік персонажа його образ може втратити автентичність і художню переконливість. Особливе лінгвістичне та культурне навантаження мають

іронія, гумор, алюзії та внутрішньокультурні жарти, які часто важко піддаються адекватному відтворенню іншою мовою через відмінності в семантичному полі, прагматиці та фоні сприйняття. У таких випадках перекладач виконує не лише мовну, а й інтерпретаційну функцію, прагнучи забезпечити оптимальний баланс між змістовою точністю та збереженням автентичної атмосфери твору [1, с. 192].

Передавання жаргонної та сленгової лексики в процесі перекладу становить значну лінгвістичну і культурну складність, зумовлену обмеженим соціальним функціонуванням, високою експресивністю та національно-культурною маркованістю цих мовних одиниць. Часто вони не мають прямих лексичних відповідників у мові перекладу, що ускладнює завдання збереження як змістового навантаження, так і стилістичного колориту.

У низці випадків еквіваленти українською є досяжними завдяки існуванню подібних професійно-соціальних жаргонів, зокрема кримінального, який має багато точок дотику з лексикою персонажів серіалу *The Sopranos*. До таких одиниць належать, наприклад: базарити – «розмовляти»; бакланити – «брехати», «перебільшувати»; у натурі – «серйозно», «без жартів»; напруг – «ускладнення», «проблемна ситуація»; палево – «небезпечне викриття» або «ризикована ситуація». Подібні одиниці досить легко піддаються перекладу, оскільки функціонують у межах розмовного українського мовлення та є зрозумілими для глядача.

Натомість лексеми італо-американського походження, що походять із мафіозного контексту (зокрема *goombah*, *gumada*, *tanpaggia*, *biopanima*), становлять серйозну перекладацьку проблему. Вони не лише виконують номінативну функцію, а й містять глибоке емоційне, культурне або соціальне забарвлення, яке важко відтворити іншою мовою без втрати смислової глибини. Наприклад, лексема *gumada* («коханка») має виразно марковане культурне значення, що вказує на подвійні моральні

стандарти всередині італо-американської спільноти. Крім того, деякі одиниці (*statti zit', spaccone, chiacchierone*) є носіями характерної розмовної інтонації та ритміки, що вимагає особливої уваги до стилістичної відповідності при їхньому відтворенні. У таких випадках доцільно залучати елементи української розмовної або діалектної лексики, які зберігають емоційну насиченість і комунікативну функцію оригіналу.

Таким чином, переклад жаргону й сленгу в межах аудіовізуального тексту є не лише лексичним викликом, а й складним соціокультурним завданням, що потребує від перекладача високого рівня мовної інтуїції, інтеркультурної компетентності та здатності до прагматичної адаптації змісту. Успішна реалізація цього процесу полягає у досягненні рівноваги між збереженням автентичності оригінального тексту та зрозумілістю для цільової аудиторії.

Проведене дослідження засвідчує складність процесу перекладу жаргонної та сленгової лексики в аудіовізуальних текстах, зокрема в умовах культурно маркованого мовлення, властивого серіалу *The Sopranos*.

Список використаних джерел

1. Андерман Г., Діас-Сінтас Х. Аудіовізуальний переклад: Передача мови на екрані. 2009. 272 с.
2. Ганич Д. І., Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів. Київ : Вища школа, 1985. 360 с.
3. Ставицька Л. Короткий словник жаргонної мови. Київ : Критика, 2003.

COPYWRITING TEXT: PROBLEMS OF MODERN DEFINITION

The article updates the concept of copywriting as a professional activity. Modern definitions of a copywriting text are presented. The main qualification features of a copywriting text are described. The main tasks of a modern copywriting text are defined. The classification of modern copywriting texts is presented.

Key words: *copywriting text, copywriting, rewriting.*

У статті актуалізовано поняття копірайтингу як професійної діяльності. Подано сучасні визначення копірайтерського тексту. Описано основні кваліфікаційні ознаки копірайтерського тексту. Визначено основні завдання сучасного копірайтерського тексту. Подано класифікацію сучасних копірайтерських текстів.

Ключові слова: *копірайтерський текст, копірайтинг, рерайтинг.*

Over the past twenty-five years, the activity of writing texts for commercial clients, known as copywriting, has spread almost everywhere in the Slavic countries. In the early stages of its development, this activity was mainly carried out by freelancers and agencies specializing in PR and advertising. Nowadays, the position of 'copywriter' is officially included in the staffing table of specialized departments of organizations and companies. If a PR specialist creates PR objects, and an advertiser creates advertising products, it is fair to talk about such a phenomenon as 'copywriting text', since the main task of a copywriter is to write text materials that serve certain commercial purposes (sales, presentation of a product / service / organization, and creation / promotion of an image).

A copywriting text is a verbal or verbal-visual (creolized) text that is distributed in the public space through mass media, direct delivery, Internet mailing, corporate channels, initiated by a PR or advertising entity, containing advertising or PR information, intended for a specific group of the target public or target audience, serving the purpose of selling a product / service or forming the image of a product / service, corporation, public figure with a hidden (rarely imaginary) authorship [4]; a communicative unit that functions in the marketing communications space and serves the purpose of effective influence on the target audience and has a system of relevant verbal and non-verbal means of its amplification / optimization [3]; a verbal or verbal-visual (creolized) form of a promotional text fixed on a material medium [1].

Copywriting text is the object of copywriting. Rewriting object – any text (journalistic, advertising, PR text).

The subject of copywriting is ways to improve the effectiveness of a copywriting text. The subject of rewriting is ways to create new content based on borrowed content.

The copywriter's text is aimed at fulfilling the customer's tasks, providing a service to a person, he works with values and information in the first place. That's why knowledge of psychology and marketing, an analytical mindset, and the ability to work with data are important in copywriting. The text is just a tool that allows you to accomplish a task and direct the audience to want to spend money on what the copywriter's text 'advertises'. Value is the main motivator that creates the desire.

Copywriting texts perform two main tasks:

1. Passive attraction of the audience from search engines, which is achieved through search engine optimization and LSI adaptation.
2. To close the audience to the target action, i.e. to encourage them to buy the advertised product / service / offer / information.

Other tasks performed include: providing the consumer with new information about the product / service / organiza-

tion / company, etc.; promoting promotion in search engines; presenting the product to the customer for the first time; helping to strengthen the image of the product / service / organization / company, etc.; dispelling misconceptions about the product / service / organization / company, etc.

The most general classification of modern copywriting texts is as follows [2]:

- advertising texts (promotion of a product / service);
- sales texts (obvious commercial offers);
- image texts (positioning of a product / service / company);
- presentation texts (announcement of a new product on the market);
- informative texts (informational articles, announcements, news about the company's activities, press releases and other press materials);
- web-oriented texts (texts for creating website content);
- SEO texts (texts that are tailored to search queries on the Internet);
- SMM texts (texts aimed at posting on social media).

Thus, a modern copywriting text is a specific creolized text created and used in the field of marketing for commercial purposes.

Список використаних джерел

1. Жиліна А. М. Вербально-візуальні тексти: структура та функції. Львів : Видавництво «Світ», 2021. 198 с.
2. Назайкін О. О. Практика копірайтингу: основні принципи та методи. Одеса : Видавництво «Астро-принт», 2022. 274 с.
3. Ухова Л. П. Копірайтинг: мистецтво створення текстів, що продають. Харків : Видавництво «Ранок», 2020. 312 с.
4. Smith J. The Evolution of Copywriting Models in Digital Marketing. *Journal of Digital Marketing*. 2020. № 8 (4). Pp. 110–125.

Вероніка Наконечна

Національний університет «Киево-Могилянська академія»

РОЛЬ ФЕМІНІТИВІВ У ФОРМУВАННІ ГЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПІВ

У статті розглянуто труднощі перекладу українських фемінітивів англійською мовою на матеріалі сучасної прози, зокрема творів Ю. Андруховича, С. Жадана, О. Забужко, М. Матіос і Т. Прохаська. На основі корпусного аналізу зіставлено частотність і контексти вживання фемінітивів в оригіналах і перекладах. Особливу увагу зосереджено на аналізі випадків відтворення в перекладах гендерних стереотипів, притаманних оригіналу, а також їх посилення, нівелювання або формування нових стереотипних уявлень.

Ключові слова: фемінітив, гендерно маркована лексика, художній дискурс, гендерні стереотипи, переклад.

The article deals with the challenges of translating Ukrainian feminine personal nouns into English. The analysis is based on contemporary prose, specifically the works of Y. Andrukhovych, S. Zhadan, O. Zabuzhko, M. Matios, and T. Prokhasko. Based on corpus analysis, the frequency and contexts of feminine usage in the originals and their translations are compared. Special attention is given to the analysis of cases where gender stereotypes inherent in the original texts are reproduced in the translations, as well as their amplification, neutralization, or the formation of new stereotypical representations.

Key words: *feminine personal nouns, gender-marked vocabulary, fiction discourse, gender stereotypes, translation.*

Мова відіграє основну роль у формуванні гендерних стереотипів, віддзеркалюючи суспільні уявлення про жінок і чоловіків. Дослідження феміністської лінгвістики показують, що чоловік

у мові постає як центральна фігура, тоді як жінку часто зображують другорядною або взагалі не оприявнюють [3, с. 138]. Протягом останніх років фемінітиви активно привертають увагу дослідників, однак у зв'язку із тривалою відсутністю систематичного інтересу до перекладу українських текстів іншими мовами та обмеженим вживанням фемінітивів у класичних творах проблема перекладу українських гендерно маркованих лексичних одиниць англійською мовою залишається недостатньо вивченою. До оцінки перекладів застосовують поняття «адекватність». Його кваліфікують, як «співвідношення вихідного та кінцевого текстів, при якому враховується мета перекладу», а також як ступінь відповідності перекладу змістовим, стилістичним і прагматичним характеристикам оригіналу [1]. Хоча І. Дерік і Д. Гуцал досліджували переклад фемінітивів у публіцистичному дискурсі [2], проблема їх відтворення в сучасній українській прозі залишається нерозв'язаною. Зростання зацікавленості українською літературою на міжнародному рівні зумовлює потребу якісних перекладів. Однак передати виразну жіночу присутність, властиву українському тексту, засобами англійської мови, що тяжіє до нейтральності, – непросте завдання. Запорукою адекватного перекладу фемінітивів є збереження стереотипів, наявних в оригіналі, та уникнення появи нових гендерних упереджень. Невдалий переклад жіночих найменувань призводить до спотворення змісту та зміщення авторського акценту.

Детальний аналіз творів Ю. Андруховича, С. Жадана, О. Забужко, М. Матіос і Т. Прохаська та їхніх перекладів засвідчив, що перекладачам не завжди вдається впоратися з викликами, пов'язаними з адекватним відтворенням фемінітивів англійською мовою. Найпоширенішою проблемою є втрата гендерної специфіки, пор.: *Типова кар'єра випускниці радянських сиротинців* [II, с. 722] – *The typical career of a Soviet orphanage graduate* [VI, р. 372]. За відсутності маркерів типу *female* або займенників

she/her, імовірніше сприйматиме персонажа як чоловіка. Тенденцію до маскулінізації можна простежити й на прикладі корпусного аналізу за даними BNC (British National Corpus) [4] і COCA (Corpus of Contemporary American English) [5]. У корпусі BNC слово *graduate* трапляється 1082 рази, з яких лише 8 випадків (0,7 %) містять маркери жіночого гендеру (*female* або *she*) [4]. У COCA — з 34 203 випадків лише 177 (0,5 %) прямо вказують на жіночу ідентичність [5]. Отже, нейтралізація гендеру, яка в теорії мала б забезпечити гендерну нейтральність, на практиці сприяє невидимості жінок у тексті — і, як наслідок, підкріплює стереотипи про домінування чоловіків у певних сферах.

Цю тенденцію підтверджують і результати аналізу інших фемінітивів. Так, слово *домогосподарка* в перекладі зазвичай передають як *home-maker* — термін, який у сучасному англomовному дискурсі позиціонують як гендерно нейтральний. Однак результати корпусного аналізу свідчать про протилежне: у BNC 6 із 7 випадків вживання слова *home-maker* стосуються жінок [4], у COCA — 6 із 8, причому жодного разу цей термін не вжито щодо чоловіка [5]. Це демонструє, що формально нейтральне слово насправді марковане фоновими уявленнями про роль жінки в суспільстві, пор.: Щоб я офіційно числилася не безробітною, а **домогосподаркою**?.. [II, с. 356] — So I'd be officially a **home-maker** instead of unemployed? [VI, p. 177].

Інший типовий приклад — випадки, коли перекладачі на-вмисно додають маркер жіночого гендеру, напр.: ... навіть змушений був якось вислухати гнівну нотацію з уст однієї **поетки-патріотки** про те, що Чортоніль — наша духовна Мекка... [I, с. 10] — ...though you once had to listen to an angry lecture from the lips of a certain **patriotic woman poet** about how Chortopil is our spiritual Месса... [IV, p. 19]. Хоча слово *poet* в англійській мові не має граматичного роду, додаткове означення *woman* акцентує на гендері персонажа. З одного боку, це може бути спробою зберегти точність перекладу, з іншого — свідчити про те, що

участь жінки в літературній сфері є винятковою і потребує спеціального маркування.

Ще один гендерний стереотип, який виникає на перетині культур, пов'язаний із глибоко вкоріненими в українській традиції поняттями *господиня* та *газдиня*. Ці одиниці мають не лише побутове, а й сакральне значення – вони передають уявлення про жіночу силу як берегиню дому, уособлення ладу, турботи й мудрості. Саме тому переклад цих понять є надзвичайно чутливим і складним завданням, оскільки англійські відповідники часто не здатні передати всі культурні й емоційні відтінки, пор.: Так що бабуні наші, коли образи тоді ховали... дух дому берегли, як і пристало **господиням** [II, с. 80] – ...*protecting the spirit of the home, as good wives and mothers have always done...* [VI, р. 42]. У цьому випадку значення *господиня* зводиться до ролі дружини й матері, що, попри логічність у межах англійської культури, значно звужує зміст українського варіанту. Іншим прикладом є контекстуальна метафора: ...як у **господині**, яка валить у борщ все, що потрошку псується в холодильнику [II, с. 80] – ...*like the woman who makes her borsch by mixing whatever is slowly rotting in her fridge* [VI, р. 42]. Зміст формально збережено, однак якщо в оригіналі *господиня* асоціюється із кмітливістю, турботою і вмінням раціонально використовувати ресурси, то в перекладі з'являється образ беземоційного, навіть недбалого змішування зіпсованих продуктів. В іншому випадку англійський відповідник додає романтичні або сексуальні сенси, які абсолютно відсутні в українському варіанті: ...*ліниві коти дрімають собі в ряд перед порогом, ніби вартують свою господиню* [III, с. 40] – *As it was... lazy cats napped in a row on the doorstep, as if guarding their mistress* [V, р. 49]. Ще один гендерний стереотип у перекладі – це прив'язка образу *газдині* до чоловіка, пор.: *Газдиню* Марію болів поперець... [III, с. 13] – *Mariya, the farmer's wife, had done her back in...* [V, р. 18]. Як бачимо, образ господині передано через її зв'язок із чоловіком, натомість в українському дискурсі слово

газдиня цілком автономне й не завжди передбачає шлюб або залежність. Така обмеженість перекладу часто є чинником створення гендерних стереотипів, зводячи образ господині до суто побутової чи підлеглої ролі, що применшує її значення, закладає не в українському контексті.

Отже, переклад фемінітивів — це не лише мовний виклик, а й складна соціокультурна проблема, що безпосередньо впливає на репрезентацію гендерних ролей. Такий переклад може відтворювати, підсилювати, нівелювати або навіть формувати нові гендерні стереотипи. Запорукою успішного перекладу є вдалий вибір перекладацьких стратегій та чутливість до культурних конотацій і суспільних контекстів.

Список використаних джерел

1. Балахтар В. В., Балахтар К. С. Адекватність та еквівалентність перекладу. URL: <http://www.confcontact.com/20110531/fk-balahtar.htm> (дата звернення: 22.04.2025).
2. Дерік І., Гуцал Д. Особливості відтворення фемінітивів у перекладі української публіцистики англійською мовою. *Науковий вісник ПНПУ ім. К. Д. Ушинського*. 2021. № 33. С. 311–327.
3. Собецька Н. В. Мовні стереотипи гендерної ідентичності (на матеріалі української мови). *Одеський лінгвістичний вісник*. 2017. Т. 2. № 9. С. 136–140.
4. British National Corpus (BNC). *English Corpora*. URL: <https://www.english-corpora.org/bnc/> (дата звернення: 01.05.2025).
5. Corpus of Contemporary American English (COCA). *English Corpora*. URL: <https://www.english-corpora.org/coca/> (дата звернення: 01.05.2025).

Список джерел фактичного матеріалу

- I. Андрухович Ю. Рекреації: Роман; Як ми вбили Пятраса: Оповідання. Харків : Ранок: Фабула, 2017. 240 с.
- II. Забужко О. Музей покинутих секретів : роман. Київ : Комора, 2019. 852 с.
- III. Матіос М. Москалиця. Мама Маріца — дружина Христофора Колумба. 2-ге вид. Львів : Літературна агенція «Піраміда», 2011. 64 + 48 с.

- IV. Andrukhovych Y. *Recreations* / transl. from Ukr. by M. Pavlyshyn. Canada : Canadian Institute of Ukrainian Studies Press, 1998. 134 p.
- V. Matios M. *The Russky woman. Mother Marica, the Wife of Chrystophor Columbus* / transl. from Ukr. by Y. Tkacz, P. Onyfruk. 2nd ed. Melbourne : Bayda Books, 2011. 123 p.
- VI. Zabuzhko O. *The Museum of Abandoned Secrets: novel* / transl. from Ukr. by N. Shevchuk-Murray. Las Vegas: AmazonCrossing, 2012. 852 p.

ВОЄННА ЛЕКСИКА. АНАЛІЗ ТА ПОРІВНЯННЯ

Це дослідження спрямоване на те, щоб показати важливість діалектних текстів як позалінгвального джерела інформації і продемонструвати те, як за допомогою лексики можна простежити особисте ставлення людини до ситуації.

Ключові слова: діалект, позалінгвальний, радянські солдати.

This study aims to show the importance of dialect texts as a source of extra-linguistic information and to demonstrate how vocabulary can be used to trace a person's personal attitude to a situation.

Key words: dialect, extra-lingual, Soviet soldiers.

Діалектні тексти є важливим джерелом не лише для лінгвістичних досліджень, вони також наповнені корисною позалінгвальною інформацією. Зокрема, варто наголосити на важливості історичного аспекту. Лексика у таких текстах є одним зі способів визначити ставлення людей до ситуацій.

У моєму дослідженні я зосередила свою увагу на часі Другої світової війни. У розповідях можна простежити цікаві лексеми. Нижче наводжу приклади різних назв однієї реалії (радянських солдатів) із зазначеною територією вживання:

- «Ну, так, прийшли **руські**» (Тернопільська область)
- «Бо моя бабця казала, що вдень приходили німці, а вночі приходили **радянські**» (Тернопільська область)
- «Прийшли **руські**, а лишили партизани зброю» (Тернопільська область)

- «Німці були у лузі, а **наші** на рівному полі» (Черкаська область)
- «І **наші** тіки піднімуться» (Черкаська область)
- «Душили **наших** солдатів» (Київська область)
- «...а тоді у сорок четвертому, як німці відступали, а **красні** наступали...» (Черкаська область)

За допомогою таких текстів можемо визначити людську самовизначеність належності до певної нації та оцінити ставлення до радянських військ людини як свідка подій чи переповідача. Вживання лексеми «наші» свідчить про визнання певної належності, а, наприклад, «радянські» – про відчуженість. На вживання певних лексем має вплив, зокрема, історичний чинник (йдеться про різну долю різних територій). Також на це може мати вплив особистий досвід.

Окрім назв радянських солдатів, я дослідила, як люди називають німецьких військових. На відміну від попереднього прикладу, у цьому майже завжди простежується одна назва. На це є свої причини. Наприклад, неможливість українця якимось чином визначити свою належність до німецького народу.

Однак у розповідях можна також простежити трохи інші назви:

- німецькі захватчіки (Київська область)
- німаки (Тернопільська область)
- «Німці ж чемні такі люди були, чистоплотні все» (Черкаська область)

На такі назви можуть мати вплив особисті образи чи, навпаки, доволі позитивний досвід спілкування з німцями. Ці аспекти певного суб'єктивізму теж можна простежити у лексемах.

Також хочу наголосити на тому, що значною мірою через поширення у масах назв певних воєнних явищ саме радянською термінологією вони зберігаються у мовленні мовців. Нижче наводжу приклади:

- «Завжди в дев'яте мая, ми там цей травню справляємо, да» (Черкаська область)

– Велика Вітчизняна війна (Черкаська область)

Цими прикладами можна ще раз підтвердити необхідність власної української термінології на противагу чужій. Постійне нав'язування призводить до переходу термінів у активне вживання, що є згубним для української мови.

Головною метою мого дослідження було показати можливість розуміти людей як безпосередніх учасників певних подій (у моєму випадку Другої світової війни) за допомогою лексики, яку вони використовують.

На прикладі воєнної лексики я хотіла продемонструвати також важливість діалектних записів, які є величезним полем для досліджень не лише мови, а й позалінгвальних аспектів, зокрема історичних, які допомагають поглянути на минувщину не тільки через тексти книг, а й через живий досвід.

Список використаних джерел

1. Діалектні записи студентів Національного університету «Кієво-Могилянська академія».
2. Наукові записки Міжнародної асоціації україністів. 2013. Вип. 5. С. 259.

Єва Нестерчук

Національний університет «Кієво-Могилянська академія»

ОСОБЛИВОСТІ АВДІОВІЗУАЛЬНОГО ПЕРЕКЛАДУ
АНТРОПОНІМІВ ТА КВАЗІАНТРОПОНІМІВ
ДИСТОПІЙНИХ КІНОФІЛЬМІВ
(на матеріалі перекладу серії фільмів «Голодні ігри»)

Дослідження присвячене вивченню українськомовного авдіовізуального перекладу, а саме особливостям кіноперекладу крізь дубляж із урахуванням жанрово-специфічних дистопійних чинників, котрі характеризують кінотекст. Тези містять аналіз кіноперекладацьких тенденцій, їхньої послідовності, впливу на збереження цілісності кінотексту та сприйняття аудиторії.

Ключові слова: кінопереклад, авдіовізуальний переклад, стратегії перекладу, очуження, одомашнення, еквівалентність, перекладацька домінанта, дистопія.

This research is dedicated to inspecting audiovisual translation into the Ukrainian language, specifically the peculiarities of film translation as manifested in dubbing, the focus being on its genre-specific dystopian factors, through which the cinematic text is distinguished. Contains an analysis of film translation tendencies, their continuity as well as their impact on preserving the coherence of the cinematic text and the comprehension of the audience.

Key words: film translation, audiovisual translation, translation strategies, foreignization, domestication, equivalence, translation's dominant, dystopia.

Новизна й недостатнє висвітлення питання кіноперекладу в цілому та жанрово-специфічного кіноперекладу зокрема

зумовлює потребу їхнього дослідження. Інтернаціональні складнощі окреслення та систематизації кіноперекладацьких особливостей знаходять відгук у нечисленних працях українських дослідників, обсяги чияї роботи обмежені нещодавнім введенням цієї теми до наукового дискурсу й довгочасною залежністю української кіноіндустрії од культурного та фінансового російського впливу. Наглядним вважаємо те, якою незначною є кількість навчально-методичних матеріалів щодо кіноперекладу: досі найбільш цитованим посібником з основ кіноперекладу є невелика за розміром праця Т. Г. Лукьянкової, публікована у 2012 році.

Однією з жанрово-стилістичних домінант (де «домінанта» позначає особливості, котрі домінують за частотністю та функціональністю) дистопії є оніми — зазвичай наповнені смислом, промовисті й прецедентні, через що легко набувають метафоричного чи пародійного характеру [1, с. 69]. Оніми є хронотопними маркерами: їхнє декодування дозволяє осмислити водночас і характеристики вигаданої реальності (її подібність чи відмінність од справжньої, міметичні чи фантастичні назви), і закладені автором на рівневі (кіно)тексту смисли [3, с. 34–40]. Функція створених авторською уявою на основі прототипів квазіонімів та сама, що й функція власне онімів — «називання, повідомлення значення, конотування»; водночас вони ускладнені тим, що їхнім фундаментом зазвичай є незвичні загальні назви, вигадані повноцінно чи переосмислені функційно [2, с. 186].

Крім того, складнощі кіноперекладу дистопійних антропонімів (трансформації котрих є предметом нашого дослідження, адже саме антропоніми є найбільш численною категорією поміж онімів «Голодних ігор») полягають у тому, що їхнє смислове наповнення складно (чи ж то й неможливо) пояснити кризь додавання приміток / додаткової репліки.

Антропоніми «Голодних ігор» мають дві основні функції: характеризувальну (сюжетно-тематичну) та світобудівну. До пер-

шої можемо приписати імена головних персонажів: фітоніми сім'ї Евердін, Катніс і Примроуз, та оніми Гейл і Піта. До другої потрапляють антропоніми, що маркують належність персонажа до певного округу, а також переважна більшість імен капітолійців: у першій книзі «Голодних ігор» читач ще не знає про те, за постачання чого є відповідальним кожен із округів, тож тематичні оніми мають кілька призначень — вони й інформують про дистопійне стирання ідентичності (частково закодоване й у відсутності звичних топонімів на позначення округів, замість яких вдаються до нумерування), і власне відтворюють регіональну структуру. Обидві функції переважно взаємопов'язані, через що значення імен персонажів зазнають смисленневих змін: “Rue” повідомляє про фітонімну спорідненість із сестрою Катніс («рута»), однак також і походить із Одинадцятого, де переважає землеробство, та в формі дієслова вказує на сюжетну траєкторію її арки — загибель, що примусить Катніс «тужити» за нею.

Для успішного створення еквівалентного (кіно)тексту в контексті мови й культури перекладу необхідно декодувати не лише первинне значеннєве наповнення мовної одиниці, а й її функцію в дистопійній оповіді; перекладач мусить успішно прочитати текст, аби потім стати його рівноправним співавтором. Ілюстративним до неуспішного прочитання є переклад “Ну” як «Гай», котрий викликає хибну асоціацію завдяки немодифікованому відтворенню первинної одиниці транскрипційно, та втрачає світобудівний потенціал — як і “Sol”, трибутка з його ж округу, “Ну” є скороченим од загальної назви різновиду енергії (“solar” та “hydro”), бо то є локальною індустрією. Культурна заміна “Glimmer” («Блискіт») на «Глорію» актуалізує трибутку як одну з профі, переможного округу, проте нівелює подальшу мовну гру («Подивимось, чи справді вона сяє»), завдяки чому коментар ведучого є наглядним *non sequitur*.

Неузгодження (або ж подальша трансформація домінантної суті антропоніма) має наслідком непослідовний переклад:

у первинній трилогії буквально значення “Snow” («сніг») є дургородним, адже нагальною є ідентифікація персонажа (до того, що у першому фільмові його прізвище геть упущене, полишивши тільки «Президент»), тоді як приквел актуалізує образ «снігу» в сімейному кредо (“*Snow lands on top*” – «Сноу завжди згори»), мовній грі (репліки Волумнії втрачають риму, ритм і зрозумілу інтерпретацію, оскільки в них то «Сноу», то «сніг» там, де в першоджерелі визначною є полісемантия, одночасна двозначність; коментар Каски з “*the sound of Snow falling*”, де образно нагальний «сніг», а контекстуально – «Сноу») та паралелі з традицією називання Кові (ім’я з балади й колір). Подібні складнощі й із Люсі Грей, чий зв’язок із В. Вордсвортом утрачений, як і суть кольору, до якої апелює “*all colors lead to Gray*” (перекладене як «усі кольори ведуть до Грей»).

Збереження стратегії запозичення не призводить до помітної втрати смислу там, де дієвою є теорія третьої мови як джерела мовних одиниць, що є чужим як для англійської, так і для української (такими є 9, 12 і 30 антропонімів відповідно): «Лізістрата» рівномірно очужена для обох аудиторій, тож переклад крізь транскодування не має негативного впливу на глядацький досвід і не обмежує можливість декодувати алюзійний характер мовної одиниці. У більшості інших випадків збереження стратегії руйнує цілісність кінотексту – «Балада про співочих пташок і змії» має значну кількість мовних одиниць, переданих не в мовленні персонажів, а в їхньому співові, шепотіві, надписах і титрах (108 одиниць), тож відмова від введення гібридного формату аудіовізуального перекладу через додання субтитрів примушує кіноперекладачів обирати поміж перекладом озвучених мовних одиниць та мовних одиниць, котрі глядач сприймає альтернативно. Наслідком є значна втрата других (55 % упущені), через що кінотекст, що є мультимодальним і передає інформацію багатогранно, вже не є цілісним (сміслово зникають згадані попередньої пісні, до прикладу).

Натомість прикладом зміни перекладу, що не є реактивною до першоджерела, є введення поступове введення форм кличного відмінка: од 3 до 4 та 11 відповідно. Припускаємо, що її спричинило сприйняття зміни мовного середовища, котру можемо прослідкувати у трансформації мови дублювання – якщо вжиток форм кличного відмінка є звичайним, їхня відсутність у дубляжеві призведе до втрати автентичності симульованого живого мовлення.

Отже, врахування жанрово-специфічних компонентів кіноперекладацького матеріалу є одним із нагальних факторів досягнення еквівалентності, смислової та функційної.

Список використаних джерел

1. Вотінова Д. О. Жанрово-стилістичні та культурологічні особливості перекладу романів-антиутопій : thesis. 2018. URL: <http://dspace.univer.kharkov.ua/handle/123456789/14404> (дата звернення: 17.05.2025).
2. Ребрій О. В. Сучасні концепції творчості у перекладі : монографія. Харків : Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна, 2012. 498 с.
3. Norledge J. The Language of Dystopia. Cham : Springer International Publishing, 2022. URL: <https://doi.org/10.1007/978-3-030-93103-2> (дата звернення: 17.05.2025).

Вікторія Новицька

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОЕТИЧНОГО ПЕРЕКЛАДУ НА ПРИКЛАДІ СОНЕТІВ ЕЛІЗАБЕТ БАРРЕТТ БРАУНІНГ

У тезах розглянуто особливості поетичного перекладу сонетів Елізабет Баррет Браунінг українською мовою на матеріалах перекладів В. Марача. Основну увагу зосереджено на стилістичних засобах, збереженні ритму, рими й образності, а також проаналізовано перекладацькі стратегії та труднощі передачі емоційного забарвлення й авторського стилю.

Ключові слова: поетичний переклад, стилістика, сонет, Елізабет Барретт Браунінг, образність, ритм, метафора.

The thesis deals with the peculiarities regarding poetry translation of Elizabeth Barrett Browning's sonnets into Ukrainian based on the materials of V. Marach's translations. The main emphasis is placed on stylistic devices, preservation of rhythm, rhyme and imagery, as well as on translation strategies and difficulties in conveying emotional coloring and author's voice.

Key words: poetry translation, stylistics, sonnet, Elizabeth Barrett Browning, imagery, rhythm, metaphor.

Поетичний переклад вважається одним з найскладніших різновидів художнього перекладу, оскільки вимагає не лише передавання змісту, а й збереження форми, ритму, рими, стилістичних фігур та емоційного забарвлення. Особливо складним є переклад сонетів, які мають чітку формальну структуру та глибокий емоційний підтекст.

Згiдно з сучасними дослiдженнями у галузi перекладознавства, авторами яких є британськi перекладачi Сьюзен Баснетт, Пiтер Ньюмарк та французькiй соцiолог Анрi Лефевр, поетичний переклад вимагає застосування комплексного пiдходу: поєднання формальної точностi та художньої iнтерпретацiї. Основними труднощами видiляють **лексичнi** (неперекладнi реалiї, колокацiї), **естетичнi** (метафори, звуковi образи) та **соцiокультурнi** (культурно-зумовленi поняття).

Цикл «Сонети з португальської» є яскравим прикладом iнтимної, психологiчно глибокої лiрики. Основними темами сонетiв цього циклу є любов як форма духовного зростання, сумнiви та внутрiшнє вiдродження. Стилiстично сонети вирiзняються високою емоцiйностю, складною метафорикою, архаїчними формами та музикальностю поетичного мовлення.

На прикладі українського перекладу В. Марача здiйснено аналіз перекладацьких стратегiй:

1. **Лексико-стилiстичнi трансформацiї**: застосовано архаїзацiю, метафоризацiю, лексичнi замини та перифрази. Наприклад, замисть буквального перекладу **«giver»** перекладач подає розгорнуту метафору: **«Дарунки твого серця несказаннi»**.
2. **Збереження ритмомелодики**: оригiнальнi сонети побудованi за iталійською формою (ABBA ABBA CDC DCD), яку перекладач вiдтворює за допомогою п'ятистопного ямба й римування. Це забезпечує ритмiчну вiдповiднiсть i зберiгає емоцiйний настрiй тексту.
3. **Передання культурного контексту**: адаптовано образи, зрозумiлi українському читачевi (наприклад, звуконаслiдування «ку-ку» замисть “cuckoo-song”), але без втрати авторського задуму.
4. **Неологiзми й емоцiйнi фiгури**: складенi слова (наприклад, **death-weight**) перекладено через емоцiйнi конструкцiї («**гнiт смертi**»), збережено символiзм i психологiчну глибину.

Поетичний переклад вимагає від перекладача не лише мовної компетенції, а й глибокого естетичного чуття, здатності до інтерпретації та творчого мислення. Аналіз сонетів Е. Б. Браунінг доводить, що збереження стилістичної виразності можливе лише за умов використання багаторівневих перекладацьких стратегій, орієнтованих на форму, зміст і культурний підтекст. Такий переклад перетворюється не просто на мовне посередництво, а й на повноцінний акт міжкультурного діалогу.

Список використаних джерел

1. Bassnett S. Translation Studies. London : Routledge, 2002.
2. Levefere A. Translation, Rewriting, and Manipulation of Literary Fame. London and New York : Routledge, 1992.
3. Newmark P. A Textbook of Translation. New York : Prentice Hall, 1988.
4. Марач В. Лебедина пісня: Літературознавчі нариси про поезію Е. Б. Браунінг. Київ : Академвидав, 2008. 200 с.

КОНЦЕПТ «ВІЙНА» В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ДИТЯЧІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Тези розглядають структурну організацію лексичного поля концепту «війна», що реалізується через тематичні групи лексики: атрибути війни; образ ворога; номінації війни; патріотичні символи; почуття та стани; одяг та медичні засоби, зокрема надання допомоги, завдяки яким вербалізується концепт «війна» у сучасній дитячій літературі.

Ключові слова: концепт, лексико-семантичне поле, війна, тематичні групи лексики.

Theses consider the structural organization of the lexical field of the concept of “war”, which is implemented through thematic groups: attributes of war; image of the enemy; nominations of war; patriotic symbols; feelings and states; clothing and medical equipment, in particular the provision of assistance, through which the concept of “war” is verbalized in modern children’s literature.

Key words: concept, lexical-semantic field, war, thematic groups of vocabulary.

Концепт — це засіб узагальнення та збереження знань конкретної особистості або групи людей про досвід взаємодії з певною реальією. Він показує, як різні фактори впливають на сприйняття конкретного явища і як змінюється взаємодія та сприйняття індивіда або групи людей цієї реальії [2]. Концепт може бути вербалізованим чи невербалізованим. Вербалізований

концепт знаходить вияв у різних мовних елементах: словах, фразеологізмах, пареміях тощо [8, с. 410].

У дослідженні було проаналізовано лексичне поле концепту «війна» на основі семи дитячих книжок про війну: «Пес Патрон: маленька історія про велику мрію» З. Живки (60 с.), «Битва за місто» В. Чернишенка (36 с.), «Дубочок з війни» Г. Осадко (48 с.), «Котик, Півник, Шафка» О. Михеда (72 с.), «Жерар-партизан» І. Андрусяка (48 с.), «Фікус Бенджамін розповідає про щастя» С. Пантюка (48 с.) та «Залізницею додому» М. Савки (32 с.).

Концепт «війна» в українських текстах для дітей представлений як травматичний досвід, але такий, що його можна пережити та прийняти. Найбільше письменники використовують найменування та описи різних атрибутів війни, що влучно концептуалізують простір та наближають текст до реальності. Особливої актуалізації в дитячій літературі набувають місця та звуки як атрибути війни, що притаманні всім текстам.

Найбільшої тематичною групою лексики є атрибути війни, що представлена різними позитивними та негативними словами-маркерами та описовими діями.

У тематичних групах лексики із позначеннями ворога та номінаціями війни спрацьовує мовне табу. Автори переважно вдаються до дисфемії в називанні ворогів та уникненні називання росіяни. Евфемізми використовують найчастіше замість прямої номінації війни та уникають безпосереднього називання повномасштабного вторгнення.

Тематична група лексики «одяг» є однією з найменших та репрезентована називанням цивільного одягу або загального означення військова форма.

Медичні засоби й надання медичної допомоги є також однією з найменш представленою тематичною групою лексики. Найчастіше проявляється називанням загальних медичних термінів: *лікар, шпиталь, турнікет*.

Тематична група лексики, що охоплює патріотичні символи, репрезентована називанням міст, що здобули відомість виключно через повномасштабне вторгнення, та використанням фраз, що мають патріотичний контекст.

Почуття та стани — це одна з найбільш різнопланових тематичних груп лексики, оскільки показує сприйняття дійсності через дитячу призму. Найбільше репрезентовані саме почуття переживання.

Центральними лексемами для вербалізації концепту «війна» в українській дитячій літературі є *війна*, оскільки трапляється в усіх семи книжках, а також *танк*, *вибухи*, *підвал*, *вороги*, що представлені в шести із семи книжок.

Найчастотнішими лексемами також є *танк*, *війна*, *вибух*. Кожна із цих лексем має найбільшу репрезентацію у двох книжках, а саме *танк* у «Битва за місто» та «Жерар-партизан»; *війна* у «Залізницею додому» і «Котик, Півник, Шафка»; *вибух* у «Пес Патрон: маленька історія про велику мрію» та «Дубочок з війни». Привертають увагу синонімічні пари *вороги* / *окупанти* і *погреб* / *підвал*. Вони теж є найчастотнішими у двох книжках і описують одні з найтиповіших реалій війни. Лексеми *вороги* та *окупанти* зі значенням *вороги* є найчастотнішими у книгах «Залізницею додому» і «Котик, Півник, Шафка». Лексеми *підвал* та *погреб* зі значенням «укриття», лише *підвал* у місті, а *погреб* в селі, складають найбільшу частотність у книжках: «Жерар-партизан» та «Котик, Півник, Шафка».

Список використаних джерел

1. Андрусяк І. Жерар-партизан. Харків : Видавництво Vivat, 2022. 48 с.
2. Жайворонок В. Проблема концептуальної країни світу та мовного її відображення. *Культура народів Причорномор'я*. 2002. № 32. С. 51–53.
3. Живка З. Пес Патрон. Маленька історія про велику мрію. Львів : Видавництво Свічадо. 2023. 60 с.

4. Михед О. Котик, Півник, Шафка. Львів : Видавництво Старого Лева, 2022. 72 с.
5. Осадко Г. Дубочок з війни. Львів : Видавництво Старого Лева, 2023. 48 с.
6. Пантюк С. Фікус Бенджамін розповідає про щастя. Тернопіль : Видавництво Навчальна книга — Богдан, 2024. 48 с.
7. Савка М. Залізницею додому. Львів : Видавництво Старого Лева, 2022. 32 с.
8. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : підручник. Полтава : Довкілля-К, 2008. 712 с.
9. Чернишенко В. Битва за місто. Київ : Видавництво Artbooks, 2022. 36 с.

ЛОКАЛІЗАЦІЯ ЯК СТРАТЕГІЯ ПЕРЕКЛАДУ В РЕКЛАМІ НАФТОПЕРЕРОБНОЇ ПРОДУКЦІЇ

У тезах розглянуто локалізацію як ключову стратегію перекладу в рекламних текстах нафтопереробної галузі. Особливу увагу приділено стилістичним і культурним особливостям, а також перекладацьким прийомам, зокрема транскреації.

Ключові слова: локалізація, транскреація, реклама, переклад, нафтопереробна галузь.

The paper focuses on localization as a key translation strategy in oil refining industry advertising. Special attention is paid to stylistic and cultural aspects as well as translation techniques, particularly transcreation.

Key words: localization, transcreation, advertising, translation, oil refining industry.

У сучасних умовах глобалізації реклама трансформувалась у потужний механізм міжкультурного впливу, особливо у спеціалізованих галузях, таких як нафтопереробна промисловість [1]. Тут реклама виконує не лише інформативну, а й іміджеву, екологічну та соціально відповідальну функції [2, с. 88].

Локалізація в контексті реклами нафтопродуктів — це складний процес, що вимагає не просто перекладу тексту, а його глибокої адаптації до культури, мови, менталітету та правових норм цільового ринку [3].

У роботі розглянуто гасло компанії **Shell «Powering Progress»**, яке адаптовано як **«Рушій прогресу»**. Це приклад **транскреації**,

де збережено образ динамічного розвитку, а також використано культурно релевантне слово «рушій», яке асоціюється з історичними і технічними конотаціями в українському дискурсі (розділ 2). Серед основних методів виділяють транскреацію, стандартизацію термінів, візуальну адаптацію та врахування когнітивних моделей сприйняття [4, с. 43]. Компанія **Pennzoil** використовує гасло: «**Not just oil, Pennzoil**», що адаптується як «**Не просто олива – Pennzoil**». Це не буквальний переклад, а стилістично та культурно адаптоване гасло, що підкреслює унікальність бренду. Застосована транскреація підсилює емоційний вплив, зберігаючи ритм і протиставлення (розділ 2).

Особливу увагу в тезах приділено аналізу рекламних слоганів таких компаній, як Shell, BP, ОККО, WOG, ExxonMobil, Chevron. Наприклад, слоган «Powering Progress» адаптується як «Рушій прогресу», що демонструє метафоричну трансформацію значення [5, с. 190]. Аналіз показав, що ефективність локалізації залежить від культурної чутливості перекладача, здатності зберігати емоційний посыл та маркетингову привабливість. Гасло **BP** – «**Beyond Petroleum**» вимагає не лише перекладу, а **концептуального переосмислення**, оскільки воно несе глибокий меседж про екологічну відповідальність. Переклад «**Більше, ніж паливо**» зберігає глобальну ідею, але адаптований до українського ринку, де теми сталого розвитку особливо чутливі (розділ 2).

Проблеми локалізації охоплюють відсутність еквівалентної термінології, культурні бар'єри, технічну складність, а також законодавчі обмеження в рекламі енергетичних ресурсів [3, с. 64]. Термін **hydrodesulfurization** у текстах нафтокомпаній вимагає або калькування, або описового перекладу. Через складність сприйняття, в локалізованих текстах часто замінюється на «**технологія очищення пального**», що є прикладом адаптації до нефармової аудиторії, зменшуючи когнітивне навантаження (розділ 1.4). Вирішенням можуть стати мультирівневі стратегії адаптації,

застосування CAT-інструментів, а також залучення носіїв мови до тестування рекламних текстів [1, с. 101].

Отже, локалізація реклами в нафтопереробній галузі — це не лише мовна задача, а міждисциплінарна діяльність, що потребує глибоких знань у сфері лінгвістики, маркетингу, культурних студій та комунікацій [2]. Її успішність визначається поєднанням технічної точності, креативності й культурної релевантності.

Список використаних джерел

1. Cook G. *The Discourse of Advertising*. London : Routledge, 2001.
2. Torresi I. *Translating Promotional and Advertising Texts*. London : Routledge, 2010.
3. Шевченко І. Формування терміносистеми нафтогазової галузі: лінгвістичний аспект. *Наукові записки Інституту української мови*. 2016. № 23.
4. Nord C. *Translating as a Purposeful Activity: Functionalist Approaches Explained*. Manchester : St. Jerome Publishing, 1997.
5. Kochan I. *Основи термінознавства*. Львів : Львівська політехніка, 2006.

Анастасія Політанська

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ПРИКЛАДНА ЛІНГВІСТИКА У ВИРІШЕННІ МОВНИХ КОНФЛІКТІВ

У статті розглядається роль прикладної лінгвістики у вирішенні мовних конфліктів. На основі аналізу українських та міжнародних медіа про війну в Україні показано, як лінгвістичні інструменти виявляють емоційне забарвлення, формують мовну політику та підтримують національну ідентичність у кризовий період.

Ключові слова: прикладна лінгвістика, мовний конфлікт, медіа, державна мова, Україна.

The article explores the role of applied linguistics in resolving language conflicts. Based on the analysis of Ukrainian and international media covering the war in Ukraine, it demonstrates how linguistic tools reveal emotional connotations, shape language policy, and support national identity during times of crisis.

Key words: applied linguistics, language conflict, media, official language, Ukraine.

У контексті повномасштабної війни в Україні медіаресурси стали основними каналами трансляції інформації, емоцій, оцінок та наративів, які не лише інформують громадськість, а й формують сприйняття подій. Саме в таких умовах прикладна лінгвістика виступає ефективним інструментом аналізу мовної поведінки в умовах конфлікту, зокрема через застосування методів контент-аналізу та дискурс-аналізу до матеріалів медіа-дискурсу.

Метою цього дослідження стало вивчення відмінностей у висвітленні ключових подій війни в українських та міжнарод-

них онлайн-медіа, що дозволяє простежити роль мови у відтворенні емоційної напруги, конструюванні національних ідеологій і формуванні дискурсивних стратегій. Власне прикладна лінгвістика, як міждисциплінарна галузь, надає інструменти для аналізу текстів не лише з точки зору граматичних і лексичних особливостей, а й у ширшому контексті соціальної взаємодії, впливу на аудиторію та конфліктної взаємодії.

Для аналізу було відібрано по три новини з українських медіа («Українська правда», УНІАН, 24 канал) та міжнародних (BBC, The Guardian, The New York Times), що висвітлювали три ключові події: трагедію в Дніпрі (14.01.2023), відхід ЗСУ з Бахмута (травень 2023) та наступ українських сил на Херсонщині (липень 2023). Ці тексти стали емпіричною базою для прикладного лінгвістичного аналізу конфліктної комунікації в межах медіадискурсу.

Особливу увагу приділено емоційному забарвленню новин. Для об'єктивного оцінювання використовувалася бінарна шкала, де «+» позначає наявність емоційної складової (емоційна лексика, суб'єктивні оцінки, заголовки з емоційною інтонацією, зображення з емоційним впливом), а «-» — її відсутність (нейтральне, стримане подання) Критерії аналізу включали: лексику заголовків; емоційну інтонацію основного тексту; візуальні елементи (фотографії, відео); загальний тон публікацій.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика новин міжнародних та українських онлайн-медіа

Медіа	Назва	Емоційне забарвлення
Українська правда	1) «Дніпро в крові: ракета влучила у 9-поверхівку, десятки загиблих» (14.01.2023) 2) «Бахмут: ЗСУ відійшли для збереження життів бійців» (20.05.2023) 3) «Херсонщина: ЗСУ звільнили 5 сіл за тиждень» (25.07.2023)	1) + 2) - 3) +

Продовження табл. 1

Медіа	Назва	Емоційне забарвлення
УНІАН	1) «Трагедія в Дніпрі: фото з-під завалів» (14.01.2023) 2) «Бахмутська битва: підсумки» (21.05.2023) 3) «На Херсонщині — прорив: окупанти тікають» (26.07.2023)	1) + 2) – 3) +
24 канал	1) «Росіяни вбили 46 мирних жителів у Дніпрі — шокуючі кадри» (14.01.2023) 2) «Бахмут: ЗСУ відійшли на вигідні позиції» (20.05.2023) 3) «Український прапор над селами Херсонщини» (24.07.2023)	1) + 2) – 3) +
BBC	1) “Dnipro apartment block hit by Russian missile, dozens killed” (14.01.2023) 2) “Ukraine troops retreat from Bakhmut after brutal battle” (20.05.2023) 3) “Ukrainian forces advance in Kherson region” (25.07.2023)	1)- 2)- 3)-
The Guardian	1) “Russian strike on Dnipro kills civilians” (14.01.2023) 2) “Wagner chief claims control of Bakhmut” (20.05.2023) 3) “Ukraine makes gains in southern counteroffensive” (24.07.2023)	1)- 2)- 3)-
The New York Times	1) “Attack in Dnipro leaves 46 dead” (14.01.2023) 2) “Ukraine withdraws from Bakhmut after months of fighting” (20.05.2023) 3) “Ukrainian troops push forward in Kherson region” (25.07.2023)	1)- 2)- 3)-

Побудовано автором на основі [2, 3, 4, 5, 7]

Дані таблиці підтверджують припущення про наявність двох принципово різних підходів до висвітлення війни: емоційно орієнтованого (українські ЗМІ) та фактологічно-нейтрального

(міжнародні ЗМІ). Цей контраст відображає різні комунікативні стратегії та аудиторні запити, і саме прикладна лінгвістика дозволяє їх фіксувати, аналізувати й пояснювати.

Таким чином, дослідження демонструє приклад практичного застосування прикладної лінгвістики для аналізу реальних медіатекстів у контексті конфліктної комунікації. Воно також показує, як мовні засоби можуть бути інструментом впливу, емоційного залучення аудиторії або ж, навпаки, її дистанціювання від подій. Саме це робить прикладну лінгвістику ключовим інструментом для розуміння й вирішення мовних конфліктів.

Проведений контент-аналіз засвідчив, що під час висвітлення ключових подій війни українські та міжнародні ЗМІ демонструють принципово різні підходи до мовного оформлення інформації. Це, своєю чергою, свідчить про глибше явище — розбіжності у комунікативних стратегіях та інформаційних пріоритетах, які зумовлені не лише редакційною політикою, а й соціокультурними обставинами. Саме тут прикладна лінгвістика відіграє важливу роль як інструмент вивчення та впливу на мовну поведінку в умовах конфлікту.

Важливо враховувати, що прикладна лінгвістика — це не лише галузь теоретичних досліджень, а й практичний інструмент для аналізу комунікації в кризових ситуаціях, зокрема у ЗМІ. Вона дозволяє оцінити, яким чином мова використовується для досягнення певного ефекту — підтримки патріотизму, мобілізації громадськості, формування суспільної думки. У цьому контексті дослідження мовних стратегій різних медіа має безпосереднє прикладне значення для формування ефективної державної інформаційної політики.

У сучасному світі практично неможливо знайти країну, де всі громадяни говорять однією мовою. Саме тому держави змушені формувати мовну політику як важливу складову культурної інтеграції. Це актуально і для України, яка є багатонаціональною державою з історично складним мовним тлом. Тривала політи-

ка русифікації залишила значні наслідки, які досі впливають на мовні відносини в суспільстві.

Попри те що українська мова має статус державної, цього виявилось недостатньо для повноцінного її функціонування. Традиційні механізми мовної політики, такі як зміни в освіті чи регулювання медіа, потребують тривалого часу для реалізації. Тут на допомогу може прийти прикладна лінгвістика, яка пропонує оперативніші методи аналізу та вирішення конфліктів — зокрема через дослідження дискурсу, виявлення пропагандистських наративів, аналіз мовної маніпуляції.

Крім того, важливим аспектом мовної політики є чітке визначення термінів. Так, використання понять «державна мова» та «офіційна мова» часто розглядається як взаємозамінне, однак дослідники, як-от Г. Янковська, наголошують, що в українському законодавстві така синонімія є недоречною. З позицій прикладної лінгвістики [5, с. 58–62], така нечіткість термінології може призводити до юридичних непорозумінь і викликати мовні конфлікти в офіційному та публічному дискурсах. Тому у процесі формування мовної політики доцільним є залучення фахівців з прикладної лінгвістики, які здатні забезпечити термінологічну точність і комунікативну ефективність законодавчих актів.

Таким чином, прикладна лінгвістика відіграє важливу роль у врегулюванні мовних конфліктів, розробці лінгвістично виваженої політики, аналізі медійного дискурсу та формуванні стратегій інформаційного спротиву. Її міждисциплінарний характер дає змогу поєднати знання з лінгвістики, соціології, психології та політології для комплексного вирішення мовних проблем, особливо в умовах війни. Наведене дослідження є прикладом того, як засоби прикладної лінгвістики можуть бути використані для аналізу емоційного впливу новинного дискурсу та виявлення комунікативних інструментів впливу на масову свідомість. Це підтверджує необхідність подальших досліджень у цьому напрямі.

Список використаних джерел

1. Голова Дніпропетровської ОВА Сергій Лисак, Дніпропетровська обласна прокуратура, Нацполіція повідомили про наслідки ракетного удару. *Українська правда*. 2024. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2024/10/26/7481441/> (дата звернення: 26.10.2024).
2. Мільо А.В. Комунікативні технології в системі інформаційного захисту : навч. посібник для здобувачів вищої освіти за першим (бакалаврським) рівнем спеціальності 035 Філологія спеціалізації 035.10 Прикладна лінгвістика. [Електронне навчальне видання]. Ужгород : Вид-во УжНУ «Говерла», 2025. 180 с.
3. Удар по Дніпру 26 травня: зросла кількість жертв. УНІАН. 2024. URL: <https://www.unian.ua/war/udar-po-dnipru-26-travnya-zrosla-kilkist-zhertv-novini-dnipra-12271380.html> (дата звернення: 26.05.2025).
4. Український прапор над селами Херсонщини. *24 канал*. 2023. URL: <https://24tv.ua> (дата звернення: 24.08.2025).
5. Хомрач В. П. Політико-мовна ідентичність громадян України: стан та тенденції розвитку. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. С. 161-168. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/8498/Homrach.PDF?sequence=1>.
6. Dnipro apartment block hit by Russian missile, dozens killed. *BBC News Україна*. 2023. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian> (дата звернення: 14.01.2025).
7. Sauer P. Wagner chief claims control of Bakhmut. *The Guardian*. 2023. URL: <https://www.theguardian.com/europe> (дата звернення: 20.05.2025).
8. Troianovski A., Pérez-Peña R. Ukraine withdraws from Bakhmut after months of fighting. *The New York Times*. 2023.
URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/71036>.
URL: <https://www.nytimes.com/news-event/ukraine-russia> (дата звернення: 20.05.2025)

Олеся Потаржевська

Докторська школа імені родини Юхименків,
Національний університет «Кієво-Могилянська академія»

ОНИМНИЙ ПРОСТІР АМЕРИКАНСЬКОЇ КІНЕМАТОГРАФІЇ ПРО РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКУ ВІЙНУ

Власні назви є дзеркалом буття людини, вони створюють межі, в яких вона живе. Найчастіше такі кордони продиктовані культурними, історичними, соціальними особливостями життя, але в літературній ономастиці їх вибудовує автор, якщо ж йдеться про кіно – сценарист, режисер тощо. У статті проаналізовано онімний простір американських фільмів про російсько-українську війну. У ньому виокремлено такі поля: антропонімне, топонімне та зоонімне, – визначено ядро та периферію онімного простору, а також його особливості.

Ключові слова: онімний простір, власні назви, американське документальне кіно, онімні поля, ядро та периферія онімного простору, російсько-українська війна.

Proper names are a mirror of a person's existence; they create the boundaries within which they live. Most often, such boundaries are dictated by cultural, historical, and social features of life, but in literary onomastics they are built by the author, and in the case of cinema – by the screenwriter, director, etc. The article analyzes the onymic space of American films about the Russian-Ukrainian war. It identifies the following fields: anthroponymic, toponymic, and zoonymic, and defines the core and periphery of the onymic space, as well as its features.

Key words: onymic space, proper names, American documentary film, onymic fields, core and periphery of onymic space, Russian-Ukrainian war.

Перш ніж перейти до аналізу матеріалу, варто окреслити термінологічний апарат. Відповідно до «Словника української

ономастичної термінології» Дмитра Бучка та Наталії Ткачової «онімний простір – сукупність власних назв усіх класів, уживаних у мові певного народу в конкретний історичний період для називання реальних, гіпотетичних і фантастичних об'єктів» [5, с. 136]. Зазначимо, що існує спеціальний термін на позначення жанру воєнного фільму. Зокрема, Володимир Миславський у словнику «Західний кінематограф. Концептуально-термінологічний словник» так інтерпретує його: «Воєнний фільм [англ. War Film] – прихильники суворої жанрової класифікації навряд чи погодяться з появою такого нового терміна, як “воєнний фільм”». Тим часом на Заході його активно використовують: War Film – в англomовних країнах, Kriegsfilm – у ФРН і просто Guerre – у Франції». Тобто дослідники кінематографії виокремлюють певну тематичну групу фільмів про війну і, відповідно, їхні особливості [4, с. 32].

Відштовхуємося від того твердження, що кіно є таким видом мистецтва, де надзвичайно важливе значення відіграє текст. І тому є простір для лінгвістичного дослідження. Лариса Брюховецька у своїй монографії «Кіномистецтво» пише, що кіно своєю природою покликане фіксувати реальність. Але якою бути і як виглядати на екрані цій реальності – вирішувати авторів. Є погляд на природу кіно протилежний – і тоді кажуть: воно не відображає реальності, а створює свою [1, с. 10–11].

Американський кінематограф нараховує кілька фільмів про російсько-українську війну, зокрема, фантастичний фільм про війну в Україні 2038 року «За межею» (2021), документальний «Суперсила» (2023) – про повномасштабне вторгнення Росії в Україну, «Одного разу в Україні» (2024) – про війну очима дітей, «Порцелянова війна» (2024) – мистецький погляд на воєнні події. Зосередимо свою увагу на останньому з них. Він розповідає про життя художників-керамістів у Харкові на початку повномасштабного вторгнення 2022 року, тобто йдеться про те, як мистецтво поєднується з війною, а митці мусять поряд з про-

Таблиця 1

Структура онімного простору

Назва поля	Приклади	Кількість онімів, одиниць	Відсоткове співвідношення онімів, відсотків	Кількість слововживань онімів, одиниць	Відсоткове співвідношення слововживань, відсотків
Антропоніме	Слава, Аня, Андрій, Джонні, Август, Дівер	13	50 %	44	45 %
Топоніме	Україна, Харків, Крим, Бахмут	11	72 %	41	44,6 %
Зооніме	Фродо	1	3,8 %	4	4,3 %
Інші власні назви (назви частин даху, назва робота)	Підрозділ «Сеймун»	1	3,8 %	3	3,3 %
Усього власних назв		26		92	100 %

фесійними військовими боронити українську землю від завойовників.

Онімний простір цього фільму нараховує 26 власних назв із 92 слововживаннями. Антропонімне поле входить до ядра онімного простору. Воно представлено 13 одиницями (50 %) із 44 слововживаннями (45 %). Найбільш вживаними є такі антропоніми, як: *Славко*, *Аня* (головні герої – художники-керамісти). До складу антропонімного поля входять також позивні (актуально було б дослідити їхні мотиваційні особливості): *Дівер*, *Август*, *Катя*, *Джонні* «*Молочний фермер*», *Корсар*. Зоонімне поле представлено кличкою песика *Фродо*, який разом з головними героями мандрує околицями Харкова (див. таблицю 1). Варто зазначити, що онімний простір чітко ділиться на свій і чужий. Вони протиставляються. Свій: *Україна*, *Крим*, *Харків*, *Бахмут*, *Славко*, *Аня*. Чужий: *росія*, *путін*. Як бачимо, орфографічно ці власні назви теж відрізняються: елементи чужого онімного простору в титрах пишуться з малої літери. Українським правописом визначено, що якщо прізвища (імена) вжито зневажливо, їх пишемо з малої букви [6, с. 75].

До ядра онімного простору входять такі власні назви: *Харків*, *росія*, *Слава*, *Аня*, *Крим*. На межі ядра та периферії – *Кім*, *путін*, на периферії – *Дівер*, *Август* (див. таблицю 2). Така структура є зрозумілою, адже, як пише Святослав Вербич, «у сучасному онімному просторі української мови, крім власних особових назв, важливе місце посідають також ойконіми, або власні назви поселень – сіл, селищ, міст, містечок. Якщо пріоритетність антропонімів у суспільній ієрархії власних назв зумовлена антропоцентричним чинником, що визначає домінуючу роль людини в усіх сферах життя соціуму, то посилена увага до ойконімів викликана насамперед об'єктивними реаліями, адже те чи інше поселення – це середовище проживання як окремої особи, так і громади загалом» [2, с. 19].

Таблиця 2

Ядро та периферія онімного простору

Місцезнаходження в онімному просторі	Клас оніма	Приклад	Кількість
Ядро	Топонім	<i>Харків</i>	11
Ядро	Топонім	<i>росія</i>	10
Ядро	Антропонім	<i>Слава</i>	9
Ядро	Антропонім	<i>Аня</i>	7
Ядро	Топонім	<i>Крим</i>	7
На межі ядра та периферії	Топонім	<i>Бахмут</i>	5
На межі ядра та периферії	Топонім	<i>Україна</i>	5
На межі ядра та периферії	Антропонім	<i>Кім</i>	4
На межі ядра та периферії	Антропонім	<i>путін</i>	4
Периферія	Антропонім	<i>Дівер</i>	1
Периферія	Антропонім	<i>Август</i>	1

Оскільки в тексті оніми відіграють особливу стилістичну роль, то можна говорити про ряд особливостей, які цьому сприяють. Зокрема, автори використовують такий художній засіб, як персоніфікація: «З першого дня вторгнення Харків зазнав ракетних ударів»; «Коли росія вдерлася до нашого дому, наш світ загинув»; «росія підняла в небо свої бомбардувальники» та метафора: «Україна – як порцеляна, яку легко розбити, та неможливо знищити».

Розглянемо етимологічні особливості власних назв на прикладі походження кількох топонімів, що входять до ядра онімного простору. Найбільш вживаним є *Харків*. Як пише в Етимологічному словнику топонімів Василь Лучик, *Харків* – топонім, що походить від назви річки або назви яру. Топоніми виникли як посесиви на -ів від Харко, Харитон. Щодо первинності ойконіма чи гідроніма одностайної думки не існує [3, с. 491]. Що ж до походження ойконіма *Бахмут*, то є однойменна річка, при-

тока Сіверського Дінця. Від назви річки походить ойконім [3, с. 35].

Власні назви мають свої орфографічні: написання з малої літери назви держави-суперника українською мовою, з великої — англійською: *Russian borders* — кордони з росією, а також транслітераційні особливості: українське «і» передано латиницею як «е»: *ANDREY* — Андрій.

Отже, онімний простір документального фільму «Порцелянова війна» складається з антропонімного, топонімного та зоонімного полів. Найчастіше використовується антропонімне поле, але топонімне поле теж досить частотне. Він протиставляється: свій — чужий, а також має свої етимологічні, орфографічні, транслітераційні особливості. Власні назви залучені до творення художніх засобів, що в літературній ономастиці має особливе значення.

Список використаних джерел

1. Брюховецька Л. Кіномистецтво : навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. Київ : Логос, 2011. 391 с.
2. Вербич С. Трансформація українського онімного простору: внутрішньо- та позамовні чинники. *Мовознавство*. 2014. № 2. С. 15–23.
3. Лучик В. В. Етимологічний словник топонімів України. Київ : ВЦ «Академія», 2014. 544 с.
4. Миславський В. Н. Західний кінематограф. Концептуально-термінологічний словник. Харків : ТОВ Видавництво «Точка», 2024. 228 с.
5. Словник української ономастичної термінології / уклад. Д. Г. Бучко, Н. В. Ткачова. Харків : Ранок — НТ, 2012. 256 с.
6. Український правопис. Київ : Наукова думка, 2024. 392 с.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС

У тезах розглянуто особливості перекладу юридичних текстів на прикладі Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Проаналізовано лексико-семантичні й граматичні трансформації, специфіку передання юридичної термінології, труднощі при перекладі назв міжнародних інституцій та багатокомпонентних термінів. Наголошено на ролі перекладача як посередника між різними правовими системами.

Ключові слова: юридичний переклад, термінологія, трансформація, правовий дискурс, асоціація, ЄС.

The paper discusses features of legal translation based on the EU-Ukraine Association Agreement. It analyzes lexical and grammatical transformations, challenges in translating legal terms and names of international institutions. The translator is seen as a mediator between legal systems.

Key words: legal translation, terminology, transformation, legal discourse, association, EU.

Актуальність дослідження зумовлена потребою точного перекладу правових документів у контексті європейської інтеграції України. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом є стратегічним документом, що визначає напрями політичного, економічного та правового співробітництва між сторонами. Її юридична сила та міжнародний статус вимагають надзвичайної точності й відповідальності при перекладі. Передання таких текстів не повинно мати смислових викривлень,

тому юридичний переклад цього документа потребує дотримання термінологічної точності, юридичної відповідності, а також стилістичної нормативності згідно з вимогами офіційно-ділового стилю [3, с. 208].

Переклад юридичних текстів справедливо вважається одним із найскладніших напрямів у перекладацькій діяльності [1, с. 75]. Це пояснюється не лише складністю термінології, а й самою природою правових текстів, які мають високу концентрацію спеціалізованої лексики, містять численні мовні кліше, сталі конструкції, архаїзми, латинські й французькі запозичення, а також скорочення, які потребують тлумачення [4, с. 268]. Крім того, англійські юридичні документи широко використовують пасивні конструкції та модальні дієслова, зокрема *shall*, що не має прямого відповідника в українській мові й потребує граматичних трансформацій.

Варто враховувати, що загальноживані слова у юридичному контексті можуть набувати специфічного правового змісту. Так, наприклад, терміни *body*, *title*, *case* мають інше значення в праві, ніж у побутовій мові. Відповідно, перекладач повинен володіти не лише мовною, а й термінологічною компетенцією, аби забезпечити точність і логічну зв'язність тексту. Особливе значення має також адаптація синтаксичних структур — відмова від буквально-го перекладу на користь функціонально адекватного [2, с. 95].

У межах дослідження розглянуто типові трансформації, що застосовуються при перекладі юридичних термінів з англійської на українську мову, а саме:

- калькування (*UN Charter* → «Статут ООН»);
- лексичне додавання (*Political and Security Committee* → «Комітет з питань політики та безпеки»);
- описовий переклад (*judiciary* → «судова влада»);
- транспозиція (*Member States* → «держави-члени»);
- конкретизація (*refugee law* → «норми права, що регулюють статус біженців»);
- узагальнення (*surcharge* → «додатковий платіж»).

Також у дослідженні проаналізовано переклад однокомпонентних термінів, таких як *corruption*, *extradition*, *terrorism*, які переважно мають усталені відповідники в українській юридичній мові. Для таких термінів зазвичай застосовується лексичне калькування або транслітерація. Проте деякі терміни можуть потребувати додаткової конкретизації або адаптації до українського правничого контексту.

Особливу увагу приділено багатокомпонентним юридичним термінам, що часто трапляються в тексті Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Для їх перекладу застосовуються різні трансформації, які дозволяють зберегти зміст, юридичну точність і стилістичну відповідність. Наприклад, термін *high officials* передано як «посадові особи високого рівня» — із використанням описового перекладу, який замінює стисле англійське словосполучення розгорнутою фразою, зрозумілою для українського правового дискурсу. Такий підхід дозволяє точніше передати значення та статус осіб у контексті офіційно-ділового стилю, незважаючи на втрату компактності оригіналу.

Окремим об'єктом аналізу стали назви міжнародних договорів, організацій та комітетів, що містяться в Угоді про асоціацію між Україною та ЄС. Їх переклад вимагає точного використання усталених термінів, дотримання юридичної відповідності та врахування функціонального призначення у правовому контексті. Як приклад, назву *Political and Security Committee* у перекладі подано як «Комітет з питань політики та безпеки». Тут застосовано лексичне додавання — введено словосполучення «з питань», якого немає в оригіналі, але забезпечує термінологічну точність і стилістичну природність в українській мові.

У процесі дослідження підтверджено, що юридичний переклад вимагає не лише лінгвістичних навичок, а й розуміння особливостей правової системи, жанру тексту, інституційного контексту, а також соціально-культурних чинників. Недостатньо просто знати слова — потрібно розуміти юридичну суть

терміна та його функціональне навантаження в конкретному контексті.

Практичне значення дослідження полягає у можливості використання отриманих результатів у процесі підготовки фахівців з юридичного перекладу, для укладання глосаріїв термінів, а також для вдосконалення методичних підходів до перекладу правових документів міжнародного характеру.

Список використаних джерел

1. Примак О. М., Прокопчук Л. В. Проблематика перекладу юридичних текстів. *Стратегії міжкультурної комунікації в мовній освіті сучасних університетів* : матеріали міжнар. наук. конф. (Київ, 27 квітня 2023 р.). Київ : Київський нац. економічний ун-т ім. В. Гетьмана, 2023. С. 75–76.
2. Роєнко Л., Горлатова О., Редько С. Особливості перекладу юридичних текстів. *Актуальні питання іноземної філології*. 2021. Вип. 15. С. 91–96.
3. Шатковська Д. М., Рябокінь Н. О. Особливості відтворення англословних юридичних термінів в українських перекладах. *Нова філологія*. 2020. № 80. С. 205–210.
4. Шумило І., Сніца Т. Особливості перекладу юридичних текстів. *Філологічний дискурс*. 2016. Вип. 4. С. 266–272.

Список ілюстративних джерел

1. Association agreement between the European Union and its Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part. Brussels, 27 June 2014. URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A22014A0529\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A22014A0529(01)).
2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої від 27 червня 2014 р. База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011.

Яна Ряполова

Національний університет «Кієво-Могилянська академія»

ОБРАЗ РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ В УКРАЇНСЬКО-КАНАДСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ

У дослідженні за допомогою імагологічного аналізу розглянуто складові образу радянської України у вибраних українсько-канадських текстах. Визначено такі повторювані складові образу, як голод, зросійщення, черги, бюрократія та апелювання до історичного минулого України. З'ясовано причини відмінності уявлюваного бачення УРСР, яке виникло на основі комуністичної пропаганди або національних симпатій діаспори, від реального для оповідачів чи героїв твору.

Ключові слова: імагологія, образ, українсько-канадські тексти, радянська Україна, Свій, Інший.

The study explores the components of the image of Soviet Ukraine in selected Ukrainian-Canadian texts through imagological analysis. The author identifies such recurring components of the image as famine, Russification, queues, bureaucracy, and appeals to Ukraine's historical past. The reasons for the difference between the imaginary vision of the Ukrainian SSR, formed through communist propaganda or diaspora national sympathies, and the real one for the narrators or characters of the work are revealed.

Key words: *imagology, image, Ukrainian-Canadian texts, Soviet Ukraine, Self, Other.*

Коли між собою взаємодіють представники різних народів, то у свідомості кожного з них формується уявлення про Іншого. Уявлюваний образ Чужого народу може мати певні спільні чи відмінні риси зі Своїм та змінюватися внаслідок кращого ознайомлення з чужою культурою. Такі національні образи, що виникають у свідомості народів, є предметом зацікавлення соціо-

логії, історії, культурології та літературознавства. Розглядають їх за допомогою імагології — вчення про образи (імаго). Зокрема літературознавча імагологія порівнює національні образи в текстах. В українській літературознавчій науці першу теоретичну розвідку про імагологію здійснив Дмитро Наливайко. У статті «Літературна імагологія: предмет і стратегії» вчений визначив її завдання як з'ясування таких імаго, що прагнуть ідентичності, та фіктивних, створених з певною метою, «переважно політичного та ідеологічного характеру» [3, с. 97].

Метою нашого дослідження було розглянути літературні репрезентації образу радянської України у вибраних українсько-канадських текстах. Для цього потребувалося зіставити описи УРСР та з'ясувати причини входження окремих образів у загальний. Актуальність такої розвідки вбачаємо в збереженні наукового інтересу до маловідомих чи зовсім невідомих на материковій Україні творів українсько-канадської літератури.

Матеріалом дослідження стала документальна проза Івана Коляски, художня проза Гелен Потребенко, Дженіс Кулик-Кіфер, Маргарет Лоуренс, Джорджа Риги та поезія Ендрю Сукнаськи. Іван Коляска — канадець українського походження та комуніст, який до приїзду в СРСР уявляв Київ одним з рівноправних автономних центрів соціалізму. Однак перебування в Союзі відкрило канадцю реальне становище УРСР, яке не збігалось зі змальованим у радянській пропаганді. У праці «Education in Soviet Ukraine», Коляска навів реальні статистичні дані про навчання національними мовами в республіках, яке виявилось обмеженим чи недоступним. В іншій роботі «Two Years in Soviet Ukraine» дослідник знову звернув увагу на проблему україномовної університетської освіти, а також розглянув економічну, соціальну, політичну й духовну частини життя громадян, рівень яких виявився нижчим, ніж описувалося в комуністичній пропаганді. Спільною рисою обох текстів є засвідчення централізації влади в Москві та цілеспрямована русифікація

союзних республік: «Незалежно від аспекту української культури, російське ставлення однакове: дискримінація та знищення українського на користь російського» [6, с. 144] та «Всюди в Києві були докази тиску з метою накинути російську мову» [2, с. XII].

Також крім наведення статистики й особистих розповідей, Коляска подає такий спосіб гумористичного осмислення радянської реальності, як анекдоти. Якщо в «Освіті» є лише одна згадка анекдоту та один анекдот, то у «Двох роках» — п'ять переказаних анекдотів. За кілька років після публікації цих праць Коляска видав «Look Comrade — the People are Laughing», в якій подає та аналізує радянські анекдоти. За Коляскою, анекдоти в радянському суспільстві — це відносно безпечний спосіб відображення і поширення громадських настроїв.

В аналізованих художніх текстах Потребенко та Кулик-Кіфер образ України виникає у свідомості україно-канадської героїні, яка хоче зрозуміти свою ідентичність через національний компонент. В оповіданні «Three Days in Kiev» ідеться про перебування в Україні періоду брежневської стагнації. Радянський Київ описаний з погляду 28-річної канадки, яка прагнула возз'єднатися зі своїм корінням та відчутти себе Своєю в УРСР. Однак зіткнення героїні з неочікуваними явищами радянської реальності — парад танків на Хрещатику, соціальна, гендерна і расова нерівність, черги, дефіцит і російськомовне населення Києва — створює негативне, відчужувальне враження про УРСР. Подібно, в романі «The Green Library» головна героїня Іва Чоун дізнається про своє українське походження і пробує переусвідомити історію своєї родини. Любовний інтерес Іви — Алекс (Олександр) Мороз, етнічний українець, який народився в родині емігрантів у Канаді, а в підлітковому віці переїхав до Союзу. Ймовірно, цей переїзд відбувся в рамках рееміграції до УРСР, що тривала з 1955 по 1960 роки. Відтак бачення радянського Києва в Алекса та Іви включає зовнішню складову попереднього канадського досвіду.

Інші розглянуті твори мали одиничні згадки радянської України. У Лоуренс УРСР — це одиничний мікрообраз в мовленні персонажа Ніка Казліка, асимільованого нащадка емігрантів, який не володіє українською та не має емоційного зв'язку з Україною. Позиція Ніка проявляється, коли він згадує про ідеологічний конфлікт свого батька з дядьком, де позицію антикомуністичного батька («...Він досі вважає, що Україна має бути окремою країною») подає з емоційно-оцінним коментарем «Дивовижно, чи не так?» [8, с. 107]. У Риги радянська Україна представлена амбівалентно, адже її образ виникає в контрасті між позицією головного героя Івана Лепи та його сестри Марини. Примітно, що автор не наголошує на жодному з бачень, водночас саркастичне висловлення про СРСР Івана, ґрунтоване на радянській пропаганді, створює комічний, у порівнянні із серйозним, націоналістичним і консервативним Марининим, імідж України як комуністичної держави. У збірці поезій Сукнаські «In the Name of Narid» Україна часів СРСР згадується імпліцитно у чотирьох віршах. У «Kosmach» та «Hunger Strike» автор пише про ув'язнення дисидента Валентина Мороза, у «What is remembered» — про вбивство Володимира Івасюка. В «A Letter to Mykola» лірична героїня онука Миколи описує вилучення фото зі львівської газети «Діло», що документувало Голодомор у 1934 році.

Отже, перебування в радянській Україні в описаних текстах змінює оповідацький погляд на її образ з позитивного (того, що збігається з пропагандою) чи нейтрального на негативний. Втрачається бачення образу як частки Свого, за національними чи ідеологічними рисами. Негативізація бачення спричиняється небезпечністю середовища. При цьому, в текстах без описів відвідування СРСР образ радянської України поданий відразу як радше негативний. Спільними компонентами уявлюваного образу УРСР, виявленими в текстах, були свобода та рівність — національна, економічна, гендерна, культурна, мовна тощо. А в

реальному образі повторюваними складовими є голод (Голодомор або дефіцит їжі), зросійщення (як русифікація, так і росіянізація), черги, бюрократія та апелювання до історичного минулого України.

Список використаної літератури

1. Будний В., Ільницький М. Порівняльне літературознавство : підручник. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. 430 с.
2. Коляска, І. В. Освіта в радянській Україні : пер. з англ. мови з допов. і дод. І. В. Коляска. Toronto : Martin, 1970. XVII. 246 с.
3. Наливайко Д. Літературна імагологія: предмет і стратегії. *Теорія літератури й компаративістика : статті-розвідки*. Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2006. С. 91–103.
4. Сіромський Р. Без права на свободу переміщення: образ української РСР у візях канадських туристів (кінець 1950-х — 1960-ті роки). *Наукові зошити історичного факультету Львівського університету*. 2018–2019. Вип. 19–20. С. 242–256.
5. Kolasky John, Look Comrade — the People are Laughing. Toronto : Peter Martin Associates, 1972. 135 p.
6. Kolasky J. Two Years in Soviet Ukraine. A Canadian's Personal Account of Russian Oppression and the Growing Opposition. Toronto : Peter Martin Associates, 1970. 264 p.
7. Kulyk J. The Green Library. Harper Perennial, 1997. URL: <https://archive.org/details/greenlibrary0000keef/mode/1up?view=theater>.
8. Laurence M. A Jest of God, 1966. URL: https://archive.org/details/jestofgod0000marg_u8i5/page/n1/mode/2up.
9. Ryga G. A Letter to My Son. A Portrait of Angelica — A Letter to My Son. Winnipeg: Turnstone Press, 1984. Pp. 69–117.
10. Potrebenko H. Hey Waitress and Other Stories. Vancouver : Lazara Press, 1989, 167 p.
11. Suknaski A. In the Name of Narid. Erin : The Porcupine's Quill, 1981. 124 p.

КОНЦЕПТ «УСПІХ»: ПОНЯТТЄВИЙ СКЛАДНИК (на матеріалі сучасних лексикографічних праць)

У роботі актуалізовані поняття концепту, концептосфери, а також особливості структурування концептів у мовній картині світу. Метод лінгвоконцептологічного аналізу позиціонується як один із найефективніших для дослідження поняттєвого складника концепту «успіх» у сучасних лексикографічних працях. Для репрезентації його результативності проаналізовано визначення концепту «успіх» у різних словниках, а також проведено асоціативне опитування, результати якого дозволили розкрити ядро, напівпериферію та периферію цього концепту в сучасній мовній свідомості.

Ключові слова: лінгвоконцептологія, концепт, успіх, лексикографія, асоціативний експеримент.

The study highlights the concepts of “concept,” “conceptosphere,” and the specifics of how concepts are structured within the linguistic worldview. The method of linguoconceptological analysis is positioned as one of the most effective approaches for examining the conceptual component of the notion of “success” in modern lexicographic works. To demonstrate its effectiveness, definitions of the concept “success” from various dictionaries were analyzed, and an associative survey among students was conducted. The results of this survey made it possible to identify the core, the near periphery, and the far periphery of this concept in contemporary linguistic consciousness.

Key words: linguoconceptology, concept, success, lexicography, associative experiment.

Новий погляд на мову як на складник свідомості людини привів до взаємодії лінгвістики із суміжними галузями знань та спричинив появу нових наукових дисциплін. В сучасних лінг-

вістичних дослідженнях зростає увага до моделювання картини світу, передусім окремих її фрагментів, пов'язаних із ментальністю та культурою, що становить предмет лінгвістичної концептології.

В сучасній лінгвістиці структура концепту представлена у вигляді круга, що складається з ядра, приядерної зони та периферії. Належність до тієї чи іншої зони визначається сприйняттям мовця. Опис концепту здійснюють називаючи ознаки по мірі зменшення від ядра до периферії. Таку точку зору розділяють більшість вчених.

Найважливіші з цих векторів визначають ядро, менш важливі – периферію. По мірі того як збільшується відстань від ядра, асоціації втрачають виразність.

Говорячи про успіх як психологічну категорію, учені часто вирізняють суб'єктивний та об'єктивний складники цього явища. Об'єктивність успіху полягає в оцінці результатів діяльності особи іншими та визнанні цих результатів вагомими і такими, що значно перевершують середній рівень. Щодо суб'єктивного складника, то тут ідеться про оцінку особою власних дій та надання результатам цих дій суб'єктивної значущості.

Провівши асоціативні розвідки на матеріалі опитування, виявляємо, що асоціативне поле концепту «успіх» у свідомості сучасної української молоді характеризується чітко вираженою ієрархічною структурою з переважанням прагматично орієнтованих реакцій.

Аналіз результатів опитування

(https://docs.google.com/spreadsheets/d/1j8u7YUPJjlyvhzJJVvmVc4xfquJrOOtp0gGDt_uXLKE/edit?usp=sharing):

I. Комунікативно-прагматичний рівень: дослідження здійснено методом асоціативного експерименту (переважно серед студентської молоді). Тип комунікації – письмове анкетування,

часові межі – 2025 рік, простір – освітнє середовище закладів вищої освіти України. Комунікативні ролі учасників: дослідник (ініціатор стимулу) та респонденти (генератори асоціативних реакцій).

II. Жанрово-стилістичний рівень: науковий дискурс лінгво-концептологічного дослідження, що поєднує елементи психо-лінгвістичного та когнітивного аналізу. Форма репрезентації – асоціативне поле з ієрархічною структурою.

III. Змістовий рівень: *тема* – структура концепту «успіх» у свідомості сучасної української молоді; *ідея* – концепт «успіх» характеризується багатовимірністю та варіативністю розуміння залежно від індивідуальних ціннісних орієнтацій.

IV. Формально-структурний рівень

Структура асоціативного поля: ядро – найчастотніші реакції: гроші (17), досягнення (16), впевненість (13), розвиток (11); **напівпериферія** – реакції середньої частотності: наполегливість, визнання, результат (по 10), робота, повага (по 9), щастя, спокій, радість, праця, перемога (по 8) та асоціації з частотністю 2-7 реакцій; **периферія** – індивідуальні асоціації з частотністю 1 реакція; **частиномовні маркери концепту: іменники** (гроші, досягнення, впевненість, розвиток, наполегливість, визнання), **прикметники** (впевнений (6), цілеспрямований (4), щасливий, заслужений (по 3), ефективний, блискучий), **дієслова** (досягати (6), працювати, розвиватися (по 5), реалізовувати, здобувати (по 3)).

V. Когнітивно-семіотичний (ціннісний) рівень

За результатами аналізу індивідуальних дефініцій виділено три моделі концептуалізації успіху:

1. **Прагматична модель** – орієнтація на досягнення цілей, матеріальні результати, кар'єрний ріст, фінансову незалежність.
2. **Емоційно-екзистенційна модель** – акцент на внутрішній гармонії, самореалізації, задоволенні, балансі життєвих сфер.
3. **Інтегративна модель** – синтез зовнішніх (соціальних, матеріальних) та внутрішніх (особистісних, емоційних) критеріїв.

Отже, концепт «успіх» у мовній свідомості сучасної української молоді структурується як багаторівневе утворення з чітко вираженим прагматичним ядром та широкою периферією індивідуальних смислів. Домінування матеріальних асоціацій у ядрі поєднується зі значущістю емоційно-ціннісних компонентів, що відображає перехідний характер ціннісних орієнтацій молодого покоління між традиційними та сучасними моделями успішності.

Список використаних джерел

1. Воробйова О. П. Концептологія в Україні: здобутки, проблеми, прорахунки. *Вісник КНЛУ. Сер. Філологія*. 2011. № 2. С. 53–64.
2. Слухай Н. В. Сучасні лінгвістичні теорії концепту як мовно-культурного феномену. *Мовні і концептуальні картини світу* : збірник наукових праць. Київ, 2002. С. 462–470.
3. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія. Полтава, 2006. 716 с
4. Філософський енциклопедичний словник / гол. ред. В. І. Шинкарук. Київ, 2002. 744 с.
5. Lakoff G., Johnson M. *Metaphors We Live By*. Chicago; London : The University of Chicago Press, 2000. 242 p.

ЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ МЕМІВ

У статті розглянуто функціональну багатогранність інтернет-мемів у цифровому дискурсі. Проаналізовано основні функції: комунікативну, естетичну, інформаційну, фатичну, експресивну, розважальну, маніпулятивну, критичну, консолідуючу та культурну.

Ключові слова: інтернет-меми, цифровий дискурс, комунікація, культура.

The article examines the functional diversity of internet memes in digital discourse. The main functions are analyzed: communicative, aesthetic, informative, phatic, expressive, entertaining, manipulative, critical, consolidating, and cultural.

Key words: internet memes, digital discourse, communication, culture.

Інтернет-меми посідають важливе місце у сучасному цифровому дискурсі та виконують низку функцій, які відображають їхню багатогранність та соціальну значущість. Вони є ефективним засобом комунікації, що дозволяє передавати повідомлення у стислій, яскравій та емоційно насиченій формі. Зважаючи на популярність мемів серед користувачів соціальних мереж, важливо розглянути їхню функціональність та роль у процесі комунікації. Функціональність інтернет-мемів проявляється в їхній здатності виконувати різні ролі залежно від контексту, цілей комунікації та соціального середовища [Shifman, 2014; Dynel, 2016; Ross, 2020].

Сучасні дослідники визначають кілька основних функцій, які виконують інтернет-меми у цифровому середовищі. До таких функцій належать:

Комунікативна функція — передання певного повідомлення, ідеї або думки. Мемі слугують засобом спілкування між користувачами, дозволяючи їм обмінюватися інформацією у стислій та образній формі. За допомогою мемів можна швидко донести певну позицію або відреагувати на подію [1].

Естетична функція — створення візуального та емоційного враження. Мемі часто мають яскравий, креативний дизайн, поєднують текст та зображення, викликаючи емоційну реакцію у користувачів. Вони можуть бути візуально привабливими, що сприяє їх популярності та поширенню.

Інформаційна функція — передання важливої або актуальної інформації. Мем може інформувати про новини, події, факти чи явища, що становлять суспільний інтерес. Наприклад, під час пандемії COVID-19 з'явилося багато мемів, які інформували про правила безпеки або ситуацію в країні [4].

Фатична функція — підтримка контакту між комунікантами. Обмін меміми у соціальних мережах, месенджерах чи коментарях часто виконує роль підтримки соціального зв'язку, демонстрації уваги або емпатії. Мемі стають способом «бути на зв'язку» без необхідності у тривалому діалозі [2].

Експресивна функція — вираження емоцій, почуттів, ставлення. За допомогою мемів користувачі можуть висловити своє ставлення до певної ситуації або явища. Мем дозволяє передати емоційний стан, наприклад, розчарування, радість, іронію чи сарказм [3].

Розважальна функція — створення гумору, жартів, сатири. Основна маса мемів має саме розважальний характер, покликана викликати сміх або усмішку, розважити аудиторію. Це сприяє їх вірусному поширенню в мережі [5].

Маніпулятивна функція — вплив на свідомість користувача, формування поглядів або переконань. Мем може містити політичне, соціальне або ідеологічне навантаження, маніпулюючи

емоціями аудиторії. Така функція часто використовується у політичній боротьбі або під час виборчих кампаній [4].

Критична функція — вираження критики, іронії, протесту. Меми можуть бути способом висловити незгоду, саркастичне ставлення або протест проти певних явищ, подій або персон. Вони можуть містити сатиру на дії влади, політичні рішення чи соціальні проблеми [2; 5].

Консолідуюча функція — об'єднання користувачів навколо спільних ідей, переживань або тем. Меми сприяють формуванню цифрових спільнот, об'єднаних спільною культурою, досвідом або поглядами.

Культурна функція — відображення елементів масової культури, ідентичності, традицій. Мем стає елементом цифрової культури, зберігає сліди колективної пам'яті, відображає ментальні особливості певної групи [5; 1].

Як приклад критичної та сатиричної функції можна навести меми, що висміюють дії політиків, наприклад:

- «Коли Зеленський пообіцяв зниження тарифів, а в тебе і далі платіжка на 3 тисячі».
- «Кожен третій українець — корупціонер. Інші два — вже за кордоном».

Інформаційну функцію реалізують меми, які доносять до аудиторії важливі новини або соціальні явища. Наприклад:

- «Карантин вихідного дня: від понеділка до п'ятниці ти вдома, а у вихідні — теж вдома».
- «Увага! З 1 липня підвищення тарифів. Плачемо разом».

Експресивну функцію яскраво ілюструють меми, в яких користувачі передають свої емоції:

- «Понеділок зранку виглядає як кінець світу».
- «Коли вже п'ятниця, а в тебе ще вівторок — сумно, боляче, зрада».

У соціально-політичному дискурсі особливо популярними є меми на тему війни в Україні. Прикладами служать:

- Мем із фразою «Русській военний корабль, іді...».
- Мем із Патроном, песиком-сапером у бронезилеті.
- Мем «Київ – це вам не столиця древньої Русі, це столиця сучасної України».
- Мем «ЗСУ працює» на фоні вибухів.
- Мем із підписом «Кожна бабуся з пляшкою для коктейлю Молотова – герой сучасності».
- Мем «Поки ви там “освобождаєте”, наші трактори воюють краще за вашу армію».
- Мем «Ми тут по плану – тільки не кажіть, що це план втратити 100 танків за тиждень».

Культурну та консолідуючу функцію реалізують меми, які відображають українську ідентичність, наприклад:

- «Борщ – це не просто страва, це душа українця».
- «Коли заспівав гімн – і мурашки по шкірі».

Такі меми об'єднують українців навколо спільних символів, досвіду, ментальних образів.

Варто зазначити, що функції інтернет-мемів часто переплітаються, і один мем може реалізовувати кілька функцій одночасно. Залежно від контексту використання, аудиторії та наміру автора, функціональне навантаження мема може змінюватися. Наприклад, один і той самий мем у різних ситуаціях може бути як розважальним, так і критичним або маніпулятивним.

Таким чином, інтернет-меми виконують цілу низку функцій, серед яких провідними є комунікативна, розважальна, експресивна, критична та інформаційна. Вони є невід'ємною частиною цифрової культури, засобом вираження колективної свідомості та важливим елементом сучасної комунікації. Аналіз функцій мемів дозволяє краще зрозуміти їх вплив на суспільство та роль у формуванні сучасного інформаційного простору.

Список використаних джерел

1. Crystal D. Language and the Internet. Cambridge : Cambridge University Press, 2006. Pp. 18–45, 217–240.
2. Dynel M. “Participation-based humour in memes: A discourse-pragmatic view.” *Pragmatics & Cognition*. 2016. Vol. 23(1). Pp. 145–150, 154–158.
3. Pérez-Sobrino P., Littlemore J., Houghton D. The Role of Figurative Language in Internet Memes: Analysing Metaphor and Irony. Amsterdam : John Benjamins, 2021. Pp. 45–63.
4. Ross A. J. Internet Memes and Society: Social, Cultural, and Political Contexts. Lanham : Lexington Books, 2020. С. 65–82, 201–225.
5. Shifman L. Memes in Digital Culture. Cambridge, MA : MIT Press, 2014. Pp. 36–55, 101–118.

Софія Самборська

Національний університет «Киево-Могилянська академія»

МОВНА ІНЖЕНЕРІЯ В ДІЇ: УПЛИВ РАДЯНСЬКОГО ТОТАЛІТАРИЗМУ НА УКРАЇНСЬКУ МАТЕМАТИЧНУ ЛЕКСИКУ

Досліджено вплив радянського тоталітаризму на формування та трансформацію української математичної термінології. Особливу увагу приділено порівнянню питомих українських математичних термінів, зафіксованих у лексикографічних джерелах ХІХ – поч. ХХ ст. (М. Левченко, О. Кониський, В. Левицький, М. Чайковський, Ф. Калинович), із сучасною запозиченою термінологією (за Російсько-українським математичним словником 1995 року).

Ключові слова: математична термінологія, новомова, тоталітаризм, питома термінологія, запозичена термінологія, інтернаціоналізми.

The study explores the impact of Soviet totalitarianism on the development and transformation of Ukrainian mathematical terminology. Special attention is given to the comparison between authentic Ukrainian mathematical terms documented in 19th–early 20th-century lexicographic sources (M. Levchenko, O. Konysky, V. Levytsky, M. Chaikovskyy, F. Kalynovych) and contemporary adopted terminology (in the 1995 Russian–Ukrainian Mathematical Dictionary).

Key words: mathematical terminology, newspeak, totalitarianism, authentic terminology, adopted terminology, internationalism.

Теоретикія політології Ганна Арендт у праці «Джерела тоталітаризму» називає пропаганду та терор двома нерозривно пов'язаними механізмами, без яких тоталітаризм як політичний режим не зміг би існувати. Оскільки тоталітарні рухи існують

у світі, який є нетоталітарним, пропаганда є єдиним можливим способом спілкування з цим світом. Створення тоталітарної новомови є одним із засобів пропаганди [3, с. 393].

Термін «новомова», яким зараз послуговується більшість лінгвістів, уперше застосував Дж. Орвелл в антиутопії «1984». Ті риси новомови, які Орвелл тільки описав у романі, польський мовознавець та теоретик літератури Міхал Ґловінський категоризував на матеріалі польської радянської новомови 1960–1970-х років. Серед найголовніших рис новомови він зазначив: оцінність (перевага кваліфікаторів над семантикою слів, адже остаточною метою слововжитку є рішуча незаперечна оцінка), ритуальність (певній ситуації пасує конкретне висловлювання), прагматичність (новомова прагне до безпосередньої сильної дії, підпорядкування щоденній реальності) та свавільність («освячені» (магічні та ритуальні) слова й формули можуть як легко зняти, так легко й поставити на порядок денний партійної пропаганди свавільним рішенням). М. Ґловінський підкреслює, що «ідеалом була б ситуація, в якій максимальна ритуальність накладалася б на повну прагматичність» [1, с. 69].

Також важливими рисами новомови є магічність (конструювання реальності за допомогою гасел) та вільна семантика (слова виринають у раніше не властивих контекстах та набувають нових значень).

Оскільки М. Ґловінський досліджував саме польський варіант радянської новомови, зрозуміло, що український може містити певні відмінності. Серед них Лариса Масенко у праці «Мова радянського тоталітаризму» називає дихотомічний поділ світу, ідеологеми, домінування оцінки над значенням, квазіуточнювальні означення, евфемізми, абрєвіатури та складноскорочені слова, лозунговість [8].

Важливою рисою української радянської новомови є те, що вона була певною «дубль-новомовою» до російської. Це поняття вводить у есеї «Мова та влада» О. Забужко. Вона описує

«дубль-новомову» як «пряме калькування, можливе найперше в українській (і білоруській) мові з причини спорідненості з «сакралізованою» російською» [4, с. 121]. Відтак питому українську мову поступово замінювано на дубль-новомову, яка цілком калькує російську і тому є абсолютно незрозумілою та немилослушною, а звідси виникає і поширена думка про те, що українською мовою якісно неможливо нічого створити.

Саме ця риса яскраво відбивається на науковій термінології, зокрема математичній.

Протягом усього періоду радянського панування та окупації розвиток української мови був радше насильницьким, ніж еволюційним. У мовознавстві лозунги пролетарського інтернаціоналізму, зближення націй та мов, боротьба з українським буржуазним націоналізмом перетворилися на доктрину. Питому українську лексику почали модифікувати чи повністю замінювати на «інтернаціональну» чи «інтерсхіднослов'янську», а насправді — «зросійщену». Мотивація таких змін, яку висували радянські мовознавці, була позбавлена логіки (про це часто пише Пилип Селігей).

Певний час пуритичні школи намагалися зберегти або повернути питому українську термінологію. Ю. Шевельов наголошує, що відновлення архаїчних елементів — звичайний засіб розвитку мови у період національного відродження [14, с. 165].

Зараз ми розуміємо, що тенденції зросійщення не минули безслідно. Наприклад, польська та чеська математичні термінології використовують національний потенціал термінотворення в більшій мірі, ніж українська. Для порівняння наведемо кілька термінів польською: *бічні сторони* — *ramiona*, *модуль* — *wartość bezwzględna*, *площа* — *pole figury*, *сегмент* — *odcinek koła*, *сектор* — *wycinek kołowy* [2; с. 76]. Та декілька — чеською: *čtverec* — *квадрат*, *počty* — *арифметика*, *úsečka* — *абсциса* [11, с. 55].

Часто як мотивацію до знищення питомої термінології радянські мовознавці певні терміни називали «вигадками пере-

кладачів та письменників», вигаданими словами, провінціалізмами, локалізмами, обласними словами, полонізмами (без мотивації та доказів), анахронізмами, розмовними словами (часто оксиморон: слова одночасно розмовні та рідковживані), деякі — «спотвореними словами та вузькими локалізмами, які [вживали у 30-х роках, бо вони] нібито більше відповідали структурі нашої мови, ніж загальновідомі інтернаціоналізми». Про деякі терміни говорили як про новотвори, які буцімто не приживуться в узусі [12].

Щоб проілюструвати алогічність таких переконань, ми сформувавали підбірку лексикографічних термінологічних праць минулого та позаминулого століття. Відтак хочемо показати, що багато термінів безпідставно називали новими чи локальними.

Почати зіставлення варто з «Замѣтки о русинской терминологіи» М. Левченка, випущеної у 1861 році у сьомому томі журналу «Основи». Це одна з найперших лексикографічних праць, яка пропонує наукову, зокрема й математичну, термінологію головно для навчальних закладів. У цій замітці помітний пуристичний сентимент М. Левченка, адже автор наполягає на тому, що терміни «слѣдуетъ составлять въ духѣ народнаго языка, такъ, чтобы, въ послѣдствіи, они могли быть приняты самимъ народомъ» [8]. Автор звертає найпильнішу увагу на математику та природничі науки, бо вважає, що їхня термінологія є найменш зрозумілою. Зрештою, укладаючи словник М. Левченко спирався на польський та чеський словники та українську мову (імовірно, автор має на увазі діалектний матеріал). Запозиченим термінам М. Левченко протиставляє питомо українські (в оригіналі — малоросійські) відповідники. Серед них *арифметика* — *щотниця*, *алгебра* — *німа щотниця*, *математика* — *численниця*, *параллельно* — *опоручь*, *конусь* — *стожокь*, *горизонтально* — *поземо* [8].

Український науковий стиль та термінологія почали формуватися на зламі XIX та XX століть в складних умовах. Можливос-

ті для легальної просвітницької та наукової діяльності існували у короткий період між скасуванням кріпацтва у 1861 році та виходом Валувєвського циркуляра 30 липня 1863 року. За цей час, окрім замітки М. Левченка, було видано підручник О. Кониського «Арихметика або щотниця», написаного «кулішівкою». Підручник призначено для школярів, тож він містить тільки пояснення найпростіших арифметичних дій та прикладні задачі, наприклад для обрахунку вартості векселя, тривалості життя Т. Шевченка та ваги придбаного борошна. Більшість термінів також питомі, наприклад: дії (*справи*) з простими числами, додавання (*складанне/зложенне*), віднімання (*одлічъ/вчитанне*), множення (*помноженне/умноженне*) [7].

У 1895 році у сьомому томі записок Товариства імені Шевченка після статті «Еліптичні функції модулів» Володимир Левицький розмістив «Додатки до термінології математичної». Вони містили 69 термінів, поданих у вигляді українсько-німецького словника, й стали першою публікацією суто математичних термінів. Як і всю статтю, цей термінологічний покажчик написано «желехівкою», однак головно не різниця правописів відрізняє тогочасні терміни від сучасних. Наприклад, вісь абсцис В. Левицький називає *перворядна вісь*, а вісь ординат відповідно *вісь другорядна*. Помічаємо, що більшості іншомовних термінів відповідають не транслітеровані, а саме питомі відповідники [5].

У 1924 році на еміграції в Берліні Микола Чайковський друкує «Систематичний словник української математичної термінології». Перша частина містила елементарну математику. Загалом до більшості термінів у словнику автор у дужках додає синоніми, деякі терміни суттєвіше відмінні від сучасних. Також М. Чайковський послуговувався певними термінами, які ми зараз не використовуємо. Наприклад, математик поділяв трикутники та многокутники на прямокутні і косокутні (відповідно трикутники

уже в категорії косокутних розподіляв на тупокутні та гострокутні) [13].

Подальші українські термінологічні словники теж зберігали й пропонували велику частку питомої лексики. Припиняє цю тенденцію радянська влада, видаючи у 1933 році правопис за редакцією Андрія Хвилі. У подальші роки аж до відновлення Незалежності українська термінологія, пов'язана з точними науками, зазнає нищівної русифікації, яку подають як «інтернаціоналізацію» та «інтерслов'янізацію».

Важливо порівняти Проєкт Словника математичної термінології (1925 року) Федора Калиновича та Російсько-український математичний словник (укладачі В. Я. Карачун, О. О. Карачун, Г. Г. Гульчук) 1995 року, щоб відслідкувати, який пласт питомої математичної термінології ми втратили через ідеологічний вплив радянської влади.

Тож ми відібрали математичні терміни з цих двох словників та розділили їх на дві категорії за ступенем прояву внесених у них змін: 1) терміни, які зазнали цілковитої заміни; 2) терміни, граматичні показники яких трансформували, щоб штучно наблизити до російської мови.

Як ми помітили, до першої категорії здебільшого належать геометричні терміни. Імовірно, це може бути пов'язано з тим, що вони були більш прикладними та поширеними серед носіїв мови. Тому часто терміни, пов'язані з геометрією, утворювали методом неосемантизації. Яскравим прикладом є вживання слова *стіжок* на позначення конуса.

До термінів, які внаслідок радянського впливу зазнали менших змін, частіше зараховуємо алгебраїчні. Мотивуємо це меншою поширеністю таких слів у буденній комунікації, розмовному стилі, а також більшою абстрактністю самих слів.

середкутня – бісектриса,
позема лінія – горизонталь,
тятыва – хорда,

коловий вирізок – сектор,
косинний – діагональний,
сторч – перпендикуляр,
осередок – центр,
пристайний – рівний,
протипрямка – гіпотенуза,
рамено – сторона,
вістряк/стіжок – конус,
остриця – піраміда,
валець – циліндр,
бігун – полюс,
руб – ребро,
[піраміда] стята – зрізана,
пристайний – рівний,
долішня – нижня,
образ/твір – фігура,
обвід – периметр,
многостінник – многогранник,
гвинтова лінія – спіральна лінія,
середовий кут – внутрішній кут,
кут збочення – суміжний кут [6],
двадцятистінник – додекаедр,
границя горішня – верхня границя,
бічниця – бічна поверхня.

До другої категорії термінів зараховуємо ті, чиї граматичні показники було змінено. Серед таких граматичних змін:

- різниця у передаванні буквосполуки «th»: арифметичний (замість аритметичний) (як варіант ще трапляється арихметика), апофема (замість апотема), логарифм (замість логаритм) [6];
- передавання «іа» як «іа», а не «іа»: варіація (замість варіяція), векторіальний (замість векторіяльний), діагональ (замість діагональ), меридіана (замість меридіана). Схожу тенденцію

бачимо і у правописі слова *радіус*, яке у Проекті Ф. Калиновича трапляється як *радіюс* [6];

- змінено було форми відмінювання деяких слів. Якщо зараз у р. в. множини вживаємо *променів*, то за Ф. Калиновичем було *промінів*. Зараз у р. в. однини вживаємо *значення*, то було — *значіння* [6];
- змін зазнав граматичний рід деяких слів. За Ф. Калиновичем вживали *класа* (не *клас*), *елінса* (не *елінс*) [6];
- крім цього у словнику Ф. Калиновича зафіксовано діалектні риси, наприклад, вживання *поверхня філяста* та *ріжниця* (відповідно зараз ми послуговуємося термінами *хвиляста поверхня* та *різниця*) [6];
- часто змін зазнавали суфікси. Відтак маємо *довжина* (була *довжінь*), *дужка квадратна* (була *квадратова дужка*), *дільник* (раніше — *ділитель*), *бічна поверхня* (раніше — «*бічниця*») [6];
- важливо також передавання іншомовного «s». У Ф. Калиновича натрапляємо на *інверзію* та *трапез*, які згодом було змінено за російським зразком на *інверсію* та *трапецію* [6].

Мовознавці від М. Левченка до Ф. Калиновича, кодифікуючи питому українські терміни та пропонуючи їх до наукового вжитку, мотивували свої дії тим, що термінологія повинна мати прозору внутрішню форму та бути легко зрозумілою будь-якій людині. Для перевірки таких асоціативних зв'язків та прозорості внутрішньої форми ми провели анкетування, у якому взяли участь 28 учнів 9–11 класів. Під час анкетування ми запропонували учням зображення з геометричними фігурами та лініями і попросили їх поєднати імовірний питомий термін із переліку з зображенням. Поки остаточно результати дослідження не опрацьовано. Однак можемо уже говорити про високу упізнаваність внутрішньої форми питомих термінів.

Як приклад наведемо результати виконання одного із завдань. Позему лінію проасоціювали із правильним зображенням 82,1 % респондентів, косинну лінію — 92,9 %, прямовисну —

78,6 %, а руб – 75 %. Така висока успішність виконання може бути спричинена асоціаціями із «землею» у «поземій лінії», скісною рискою у «косинній». Так само асоціативно прозора форма слова «прямовисний», а от термін руб учні могли розподілити і за залишковим принципом.

Також анкетування містило завдання для перевірки короткотривалої пам'яті. Важливо дізнатися, чи легко учні можуть запам'ятати та відтворити питомі терміни. Це завдання продемонструвало позитивну динаміку запам'ятовування питомих термінів. Поєднали ребро і руб 14 респондентів/ок, сторону і рамено – 8 респондентів/ок, вершину і вершок – 26 респондентів/ок, периметр і обвід – 18 респондентів/ок, полюс і бігунець – 12 респондентів/ок, транспортир і кутомір – 25 респондентів/ок, центр і осередок – 17 респондентів/ок, хорда і тятива – 18 респондентів/ок.

Отже, тема питомих українських математичних термінів потребує подальшого дослідження. Попри політику цілеспрямованого зросійщення, приховуваного за ширмою «інтернаціоналізації», ми визначили, що багато питомих термінів мають набагато протяжнішу історію, тривалий час ними широко послуговувалися. Питома наукова лексика до впровадження «інтернаціоналізмів» широко описувала більшість аспектів шкільного курсу математики. Відтак, спираючись на результати анкетування, можемо також відзначити прозорість внутрішньої форми питомих термінів та легкість запам'ятовування для школярів.

Список використаних джерел

1. 12 польських есеїв / Ч. Мілош та ін. Київ : Критика, 2001. 145 с.
2. Kucherevych G. Семантико-функціональна характеристика української математичної термінології в порівнянні з польською. *Zeszyty Cyrylo-Methodiańskie*. 2017. Т. 6. С. 69–85. URL: <https://bibliotekanauki.pl/articles/681547.pdf>.

3. Арендт Х. Джерела тоталітаризму. 2-ге вид. Київ : Дух і літера, 2005. 584 с.
4. Забужко О. Мова і влада. Хроніки від Фортінбраса. Київ, 2009. С. 101–125.
5. Записки товариства імені Шевченка : вид-во, присвяч. науці і письменству укр.-рус. народу. Львів : Накладом Т-ва імені Шевченка. Т. 7, кн. 3. 1895.
6. Калинович Ф. Словник математичної термінології (проект) : словник. Київ : Держ. вид-во України, 1925. 240 с.
7. Кониський, О. Я. Арихметика або щотниця : Для українських шкіл. С.-Петербург : Вид. Н. Костомаровым, 1863. 66 с.
8. Левченко М. Замѣтка о русинской терминологии. Основа. 1861. № 7. URL: <http://litopys.org.ua/rizne/rusyny.htm#levch>.
9. Масенко Л. Мова радянського тоталітаризму. Київ : Кліо, 2017. 240 с.
10. Російсько-український математичний словник / уклад.: В. Я. Карачун, О. О. Карачун, Г. Г. Гульчук. Київ : Вища шк., 1995. 266 с.
11. Селігей П. Пуризм у термінології: український досвід на європейському тлі. Мовознавство. 2008. Т. 1. С. 49–66.
12. Українська мова у ХХ сторіччі: історія лінгвоциду. Документи і матеріали / ред. Л. Масенко ; упоряд.: Л. Масенко, В. Кубайчук, О. Демська-Кульчицька. Київ : Вид. дім «Киево-Могила. акад.», 2005. 399 с.
13. Чайковський М. Систематичний словник української математичної термінології. Берлін : Вид-во Укр. Молоді, 1924. 118 с.
14. Шевельов Ю. В. Українська мова в першій половині 20-го століття (1900–1941) : Стан і статус. Сучасність, 1987. 294 с.

ОБРАЗНИЙ КОМПОНЕНТ КОНЦЕПТУ БОРОТЬБА В УКРАЇНСЬКИХ ПАРЕМІЯХ

Робота присвячена аналізу образного компонента концепту БОРОТЬБА в українських пареміях. Розкрито багатовимірність поняття через семантичні компоненти: «випробування», «наполегливість», «змагання», «протистояння», «подолання перешкод», «вибір», «урок досвіду», «спільна праця», «виклик часу чи долі», «природний цикл». Акцент зроблено на ролі паремій у формуванні національної ідентичності.

Ключові слова: боротьба, паремії, образність, національна ідентичність, семантичні компоненти.

The work focuses on analyzing the figurative component of the concept STRUGGLE in Ukrainian proverbs. The multidimensional nature of the concept is revealed through semantic components: “trial”, “perseverance”, “competition”, “confrontation”, “overcoming obstacles”, “choice”, “lesson of experience”, “collective work”, “challenge of time or fate”, and “natural cycle”. Emphasis is placed on the role of proverbs in shaping national identity.

Key words: struggle, proverbs, imagery, national identity, semantic components.

У сучасних умовах повномасштабної війни росії проти України посилюється науковий інтерес до вивчення мілітарних концептів в українській мовній картині світу. Особливої актуальності набуває аналіз концепту БОРОТЬБА, який є складовою ціннісного та ментального простору українців і репрезентує глибинні уявлення про спротив, незламність, самопожертву та

прагнення до свободи. На відміну від концептів ВІЙНА і МИР, котрі вже привертали увагу дослідників, концепт БОРОТЬБА як складна і багатогранна ментальна структура, яка охоплює як зовнішні, так і внутрішні вияви конфлікту, досліджувався фрагментарно.

Особливо цінним джерелом вивчення цього концепту є усна народна творчість, зокрема українські паремії — прислів'я, приказки, котрі як одиниці фольклорного мовлення акумулюють багатовіковий досвід народу, його етнокультурні орієнтири й моральні настанови. Проте аналіз мілітарної семантики в пареміологічному фонді українців досі залишався переважно поза увагою лінгвістичних студій або здійснювався з позицій традиційної семантичної інтерпретації без урахування когнітивного та образного виміру.

Актуальність запропонованої теми зумовлена потребою комплексного осмислення образного компоненту концепту БОРОТЬБА в українських пареміях, адже саме образна репрезентація відіграє важливу роль у формуванні національної ідентичності, засобами якої конструюється народне уявлення про боротьбу як універсальну життєву стратегію. З огляду на сучасні суспільно-політичні виклики, нові підходи до аналізу фольклорних текстів (зокрема когнітивно-дискурсивні, лінгвокультурологічні) є надзвичайно затребуваними для глибшого розуміння концептуальних основ українського світогляду [1, с. 139].

Так, аналізуючи образну складову концепту БОРОТЬБА в українських пареміях, було виокремлено такі семантичні компоненти, як: «випробування», «наполегливість» і «терпіння», «змагання», «протистояння», «подолання перешкод», «моральний вибір», «символічний акт», «загроза» та «наслідки», «урок» чи «досвід», «спільна праця» або «гармонія», «виклик часу або долі», а також «природний цикл».

Семантичний компонент «випробування» є одним із базових образів у структурі концепту БОРОТЬБА в українських пареміях.

У ньому відображається уявлення про боротьбу як невід'ємну частину життєвого шляху, яка перевіряє людину на витривалість, гнучкість мислення, моральну силу та здатність до самоперетворення. Паремії фіксують цей компонент через образи шляху, страждання, перешкод, терпіння та внутрішньої мобілізації. Такі вислови як «Терпи, козаче, отаманом будеш», «Життя, як стерня, не пройдеш — не вколешся», «Біда помучить і мудрості научить» репрезентують випробування як процес загартування, який формує зрілість і світогляд. Периферійні структури, як-от «Не копай іншому ями, бо сам упадеш», подають випробування як морально-етичне попередження [2, с. 44]. Усе це засвідчує, що в українській мовній картині світу боротьба трактується не лише як опір зовнішньому ворогу, а й як шлях внутрішнього становлення, де випробування набуває сенсу трансформації й самопізнання.

Наступна смислова домінанта концепту БОРОТЬБА в українських пареміях пов'язана з наполегливістю та терпінням — ризиками, котрі репрезентують здатність діяти всупереч обставинам, чекати, витримувати тиск і не здаватися. Хоч ці семантичні компоненти належать до периферії концепту, вони формують важливу образну складову.

У пареміях «Терпіння і труд все перетруть», «Вода і камінь довбе», «Гірка робота, а солодкий хліб» тощо наполегливість вербалізується через образи поступового подолання, емоційної стриманості, своєчасних дій та цінності зусиль. Це не пасивне очікування, а активний, стратегічний процес, який передбачає систематичність, передбачення і витривалість. Таким чином, боротьба осмислюється як безперервна цілеспрямована діяльність, що веде до результату навіть за несприятливих умов. Українські паремії фіксують у свідомості носіїв мови модель поведінки, де терпіння і наполегливість — це необхідні передумови перемоги.

Семантичний компонент «змагання» є одним із провідних компонентів образної складової концепту БОРОТЬБА в україн-

ських пареміях. Він реалізується через лексеми, пов'язані з суперництвом, ризиком, стратегією, швидкістю й моральною оцінкою дій. У ядерній зоні концепту втілюються моделі прямого протистояння (наприклад, «Або пан, або пропав», «Вовка ноги годують»), які акцентують на максимальному ризику та активності [3, с. 196]. Периферійна зона представлена алегоричними й етично забарвленими формулами («Хто меч підійме, той від меча й загине», «Не розганяйся, поки яма не закопана»), що відображають боротьбу як стратегічний або морально вмотивований процес. Загалом, змагання в структурі концепту БОРОТЬБА постає як багаторівнева модель дії, яка поєднує силу, розрахунок і ціннісну орієнтацію.

Семантичний компонент «протистояння» у межах концепту БОРОТЬБА в українських пареміях охоплює уявлення про конфлікт, опір, сутичку між зовнішніми чи внутрішніми силами. У мовній картині світу це відображається через метафори, опозиції та символи, які розкривають різні моделі боротьби — від відкритого зіткнення до морального вибору.

Ядро концепту формують вислови, які репрезентують асиметричний конфлікт («Батогом обуха не переб'єш»), обмежену ефективність силового впливу («На батозі далеко не заїдеш»), моральну відповідальність («Взявший меч, від меча й загине»), а також перевагу внутрішньої сили над загрозами («Сміливого й куля не бере»).

Периферія концепту передає опосередковане протистояння — через символічне осмислення наслідків («Не плюй у крилицю...»), дзеркальність дії («Любиш чужу бороду драти...»), гідність поразки («Якщо вже впасти з коня...») чи віру у вищу справедливість («Бог не без милості...»).

Семантичний компонент «боротьба з перешкодами» належить до ядра концепту БОРОТЬБА і вербалізує труднощі як випробування внутрішніх ресурсів, моральної стійкості та гнучкості мислення.

Паремії моделюють перешкоди як фізичні бар'єри, психологічні виклики або ситуації, котрі потребують адаптивних стратегій. Наприклад, у вислові «Глухому не доказуй, а дурному не доводь» підкреслюється безсенсовність зусиль у безнадійних ситуаціях. Метафора шляху в «Коли не можна перелізти — треба обійти» відображає ідею обхідної, рефлексивної реакції на труднощі.

Паремії «Капля камінь точить» чи «Не святі горшки ліплять» формують образ боротьби як тривалого, послідовного процесу або подолання сумнівів у власних силах [3, с. 60]. Натомість вислів «Куди не кинь — всюди клин» акцентує відчуття безсилля, а «Не берися за те, чого не здолаєш» — важливість самоконтролю та обачності.

Семантичний компонент «вибір» у межах концепту БОРОТЬБА виражає усвідомлену дію, моральну позицію та особисту відповідальність. У пареміях цей аспект концепту представлений через опозиції (обережність / ризик, дія / бездіяльність, гідність / виживання), метафори та умовні структури. Боротьба постає не як примус, а як особисте рішення діяти — попри небезпеку, задля вигоди чи з мотивів гідності. Хоча цей компонент належить до периферії концепту, він має екзистенційне забарвлення та високу когнітивну цінність, розкриваючи глибоку взаємодію свободи волі з соціальними обставинами.

У пареміях української мови концепт БОРОТЬБА має окрему символічну площину, яка виражає внутрішній, рефлексивний процес: боротьбу з часом, змінами, собою і долею. Вона не має конкретного адресата й проявляється через метафори, символи й образи, які підкреслюють латентний, але потужний характер внутрішньої боротьби. Символічна боротьба включає протистояння вразливості, пошук життєвої основи, адаптацію до невизначеності й екзистенційне осмислення. Вона виступає не менш важливою за зовнішній конфлікт, адже забезпечує особистісну стійкість і внутрішнє оновлення.

В українських пареміях семантичні компоненти «загроза» і «наслідки боротьби» виокремлюють темні сторони конфлікту — ризики, моральні дилеми, фізичне та емоційне виснаження. Через метафори і бінарні опозиції ці паремії відображають непоправні втрати, несправедливий розподіл вигод, вибір між честю і виживанням, а також внутрішню самодеструкцію. Вони фіксують моральні межі і критикують непродуману агресію та надмірні жертви. Зазначені елементи концепту БОРОТЬБА виявляють глибокий філософський зміст, слугуючи культурною рефлексією і соціальною регуляцією поведінки.

Семантичний компонент «урок» або «досвід» у пареміях розкриває боротьбу як процес набуття практичного знання, переосмислення і внутрішньої трансформації. Через протиставлення поразок і здобутків, а також образи помилок і моральних наслідків, боротьба постає джерелом мудрості, етичної зрілості та відповідальності. Паремії відображають як позитивні результати — зростання і стратегічне мислення, так і негативні — повторення помилок і відсутність навчання [4, с. 105]. Концепт БОРОТЬБА в цьому контексті функціонує як процес особистісного і культурного навчання, котре формує моделі поведінки на основі попереднього досвіду.

Семантичні компоненти «спільна праця» і «гармонія» в концепті БОРОТЬБА розкривають альтернативне розуміння боротьби не як конфлікту, а як колективного зусилля і згуртованої дії для подолання труднощів чи досягнення мети. Паремії, як-от «Сімейний горщик веселіше кипить» чи «Згода хату будує, а незгода руйнує», акцентують роль солідарності, взаємодопомоги і взаєморозуміння як основи ефективної боротьби. Тут боротьба трансформується у процес підтримки, гармонії та конструктивної взаємодії, що підсилює результат і забезпечує соціальну стабільність.

Семантичний компонент «виклик часу або долі» у концепті БОРОТЬБА відображає боротьбу як реакцію на обставини, котрі

виходять за межі людського контролю — фатальні події, часові обмеження, неминучість. Він представлений у пареміях, де боротьба постає не як пряма конфронтація, а як витримка, прийняття або розумна адаптація до безвихідних ситуацій («Куди не кинь — всюди клин», «Життя прожити — не поле перейти», «Долі конем не об'їдеш», «Чого липень не доварить, того вересень не досмалить»). Боротьба розкривається як внутрішній супротив чи взаємодія з неминучим. Українська мовна картина світу фіксує цю боротьбу як тиху, але гідну відповідь на виклики долі і часу.

Семантичний компонент «природний цикл» у концепті БОРОТЬБА в українських пареміях відображає боротьбу як закономірний, повторюваний процес, вписаний у природний ритм життя і змін. Через сезонну символіку («Зима від сонця тікає, але літо з'їдає», «Лютий лютує, бо весну чує») боротьба постає як чергування фаз і взаємозаміна сил, де опір є тимчасовим і передбаченим. Вислови «Весна ледачого не любить» та «Хто влітку ледарює, той узимку голодує» демонструють боротьбу як відповідальну працю, яка пов'язана з причиново-наслідковою закономірністю. Паремія «Що посієш — те й пожнеш» підкреслює відкладений ефект дій у боротьбі за майбутнє [5, с. 87]. Таким чином, боротьба у цьому значенні — це природний, життєвий цикл, який вимагає узгодженості з ритмом природи, своєчасності й відповідальності, а не безпосередньої конфронтації.

Отже, аналіз образного компоненту концепту БОРОТЬБА в українських пареміях демонструє його багатовимірність як фундаментальний елемент національної ідентичності, котрий поєднує зовнішній опір і внутрішню трансформацію через випробування, терпіння, змагання та спільну працю. Паремії не лише репрезентують боротьбу як акт протистояння зовнішнім і внутрішнім перешкодам, а й відображають глибокий моральний вибір та здатність до самопізнання, формуючи таким чином

етичні орієнтири та адаптивні стратегії поведінки в умовах сучасних викликів.

Список використаних джерел

1. Вільчинська Т. П., Вільчинський О. К., Продан А. І. Концепт «мир» в українському паремійному тексті. *Modern philology: theory, history, methodology* : Scientific monograph. Riga, Latvia : “Baltija Publishing”, 2024. Рр. 139–155.
2. Семенова О. В. Комунікативно-прагматичний потенціал прислів'я. *Східнослов'янська філологія*. 2008. Вип. 13. С. 40–49.
3. Колоїз Ж. В., Малюга Н. М., Шарманова Н. М, Українська пареміологія : навч. посібник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів. Кривий Ріг : КПІ ДВНЗ «КНУ», 2014. 349 с.
4. Прутчикова В. В. Паремія як когнітивна модель для репрезентації колективних знань. *Проблеми загального і слов'янського мовознавства*. 2018. № 1. С. 103–110.
5. Федоров В. Психологія народної мудрості. Пареміологічний довідник. Тернопіль : Підручники та Посібники, 2009. 352 с.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ МОТИВАЦІЙНИХ ПРОМОВ ІЗ РЕСУРСУ TED

Аналіз присвячений вивченню особливостей перекладу мотиваційних промов із платформи TED з англійської мови на українську. У центрі уваги – труднощі передання лексико-стилістичних, риторичних та емоційних особливостей оригінальних виступів, а також аналіз перекладацьких стратегій, що дозволяють зберегти комунікативну ефективність текстів. Досліджено специфіку жанру мотиваційного публічного мовлення, визначено типові стилістичні прийоми (метафори, анафори, антитези тощо) та запропоновано ефективні підходи до їх перекладу, такі як адаптація, компресія й трансформація.

Ключові слова: мотиваційна промова, переклад, TED, риторичні прийоми, емоційне забарвлення, адаптація, трансформація.

Analysis explores the peculiarities of translating motivational speeches from the TED platform from English into Ukrainian. The focus is on the challenges of conveying lexical, stylistic, rhetorical, and emotional features of the original speeches, as well as analyzing translation strategies that help preserve communicative effectiveness. Researched the genre specifics of motivational public speaking, identifies common stylistic devices (such as metaphors, anaphora, and antithesis), and proposes effective approaches to their translation, including adaptation, compression, and transformation.

Key words: motivational speech, translation, TED, rhetorical devices, emotional coloring, adaptation, transformation.

Мотиваційні промови є унікальним жанром публічного мовлення, що поєднує в собі емоційний вплив, переконливу аргументацію та чітку структурованість. Основна мета таких ви-

ступів полягає у спонуканні слухачів до змін у свідомості, поведінці або емоційному стані. У контексті глобалізації та цифрової епохи, мотиваційні промови набувають все більшого значення, адже вони дозволяють швидко передати потужні ідеї широкій багатокультурній аудиторії [1, с. 36].

Мовні засоби мотиваційних промов

Ефективність мотиваційного виступу значною мірою залежить від використаних мовних засобів. Основними є:

- Риторичні прийоми: риторичні питання (“*Can higher pay make us perform better?*” – «Чи може вища зарплата покращити продуктивність?»).
- Емоційно забарвлена лексика: уживання слів із позитивною або надихаючою конотацією “*Incredible insight!*” – «Неймовірне розуміння!» (конкретизація: уточнення значення слова *insight*), “*Revolutionary thinking!*” – «Револьюційне мислення!».
- Метафори та образність: (“*Mastery is about the journey, not the destination.*” – «Майстерність – це подорож, а не кінцева точка.» (конкретизація: уточнення значення слова *journey*)).
- Вигуки: “*This is huge!*” «Це грандіозно!», “*Mind-blowing!*” – «Вибух мозку!» як приклад сильного емоційного залучення.

Особливості перекладу мотиваційних промов

- Адаптація емоційно забарвленої лексики: Наприклад, “*mind-blowing*” можна перекласти як «вражаючий».
- **Передання риторичних прийомів:** Необхідно зберігати або адаптувати повторення, риторичні запитання, антитези відповідно до норм української мови.
- **Локалізація метафор:** Англійські метафори слід адаптувати до української культурної реальності або пояснювати через образні відповідники.
- **Збереження ритмічності:** Мотиваційні промови мають особливий ритм – короткі енергійні речення, що потрібно зберігати в перекладі.

Труднощі перекладу мотиваційних промов

Переклад мотиваційних промов супроводжується низкою труднощів:

- **Лексичні виклики** — передання емоційно забарвлених висловів, гри слів, неологізмів.
- **Стилістичні труднощі** — збереження ритму мовлення, динамічності та інтерактивності.
- **Адаптація культурних реалій** — пошук відповідників для метафор та фразеологізмів.

Важливо не лише передати інформацію, а й зберегти мотиваційний ефект промови, який робить її потужним інструментом впливу на аудиторію.

Основні перекладацькі стратегії

Щоб зберегти зміст та емоційне забарвлення мотиваційних промов, застосовуються три ключові стратегії перекладу:

Адаптація — зміна формулювань для збереження мотиваційного ефекту.

Компресія — скорочення зайвих елементів, що покращує динаміку тексту.

Трансформації — перебудова речень та стилістичних засобів для природного звучання перекладу.

Оригінал	Переклад	Стратегія	Пояснення
The strongest teams are purpose-driven.	Найсильніші команди орієнтовані на мету.	Адаптація	Акцент на спільних цінностях у колективі
When we remove pressure, performance improves.	Коли ми знімаємо тиск, продуктивність зростає.	Компресія	Усунення зайвих уточнень для динамічного подання ідеї
People shine when given freedom to create.	Люди сяють, коли їм дають свободу творити.	Компресія	Збереження стисненого висловлювання

Оригінал	Переклад	Стратегія	Пояснення
Mastery is about the journey, not the destination.	Майстерність — це подорож, а не кінцева точка.	Трансформація	Конкретизація: адаптація значення <i>journey</i>
A motivated mind is unstoppable.	Мотивований розум неможливо зупинити.	Трансформація	Конкретизація: підсилення мотиваційного характеру

Поєднання цих стратегій дозволяє досягти ефективного сприйняття перекладу мотиваційного контенту.

Дослідження показало, що переклад мотиваційних промов — це складний процес, який вимагає збереження стилістичних та емоційних особливостей.

Найбільш ефективною стратегією є використання адаптації та стилістичних трансформацій, оскільки вони дозволяють перекладу звучати природно для цільової аудиторії.

Важливу роль відіграє культурна адаптація тексту, яка допомагає зробити виступи TED зрозумілими для іншомовних слухачів без втрати їхнього комунікативного ефекту.

Переклад мотиваційних промов TED є актуальною темою, яка потребує подальшого аналізу. Можливим напрямом досліджень є вплив невербальних елементів на комунікативну ефективність перекладу. Результати роботи можуть бути використані у сфері перекладознавства, стилістики та навчальних програм для студентів-філологів.

Результати дослідження підтверджують, що переклад мотиваційних промов є складним, але важливим процесом. Отримані результати можуть бути корисними для перекладачів, які працюють із мотиваційним контентом. Успішний переклад повинен зберігати не лише зміст, а й емоційну силу оригінального тексту. Подальші дослідження можуть зосередитися на аналізі невербальних аспектів промов, таких як жести, міміка та інтонація.

Список використаних джерел

1. Грицай М. С. Культурний контекст у перекладі публічних виступів: виклики глобалізації. *Вісник сучасної лінгвістики*. 2020. № 8. С. 45–51.
2. Карабан В. І. Теорія і практика перекладу з української мови на англійську мову : навч. посібник-довідник для студ. вищ. навч. закл. зі спец. «Переклад». Вінниця : Нова Книга, 2003. 608 с.
3. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад) : підручник. Вінниця : Нова книга, 2003. 448 с.
4. Паламарчук О. Л. Функціонально-стилістичні особливості перекладу риторичних прийомів. *Наукові записки НаУКМА. Філологія*. 2015. № 3. С. 78–83.
5. TED Conferences LLC. TED Talks. URL: <https://www.ted.com> (дата звернення: XX.XX.2025).
6. TEDx Talks. TEDx events. URL: <https://www.ted.com/tedx> (дата звернення: XX.XX.2025).
7. Simon Oliver Sinek “How great leaders inspire action”. TED. URL: https://www.ted.com/talks/simon_sinek_how_great_leaders_inspire_action/transcript (дата звернення: 27.04.2025).

Анастасія Серафим

Національний університет «Киево-Могилянська академія»

ЕВФЕМІЗАЦІЯ ТЕМИ ВІЙНИ У НОВИННОМУ МЕДІАДИСКУРСІ (на матеріалі української та англійської мов)

Досліджено евфемізацію теми війни у заголовках «The New York Times» та «Української правди» (січень – перший тиждень березня 2022 року). Проаналізовано способи творення, функції та прагматичні особливості евфемізмів в обох мовах. Виявлено, що ступінь евфемізації вищий в англомовних заголовках, однак для обох мов він зменшується з наближенням вторгнення Росії в Україну у 2022 році. У заголовках обома мовами домінує вуалітивна функція й порушення максими способу.

Ключові слова: евфемізм, медіадискурс, новинний дискурс, заголовок, російсько-українська війна.

The research analyzes the euphemization of war in headlines from The New York Times and Ukrainska Pravda (January – first week of March 2022). It examines euphemism formation, functions, and pragmatic features. Euphemization is found to be more frequent in English headlines but decreases in both languages as Russia's full-scale invasion approaches. In both samples, the veiling function dominates, and the maxim of manner is most often violated.

Key words: euphemism, media discourse, news discourse, headline, Russian-Ukrainian war.

У сучасному мовознавстві спостерігається розмаїття підходів до визначення евфемізму. К. Еллен та К. Баридж визначають ці одиниці як такі, що «вживаються як альтернатива до небажано-

го виразу з метою уникнення можливої втрати репутації: або власної, або, через образу, репутації адресата, або якоїсь третьої сторони» [3, с. 202]. Б. С. Воррен називає евфемізмом є «те, що адресант трактує як завуальоване висловлення з боку адресата, який використовує його, аби назвати певне чутливе явище у тактовний спосіб» [5, с. 136].

Серед способів творення евфемізмів виділяють ті, що з'являються завдяки семантичним, словотвірним, фонетичним процесам, або шляхом запозичення [5, с. 135; 1, с. 212–215]. Серед функцій евфемістичних номінацій виокремлюють вуалітивну, кооперуючу, превентивну, риторичну, елевативну, конспіративну, дистортивну функції [2, с. 7–8].

Актуальність нашого дослідження формує потреба вивчення структурно-семантичних і прагматичних особливостей евфемізмів у новинному дискурсі про війну, а саме — у заголовках, які мають особливу роль: привернути увагу, зацікавити, та коротко переповісти основний зміст новини. Зважаючи на те, що тема війни є табуованою, у матеріалах, які її висвітлюють, часто використовують евфемістичні номінації, і якщо вони присутні й у заголовку, то можуть вплинути на інтерпретацію подій читачем навіть тоді, коли спотворення правди не було метою автора новинного повідомлення.

Матеріалом дослідження стали новинні заголовки про війну в Україні з «Української правди» та «The New York Times» за період із січня по перший тиждень березня 2022 року. Цей часовий відрізок є особливо значущим, адже охоплює події від накопичення військ до початку повномасштабного вторгнення. Дослідження евфемізмів у заголовках дозволяє простежити, як тема війни зазнавала евфемізації в умовах невизначеності та інформаційного напруження.

Для аналізу було застосовано комплексний підхід, що залучає структурно-семантичний, функціональний, прагмалінгвістичний та кількісний аналіз.

Під час дослідження проаналізовано всього 163 (37, 114, 12 за перші три місяці 2022 року відповідно) заголовки з евфемістичними номінаціями англійською мовою, виокремлені із «The New York Times» і 85 (45, 40, 0 за перші три місяці 2022 року відповідно) заголовків з евфемістичними номінаціями українською мовою, виокремлених із новинних матеріалів «Української правди».

Вищий рівень евфемізації спостерігаємо у матеріалах англійською мовою: 22,29 % у січні на противагу 8,09 % українською, 18,91 % у лютому на противагу 2,24 % українською та 1,99 % за перший тиждень березня на противагу 0 % українською. В обох вибірках наявна тенденція до зменшення ступеня евфемізації (із повним її зникненням для українських заголовків) з наближенням повномасштабного вторгнення Росії в Україну у 2022 році.

Домінантним способом творення евфемістичних номінацій у всіх заголовках англійською мовою була метонімія. З точки зору функціонального аналізу евфемізми в заголовках англійською мовою виконували або вуалітивну і дистортивну функції, або лише вуалітивну. Розгляньмо окремі приклади:

1) *In **Ukraine Conflict**, Putin Relies on a Promise That Ultimately Wasn't* [The New York Times, 09.01.22].

У тексті статті йдеться про нібито порушену обіцянку НАТО не розширюватися, яку Росія використовує як виправдання своєї війни проти України. Евфемістична номінація *Ukraine Conflict* утворена семантичним способом: частково метонімізацією загальне замість конкретного (*conflict*), частково — частина замість цілого (*Ukraine*) (з порушенням принципів *важливе понад менш важливе* і *конкретне понад абстрактне*), виконує вуалітивну та дистортивну функції, а також порушує максими способу та кількості, відвертаючи увагу від ролі Росії у війні (яку названо конфліктом), що тривала, і на той час загрози повномасштабного вторгнення.

2) NATO Urges Russia to Engage in Talks as **Military Tensions Escalate** [The New York Times, 26.01.22].

Для модифікації іменника *tensions* використано прикметник *military*, що означає *of or relating to soldiers, arms, or war* [4]. Завдяки цьому аналізоване словосполучення отримує значення 'військова напруга' замість прямого позначення 'the escalating threat of Russia's invasion of Ukraine'. Аналізована номінація утворена за допомогою імплікації, адже зростання загрози повномасштабної війни справді є напругою, пов'язаною із військовими діями, проте обраний варіант висвітлює серйозність загрози не повною мірою, адже не називає її точно, а лише натякає на неї, тому евфемізм виконує вуалітивну функцію, а також порушує максимуму способу.

Для заголовків українською мовою домінантним способом була імплікація у січні та поєднання запозичення та імплікації, а також метонімія у лютому; більшість евфемізмів виконували вуалітивну функцію.

3) Кулеба назвав оптимальний формат переговорів щодо **російської кризи** [Українська правда, 21.02.22].

Номінація *російська криза* утворена шляхом метонімічної заміни загальне замість конкретного (із порушенням принципу конкретне понад абстрактне). та виконує вуалітивну функцію. Вона порушує лише максимуму способу, оскільки є неточним формулюванням, що приховує воєнну природу «кризи».

4) **Ескалація РФ**: майже половина українців будуть воювати або допомагати армії [Українська правда, 22.02.22].

Нейтральним відповідником до аналізованого евфемізму є *загроза повномасштабного вторгнення Росії в Україну*. Ця номінація утворена шляхом запозичення та імплікації, адже евфемізм не вказує відкрито на те, що йдеться про воєнну агресію, тому виконує вуалітивну функцію і порушує максимуму способу.

Евфемізми в обох вибірках найчастіше порушували максимуму способу, що збігається із домінуванням вуалітивної функції.

Отже, як бачимо, евфемізми у новинних заголовках мають значний потенціал до впливу на сприйняття інформації читачем, оскільки, з одного боку, пом'якшують подану інформацію, а з іншого – можуть суттєво спотворювати її зміст.

Список використаних джерел

1. Великорода В. Б. Механізми поповнення евфемістичної лексики. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2017. № 4. С. 212–217.
2. Великорода В. Б. Семантичні та функціонально-прагматичні характеристики евфемізмів в англійській мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Львів, 2008. 19 с.
3. Allan K., Burrige K. *Euphemism and Dysphemism: Language Used as Shield and Weapon*. Oxford : Oxford University Press, 1991. 263 p.
4. Merriam-Webster Dictionary. URL: <https://www.merriam-webster.com/>.
5. Warren B. What euphemisms tell us about the interpretation of words. *Studia Linguistica*. 1992. Vol. 46/2. Pp. 128–172.

Список ілюстративних джерел

1. Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua>.
2. The New York Times. URL: <https://www.nytimes.com>.

Марія Середницька
Львівський державний університет
безпеки життєдіяльності

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ВЕТЕРИНАРНИХ ТЕРМІНІВ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ НА АНГЛІЙСЬКУ

У роботі досліджено структурно-семантичні особливості перекладу ветеринарних термінів з української мови на англійську. Проаналізовано види міжмовних відповідників, труднощі перекладу та запропоновано перекладацькі стратегії. Практична цінність полягає в розробці рекомендацій для фахового перекладу ветеринарної літератури.

Ключові слова: ветеринарна термінологія, переклад, структурні особливості, семантика, міжмовні відповідники, калька, адаптація.

The paper examines the structural and semantic peculiarities of translating veterinary terms from Ukrainian into English. It analyzes types of interlingual equivalents, translation difficulties, and proposes strategies. The practical value lies in offering recommendations for professional translation of veterinary literature.

Key words: veterinary terminology, translation, structural features, semantics, interlingual equivalents, calque, adaptation.

Вступ. У моїй роботі я розглянула структурні та семантичні особливості ветеринарної термінології у контексті перекладу з української мови на англійську. Актуальність теми зумовлена необхідністю точного та фахового перекладу спеціалізованих термінів, що є важливою умовою міжкультурної комунікації у ветеринарній галузі.

Методологія дослідження базується на сучасних здобутках термінознавства, теорії перекладу та галузевої лінгвістики. Було застосовано:

- **описовий метод** — для характеристики термінологічних одиниць та їх класифікації;
- **зіставний аналіз** — для виявлення структурних і семантичних відмінностей між українськими та англійськими ветеринарними термінами;
- **контекстуальний аналіз** — для вивчення ролі контексту у формуванні перекладацького відповідника;
- **метод аналізу словникових джерел та фахових текстів** — для виявлення перекладацьких стратегій;
- **метод вибірки** — для формування корпусу термінологічних одиниць, що стали об'єктом аналізу.

Роль контексту у перекладі ветеринарних термінів виявилася ключовою: саме контекст дозволяє обрати точний міжмовний відповідник. У перекладознавстві контекст розглядається як сукупність мовних і позамовних умов, у межах яких вживається певна одиниця, що надає їй конкретного значення [1, с. 45]. Термін без контексту втрачає свою функціональність, оскільки може бути інтерпретований неправильно або сприйнятий неоднозначно. Наприклад, термін *strain* у ветеринарії може позначати як мікробний штам (*bacterial strain*), так і фізичне навантаження чи розтяг (*muscular strain*) [2, с. 71]. Контекст також допомагає уникнути калькування терміна у випадках, коли дослівний переклад не відповідає усталеним нормам цільової мови. Наприклад, англійський термін *navel ill* дослівно перекладається як пупкове захворювання, проте в українській ветеринарній практиці частіше використовується термін омфаліт — латинізована форма, яка відповідає професійній традиції.

Структурні особливості термінів охоплюють їхню морфологічну будову та походження. Вони можуть бути запозичені з латинської чи грецької мов або мати національні відповідники.

Наприклад, *rabies* (латинський термін) відповідає українському слову «каз», яке є національним варіантом латинського слова.

Семантичні особливості — це мовні ознаки, що стосуються значення термінів у певній галузі знань. Вони визначають, як терміни передають інформацію і які смислові властивості мають.

Одним із основних семантичних типів ветеринарних термінів є терміни, що позначають конкретні хвороби і патології. Наприклад: каз (*rabies*), туберкульоз (*tuberculosis*), параліч (*paralysis*) тощо.

Іншим важливим типом є терміни, що позначають різні органи та анатомічні структури тварин. Наприклад: серце (*heart*), легені (*lungs*), печінка (*liver*), а також складніші анатомічні терміни, що стосуються внутрішніх органів або систем.

Аналіз структурних і семантичних особливостей ветеринарної термінології дозволяє визначити ключові аспекти, які впливають на точність і адекватність перекладу спеціалізованих термінів між цими мовами.

Важливим є також урахування культурних і мовних особливостей кожної з мов, що може впливати на точність і прийнятність перекладу в конкретних професійних та наукових контекстах.

Типи перекладацьких відповідників:

- **Прямий відповідник** — це найбільш точний варіант перекладу. Це усталене слово або термін, який повністю збігається за значенням у мові оригіналу та мові перекладу. Такі відповідники зазвичай уже закріплені в мовній практиці та словниках, тому їхнє використання не викликає сумнівів.
- **Частковий відповідник** — охоплює лише частину значення іншомовного терміна. Він може передавати загальний зміст, але не завжди точно відображає усі смислові відтінки слова. Через це перекладачеві потрібно враховувати контекст, щоб правильно обрати форму передання.

- **Калька** – є способом перекладу, при якому слово або словосполучення перекладається дослівно, шляхом відтворення кожного його елемента. Такий підхід часто використовується для нових або складних термінів, коли в мові перекладу ще не сформовано готового відповідника.

Приклади перекладацьких відповідників

Прямий: Наприклад, терміни геморагія (відповідно до латинського haemorrhagia) або туберкульоз є прямими відповідниками в обох мовах, оскільки вони мають однакові корені та однакове значення у ветеринарії.

Калька: Наприклад, термін біоценоз у ветеринарії може бути перекладений як biocenosis за допомогою кальки з латинського кореня

Частковий: Наприклад, термін lameness у ветеринарії перекладається як кульгавість Lameness в англійській мові може охоплювати не лише кульгавість, а й загальні рухові розлади, пов'язані з болем або неврологічними порушеннями. Українське кульгавість частіше використовується для опису саме механічного порушення ходи, але не охоплює, наприклад, неврогенну слабкість.

Основні труднощі перекладу:

- Відсутність прямих відповідників

Термін *ruminal tympany* часто згадується у ветеринарній літературі щодо звинувачення жуйних тварин, але в українській клінічній практиці його іноді називають здуттям рубця або тимпанією рубця, що може збивати з пантелику читача [2, с. 58].

- Багатозначність термінів

Inoculation може означати як щеплення проти хвороби (*vaccine inoculation*), так і інокуляцію клітин біоматеріалу в культуральне середовище (*cell culture inoculation*). Для уникнення

плутанини використовують вакцинація vs. інокуляція клітин [3, с. 102].

- Відмінності концептуальних систем

Термін *metaphylaxis* (запобіжна масова терапія при ризику захворювання в стаді), який не закріплений в українських стандартах, перекладають як метафілактика з фаховим коментарем у дужках [4, с. 94].

- Складність латинських/грецьких компонентів

Myositis може бути міозит або запалення м'язів, але в певних підручниках додатково зазначають гострий міозит vs. хронічний міозит для уникнення неоднозначності [3, с. 142].

Стратегії подолання труднощів

Одним із дієвих способів є консультація з фахівцями, коли необхідна термінологічна точність у спеціалізованих галузях. Розробка глосаріїв сприяє уніфікації перекладу, встановлюючи сталі відповідники. Контекстуальний аналіз допомагає обрати правильний варіант у разі багатозначності термінів. За потреби доцільно застосовувати примітки та роз'яснення, щоб уникнути непорозумінь у складних поняттях. Крім того, важливою є адаптація до міжнародних стандартів, що забезпечує відповідність термінів ustalеним нормам.

Використання таких стратегій сприяє точності, ясності та фаховості перекладу.

Висновки. Термін є основною одиницею наукової мови, що вимагає точності, однозначності та правильного тлумачення в контексті певної галузі знань. У ветеринарії переклад термінів є складним процесом, який вимагає глибоких фахових знань, урахування контексту та вибору відповідних міжмовних еквівалентів. Для подолання труднощів перекладу використовують глосарії, консультації з фахівцями, аналіз термінологічних структур та адаптацію до міжнародних стандартів.

Список використаних джерел

1. Бондаренко Л. О. Особливості перекладу медичних термінів в контексті ветеринарії. Львів : Видавництво Літера, 2017. 250 с.
2. Гаркавий П. І. Теоретичні основи перекладу термінів в агрономії та ветеринарії. Одеса : Остром, 2016. 315 с
3. Зіброва Н. С. Складні терміни в ветеринарії: лексичний та граматичний аналіз. Київ : Видавничий дім, 2015. 276 с.
4. Курінський В. В. Переклад наукових термінів у ветеринарії: практичний аспект. Львів : Видавничий центр, 2019. 198 с.

Ольга Сліпченко

Національний університет «Киево-Могилянська академія»

ОЦІННО-ХАРАКТЕРИЗУВАЛЬНА ФУНКЦІЯ ЗВЕРТАНЬ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ

Робота зосереджена на дослідженні прагматичного потенціалу звертань в українській та англійській мовах. Шляхом компаративного аналізу, який здійснюється на матеріалі автентичного розмовного дискурсу сучасних подкастів, репрезентовано поліфункційність зазначених мовних одиниць. Серед виокремлених релевантних функцій звертань найбільшу частотність демонструє оцінно-характеризувальна функція.

Ключові слова: звертання, прагматика, функційний аналіз, розмовний дискурс, подкасти.

The work is focused on the study of the pragmatic potential of terms of address in Ukrainian and English languages. By means of comparative analysis based on the material of authentic conversational discourse of modern podcasts, the multifunctionality of these linguistic units is established. Among the selected functions of the terms of address, the one that occurs most frequently is the evaluative-characterizing function.

Key words: terms of address, pragmatics, functional analysis, conversational discourse, podcasts.

Прагматична спрямованість лінгвістичних досліджень дозволяє розглянути звертання як потужний засіб міжособистісної взаємодії. У роботі використовуємо поняття «звертання» та «апелятиви» як синонімію взаємозамінні, оскільки це дозволяє розкрити природну дихотомію мовного феномену з акцентом на його глибинній комунікативній функції, зокрема, не

лише для репрезентації мовців, а для реалізації встановлення мовленнєвого контакту між ними.

Прагмалінгвістичний аналіз апелятивів дозволяє виявити, які стратегії використовують мовці для досягнення своїх комунікативних цілей та як змінюється значення звертання залежно від комунікативної ситуації. Тобто мета спілкування, умови і ситуації, ролі і стосунки учасників комунікації, а також їх емоційний стан визначають реальний мовленнєвий простір, у якому функціює звертання.

Спонтанне мовлення, що репрезентоване у подкастах, має особливості імпровізованого мовленнєвого акту та відображає природність повсякденних розмов у невимушеному комунікативному середовищі. Оскільки подкасти є носіями культурного мовного артефакту з віддзеркаленням самоідентифікації через соціальну взаємодію зі співрозмовником або співрозмовниками та запрошеними гостями, використання конкретних форм звертань демонструє прийняті в певній культурній спільноті норми та очікування цільової аудиторії.

На думку М. Скаба: «Досить часто елементи апеляції служать не для зав'язування реального мовленнєвого контакту з конкретним адресатом, а використовуються для вираження найрізноманітніших емоцій мовця. У цьому випадку можна констатувати, що своєю периферією функціональна сфера апеляції накладається на функціонально-семантичне поле експресивності» [1, с. 36]. Е. Дейвіс виокремлює звертання за двома його функціями — ідентифікуючою та експресивною. Перша полягає у вказівці на того, до кого звертається мовець, реалізується за допомогою контекстуальних чинників. А друга — є маркером вербалізації емоційного фону комунікації, що репрезентує ставлення мовця до адресата, та відображає ступінь формальності чи неформальності їхніх взаємин крізь призму концепції дистанції і солідарності [2, с. 93].

Фундаментальним аспектом використання звертань, що передбачає збереження публічного образу та мінімізацію непорозумінь в спілкуванні, є концепція позитивної стратегії ввічливості та негативної стратегії ввічливості. Це узгоджується з принципами симетричних та асиметричних взаємин між адресантом та адресатом, що детермінується рівноправністю і паритетом сторін та нерівноправними статусними ролями та ієрархічними відмінностями.

Аналіз комунікативно-прагматичних функцій звертання здійснюємо за класифікацією М. Скаба: 1) дейктично-контактна функція; 2) номінативно-контактна функція; 3) номінативно-виразному функція; 4) номінативно-ідентифікуюча функція; 5) соціально-регулювальна функція; 6) оцінно-характеризуюча функція; 7) спонукальна функція; 8) власне контактна функція; 9) етикетна функція [1, с. 298].

За результатами проведеного аналізу було виявлено, що доміантною є оцінно-характеризувальна функція звертань в українській та англійській мовах. Зокрема, її частка становить майже 18 % від 95 аналізованих мовних одиниць в досліджуваному корпусі апелятивів з українських подкастів, та 25 % від 104 мовних одиниць — з американських.

Оцінно-характеризувальна функція реалізована через номінації, що містять семи оцінки або характеристики. Насамперед це іменники, що містять вказівку на позитивну чи негативну ознаку особи, а також субстантивовані прикметники чи дієприкметники, що містять певні словотвірні засоби (суфікси із зменшувальним, пестливим, згрубілим значенням).

В українських подкастах апелятиви в оцінно-характеризувальній функції переважно виражені: 1) загальними назвами у називному відмінку однини (*чувак*), в кличному відмінку однини (*друзе*), трапляються номінації з негативним значенням (*посіпаки*); 2) складеними номінаціями: прикметник + іменник з позитивним значенням (*дорогі друзі, любі котики*) або негатив-

ним (*москворота бидломаса*). Функція репрезентує застосування звертань до аудиторії і риторичних звертань, де ідентифікація адресатів зумовлена контекстуальними факторами. У такий спосіб апелювати є засобом встановлення як емоційного зв'язку та симпатії, так і агресії та зневаги до адресата. Це формує реалізацію комунікативних намірів мовців, відображаючи позитивну і негативну стратегії ввічливості для формування емоційного фону подкасту.

В американських подкастах звертання виражені іменниками — загальними назвами (*bro, man, dude, my brother*). Оцінно-характеризувальна функція апелювативів в американських подкастах спрямована на встановлення взаємин між комунікантами, які визначає мовець та контекст комунікативного акту. Використання сленгових звертань вказує на фамільярність, що є характерною рисою позитивної стратегії ввічливості та які переважно вжиті на позначення аудиторії, ведучого.

Отже, функційне навантаження апелювативів відображає специфіку культурних комунікативних моделей української та американської мовних спільнот. Прагматичний потенціал вибору звертань мовцями двох лінгвокультур демонструє розбіжності між українською схильністю до емоційної солідарності та американською орієнтацією на комунікативну автономію.

Список використаних джерел

1. Скаб М. С. Функціональна сфера апелюції в українській мові (семантика, граматики, прагматика, стилістика). 2002.
2. Davies E. E. English vocatives: a look at their function and form. *Studia Anglica Posnaniensia*. 1986. Vol. 19. Pp. 91–106. URL: http://www.ifa.amu.edu.pl/sap/files/19/08_Davies.pdf.

Максим Смерека

Національний університет «Киево-Могилянська академія»

СИНТЕЗ МОВНИХ ЗАСОБІВ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ ЕМОЦІЙНИХ СТАНІВ ПЕРСОНАЖІВ У РОМАНІ МАРІЇ МАТІОС «МАМІЇ»

У статті здійснено спробу комплексного аналізу взаємодії засобів різних мовних рівнів у репрезентації внутрішніх станів персонажів у романі Марії Матіос «Мамі», зокрема зосереджено увагу на структурно-семантичному синтезі фонетичних, лексичних, словотвірних, фраземних, морфологічних і синтаксичних одиниць у структурі речення. Визначено продуктивність засобів омовлення емоцій в ідіолекті письменниці.

Ключові слова: вербалізація, емоція, емотивність, мовні засоби, рівні мови, Марія Матіос.

The article presents a comprehensive analysis of the interaction of linguistic means at different levels in the representation of the internal states of characters in Maria Matios' novel "Mothers". Particular attention is paid to structural and semantic synthesis of phonetic, lexical, word-forming, phraseological, morphological and syntactic units in the structure of the sentence. The effectiveness of the means of expressing emotions in the writer's idiolect has been determined.

Key words: verbalization, emotion, emotivity, language means, levels of language, Maria Matios.

У межах сучасної наукової парадигми спостерігаємо зміщення акцентів у бік антропоцентризму, що сприяє переосмисленню ролі лінгвістики емоцій, яка поступово переходить із периферії мовознавства до однієї з його центральних сфер дослід-

джень. Вербалізація емоцій – це складне, багатоаспектне явище, яке поєднує лінгвістичні й психологічні механізми та охоплює всі рівні мовної системи. Саме завдяки мові емоції набувають матеріального вираження, що уможливорює їхній перехід із категорії суто «внутрішнього» в категорію «зовнішнього». Це зумовлює необхідність аналізу омовлення внутрішніх станів не відокремлено, а в нерозривному взаємозв'язку «емоція ↔ мова».

Особливого значення питання мовної репрезентації емоцій набуває в художньому тексті, оскільки вона є не лише засобом впливу на читача, а й індикатором авторського світогляду та специфіки його мовної картини світу. У цьому контексті уваги заслуговує Марія Матіос, творчість якої завжди вирізнялася високим ступенем психологічної заглибленості, підвищеною увагою до внутрішнього світу й чуттєвим відображенням будь-якого емоційного стану героя. Зокрема показовим є глибоко драматичний роман «Мамі», у центрі якого постають осиротілі матері. Авторка майстерно змальовує внутрішній світ персонажів і розкриває широкий спектр людських переживань. Через сюжетну організацію в романі домінують негативні емоції героїв, зокрема страждання, скорбота, безсилля, внутрішнє спустошення, злість, що не лише формує емоційне тло художнього простору твору, а й концептуальну основу авторського ідіолекту.

У вербалізації внутрішніх станів українська мова має високий експресивний потенціал на різних мовних рівнях. За традицією, фонетичний рівень має найнижчий рівень потенціалу емотивності, найпродуктивнішими засобами якого є емоційні вигуки та оклична інтонація, а також допоміжний графічний засіб – експресивна графіка. Натомість на лексичному рівні, який характеризується найбільшою ефективністю, вживають емотивну лексику, яку розподілено на експліцитну й імпліцитну. На словотвірному рівні емоції омовлюються завдяки спеціальним афіксам, які надають словам відповідного емоційного забарв-

лення, а на фраземному — завдяки авторським структурно-граматичним модифікаціям фразем. Морфологічний рівень репрезентує внутрішні переживання за допомогою різних частин мови, а синтаксичний — за допомогою емоційних звертань, вставних і вставлених конструкцій, питальних речень з окличною модальністю, незакінчених речень і порівнянь.

Жанрова й тематична специфіка роману «Мамі» зумовлює використання різнорівневих мовних засобів, які взаємодіють і підсилюють емотивний потенціал один одного. Саме синтез фонетико-графічного, лексичного, морфологічного, словотвірного, фраземного й синтаксичного рівнів дозволяють Марії Матіос усебічно репрезентувати глибину материнського страждання.

Здебільшого багатоконпонентні висловлення вирізняються високим ступенем емотивного заряду й насиченою смисловою навантаженістю. Аналізуватимемо такі конструкції, виокремлюючи основні й допоміжні мовні засоби, які вербалізують емоційний стан персонажа. До перших уналежнюємо засоби з найвищим емотивним потенціалом, які становлять ядро висловлення: якщо вилучити таку одиницю, конструкція суттєво втратить рівень емотивності, а емоція буде репрезентована невиразно й непереконливо. Допоміжні засоби надають висловленню додаткових емоційно-експресивних відтінків, які підсилюють його емотивне ядро: після вилучення цього елемента рівень емотивності істотно не зміниться. Емотивний потенціал допоміжних засобів переважно недостатній, аби функціонувати автономно як вербалізатор глибоких внутрішніх переживань. Подамо лише кілька фрагментів, у яких Марія Матіос майстерно застосовує розмаїття засобів вербалізації емоційних станів персонажів.

1. *Та поки що я живу з розірваними альвеолами легень, капіляри яких розлітаються на друзки, коли вже стільки часу намагаюся вдихнути і видихнути свій біль... і через те іноді кривавить*

моє горло, і всі мої сльозогінні залози давно перетворилися на решето, бо досі не тримають сліз, навіть коли я силуюся умовити сама себе, що це егоїзм – так добивати себе тугою, начисто забувши про тих, кому я ще дорога і хто про мене думає і дбає, і тужить зі мною, але так, щоб я цього не бачила [1, с. 12] – материнський біль, сум, розпач, відчай вербалізовані такими мовними засобами:

основний:

- лексичний рівень → імпліцитне вираження → метафори: живу з розірваними альвеолами легень, капіляри яких розлітаються на друзки; вдихнути і видихнути свій біль...; кривавить моє горло; сльозогінні залози давно перетворилися на решето;

допоміжні:

- лексичний рівень → експліцитне вираження → іменники + дієслово: туга (ім.); біль (ім.); тужити (дієсл.);
- синтаксичний рівень → незакінчене речення: Та поки що я живу з розірваними альвеолами легень, капіляри яких розлітаються на друзки, коли вже стільки часу намагаюся вдихнути і видихнути свій біль...

2. – Та то ви просто заговорюєте мене, щоб я не плакала?! – знову скидається нервово і кричить на все подвір'я: – Але плач не залежить від мене, бабо... Я втратила сина на цій війні-і-і-і... рік, як утратила, і рік його топлю сльозами... стриматися не можу... – знову захлинається виттям. – А ви мені кажете не голосити [1, с. 30–31] – роздратування через знецінення розпачу й скорботи матері вербалізовано такими мовними засобами:

основні:

- синтаксичний рівень → питальне речення з окличною модальністю → зовнішньо спрямоване: – Та то ви просто заговорюєте мене, щоб я не плакала?!
- лексичний рівень → імпліцитне вираження → метафори: топити сльозами когось; захлинатися виттям;

- лексичний рівень → імпліцитне вираження → фізіологічний опис → вегетативні процеси тіла: *плакати; голосити;*
- лексичний рівень → імпліцитне вираження → фізіологічний опис → звуковий вияв: *кричить на все подвір'я;*

допоміжні:

- фонетичний рівень → експресивна графіка → подовження голосного: *воїні-і-і-і;*
- лексичний рівень → експліцитне вираження → прислівник: *нервово;*
- синтаксичний рівень → незакінчені речення: *Але плач не залежить від мене, бабо... Я втратила сина на цій війні-і-і-і... рік, як утратила, і рік його топлю сльозами... стриматися не можу...*

3. Вона відриває очі від сина, мов відриває приросле до рани криваве ганчір'я... від запеклої дірочки на чолі... ще однієї дірочки на «вітровці» — якраз під серцем хлопчинки, а може, та дірочка таки в самому серці... впирається поглядом у три язички полум'я на лівім бочку... міцно зажмурюється, ніби хоче запам'ятати цю нелюдську мить... вдихає глибоко, аж тріснуть зараз переповнені легені... тоді зводить безтямний погляд на офіцера: — Не мій... [1, с. 48] — материнське страждання, відчай, шок, розпач вербалізовані такими мовними засобами:

основні:

- лексичний рівень → імпліцитне вираження → метафори: *відриває очі від сина; впирається поглядом;*
- лексичний рівень → імпліцитне вираження → фізіологічний опис → вегетативні процеси тіла: *вдихає глибоко, аж тріснуть зараз переповнені легені...;*
- лексичний рівень → імпліцитне вираження → фізіологічний опис → мімічний вияв: *міцно зажмурюється, ніби хоче запам'ятати цю нелюдську мить... тоді зводить безтямний погляд на офіцера;*

допоміжні:

- словотвірний рівень → зменшено-пестливі суфікси: дірочка, хлопчинка, язички;
- синтаксичний рівень → незакінчені речення: *Вона відриває очі від сина, мов відриває приросле до рани криваве ганчір'я... від запеклої дірочки на чолі... це однієї дірочки на «вітровці» – якраз під серцем хлопчинки, а може, та дірочка таки в самому серці... впирається поглядом у три язички полум'я на лівім бочку... міцно зажмурюється, ніби хоче запам'ятати цю нелюдську мить... вдихає глибоко, аж тріснуть зараз переповнені легені... тоді зводить безтямний погляд на офіцера: – Не мій...;*
- синтаксичний рівень → порівняння: *мов відриває приросле до рани криваве ганчір'я...; вдихає глибоко, аж тріснуть...*

Отже, синтез різнорівневих мовних засобів є невід'ємним елементом у смисловому просторі роману Марії Матіос «Мамі», оскільки таке комплексне поєднання формує багат шарову емоційно-експресивну структуру висловлення. За нашими спостереженнями, найбільш частотними й продуктивними у вербалізації важких емоційних станів є мовні засоби синтаксичного (порівняння, незакінчені речення) та лексичного (імплицитне вираження емоцій за допомогою складних метафор і опису фізіологічних станів, зрідка — експліцитне вираження через іменники, прислівники, дієслова) рівнів, а найменш — словотвірний і фонетичний.

Список використаних джерел

1. Матіос М. Мамі. Драма на шість дій. Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2023. 288 с.

Данило Сорочинський
Національний університет
«Киево-Могилянська академія»

ПЕРЕКЛАД ЯК СКЛАДОВА ЛОКАЛІЗАЦІЇ
КОМП'ЮТЕРНИХ РОЛЬОВИХ ІГОР
(на матеріалі перекладу
комп'ютерної гри «Baldur's Gate III»)

У роботі окреслено історію та розвиток комп'ютерних ігор у світі та в Україні, визначено роль перекладу як складової локалізації комп'ютерних ігор. Проаналізовано та схарактеризовано перекладацькі трансформації у відеоігровій термінології, а також стратегії перекладу текстових елементів інтерфейсу та конструкцій з мітками та змінними. Досліджено типові методи перекладу слів-реалій та речень з гендерно маркованими одиницями в контексті відеоігрової локалізації.

Ключові слова: відеогра, комп'ютерна гра, перекладацькі трансформації, стратегії перекладу, слова-реалії, локалізація, інтерфейс, переклад, гендерно марковані одиниці.

The paper outlines the history and development of computer games both in the world and in Ukraine. It identifies the role of translation as a part of localisation of computer games. We have also analysed and characterised transformations in the translation of video game terminology as well as strategies in the translation of interface text and structures with tags and placeholders. Specific parts of the work are devoted to the regular methods of the translation of realia and sentences with gender marked units in the context of video game localisation.

Key words: video game, computer game, translation translations, translation strategies, realia, localisation, interface, translation, gender marked units.

Інтеграція України до світового відеоігрового ринку забезпечила вільний доступ до продуктів цієї індустрії, що спровокувало і розвиток української геймерської спільноти, і формування вітчизняних компаній, які створюють комп'ютерні ігри, і створення перших професійних локалізаційних спілок. Проте українська локалізація відеоігор залишається новою сферою з невеликою кількістю перекладознавчих робіт, які б аналізували та випрацьовували практичні поради, що враховували б усі особливості цього культурного продукту. Усе це зумовлює необхідність створення ґрунтовних досліджень, що зосереджуються на перекладі як складової локалізації комп'ютерних ігор.

Матеріалом для дослідження слугували 20 годин ігроладу, тексти української локалізації та оригіналу комп'ютерної рольової гри «Baldur's Gate III». З цього масиву за допомогою тематичної вибірки виокремлено 312 одиниць для аналізу, а також за допомогою суцільної вибірки виділено 852 терміни з проєкту двомовного словника відеоігрової та коловідеоігрової термінології. Під час перекладу термінів відеоігрової індустрії у двомовному словникові переважають перекладацькі трансформації, що використовують наявні лексичні, граматичні та стилістичні ресурси української мови. До них ми зараховуємо: синоніми, функційні, описові та культурні відповідники, модуляції, компонентний аналіз, визнаний переклад (загальна кількість застосовань становить 63,54 %).

Ця тенденція прослідковується і в локалізації елементів головного меню інтерфейсу комп'ютерної гри «Baldur's Gate III» (проаналізовано 102 слова та словосполучення). У 55,8 % випадків перекладачі застосовували синоніми, модуляцію, компонентний аналіз, функційні та описові відповідники. Крім окремих слів також досліджено 82 тексти та виявлено застосування стратегій прямого — 38,10 %, адекватного — 36,90 %, комунікативного — 19,05 % перекладу та адаптації — 5,95 %. Переважання стратегії прямого перекладу може свідчити про намагання

зберегти точність оригінальних формулювань, що особливо актуально для технічної сторони відеоігрового перекладу (або є результатом стислих термінів).

Важливим складником локалізації комп'ютерних ігор є переклад конструкцій зі змінними та мітками. В аналізованій грі мітки безпосередньо не впливають на процес перекладу, адже розробники заклали можливість їхнього часткового редагування, проте це не є типовим для локалізації комп'ютерних ігор (часто в інших проектах мітки є фіксованими та потребують одного варіанта перекладу, що ускладнює локалізацію для флективних мов). Іншим елементом відеоігрової локалізації, що потребує уваги, є змінні. У 27,38 % випадків змінні впливали на спосіб перекладу, для цих рядків застосовували такі стратегії: адекватний – 52,17 %, семантичний – 21,74 %, прямий – 17,39 %, комунікативний – 8,70 %. Цей результат є наслідком намагань чітко передати зміст повідомлення у поєднанні з особливістю створення подібних ігор (GILT).

GILT – глобалізація, інтернаціоналізація, локалізація, переклад. Ця стратегія передбачає створення ігор у такий спосіб, який забезпечував би легкість їхнього розповсюдження у багатьох країнах одночасно. Розробники досягають цього завдяки створенню ігор виключно англійською або на рівні зі своєю національною мовою. Також це передбачає специфічне формулювання текстів технічного характеру (наприклад, у англійськомовному інтерфейсі аналізованої гри переважають речення з пропущеними підметами, які у більшості випадків змінюють на називні речення в українськомовній версії). Саме тому провідною стратегією в цих випадках постає прямий переклад.

Для потреб дослідження ми запропонували власну класифікацію слів-реалій для позначення понять ігрового світу: власне вигадані реалії (власне квазіреалії) та невласне вигадані реалії (невласне квазіреалії). Для перекладу невласне вигаданих реалій використовують визнаний переклад для слів, що мають

довгу традицію вживання, синоніми та функційні відповідники для слів, що є загальноживаною лексикою (з погляду реального світу, але набувають статусу реалії в ігровому). Для власне вигаданих реалій характерною перекладацькою трансформацією є трансференція.

Переклад рядків з гендерно маркованими одиницями передбачає визначення спрямованості референції: на ігрових персонажів чи на неігрових. Якщо речення стосується ігрового персонажа, то для перекладу застосовують стратегію специфікації гендеру, що передбачає підлаштування низки груп слів, що мають категорії роду. Якщо речення стосується неігрового персонажа, то в перекладі застосовують нейтралізацію гендеру, що передбачає лексико-синтаксичні зміни: зміну часових форм; використання безособових, неозначено-особових, інфінітивних, називних речень; модуляцію; перефразування.

ПОРІВНЯННЯ РУМЕЙСЬКОГО ІДІОМУ ТА ГРЕЦЬКОЇ МОВИ НА ЛЕКСИЧНОМУ РІВНІ НА ПІДСТАВІ МАТЕР'ЯЛУ ЗІ СПИСКУ СВОДЕША

У праці порівнювано відстань лексичного рівня румейського ідіому з грецькою мовою, використавши список Сводеша з 207 слів, аби виявити, наскільки близькі між собою об'єкти дослідження. Також описувано особливості хвонетичної системи румейського ідіому, посиляючись на вимову респондентів.

Ключові слова: список Сводеша, румейський ідіом, грецька мова, сартанська говірка, Сартана, новокаракубська говірка, Нова Каракуба, ялтинська говірка, Ялта, мовлянин, мовець, Надозів'я, хвонетичний.

The study compares the lexical distance between the Tauro-Romaic idiom and the Greek language using the 207-item Swadesh list, with the aim of assessing the degree of similarity between the two linguistic entities. Additionally, the work describes the phonetic features of the Tauro-Romaic idiom, based on the pronunciation patterns observed in native speakers.

Key words: Swadesh list, Tauro-Romaic idiom, Greek language, Sartana dialect, Sartana, Nova Karakuba dialect, Nova Karakuba, Yalta dialect, Yalta, speaker, informant, Northern Azov region, phonetic.

На Донеччині проживає спільнота надозівських греків, яка послуговується двома мовами: урумською та румейською. Статус першої як окремої мови в науковому середовищі не викликає суперечок, адже її носії не ототожнюють себе з кримськими татарами та не пов'язують своє мовлення з кримськотатарською. Натомість румейський ідіом досі не має чіткого визначення:

попередні дослідники називали його грецьким говором Маріюпільщини, тоді як сучасні носії часто сприймають його як самобутню мову.

Цей (суб)етнос має дві, відомі мені, активні організації з популяризації своєї культури: «Федерація грецьких товариств України» та «Надазовські греки: уруми і румеї». Три румейськомовні представники з цих двох спілок надали інтерв'ю для складання списку Сводеша з метою подальшого лексичного порівняння румейського ідіому та грецької мови. Усі респонденти — чоловіки, носії різних говірок, які походять із таких населених пунктів: Ялта (Маріюпільський район, Донецька область), Сартана та Нова Каракуба. Мовлянин із Ялти — у віковій категорії 20–30 років — пише вірші своєю говіркою. Мовці з Сартани та Нової Каракуби — у віці 30–50 років — володіють, окрім власних говірок, новогрецькою мовою.

За словами респондентів, ялтинська говірка значно відрізняється від інших румейських різновидів і не є взаємозрозумілою з іншими субдіалектами. Інколи я чув від співрозмовників, що ялтинська говірка — це *«взагалі инша мова»* або *«взагалі особлива мова»*. Мовляни з усіх інших говірок Маріюпільщини цілком легко розуміються в бесіді.

Отже, **мета** роботи — окремо порівняти на лексичному рівні три говірки румейського ідіому з грецькою мовою та визначити мовну відстань між їми.

Досягнення мети вимагає таких **завдань**:

- опис хвонетичної системи румейського ідіому, спираючись на вимову трьох опитаних респондентів;
- зіставлення лексем зі спільним значенням у румейському ідіомі та новогрецькій мові;
- вирахування відсотку лексичної відстані румейського ідіому та грецької мови.

Об'єктом дослідження є три говірки, поширені на Надозів'ї, в їхньому лексичному вияві порівняно з новогрецькою мовою.

Предмет дослідження — лексична подібність між румейським ідіомом і новогрецькою мовою, аналізована на основі найуживанішої лексики, визначеної Моррисом Сводешем.

Метод дослідження: інтерв'ю.

Завваги щодо передачі звуків

Я намагався передати звукову систему мовлян на письмі як найближче до вимови. Однак, є випадки, коли я узагальнив передачу звуків одною літерою. Надалі перелічу такі випадки.

Звук, що я передавав літерою [j], насправді звучав, як нескладовий [i], в усіх трьох мовців у позиції після самозвуків.

Попри те, що в міжнародній хвонетичній азбуці і румейський, і український [i] позначаються однаково, в румеїв він усе ж вимовляється, як англійський чи чеський [i], тому, якщо в мовців траплявся український звук, я позначав його буквою [и].

Тяжко було розрізнити вимову самозвуків [o]~[ɔ] та [e]~[ɛ] в мовлян із Сартани та Нової Каракуби, тому я записав ці звуки літерами, що передають більш поширені в їхньому мовленні випадки вживання: [o] та [e].

М'який [л'], що в міжнародній хвонетичній абетці (надалі: МХА) передаємо знаком «l», у цій праці позначатимемо лігатурою «li», за аналогією з «si», «zi», «mi», «di» тощо.

Хвонетична система респондентів

Хвонетична система респондентів суттєво відрізнялася, тому у випадках значних відмінностей у вимові звуків кожного мовця розглянемо опрічно.

Носії сартанської та новокаракубської говірок хвормують звуки подібно, з незначними поодинокими відмінностями, тож хвонетичні системи цих двох мовців проаналізуємо спільно.

Консонантизм

- [m] – двогубний носовий сонорний співзвук;
[p] – глухий двогубний проривний співзвук;
[b] – дзвінкий двогубний проривний співзвук;
[f] – глухий щілинний губно-зубний співзвук;
[v] – дзвінкий щілинний губно-зубний співзвук;
[n] – дзвінкий ясенний носовий співзвук;
[t] – глухий ясенний проривний співзвук;
[t]¹ – палаталізований глухий ясенний проривний співзвук;
[d] – дзвінкий ясенний проривний співзвук;
[d]¹ – палаталізований дзвінкий ясенний проривний співзвук;
[s] – глухий щілинний ясенний співзвук;
[z] – дзвінкий щілинний ясенний співзвук;
[tʃ] – глухий ясенний априкат
[θ] – глухий щілинний зубний співзвук;
[ð] – дзвінкий щілинний зубний співзвук;
[r] – дзвінкий ясенний дрижачий співзвук;
[l]² – боковий передньоязиковий твердий сонант
[l̪](λ) – боковий щілинний передньоязиковий м'який сонант
[ʃ] – глухий щілинний заясенний співзвук;
[ʒ]³ – дзвінкий щілинний заясенний співзвук;
[tʃ̥] – глухий ясенно-твердопіднебінний априкат;
[dʒ̥]⁴ – дзвінкий ясенно-твердопіднебінний априкат;
[k] – глухий задньопіднебінний зімкнено-проривний співзвук;
[g]⁵ – дзвінкий задньопіднебінний зімкнено-проривний співзвук;
[x] – глухий задньопіднебінний щілинний співзвук;
[ɣ] – дзвінкий задньопіднебінний щілинний співзвук.

За дзвінкістю – глухістю співзвуки в мовців поділяються на такі пари:

- [p] – [b], [f] – [v], [t] – [d], [t]¹ – [d]¹, [s] – [z], [θ] – [ð], [ʃ] – [ʒ], [tʃ̥] – [dʒ̥], [k] – [g], [x] – [ɣ].

Респондент із Сартани не оглушує співзвуки в кінці слів, натомість мовлянин із Нової Каракуби це робить. Отже, в сартанській говірці слово «змія» звучатиме [fɪð], а в новокаракубській – [fɪθ].

За твердістю – м'якістю діляться на такі пари: [k] – [tʲ], [g] – [dʲ]. Пара [l] – [lʲ] притаманна носієві сартанської говірки, як у словах: [ˈilʲus], [puˈlʲa], [xlʲuˈro], [xlʲuˈrutʲsku]. У мовця з Нової Каракуби м'який [lʲ] я почув лише в слові [puˈlʲi], у решті випадків – тверде [l]: [ˈilus], [xuluˈro].

Вокалізм

[ɑ] – неогублений самозвук заднього ряду низького підняття;
[o]⁶ – огублений самозвук заднього ряду високо-середнього підняття. В українській транскрипції його передають лігатурою [oʷ];

[u] – огублений самозвук заднього ряду високого підняття;

[e] – неогублений самозвук переднього ряду високо-середнього підняття;

[ɪ]⁷ – неогублений ненапружений самозвук передньо-середнього ряду середньо-високого підняття. Попри те, що за описом він збігається з українським звуком [и] й ув МХА їх передають однією літерою, в румейській мові він радше збігається з чеським та англійським звуками [ɪ]. Якщо мовляни вимовляли цей звук на український мані, я передавав його кириличною літерою «и».

Носію сартанської говірки притаманне ковтання самозвуків [ɪ] та [u] в позиції перед наголосом. Отже, мовець із Сартани слова *мотузка*, *собака* та *малий* вимовляє як: [ʃknɪ], [ʃklɪ], та [mkro] (пор. з грец. *μικρός*), водночас респонденту з Нової Каракуби притаманне збереження цих звуків у згаданій позиції: [ɛ:ɪnɪ], [ɛ:iˈlɪ], [muˈkutʲsku].

Перед звуками [e] та [i] співзвуки не пом'якшуються. Лише мовець з Нової Каракуби та почасті мовець із Сартани палаталізують хвонеми [k] та [g] в [tʃ] та [dʃ] в позиції перед [i] (алохвоном до [i]): [tʃfal] (пор. з грец. *κεφάλι*), [a'tʃi] (пор. з грец. *εκεί*), [sku'letʃ] (пор. з грец. *σκουλήκι*).

У мовця з Ялти на Донеччині хвонетична система відрізняється найбільше. Отже, заслуговує на окремий розгляд.

За твердістю – м'якістю майже всі звуки мають палаталізований вар'янт:

[m] – [mʲ], [p] – [pʲ], [b] – [bʲ], [f] – [fʲ], [v] – [vʲ], [n] – [nʲ], [s] – [sʲ], [z] – [zʲ], [tʃ] – [tʃʲ], [θ] – [θʲ], [ð] – [ðʲ], [r] – [rʲ], [l] – [lʲ], [k] – [kʲ], [g] – [dʲ] ~ [gʲ]¹¹, [dʒ] – [dʒʲ]. Такий поділ став можливий завдяки тому, що співзвуки пом'якшуються перед передньоязиковими самозвуками [ε] та [i], а також завдяки редукції звука [i] в кінці слів (пор. ялт. [tʃi'falʲ], [psarʲ], [ðədʲ] та грец. *κεφάλι*, *ψάρι*, *δόντι*).

За дзвінкістю – глухістю виділяємо такі пари:

[p] – [b], [f] – [v], [t] – [d], [s] – [z], [θ] – [ð], [tʃ] – [dʒ], [k] – [g], [x] – [ɣ], та їхні палаталізовані відповідники. На кінці слів, дзвінкі співзвуки не оглушуються.

Список Сводеша

	Українська мова	Румейський ідіом (Ялита)	Румейський ідіом (Сартана)	Румейський ідіом (Нова Каракуба)	Грецька мова	Англійська мова
1.	я	fiə	yo	yo	εγώ	I
2.	ти	si	si	si	εσύ	you (singular)
3.	він	a'ftəs	tos	tos	αυτός	he
4.	ми	misʲ	mis	mis	εμείς	we
5.	ви	sʲisʲ	sis	sis	εξείς	you (plural)
6.	вони	a'fti, a'fta	(a)'ti	ton, tm	αυτοί	they
7.	цей / ця / це	a'ftəs, a'fti, a'ftə	a'tutus, a'ti, a'to	a'utu, 'atu	αυτό	this

	Українська мова	Румейський ідіом (Ялита)	Румейський ідіом (Саргана)	Румейський ідіом (Нова Каракуба)	Грецька мова	Англійська мова
8.	той / та / те	a'ftɔs, a'fti, a'ftɔ	a'tutus, a'ti, a'to	a'utu, 'atu	εκείνο	that
9.	тут	a'dɔ	a'do	a'do	εδώ	here
10.	там	a'ti	a'ti	a'ti	εκεί	there
11.	хто	tis ⁱ	a'tos	tis	ποιος	who
12.	що	ti	ti	ti	τι	what
13.	де	pu	pu	pu	πού	where
14.	коли	pɔt ⁱ	pu	'pɔtis	πότε	when
15.	як	'tɪfɪ	pos	pos	πώς	how
16.	не	ðie(n)	tɛn, tɛi	ðe(n)	δεν, μην	not
17.	увесь / усе / всі	ul, 'ula, ul ⁱ	'ola, 'uli	'olu, 'olapa, 'ulpa	όλοι	all
18.	багато	pu'la	pu'la	pu'la	πολλοί	many
19.	кілька / декілька	ka'bɔsa	'kambosa	tɪxadar (?)	μερικοί	some
20.	мало / небагато	ʃuɣ	'ɪɣu	'ɪuɣu	λίγοι	few
21.	інший	al	'alus	'talu	άλλοι	other
22.	один	'jɛna	'ɛna	'ɛna	ένα	one
23.	два	ðij	'ðio	'ðia	δύο	two
24.	три	'trija	'trija	'trija	τρία	three
25.	чотири	'tesra	'tesera	'tesera	τέσσερα	four
26.	п'ять	pied ⁱ	'pendi	'penta	πέντε	five
27.	великий	mi'ɣals ⁱ	xund'ro	'meɣa	μεγάλος	big
28.	довгий	ma'kris ⁱ	i'nkut ^{sku}	ma'kri	μακρός	long
29.	широкий	pla'tis ⁱ	pla'ti	pa'ʃi (?)	πλατύς, φαρδύς	wide
30.	товстий	xu'drɔs	pa'ʃi	pa'ʃurku	παχύς, χοντρός	thick
31.	важкий	va'ris ⁱ	va'ri	va'ri	βαρύς	heavy
32.	маленький	mi'krɔs	mkro	mu'kut ^{sku}	μικρός	small
33.	короткий	ku'ndɔs	ku'ndo	ku'ndo, ku'ndut ^{sku}	κοντός	short
34.	вузький	sti'nɔs	sti'no	fti'no (?)	στενός	narrow
35.	тонкий	liɣnɔs	lɪ'pto	fti'no	λεπτός	thin
36.	жінка	i'nɛka	i'neka	i'neka	γυναίκα	woman

	Українська мова	Румейський ідіом (Ялита)	Румейський ідіом (Сартана)	Румейський ідіом (Нова Каракуба)	Грецька мова	Англійська мова
37.	чоловік	'adras ⁱ	'andra	'andra	άνδρας	man (male)
38.	людина	'aθrups ⁱ	'aθarpus	'aθrapu	άνθρωπος	man (human)
39.	дитина, дитя	ba'la, mi'krɔ, pi'di, mu'ro	mkro	ba'la	παιδί	child
40.	дружина	ji'neka	i'neka	i'neka	ζύγος, γυναίκα	wife
41.	чоловік (муж)	'adras ⁱ	'andra	'andra	ζύγος, άντρας	husband
42.	мати	'mana	'mana	'mana	μητέρα, μάνα	mother
43.	батько	pa'teras ⁱ , ba'bas ⁱ	'tata	'tata	πατέρας	father
44.	тварина	xa'jvan ⁱ	'prama (світська)	'prama	ζώο	animal
45.	риба	psar	psar	psar	ψάρι	fish
46.	птаха	pu'li	pu'la	pu'li(ts)	πουλί	bird
47.	пес	ʃte'i'li	ʃkli	e:i'li	κύλος	dog
48.	воша	ftir ⁱ	ftir	f'tra	ψείρα	louse
49.	змія	fið ⁱ	fið	fiθ	φίδι	snake
50.	черв'як	sku'let ⁱ	sku'let ⁱ	sku'let ⁱ	σκουλήκι	worm
51.	дерево	ði'dro	ðe'ndro	ka'teja	δέντρο	tree
52.	ліс	'orus	–	tɛol (?)	δάσος	forest
53.	палиця	ma'tsuka	ta'jax	ta'jax	ραβδί, βέργα	stick
54.	садовина (прукт)	pu'rko	–	–	φρούτο	fruit
55.	насіння	ku'ti	–	star	σπόρος	seed
56.	листок	fil	'fila	'filu	φύλλο	leaf
57.	корінь	'riza	a'zes	'riza	ρίζα	root
58.	кора	fluð ⁱ	–	–	φλοιός	bark (of a tree)
59.	квітка	te'i'teat ⁱ	te'i'teak	gul, te'i'teak	λουλούδι	flower
60.	трава	xu'rtar ⁱ	xu'rtar	xu'rtar	χορτάρι	grass
61.	мотузка	ʃte'i'ni	ʃkni	e:i'ni	χοινί	rope

	Українська мова	Румейський ідіом (Ялита)	Румейський ідіом (Сартана)	Румейський ідіом (Нова Каракуба)	Грецька мова	Англійська мова
62.	шкіра	'ðjerna	'ðerna	'ðerno	δέρμα	skin
63.	м'ясо	'krejəsɨ	'krejas	'kreja(s)	κρέας	meat
64.	кров	'jema	'jema	'jema	αίμα	blood
65.	кістка	stuðɨ	stuð	stuθ	κόκαλο	bone
66.	жир, сало	li'paɨ	'alma	'alima	λίπος	fat (noun)
67.	яйце	v(u)γɔ	vγo	a'vγo	αυγό	egg
68.	ріг	ti'raɨ	'tierato	'tieratu	κέρατο	horn
69.	хвіст	raðɨ	rað	raf	ουρά	tail
70.	перо	fi'ro	fi'ro	fi'ro	πούπουλο, φτερό	feather
71.	волосся	ma'lija	ma'lija	ma'lija	τρίχα, μαλλιά	hair
72.	голова	ti'falɨ	ɨfal, fi'al	fi'al	κεφάλι	head
73.	вухо	fi	fi	fi	αυτί	ear
74.	око	maɨ	mat	mat	μάτι	eye
75.	ніс	mi'ti	mti	mi'ti	μύτη	nose
76.	рот	'stoma	'stoma	'stoma	στόμα	mouth
77.	зуб	ðoðɨ	ðond	ðond	δόντι	tooth
78.	язик	'fiłosa	'γlosa	'γlosa	γλώσσα	tongue
79.	ніготь	niʃ	niʃ	niʃ	νύχι	fangernail
80.	стопа	pa'tuna	–	–	πόδι	foot
81.	нога	pu'darɨ	bðar	bðar	πόδι	leg
82.	коліно	γu'natɨ	'yonato	'yonatu	γόνατο	knee
83.	долоня	ba'lamɨ	ʃer (?) (рука; arm)	–	χείρ	hand
84.	крило	fi'ro, xa'natɨ	xa'nat	xa'nat	φτερό	wing
85.	живіт	ði'lija, 'jesa	ti'lija	ka'rðija, ti'lija (?)	κοιλιά	belly
86.	нутрощі	derɨ (кишка)	'derja	'derja	σπλάχνα, εντόσθια	guts
87.	шия	'γula	γu'la	dzi'lke	λαιμός	neck
88.	спина	a'raf	'drafa	'rafa	πλάτη	back
89.	груди	a'stiθɨ	'vzija (жіночі груди)	toʃ (грудна клітина; chest), vi'zija	στήθος	breast

	Українська мова	Румейський ідіом (Ялита)	Румейський ідіом (Сартана)	Румейський ідіом (Нова Каракуба)	Грецька мова	Англійська мова
90.	серце	ka'rðija	ka'rðija	ka'rðitsa	καρδιά	heart
91.	печінка	dzi'g'erj	ne'frja	dzi'gar	ζκώτι	liver
92.	пити	pi'n'ejuk	'pnejku	'pinu	πίνω	to drink
93.	їсти	trəy	'troyu	'troyu	τρώω	to eat
94.	кусати	'ðakun	'eðakm	ða'ku	δαγκώνω	to bite
95.	смоктати	tšutšu'pu	tšutšu'pu	tšutšu'pu	ρομφώ	to suck
96.	плювати	ftuγ	'ftmu	'ftuγu	φτύνω	to spit
97.	блювати	ks'i'rnmu	kse'rnmu	kse'rnmu	ξερνώ	to vomit
98.	дмухати / дуги	fi'su	fi'su	fi'su	φυσάω	to blow
99.	дихати	'p'erun a'nasa	'peru (apar) a'nasa (дослівно: набираю повітря)	'peru a'nasa	αναπνέω, ανασαίνω	to breathe
100.	сміятися	ji'lu	xaħa'ni]ku	xaħa'ni]kumm, ji'lu	γελάω	to laugh
101.	бачити	dra'nu	dra'nu	dra'nu	βλέπω	to see
102.	чути	kuy	a'kuyu	γρε'ku	ακούω	to hear
103.	знати	'ks'evur	kse'ru	kse'ru	ξέρω, γνωρίζω	to know
104.	думати	nu'niz	'nizu	nu'nizu	σκεφτομαι, νομίζω	to think
105.	нюхати	miri'skum	mu'rðija	mi'rizu	μυρίζω	to smell
106.	боятися	fu'vum	fu'vumi	fu'vasu	φοβάμαι	to fear
107.	спати	ti'mum	'timumi	ti'mumin	κοιμάμαι	to sleep
108.	жити	zu	zu	'zizu, na'zu	ζω	to live
109.	помирати	pu'θ'en	pe'θanu	napu'θenu (померти)	πεθαίνω	to die
110.	убивати	sku'ton	sku'tonu	sku'tonu	κκοτόνω	to kill
111.	боротися, битися	pul'i'miz	polu'mizu (боротись)	pul'i'nizu	μαλώνω,	to fight
112.	полювати	pjan (ловити, to catch)	pole'mau	–	κυνηγώ	to hunt

	Українська мова	Румейський ідіом (Ялита)	Румейський ідіом (Сартана)	Румейський ідіом (Нова Каракуба)	Грецька мова	Англійська мова
113.	вдаряти	xɪ'pu, kruɥ, kupa'niz	na'doku (ударю)	'kruɥu	χτυπώ	to hit
114.	різати	kɔft	'kopsu	'kopstu	κόβω	to cut
115.	розділяти	mi'raz, xu'rɪz	natami'rasu (поділю, роздам), naxu'risu	nataxu'rizu	χωρίζω	to split
116.	колоти (голкою, мечем, тощо)	ʋi'du, ka'rfɔn, sfay, duɥra'jiz, kɔft	nati'mbisu	'karfutu	μαχαιρώνω	to stab
117.	чесати / шкрябати	triif, fiartsɪ'nu	–	'knistu	ξύνω	to scratch
118.	копати	skaft, ruz	'skaftu	skaft	ζκάβω	to dig
119.	плавати / плисти	plɛv, kulɪ'bu	ja'ldaj	–	κολυμπώ	to swim
120.	літати	pi'tu, pi'tayun	pi'tau	pi'tu	πετάω	to fly
121.	ходити	pa'ʃen, pra'tu	'pejnu	'pratu	περπατώ	to walk
122.	приходити	'jerkum	'erkume (їду), 'irtin	na'erkumin (прийду)	έρχομαι	to come
123.	лежати	'ʋitum	'peftu	'peftu	ξαπλώνω, πλαγιάζω	to lie (as in a bed)
124.	сидіти	'kaθum	'kaθum	'kaθɪtu, 'kaθumin	κάθομαι	to sit
125.	стояти	'stɛkum	'stikum	'stikumin, 'stikutm	στέκομαι	to stand
126.	повертати	stri'v	'stripsu, 'kloθu (повертаю)	na'kloθu	γυρίζω	to turn (intransitive)
127.	падати	pi'ɛft	peft	kri'mɪʃ-kumin	πέφτω	to fall
128.	давати	dux	'ðoɥu	'ðuɥu	δίνω	to give
129.	тримати	va'stu	–	'pjanu	κρατάω	to hold

	Українська мова	Румейський ідіом (Ялита)	Румейський ідіом (Сартана)	Румейський ідіом (Нова Каракуба)	Грецька мова	Англійська мова
130.	стискати	'sfihun	'zlizu	zu'lızu	ζουλάω	to squeeze
131.	терти	tr'iv	'trivu	'trivu	τρίβω	to rub
132.	мити	pl'iz	'plmu	'plinu	πλένω	to wash
133.	витирати	sfu'gu	'fsongu	'sungu	ζκουπίζω	to wipe
134.	тягнути	tra'vu	tra'vu	tra'vu	τραβώ	to pull
135.	штовхати	ku'du	ku'ndu	sku'ndu	ζπρόχω	to push
136.	кидати	pi'tafun, 'riχun, 'sirun	pi'tayu	pi'tayu, 'petakstu	ρίχνω, πετώ	to throw
137.	в'язати	'pl'efhun	–	'pleγnu	δένω	to tie
138.	шити	raft	'raftu	'raftu	ράβω	to sew
139.	рахувати	mi'tru	mi'tru	mi'tru	μετράω	to count
140.	казати	l'ox	'leγu	'leγu	λέω	to say
141.	співати	traxu'du	trayo'du	trayo'du	τραγουδώ	to sing
142.	грати	piez	'pezu	'bezun,	παίζω	to play
143.	плавати (держатись на поверхні)	'pl'ev	–	–	πλέω, επιπλέω	to float
144.	текти	r'ek	re (тече)	rej (тече)	τρέχω	to flow
145.	мерзнути	pa'yon	'reyu	'reyasu, pa'yonu	παγώνω	to freeze
146.	розбухати	pr'i'skum	–	–	φουσκώνω, πρήζομαι	to swell
147.	сонце	jilsj	'ilus	'ilus	ήλιος	sun
148.	місяць	fleksj	'fengus	'fengus	σελήνη, φεγγάρι	moon
149.	зірка	'astur	'astru	'astru	αστέρι, άστρο	star
150.	вода	n'iro	ne'ro	ne'ro	νερό	water
151.	дощ	vru'fi	vref	vru'fi	βροχή	rain
152.	ріка	pu'tamj	pu'tam	pu'tam	ποτάμι	river
153.	озеро	a'rali	pu'tam	pu'tam	λίμνη	lake
154.	море	jə'los	ja'lo	ja'lo	θάλασσα	sea
155.	сіль	a'lasj	'alas	'alas	αλάτι	salt

	Українська мова	Румейський ідіом (Ялита)	Румейський ідіом (Сартана)	Румейський ідіом (Нова Каракуба)	Грецька мова	Англійська мова
156.	камінь	'pʲetra, lʲi'tarʲ	xa'ja	xa'ja	πέτρα	stone
157.	пісок	xumʲ, xu'msalʲ	xum	xum	άμμος	sand
158.	пил	'puxna	'puxnis	–	ζκόνη	dust
159.	земля	'xoma	'xoma	'xoma	γη	earth
160.	хмара	si'nif	smi'fis	si'nifa	ζώννεφο	cloud
161.	туман	kata'xnija	–	–	ομίχλη	fog
162.	небо	ura'nos	ura'nos	ara'no	ουρανός	sky
163.	вітер	'animsʲ, 'ajera	'animus	'animus	αέρας	wind
164.	сніг	ʃonʲ	ʃon	ʃon	χιόνι	snow
165.	лід	paɣu'nija	'paɣo	bus	πάγος	ice
166.	дим	ka'pno	ka'pno	ka'pno	καπνός	smoke
167.	вогонь	fu'tija, 'fɔha	fu'tija	fu'tija	φωτιά	fire
168.	попіл	sa'ɣtarʲ	–	–	ετάχτη	ash
169.	горіти	'tʲeɣum	ka'i	'tʲejtin	καίω	to burn
170.	дорога, шлях	'strata	'strata	'strata	δρόμος	road
171.	гора	dʒapʲ, vu'nɔ	vu'no	dʒap	βουνό	mountain
172.	червоний	'kotʲunʲsʲ	'kotnʲu	'kotinu	κόκκινος	red
173.	зелений	xula'rɔs, 'prasʲunʲsʲ	xlu'ro	xulu'ro	πράσινος	green
174.	жовтий	tʲitrʲinʲsʲ	–	–	κίτρινος	yellow
175.	білий	'aspursʲ	'sprutʲsku	'sprutʲsku	λευκός, άσπρος	white
176.	чорний	'mav(u)rsʲ	'mavru	'mavru	μαύρος	black
177.	ніч	'nixta	'nixta	'nixta	νύχτα	night
178.	день	'mʲera	'mera	'mera	μέρα	day
179.	рік	xrɔnʲ	'xronu	'xronus	χρόνος	year
180.	теплий	xlʲisʲ	'xlrʲtʲsku	'xlrʲtʲsku	ζεστός	warm
181.	холодний	krijsʲ	'kriju	–	κρύος	cold
182.	повний	ju'matʲɔ	ju'matu	ju'matu	γεμάτος	full
183.	новий	tʲu'nursʲ	tʲu'nurju	tʲu'nurju	καινούργιος	new

	Українська мова	Румейський ідіом (Ялита)	Румейський ідіом (Сартана)	Румейський ідіом (Нова Каракуба)	Грецька мова	Англійська мова
184.	старий	pa'le'isi, jirotʃ	pa'leju	ju'rontku	παλιός	old
185.	добрий	ka'ləs	–	–	καλός	good
186.	поганий	ka'kəs	para'katu	u'masku	κακός	bad
187.	гнилий	sa'pm'eŋsʲ	–	–	ζάπιος	rotten
188.	брудний	li'rəs	–	ɣri'nzo	βρόμικος	dirty
189.	прямий	u'rtəs	'iʃu(s)	'isu	ίσιος	straight
190.	круглий	stru'glos	–	–	τρογγυλός	round
191.	гострий	kufu'rəs	–	kufu'rə	κοφτερός	sharp (as a knife)
192.	тупий (незагачений)	tu'buɣsʲ	–	–	στομωμένος	dull (as a knife)
193.	гладкий (рівний)	ɣlɔ'strəs	'iʃu (рівний), i'sutku (пестливо)	ɣla'strə	λείος	smooth
194.	мокрый	ʃulu'm'ɛn'sʲ	xlu'ruts- ku(s)	ʃulu'men	βρεγμένος, υγρός	wet
195.	сухий	ksi'i'rəs, sti'ɣnəs	sti'ɣnos	ksi'rə	στεγνός, ξηρός	dry
196.	правильний	su'stəs, u'rtəs, aliθi'nəs	–	su'sto	σωστός	correct
197.	близький	ku'da, kudi'nəs	ku'nda	xa'rfu	κοντά	near
198.	далекий	maksi'sʲ	ma'kra	makara	μακριά	far
199.	правий (сторона)	ði'ks'ejasʲ	–	'saxku tu ma'reja (?)	δεξιά	right
200.	лівий	zi'rvəs, tɛu'laɣsʲ	tɛu'laɣku	tɛu'laɣku	αριστερά	left
201.	біля	si'ma, ku'da, jana'fa	xa'rfu (біля та навпроти)	xa'rfu	σε	at
202.	в (всередині)	'm'esa	'mesa	'mesa	μέσα	in
203.	з (кимось)	m'e, a'dama	'damat (з ним)	mi'ndun	με	with

	Українська мова	Румейський ідіом (Ялта)	Румейський ідіом (Сартана)	Румейський ідіом (Нова Каракуба)	Грецька мова	Англійська мова
204.	i	tʃi	ki	dʃi	και	and
205.	якщо	'jedʃiŋ, na	–	anda	εάν, αν	if
206.	бо	a'χti, pus	–	–	επειδή, γιατί, διότι	because
207.	ім'я	'olʃma	'onʃma	'onʃma	ὄνομα	name

Порівняння

Якщо порівняти кількість спільної лексики між румейським ідіомом та грецькою мовою за хвормулою $x \div y \times 100$, де x – кількість лексем, що збіглися за значенням, y – кількість лексем загалом, то маємо такі результати:

- У мовлянина з Ялти 158 з 207-ми лексики збіглося, себто 76 % спільної лексики;
- Респондент із Сартани зміг згадати не кожне румейське слово під час співбесіди, а отже, щоб зменшити похибку статистики, не будемо підраховувати лексеми, які мовець не назвав. Отже, маємо 184 слів замість попередніх 207. Серед їх 132 збігаються з грецькими, себто 72 % спільної лексики;
- Мовець із Нової Каракуби відповів на 189 слів, отже зменшило вибірку до згаданої кількості лексем. Відтак, 133 лексеми зі 189 збігаються, себто, спираючись на мовлення носія, новокаракубський говір має 70 % спільної лексики з грецькою.

Отже, серед румейських лінгвем найбільш наближеною до грецької мови є говірка с. Ялти – 76 % спільної лексики, що приблизно відповідає мовній відстані між польською та чеською (74 %), німецькою та нідерландською (75 %), чи еспанською та португальською (75 %). Відсоток спільної лексики для сартанської та новокаракубської говірок може мати похибку, адже мовці змогли згадати не всі слова зі списку, проте, спираючись на наявні дані, мовна відстань між сартанською лінгвемою

грецькою мовою становить 72 % – себто, як між шведською та ісландською (72 %). Найвіддаленішою від греки говіркою, за наявним матеріалом, є новокаракубська – 70 % спільної лексики, тобто як між італійською та хранцузькою мовами (70 %).

Висновки

Коротко окреслили проблематику інтерпретації трактування румейського надозівського ідіому серед науковців та пересічних мовців. Описали хвонетику говірок на основі трьох респондентів, та підтвердили, що новокаракубська й сартанська говірки доволі близькі, водночас, ялтинська говірка значно віддаленіша за вимовою.

Підрахунок кількості спільної лексики між румейським ідіомом та грецькою мовою показав, що відстань між ними приблизно така сама, як між українською та польською, шведською та ісландською або між італійською та хранцузькою. Питання вимагає подальших соціолінгвістичних досліджень, аби дізнатися, чи в цій праці порівнювано говори грецької мови на Надозів'ї з нормативним вар'янтом, чи йдеться про дві опрічні мови.

ПЛАТФОРМИ ТА ІНСТРУМЕНТИ ДЛЯ РОБОТИ КОПІРАЙТЕРА ЯК ФАХІВЦЯ ЗІ СТВОРЕННЯ ЕФЕКТИВНИХ ТЕКСТІВ

У роботі розглядаються платформи та інструменти, які використовує копірайтер як фахівець зі створення ефективних текстів. На основі аналізу сучасних AI-рішень, SEO-сервісів, редакторів та бірж фрілансу показано, як ці технології допомагають автоматизувати процеси генерації контенту, підвищувати якість і унікальність текстів, оптимізувати їх для пошукових систем, а також знаходити замовлення та підтримувати креативність у роботі.

Ключові слова: копірайтер, текст, платформа, інструмент, копірайтинг.

The paper examines the platforms and tools used by copywriters as specialists in creating effective texts. Based on the analysis of modern AI solutions, SEO services, editors, and freelance exchanges, the article shows how these technologies help automate content generation processes, improve the quality and uniqueness of texts, optimize them for search engines, find orders, and support creativity in work.

Key words: copywriter, text, platform, tool, copywriting.

У сучасному інформаційному світі професійна діяльність копірайтера невідривно пов'язана з використанням цифрових інструментів та онлайн-платформ. Жодна техніка не буде ефективною, якщо копірайтер не розуміє, що саме він рекламує. Відомі фахівці з копірайтингу наголошують: потрібно вивчити продукт глибоко — його функції, особливості, переваги над

конкурентами, можливі заперечення з боку клієнтів. Лише тоді можна створити текст, що викликає довіру і спонукає до вибору саме цієї пропозиції.

Можна сказати, що ефективний текст — це результат ретельного поєднання структури, знання аудиторії, щирості, простоти, глибини змісту та емоційного впливу. Найуспішніші копірайтери світу довели, що за зовнішньою легкістю тексту ховається складна, інтелектуальна і стратегічна робота. І саме вона дозволяє зробити з простих слів — інструмент впливу, продажу та перетворення.

Сучасний копірайтер мусить не тільки володіти навичками написання переконливих текстів, а й ефективно взаємодіяти з ринком послуг, організовувати власну роботу, користуватися редакторами, перевіряти якість тексту та адаптувати його до вимог замовника. З огляду на це, важливо розглянути ключові платформи та інструменти, які є найбільш потрібними в середовищі копірайтерів.

Одним з головних каналів для працевлаштування копірайтера є спеціалізовані біржі фрілансу та контенту. Такі платформи забезпечують доступ до великої кількості замовлень, що дозволяє розпочати кар'єру навіть без великого портфоліо.

Зокрема, Freelancehunt — одна з найпопулярніших бірж в Україні, яка спеціалізується на проектах для фахівців різних напрямів, зокрема копірайтингу, SEO-текстів, рекламних повідомлень. Завдяки зручному інтерфейсу, рейтинговій системі та прямій комунікації між виконавцем і замовником ця платформа є ефективним інструментом у пошуку проектів.

Іншою авторитетною платформою є Weblancer, що також пропонує широкий вибір завдань для авторів текстів, включаючи написання статей, комерційних пропозицій, блогів і пресрелізів.

Окремо варто згадати сайт Plagiart, який функціонує не як біржа, а як маркетингове агентство. Тут копірайтери можуть

співпрацювати з фахівцями агентства в командному режимі, виконуючи завдання з написання текстів для бізнесу.

Основним робочим інструментом копірайтера є текстовий редактор. Серед безкоштовних і функціональних рішень найчастіше використовуються LibreOffice Writer та OpenOffice Writer. Вони підтримують роботу з форматами документів, таблицями, стилями оформлення та є сумісними з іншими офісними програмами. Такі редактори дозволяють зосередитися на змісті тексту без необхідності постійно користуватися платними аналогами.

Іншим зручним варіантом є Google Docs, який забезпечує доступ до документів із будь-якого пристрою, зберігає історію редагувань і дозволяє працювати над текстом спільно з іншими учасниками.

Якість тексту – ключовий аспект у роботі копірайтера. Для її забезпечення активно застосовуються спеціальні сервіси корекції. Одним з найкращих для української мови є OnlineCorrector (рис. 1), який інтегрується з Google Docs і допомагає виявляти орфографічні, граматичні та стилістичні помилки. Усі зроблені виправлення можна підсвітити спеціальним кольором, а ймовірні помилки, які потребують уваги людини-коректора, буде виділено.

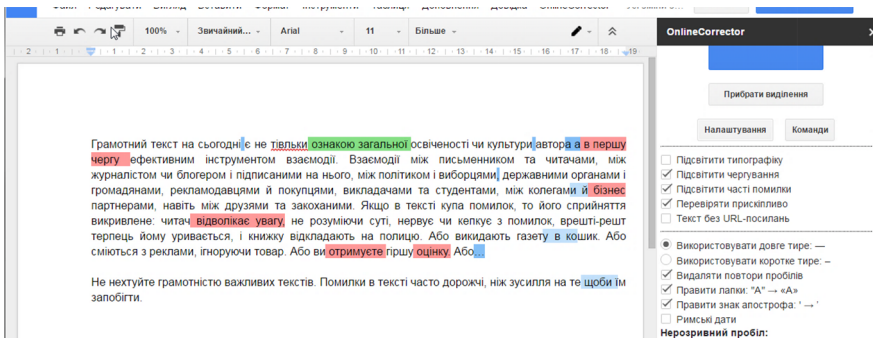

Рис. 1

Для англomовних текстів найпопулярнішим є сервіс Grammarly – платформа на основі штучного інтелекту, що пропонує рекомендації щодо структури речень, пунктуації, лексики та стилю.

Також варто згадати LanguageTool (рис. 2), що підтримує понад 30 мов та надає вичерпні поради щодо удосконалення тексту, включаючи уникнення тавтологій і мовних кліше.

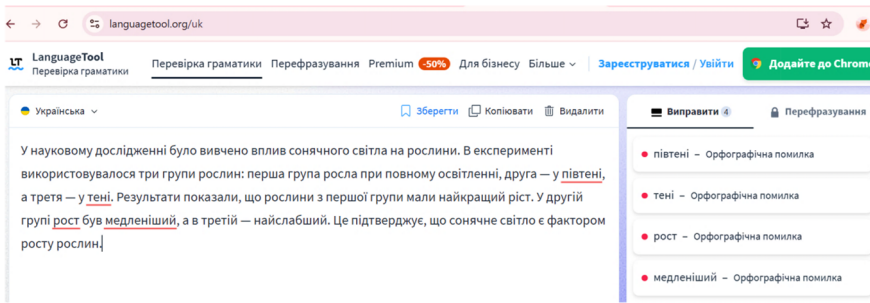

Рис. 2

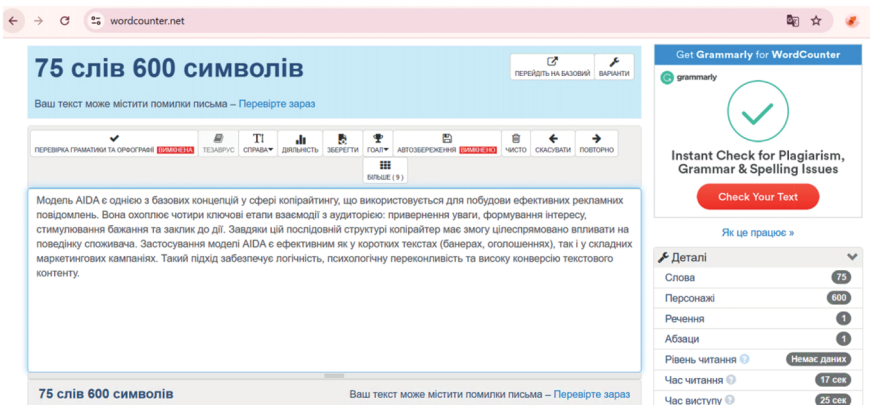

Рис. 3

Для глибшого аналізу написаного матеріалу копірайтери використовують сервіси статистики тексту. Наприклад, WordCounter.net (рис. 3) надає точні дані про кількість слів, символів, середню довжину речень, час читання та частотність

слів. Це дозволяє підлаштувати текст під технічні вимоги, наприклад, для SEO або рекламних стандартів.

Узагальнюючи, можна сказати, що копірайтинг — це міждисциплінарна професія, яка поєднує творчість, стратегію й аналіз. Вона має велике значення в сучасній економіці, особливо в умовах інформаційного перенасичення, де якісний текст здатний визначати успіх продукту чи бренду. Формування професійного копірайтера вимагає системного навчання, практики та постійного вдосконалення, що робить цю сферу перспективною й актуальною на сучасному ринку праці. Використання цих платформ дозволяє копірайтеру не лише підвищити продуктивність, а й створювати більш привабливий, унікальний і цілеспрямований контент. Таким чином, правильний вибір і поєднання інструментів є запорукою успішної роботи копірайтера як фахівця зі створення ефективних текстів.

Список використаних джерел

1. Dalistrategies. 14 інструментів для копірайтера. Івано-Франківськ, 2024. URL: <https://dalistrategies.com/ua/14-instrumentiv-dlya-kopirajtera/>.
2. Plagiart. Біржі копірайтингу: огляд та поради. Львів, 2023. URL: <https://plagiart.com/birzhi-kopiraytynhu/>.
3. The Instapreneurs. 12 інструментів для копірайтера. Київ, 2024. URL: <https://www.theinstapreneurs.com.ua/blog-posts/12-tools-for-writing>.
4. Yakzarobyty. Найкращі біржі та сайти для копірайтерів. Київ, 2024. URL: <https://yakzarobyty.com/naykrashchi-birzhi-ta-sayty-dlya-kopirayteriv/>.

ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ НА ПОЗНАЧЕННЯ АМБІВАЛЕНТНИХ РИС ЯКОСТЕЙ ЛЮДИНИ У ФРАЗЕОЛОГІЇ УКРАЇНСЬКОЇ, ІСПАНСЬКОЇ ТА КОРЕЙСЬКОЇ МОВ

Сучасна лінгвокультурологія займається спеціально відібраною та організованою сукупністю цінностей людини, а фразеологічний фонд транслює те, як мова абстрагує поняття під власну мовну картину, покликаючись на традиції, світогляд, суспільні норми та історичні умови формування народу. Репрезентація лінгвокультурних уявлень про амбівалентні людські якості через явище «хитрість» висвітлює загальні вірування та переконання народів, а порівняльний аналіз фразеологізмів української, іспанської та корейської мов дає зрозуміти особливості світобачення етносів.

Ключові слова: лінгвокультурологія, фразеологія, амбівалентність, порівняльний аналіз, мовна картина, іспанська мова, корейська мова.

Modern linguoculturology deals with a specially selected and organized set of human values, and the phraseological fund translates the way language abstracts concepts into its own language picture, referring to traditions, worldview, social norms and historical conditions for the formation of a people. The representation of linguistic and cultural ideas about ambivalent human qualities through the phenomenon of "cunning" highlights the general beliefs and convictions of peoples, and a comparative analysis of the phraseological units of Ukrainian, Spanish and Korean languages makes it possible to understand the peculiarities of the worldview of ethnic groups.

Key words: linguoculturology, phraseology, ambivalence, comparative analysis, language picture, Spanish language, Korean language.

Лінгвокультурологія займається спеціально відібраною та організованою сукупністю культурних цінностей людини, вивчає генезис та сприйняття мовлення, досвід носія мови та національний менталітет, показує систематизований опис мовної картини світу [2, с. 13]. Актуальним напрямом дослідження фразеологічного складу національної мови є лінгвокультурологічний підхід у лінгвістиці. Лінгвокультурологію розглядають як комплексну наукову дисципліну, спрямовану на аналіз взаємозв'язків, взаємодії та взаємовпливу культури й мови в їхньому функціонуванні, мовного й позамовного (культурологічного) змісту [1, с. 7, 12]. Щодо зв'язку мови та культури у своїй специфіці Е. Сепір висловив таку тезу: «Культура визначається як те, що суспільство робить і думає. А мова — те, як воно думає» [8, с. 5].

Лінгвокультурологія формує певну багатовимірну єдність та систему, що утворюють безперервний симбіоз окремих сегментів. Мова та культура синхронно розвиваються в одному просторово-часовому континуумі, а їхні спільні риси визначаються історичними, психологічними, соціальними та іншими чинниками [3, с. 8–9].

Одними з перших лінгвокультурологічних студій були праці В. фон Гумбольдта та О. О. Потебні, які ще в середині XIX століття заклали теоретичні основи та дали вектор розвитку сучасній лінгвокультурології. У XX столітті ідеї вчених розвивали Ш. Баллі, Л. Вайсгербер, Л. Вітгенштайн, М. Гайдеггер та інші вчені. На сучасному етапі проблемами та завданнями лінгвокультурології займаються українські дослідники Ф. С. Бацевич, А. І. Бондаренко, І. О. Голубовська, В. В. Жайворонок, А. П. Загнітко, В. І. Кононенко, В. М. Манакін, О. О. Селіванова, В. Д. Ужченко. Серед корейських мовознавців дослідженням фразеологічного складу мови та лінгвокультурології займалися І Гі Мун, І Хун Джон, Кім Джон Тек, Но Су Рьон. Дослідження етнокультури в іспанській мові робили романісти А. Дуранті, Х. Касарес, Е. Косеріу, А. Негре.

Визначити та дослідити основні проблеми взаємодії мови та культури вчені намагалися ще з початку XIX століття. В. фон Гумбольдт вважав, що культура проявляє себе в мові, а мова вже здатна інтегрувати людину в культуру. Сам дослідник визначав мову як «світ, що перебуває між світом зовнішніх явищ і внутрішнім світом людини» [6, с. 27].

У лінгвокультурологічному контексті фразеологізми розглядаються як відображення етноментальності та культури. Релевантним явищем для опрацювання базових фразеологічних понять є амбівалентна риса «хитрість».

Поняття «хитрість» є широко інтегрованим у мовних картинах світу багатьох народів. Словник трактує це поняття як «властивість за значенням “хитрий”; намагання досягти якої-небудь мети непрямыми, обманними шляхами; ознака, що уособлює підступність» [4]. Канонічним символом хитрості в українській та багатьох культурах є зоонім «лис»: *старий лис*; *лисячий хвіст*. Типовим є приписування хитрості чорту чи дияволу: *дурний як ворона, а хитрий як чорт*. Символізує хитрість і в'юн: *спритний як в'юн*; *крутитися як в'юн*. Наявність зоонімів та покликання на біблійних персонажів, що позначають поняття «хитрість», є типовим явищем для української фразеології. У мовній картині світу українців образ хитрої людини показаний через те, як вона хоче отримати вигоду нечесним та підступним способом. Словник іспанської мови подає це явище як «людську якість, що притаманна індивіду, який може майстерно викрутитися із ситуації» [5]. Хитрість подекуди має вираження через компонент-соматизм «*manos*» (руки): *malas manos* (погані руки) вказує злодійські наміри, бажання посягнути на чуже. В іспанській фразеології «хитрість» часто виражена за допомогою зооніма «*raja*» (птах): *raja de cuenta* – небезпечна людина, пройдисвіт. Такі значення фразеологізмів з ядерним компонентом «*raja*» пов'язані з характерною ознакою птахів швидко пересуватися. Зоонім «кішка» також фігурує в описі хитроців

та лукавості: *gato manso* (лагідний кіт) – той, хто не викликає довіри, підозрілий. У Середньовіччі чорна кішка була одним з атрибутів відьом, тому таке упереджене та забобонне ставлення до котів можна прослідкувати і досі. Зоонім «лисиця» теж виражається в метафоричному значенні «хитрість»: *soto un zorro* – хитрий, підступний. У геральдиці лисиця є символом мудрості, витонченості, винахідливості. Цю тварину часто зображували на гербах тих, хто успішно здійснив хитромудрий план.

Словник корейської мови описує «хитрість» як «дихотомічну якість характеру людини: хитрий, підступний, вигадливий» [7]. Образ лисиці, як і багато інших, мімікрував у мову через міфологію. Куміхо – персонаж корейської міфології; жінка, яка здатна перетворюватися на дев'ятихвосту лисицю, що належить до категорії демонів, тому образ цієї істоти закріпився у фразеології: 여우 같은 (як лисиця).

Географічне розташування Південної Кореї давало можливість активно спостерігати за жителями моря: 물에 뜬 해파리 같다 (як медуза, що плаває у воді) – людина, яку не можна зловити на гарячому. Подібне значення має порівняння із в'юном в українській фразеології.

Під впливом китайської культури корейці перейняли любов до драконів. Кожен із легендарних драконів мав особливі риси, що залежали від місця проживання. Корейські дракони, як і китайські, вважаються позитивними персонажами: 개천에서 용 나다 (з річки з'являється дракон) – так говорять про людину, яка пройшла через усі труднощі та досягла успіху за допомогою хитрості та вигадливості.

Усі три етнокультури репрезентують спільну паралель – метафоризацію зоонімів та покликання на біблійних чи міфічних істот. Носій мови уявляє певне абстрактне поняття через образ, а сам образ транслюється як відтворення свідомістю предметів і явищ зовнішнього світу. Хитрість у фразеологізмах генеруєть-

ся в амбівалентну рису: негативну (лицемірство, лихі наміри); нейтрально-позитивну (винахідливість, швидкість мислення, інструмент для досягнення успіху). Семантичне поле поняття «хитрість» охоплює такі лексеми, як обман, приховування, майстерність, кмітливість, гострота розуму, трюк. Порівняльний аналіз дає змогу зрозуміти особливості світобачення носіїв та дослідити лінгвокультурологічні особливості трьох етносів.

Список використаних джерел

1. Бондаренко А. І. Лінгвокультурологія : навч.-метод. посібник. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2021. 197 с.
2. Венжинович Н. Ф. Лінгвокультурологічний аспект мовознавчих досліджень : навч.-метод. посібник до спецкурсу для студентів філолог. ф-ту. 2-ге вид., допов. і перероб. Ужгород : ФОРМ Сабов А. М., 2021. 292 с.
3. Кононенко В. І. Українська лінгвокультурологія. Київ : Вища школа, 2008. 327 с.
4. Словник української мови: в 11 т. / АН УРСР. Інститут мовознавства ; за ред. І. К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1970–1980.. URL: <https://slovnuk.ua/index.php> (дата звернення: 27.05.2025).
5. Diccionario de la lengua española. URL: <http://dle.rae.es/> (дата звернення: 27.05.2025).
6. Humboldt. On Language, On the Diversity of Human Language Construction and its Influence on the Mental Development of the Human Species / edited by Michael Losonsky. CUP, 1999. Pp. 25–64.
7. National Institute of Korean Language, Korean–English Learner’s Dictionary. URL: <https://korean.dict.naver.com> (дата звернення: 27.05.2025).
8. Sapir E. The Status of Linguistics as a Science. *Language*. 1929. Vol. 5, No. 4, Dec. P. 8.

Олександра Тимофєєва

Національний університет «Киево-Могилянська академія»

ІДЕОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ
ПЕРЕКЛАДНОЇ МНОЖИННОСТІ
ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ
(на матеріалі українськомовних
перекладів роману Дж. Орвелла «1984»)

Стаття присвячена дослідженню прагматичних адаптацій на лексичному, морфологічному та синтаксичному рівнях з точки зору ідеологічного впливу на читача з розширеним аналізом першочергово закладених або штучно створених імплікатур на базі українськомовних перекладів роману Джорджа Орвелла «1984». Проблематику ідеології досліджували як чинник множинності у прагматичному аспекті за допомогою критичного дискурсу аналізу.

Ключові слова: множинність перекладу, прагматична адаптація, критичний дискурс аналіз, імплікатури.

The article is devoted to the study of pragmatic adaptations at the lexical, morphological and syntactic levels in terms of ideological influence on the reader with an extended analysis of primarily inherent or artificially created implications based on Ukrainian translations of George Orwell's novel "1984". The problem of ideology was studied as a factor of multiplicity in the pragmatic aspect using critical discourse analysis.

Key words: translation multiplicity, pragmatic adaptation, critical discourse analysis, implicatures.

Актуальність дослідження імплікатурних перенесень або перекладацьких нововведень для репрезентації образу тоталітарного режиму зумовлена потребою в аналізі перекладацьких ва-

ріантів роману, які постають перед українським читачем уже в XXI столітті. Вибір твору спричинений активним цитуванням популяризованого роману Джорджа Орвелла з 2022 року в українському медіапросторі. Саме тому важливим було дослідити, наскільки переклад антиутопії впливає на сприйняття твору та чи посилює особистий авторський стиль враження від прочитаного. Загалом тему ідеології в тексті досліджували представники різних лінгвістичних шкіл, особливу увагу приділили науковці критичного дискурс-аналізу, а саме Т. А. ван Дейк, Н. Фейрклаф, Р. Водак, та перекладознавці, Дж. Мандей, А. Лефевр, М. Бейкер та Л. Венуті.

Метою цієї роботи було визначити засоби, використані перекладачами художнього твору для відтворення ідеологічного впливу у перекладі. Для дослідження були обрані українськомовні переклади роману Джорджа Орвелла «1984», виконані Віктором Шовкуном (2015), Віталієм Данмером (2013) та Терезою Гнатишин (2023). За часовим показником переклади можна поділити на синхронні та діахронні [1]. Проаналізовані українськомовні варіанти можна віднести до площини синхронної множинності, але на базі часово віддаленого англomовного першотвору.

Ван Дейк виділяє чотири стратегії аналізу ідеології в тексті, а саме графічну (зображення, кольори), звукову, морфологічну та синтаксичну [6, с. 202]. У нашому дослідженні ідеологічний аспект передавався графічно (фіксованими великими літерами/капслоком або курсивом); лексично (за допомогою прихованих імпліцитних та додаткових конотативних значень, перенесених з першоджерела та самостійно створених на етапі перекладу), морфологічно (за допомогою основоскладання, префіксального способу творення слів та вищого ступеня порівняння прикметників), синтаксично (за допомогою зміни порядку членів речення, заміни граматичної конструкції першоджерела на адаптивну українську з лексичними коно-

таціями та зміною виду речення з простого на складне або навпаки).

У підсумку ми проаналізували різновиди імплікатур, що слугували визначальним чинником для прагматичної адаптації задля репрезентації тоталітаризму, а саме простежили імпліцитні значення локалізації, пропаганди, впливу соціуму на політичні зміни, ідеалізації образу, вічності образу, бідності, турботи, контролю, обмеження особистих кордонів, неосвіченості, холонокровності, статусності мови, забороненої теми, захисного механізму, прямолінійності, применшення значущості, співчуття до жертв тоталітарного режиму, відповідальності як активного діяча, неприциповості лідерства та партійних переслідувань. Імплікатури локалізації є найпоширенішими серед переліку:

- Оригінал: «*It was nearly **twenty hours**, and the drinking-shops which the proles frequented ('pubs', they called them) were choked with customers*» [5, с. 101].
- Шовкун: «Було близько **двадцятій години**, й забігайлівки для пролів (вони називали їх “пабами”) були по зав’язку напхані» [2, с. 84].
- Гнатишин: «Була майже **восьма вечора**, і забігайлівки для пролів (вони їх називали “пабами”) були по зав’язку напхані відвідувачами» [4, с. 89].
- Данмер: «Було близько **двадцятій години**, і шинки у яких проли були постійними відвідувачами (“пивні”, так вони називали ці шинки) були щент заюрмлені клієнтами» [3, с. 54].

У цьому фрагменті проілюстрована найчастотніша імплікатура локалізації за допомогою 24-годинного формату часу, який був незвичним для англійського соціуму, але загальноприйнятим для радянського. Також цей фрагмент демонструє, як систематичність обраного підходу є визначальною для сприйняття читача, адже у цьому реченні переклад Гнатишин не переносить

імпліцитне значення з першоджерела, хоча в усіх інших варіантах імплікатура локалізації дотримана. Символіка кольору, що також віднесена до локалізованих надбань, стала дуже важливою для передання ідеології в цій антиутопії.

Неочікуваним спостереженням виявились особливості перекладу діалектизмів, адже обраний перекладацький підхід фонетичного відтворення мови можна сприймати як джерело ідеологічного впливу у перекладі. Суржикізми працюють як засіб передання низькостатусності, а українські діалектизми — як відтворення розмовної мови селянського населення України за часів СРСР, у той час як ігнорування перекладу діалектизмів применшує значущість мови як засобу впливу.

Ідеологеми, що використовувались в радянські часи, або так звані советизми/радянізми не підлягають множинності варіацій перекладу, переклад у таких випадках збігається, бо саме ідеологема автоматично вже є значущою. Наприклад, переклад «Party» [5, с. 25] тільки як «Партія» [2, с. 24; 4, с. 22; 3, с. 13], «comrade» [5, с. 25] тільки як «товариш» [2, с. 24; 4, с. 22; 3, с. 13], а «forced-labour camp» [5, с. 9] як «табір примусової праці» [2, с. 11; 4, с. 9; 3, с. 4].

На майбутню перспективу було б також цікаво дослідити сприйняття читача українськомовних варіантів перекладу за допомогою проведення опитування. Таке доопрацювання було б доцільним з точки зору соціолінгвістичних практик. Але для об'єктивної оцінки буде важливим визначити цільову аудиторію та обміркувати доцільність залучення оригінального тексту. У сучасних реаліях така пропозиція є досить актуальною, адже війна введеться не лише військовим та економічним шляхами, а також й інформаційним. Аналітичне сприйняття тексту є визначальним фактором для контролю інформаційного впливу на особистість, що допомагає захиститись від пропагандистських наративів.

Список використаних джерел

1. Гусак С. О. A man's a man for a'that Р. Бернса і Trotz alledem Ф. Фрейлірґа в перекладах Миколи Лукаша: до питання про перекладацьку множинність. *Іноземна філологія*. 2013. Вип. 125. С. 176–183. URL: <http://publications.lnu.edu.ua/collections/index.php/foreignphilology/article/view/323/325>.
2. Орвелл Дж. 1984 / пер. з англ. В. Шовкун. Буча : Вид-во Жупанського, 2023. 320 с.
3. Орвелл Дж. «1984» / пер. з англ. В. Данмер. Кривий Ріг, 2013. 321с. URL: <https://www.ukriib.com.ua/world/pantit.php?1x2283>.
4. Орвелл Дж. «1984» / пер. з англ. Т. Гнатишин, художник-оформлювач О. Гугалова-Мешкова. Харків : Folio, 2023. 319 с.
5. Orwell G. 1984. Харків : Folio, 2022. 370 p.
6. Dijk Teun A. van. *Ideology. A multidisciplinary approach*. London, 1998.

Софія Харатян

Національний університет «Киево-Могилянська академія»

БІБЛІЙНА СИМВОЛІКА ЯК ОСНОВА СИСТЕМИ СЛІВ-СИМВОЛІВ У ТВОРЧОСТІ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ

У роботі розглянуто поняття слова-символу як важливого елементу художнього мислення. Визначено характер та ознаки слів-символів. Основну увагу зосереджено на біблійній символіці у збірці «Сад божественних пісень» Григорія Сковорода. Розкрито семантику ключових образів та їхню роль у формуванні філософського-релігійного світогляду автора.

Ключові слова: слово-символ, Григорій Сковорода, біблійна символіка, лінгвістичний аналіз, релігійний світогляд.

The paper deals with the concept of a word-symbol as an important element of artistic thinking. The character and features of word-symbols are defined. The main attention is focused on the biblical symbolism in the collection "Garden of Divine Songs" by Hryhorii Skovoroda. The semantics of key images and their role in shaping the author's philosophical and religious worldview are revealed.

Key words: word-symbol, Hryhorii Skovoroda, biblical symbolism, linguistic analysis, religious worldview.

Термін «слово-символ» посідає особливе місце у мовознавстві, адже воно виходить за межі лексичного значення, оскільки виступає як багатофункціональний засіб передання різноманітних образів, концепцій та ідей. Саме поняття символу походить з грецького *σύμβολον* (*symbolon* – *натяк*), що означає «знак, сигнал, прикмета, марка, символічний вислів» (Ес, с. 232). У сучас-

ній лінгвістиці мовознавці співвідносять цього із образом та знаком, щоб глибше розкрити зміст поняття. Згідно з класифікацією засновника прагматизму та семіотики Чарлза Пірса, існує три види позамовних знаків, до яких належать символи, що утворюють певну асоціацію зі значенням на основі звички [5]. Тоді як Ф. де Сосюр вважає, до символ — це дещо протилежне знаку-символу у Чарлза Пірса [5].

Творчість Григорія Сковороди впродовж десятиліть залишається предметом зацікавлення літературознавців, мовознавців та культурологів. Його філософські поезії, особливо збірка «Сад божественних пісень, що проросли із зерен Святого Письма», вирізняються глибинною символікою, багатством біблійних алюзій і художньою насиченістю. Сам автор у 27-й пісні збірки називає себе «любителем священної Біблії», що вказує на вагоме місце Святого Письма у його світогляді та естетиці [3, с. 81].

Перш за все, заголовок органічно вписується в текст збірки, логічно пов'язує сюжетні елементи і рухи. В основу композиції покладено алегоричний образ саду — один з найулюбленіших у бароковій поезії. У нашому випадку це слово набуває метафоричного значення і переходить в алюзію на райський сад, присвячений Адаму і Єві, що є втіленням духовної гармонії та очищення: «Господь Бог насадив сад у Едемі, на сході, й оселив там чоловіка, що його утворив» (1, Бут 2:8).

Ще одним з найважливіших елементів авторської концепції є символ зерна, який є алюзією до притчи про сівача в кількох Євангеліях (1, Мт. 13:3–23; Мк. 4:3–20, Лк. 8:5–15). Це слово набуває переносного значення, що символізує знання, які здатні «пророки» в душу людини, однак це можливо лише за наявності чистого серця, розуму та любові. Сакральна атмосфера у піснях посилюється за допомогою бібліїзмів, символічної лексики, стилізації під церковнослов'янську мову, використання архаїзмів і лексем зі складною семантикою.

В основі Пісень 4 і 5 («Ангели знижайтеся» та «Тайна дивна і преславна») покладено євангельський мотив про Різдво Христове. Помітною є наявність біблеїзмів у Пісні 4 [3, с. 54]:

- «Данилів камінь» – старозаповітний образ каменя, що розбиває страшного боввана (1, Даниїла 2:34–45);
- «Із купини пламеню» – образ неопалимої купини, яку помітив Мойсей (1, Вих. 3:2–4).

Вживання саме такої лексики є абсолютно доцільним, оскільки відповідає змісту пісні – змалювання події Різдва Христового, що має важливе символічне значення для християнської традиції.

За словами О. Фоменко, символ наділений такою рисою, як багатозначність: слово має знаковий характер, бо не лише описує певне явище, а й вказує на щось. Символ – безкінечний спектр визначень, яке виходить за межі образу предмета. Він «стягує» усі можливі смисли речей, розгортає їх у цілій системі. Це комплексний знак, зміст якого охоплює як мінімум два рівноправних компоненти ядра: пряме конкретно-денотативне значення та переносне значення, яке має абстрактний характер [4, с. 408].

Наприклад:

«Се наш **вогонь**» – символізує присутність Бога, духовність, божественну та могутню силу. Прикладом виступає біблеїзм про кущ, всередині якого горить вогонь (вихід 3:2);

«Се наш **камінь**» – символ сили Христа, могутності («Данилів камінь»);

«**День**» – символ початку чи зародження чогось нового: «День приходить, Діва родить»;

Приклад слів-символів з Пісні 5 [3, с. 55]:

Вертеп. За традицією оформлення сцени Різдва вертеп є зображенням народження Ісуса. У Біблії є багато згадок про це, зокрема про важливі елементи, що були присутні під час народження Бога у світ. Так, наприклад, цікавою є теорія Мередіта

Воррена про те, що тварини були пізніше включені у сцену як символ миру, спокійних часів [сайт].

Зоря — символ народження Христа. У Біблії написано, що народження Господа супроводжувалось появою зірки на небі: «Коли ж народився Ісус у Віфлеємі Юдейським, за днів царя Ірода, то ось мудреці прибули до Єрусалиму зо сходу, і питали: Де народжений Цар Юдейський? Бо на сході ми бачили зорю Його, і прибули поклонитись Йому» (1, Мт.2:1,2). Ісус є «яскравою ранковою зіркою», що символізує доленосну подію, Боже провидіння, що змінить усе. Про це Скворода пише так: «О, блаженні тії очі, що дивляться на сю тайну/ Що їх у світову злу північ/ Зоря привела до Бога».

Сіно символізує початок духовної еволюції. У притчі Сквороди «Убогий Жайворонок» є зображення худоби, що була поруч з Христом, та постіль новонародженого Сина Божого, яке автор називає «Царським ліжком».

Приклад символів із Пісні 6 (Водохресна), Пісні 16 («Вже хмара пройшла. Веселка радісно грає), байки «Орел та черепаха» та притчі «Вдячний Еродій» [3]:

Вода — символ очищення, трансформації; обряд хрещення Ісуса у річці Йордан; **Змія** — символ спокуси, гріхопадіння, диявола; **Ведро** — символ ясної погоди, небесної чистоти; згадується в Євангелії від Матвія як метеорологічне й образне явище; **Веселка** — символ щастя та порятунку людства після потопу; **Голуб** — символ Святого Духа, чистоти, миру; образ, що з'являється при Хрещенні Христа у вигляді голуба; **Орел** — символ Божої сили, духовної висоти, оновлення; **Еродій (лелека)** — символ вдячності, вірності, любові до батьків і віри в Бога; **Пішек (мавпа)** — символ безглузлого наслідування, легковажності й відсутності духовної глибини; **Павич (птах)** — символ королівської влади та перемоги Христа над смертю. **Всегоряще серце (вогонь)** — символ Божої присутності, очищення і натхнення; **Кифа (скеля)** — символ віри; **Олива** — знак Божого благословення.

У підсумку можна сказати, що символіка у збірці Сковороди виконує не лише естетичну, а й дидактичну функцію. Вона формує цілісну релігійно-філософську концепцію, в якій поєднуються Біблійне вчення, моральна ідея та поетична образність. Таким чином, символічна система філософа є живим елементом, що визначається своєю унікальністю та глибиною змісту.

Список використаних джерел

1. Біблія / пер. Івана Огієнка. WordProject. URL: <https://www.wordproject.org/bibles/uk/index.htm> (дата звернення: 28.05.2025).
2. Етимологічний словник української мови : в 7 т. Т. 5 / ред. кол.: О. С. Мельничук (гол. ред.), В. Т. Коломієць, Т. Б. Лукінова, Г. П. Півторак ; Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. Київ : Наукова думка, 2006. 705 с.
3. Повна академічна збірка творів / Григорій Сковорода ; за ред. Л. Ушкалова; НАН України, Ін-т л-ри ім. Т. Г. Шевченка, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди [та ін.]. Едмонтон; Торонто : Вид-во Канад. ін-ту укр. студій ; Харків : Майдан, 2011. 1398 с.
4. Фоменко О. С. Поняття «символ» і його осмислення у сучасній лінгвістиці. *Проблеми семантики слова, речення та тексту*. 2010. Вип. 25. С. 402–409. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pssrnt_2010_25_45 (дата звернення: 28.05.2025).
5. Собуцький М. А. Знак. *Велика українська енциклопедія*. URL: <https://vue.gov.ua/Знак> (дата звернення: 28.05.2025).

Оксана Хмелькова

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ЗАСОБИ ВПЛИВУ В СУЧАСНІЙ РЕКЛАМІ: ПСИХОЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ

У статті проаналізовано психолінгвістичні засоби впливу в сучасній рекламі. Розглянуто мовні прийоми, що впливають на свідоме та підсвідоме сприйняття аудиторії, а також підкреслено важливість емоційного та когнітивного впливу в рекламній комунікації.

Ключові слова: психолінгвістика, реклама, мовний вплив, емоції, комунікація.

The article analyzes psycholinguistic tools used in modern advertising. It explores linguistic techniques that affect both conscious and subconscious audience perception, emphasizing the importance of emotional and cognitive impact in advertising communication.

Key words: psycholinguistics, advertising, language influence, emotions, communication.

У сучасному інформаційному суспільстві реклама стала невід'ємною частиною повсякденного життя, активно впливаючи на свідомість та поведінку споживачів. Психолінгвістичний аспект реклами досліджує, як мовні засоби та психологічні механізми взаємодіють для досягнення ефективного впливу на аудиторію. Розуміння цих процесів є ключовим для створення ефективних рекламних повідомлень та для критичного сприйняття реклами споживачами.

Рекламний текст є основним інструментом комунікації між виробником і споживачем [1]. Його структура та зміст спрямовані на привернення уваги, виклик емоцій та спонукання до дії. Ефективний рекламний текст поєднує інформативність з емо-

ційною привабливістю, використовуючи лексичні, синтаксичні та стилістичні засоби для досягнення бажаного впливу.

У сучасній рекламі активно застосовуються різноманітні психолінгвістичні прийоми, які впливають як на свідомий, так і на підсвідомий рівні сприймання. Ці механізми базуються на здатності мови викликати певні емоції, асоціації, формувати установки та переконання. Розглянемо основні з них:

1. **Сугестія** (навіювання)

Сугестія — це навіювання ідей або образів без прямого логічного обґрунтування. У рекламі вона реалізується через використання імперативних форм, утверджувальних конструкцій, позитивно забарвлених епітетів.

Приклад:

«Купи зараз — і твоє життя зміниться!»

«Твоя шкіра варта найкращого догляду!»

Ці висловлювання не потребують доказів — вони апелюють до емоцій, створюють ілюзію правильного вибору.

2. **Мовні стереотипи**

Це усталені фрази, які швидко викликають знайомі образи або асоціації. Вони активізують попередній досвід адресата й формують позитивне ставлення.

Приклад:

«Народжено в Україні»

«Справжній смак дитинства»

Такі фрази викликають емоційно насичені асоціації з родинними цінностями, національною гордістю або ностальгією.

3. **Емоційно забарвлена лексика**

Рекламодавці часто використовують слова, що мають чітко позитивне або негативне емоційне забарвлення, щоб викликати потрібну реакцію.

Приклад:

«Неперевершений комфорт», «ідеальна чистота», «улюблений бренд мільйонів»

Такі слова передають емоції навіть без конкретного змістового навантаження.

4. **Імперативні конструкції** (команди)

Використання наказового способу дієслова надає рекламі динамізму, активності, створює ефект прямої комунікації зі споживачем.

Приклад:

«Обери краще!», «Спробуй уже сьогодні!», «Не зволікай!»

Імперативи часто супроводжуються обмеженням у часі або вигодою, що підсилює мотивацію до дії.

5. **Повтори** (репетиції)

Повторення ключових слів або фраз у рекламному тексті сприяє їх кращому запам'ятовуванню.

Приклад:

«Свіжість, свіжість, свіжість — зранку й до ночі»

Це створює ритм, полегшує перцепцію тексту та підсилює вплив.

6. **Ігри слів, каламбури**

Мовна гра активізує інтелектуальну діяльність адресата, робить текст оригінальним, веселим і таким, що запам'ятовується.

Приклад:

«Сік-сік — і ти вже свіжий!»

«Не йогурт, а любов із ложечки!»

Це також формує позитивне ставлення до бренду через емоційне залучення.

7. **Вживання іншомовних елементів**

Часто рекламисти використовують англіцизми або інші іноземні слова, щоб створити ефект «модності» або «глобальності».

Приклад:

«New formula», «Smart care», «Твій улюблений бренд — now smarter!»

Це створює уявлення про інноваційність, високі технології, прогресивність продукту.

8. Використання персоніфікації і звертання до «ти»

Персоналізація звернення формує відчуття близькості та довіри.

Приклад:

«Ти заслуговуєш на краще», «Ми піклуємось про тебе»

Це також змінює традиційну дистанцію між брендом і споживачем.

Вплив реклами на споживача здійснюється через комбінацію когнітивних та емоційних факторів. Когнітивний вплив передбачає передавання інформації про продукт, його характеристики та переваги. Емоційний вплив спрямований на виклик позитивних емоцій, асоціацій та бажань, пов'язаних з продуктом. Поєднання цих аспектів забезпечує глибший та триваліший вплив на споживача.

Сприйняття рекламного повідомлення залежить від індивідуальних особливостей реципієнта, таких як вік, освіта, культурний контекст та попередній досвід [2]. Рекламні тексти повинні бути адаптовані до цільової аудиторії, враховуючи її потреби та очікування. Використання знайомих мовних конструкцій, культурних символів та актуальних тем сприяє кращому розумінню та прийняттю рекламного повідомлення.

Психолінгвістичний аспект реклами є важливим чинником у створенні ефективних рекламних повідомлень. Розуміння механізмів мовного впливу дозволяє розробляти стратегії, що сприяють досягненню комунікативних цілей реклами. Водночас, критичне осмислення рекламних текстів споживачами сприяє формуванню свідомого ставлення до рекламної інформації та зменшує ризик маніпулятивного впливу.

Список використаних джерел

1. Волошина Н. В. Психолінгвістичні аспекти сприйняття рекламного тексту. *Молодий вчений*. 2018. № 4 (56). С. 156–178.
2. Kusá J. Psycholinguistic aspects of the process of text construction. *Journal of interdisciplinary research*. 2016. Vol. 6. Is. 1. Pp. 40–43.

ЛЕКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА СПОСОБИ ПЕРЕКЛАДУ БАГАТОКОМПОНЕНТНИХ ВІЙСЬКОВИХ ТЕРМІНІВ

Ця тема розглядає лексичні особливості багатокомпонентної військової термінології англійської мови та способи її перекладу українською. Досліджено структурні та семантичні типи багатокомпонентних термінів, проаналізовано основні перекладацькі трансформації, які застосовуються у військових текстах. Запропоновано практичні рекомендації для перекладачів військової документації.

Ключові слова: військовий переклад, багатокомпонентні терміни, калькування, експлікація, перекладацькі трансформації.

This topic examines the lexical features of multicomponent military terminology in English and how to translate it into Ukrainian. The structural and semantic types of multicomponent terms are analyzed, and the main translation transformations used in military texts are identified. Practical recommendations for translators of military documents are suggested.

Key words: military translation, multicomponent terms, calque, explication, translation transformations.

Термінологія — це сукупність мовних засобів для позначення спеціальних понять певної галузі. Військова лексика охоплює військові терміни — одиниці для позначення військових понять [8]; військово-побутову лексику — проміжний шар між термінологією та загальноживаними словами.

Основні ознаки військових термінів: точність і однозначність; чітка фахова семантика; виникнення для передавання спеціальної інформації [2, с. 14].

Способи утворення термінів: афіксація (*rocketeer*), словоскладання (*warhead*), конверсія (*to mortar*), аббревіація (*ROAD*), запозичення та зміна значення.

Фразеологізми та стійкі словосполучення: усталені конструкції (*to lift fire*), кодовані сигнали (*mayday*), військовий сленг (*no joy*).

Термін — слово/словосполучення, що позначає поняття галузі [4].

Військовий термін — стійка номінація поняття у сфері військової справи, зі суворо визначеним значенням.

До особливостей англійської військової термінології відносять активну афіксацію (69 афіксів, 45 % префіксальних) [1]; переважання іменників [2, с. 33]; формування словосполучень (*one-striper*).

Підходи до перекладу технічних термінів

Теорія перекладу — система положень і принципів щодо перекладацької діяльності [2]. Основні напрями: психологічний, літературний, етнографічний, історичний [7]). Провідним є лінгвістичне перекладознавство [3, с. 44].

Основні завдання теорії перекладу: опис і класифікація перекладацької діяльності; вивчення прагматичних чинників; розробка норм і принципів оцінки [6].

Грамаітичний аспект перекладу забезпечує адекватність, особливо для технічних і військових текстів, де синтаксична структура часто відрізняється від загальномовної [5, с. 32].

Структурні особливості багатокomпонентних військових термінів

Багатокomпонентні військові терміни — словосполучення з двох і більше частин, що точно передають складні поняття та легко утворюють нові номінації.

Основні моделі багатокомпонентних термінів:

Двокомпонентні терміни:

- N+N (іменник+іменник): *military police* — військова поліція, *weapon system* — система озброєння.
- Adj+N (прикметник+іменник): *heavy artillery* — важка артилерія, *light tank* — легкий танк.
- V+N (дієслово+іменник): *conduct reconnaissance* — проводити розвідку, *launch assault* — розпочати атаку.
- Participle I+N: *combat mission* — бойове завдання, *firing position* — вогнева позиція.
- Phrasal Adj+N: *air-to-ground missile* — ракета «повітря-земля», *man-portable launcher* — переносна пускова установка.
- Abr+N (абревіатура+іменник): *NATO forces* — сили НАТО, *RDF troops* — війська швидкого реагування.

Трикомпонентні терміни:

- Adj+Adj+N: *high-altitude reconnaissance plane* — літак для висотної розвідки, *light anti-tank weapon* — легка протитанкова зброя.
- Adj+N+N: *light infantry unit* — підрозділ легкої піхоти, *mechanized infantry battalion* — мотопіхотний батальйон.
- N+Adj+N: *military field hospital* — польовий військовий госпіталь, *army signal center* — армійський центр зв'язку.
- N+Prep+N: *firing range* — стрільбище, *commander of troops* — командувач військами.

Чотирикомпонентні терміни:

- Adj+N+Adj+N: *combat support unit* — підрозділ бойового забезпечення, *light infantry assault force* — штурмовий підрозділ легкої піхоти.
- N+N+Conj+N: *military police and security* — військова поліція та охорона, *command, control and communications* — управління, контроль і зв'язок.

П'ятикомпонентні терміни:

- Adj+N+Prep+N+N: *strategic defense initiative plan* – план стратегічної оборонної ініціативи.

Ці моделі забезпечують точний переклад військових понять із збереженням порядку слів і зв'язків.

Семантичні особливості багатокомпонентних військових термінів

Англійську військову термінологію умовно поділяють на 8 основних груп:

1. Загальні військові терміни (31,6 %): *full-time service* – дійсна служба; *army corps (AC)* – армійський корпус; *combat readiness* – бойова готовність;
2. Структура військової служби / рід військ (14 %): *Armed Forces* – збройні сили; *Regular Army (RA)* – регулярна армія; *Signal Corps (Sig C)* – війська зв'язку; *Army Intelligence and Security* – служба розвідки та безпеки.
3. Вид діяльності військових (11,8 %): *Commander-in-Chief (CINC)* – головнокомандувач; *Secretary of Defense (SECDEF)* – міністр оборони; *Secretary of the Navy (SN)* – міністр ВМС.
4. Назви військових організацій (11,8 %): *Department of the Navy (DN)* – міністерство ВМС; *Joint Chiefs of Staff (JCS)* – комітет начальників штабів; *Department of Defense (DoD)* – міноборони; *Army National Guard (ARNG)* – національна гвардія СВ.
5. Позначення зброї (10,8 %): *nuclear weapon* – ядерна зброя; *recoilless rifle* – зброя без віддачі; *hand grenade* – ручна граната;
6. Військові звання (7 %): *Brigadier General (BG)* – бригадний генерал; *Lieutenant General (LTG)* – генерал-лейтенант; *Chief Warrant Officer (CW)* – старший уорент-офіцер; *Staff Sergeant (SSgt)* – штабний сержант.
7. Військова форма одягу (7 %): *combat boots* – військові черевики; *semi-dress uniform* – парадно-вихідна форма; *shoulder*

sleeve insignia — нарукавний знак; *service uniform* — повсякденна форма.

8. Дії військ (6 %): *fight on foot* — вести бій у пішому порядку; *repel assault* — відбивати атаку; *maneuver forces* — маневрувати військами; *secure position* — зайняти позицію; *deploy troops* — розгортати війська.

Ця класифікація допомагає систематизувати термінологію за змістовими ознаками.

Способи відтворення військових термінів

Основні прийоми перекладу: транскрипція, транслітерація; калькування (37,2 %): *army group* — армійська група; лексико-семантична заміна (13,8 %): *warfare* — бойові дії; експлікація (описовий переклад, 12,6 %): *man* — укомплектовувати особовим складом.

Також застосовують: конкретизацію: *branch* — рід військ; компенсацію: *flag officer* — адмірал; генералізацію: *to move* — пересуватися.

Підсумовуючи, військовий переклад потребує особливої точності, адже помилки можуть впливати на розуміння наказів і ситуацій. Це особливо важливо для багатокомпонентних термінів. Найчастіше їх перекладають шляхом калькування, заміни, експлікації та конкретизації.

Найпоширеніші моделі:

N+Prep+N: *Rules of engagement, Line of sight*;

Adj+N+N: *High explosive grenade, Armored personnel carrier*.

Дослідження показало, що найбільше використовуються загальні військові терміни (31,6 %), що свідчить про прагнення стандартизувати мову.

Отже, вивчення лексичних особливостей багатокомпонентних термінів упорядковує військову термінологію та підвищує якість перекладу.

Список використаних джерел

1. Байло Ю. В. Особливості поняття «військовий термін» (семантичний аспект). *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя*. 2013. № 3. С. 62–65.
2. Балабін В. В. Теоретичні засади військового перекладу в Україні: монографія. Київ : Логос, 2018. 492 с.
3. Бондар Л. А. Механізми перекладу англійських термінів новоутворень українською мовою. *Філологічні студії*. 2019. Вип. 6.
4. Василенко Д. В. Розвиток словникового складу англійської мови військової сфери ХХ – початку ХХІ століття : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 «Германські мови», Запорізький національний університет, 2008. 22 с.
5. Галанова В. М., Яремчик І. А., Блощинський І. Г. Військовий переклад : навч. посібник. Хмельницький : Видавництво Національної академії Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького, 2006. 443 с.
6. Зайцева М. О. Особливості перекладу термінів на військову тематику. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова*. 2013. Вип. 10. С. 96–102.
7. Круглій О. Особливості перекладу військових термінів (на прикладі військово-промислової термінології). *Світ наукових досліджень*. 2022. № 12. С. 207–209.
8. Пальчевська О. С. Гуманітарне розмінування в Україні: комунікація, термінологія, словник. *Львівський філологічний часопис*. 2018. № 3. С. 197–201.

СМАКОВІ Й ГАСТРОНОМІЧНІ МЕТАФОРИ
В РАННЬОМУ ЕПІСТОЛЯРІЇ
МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО

У дослідженні, що перебуває на перетині лінгвістики й літературознавства, зроблено спробу виокремити смакові й гастрономічні метафори в ранньому епістолярії М. Коцюбинського (1886–1905 роки), згрупувати їх за ключовими словами (гірко, солодкий, киснути, смак, крихта, порція), розглянути визначальні семантичні відтінки та граматичні особливості аналізованих одиниць. Важливою рисою розвідки стало те, що паралелі між гуманітарною та кулінарною царинами розглянуто як прояв «духу часу» (Zeitgeist).

Ключові слова: смакова метафора, гастрономічна метафора, епістолярій, Михайло Коцюбинський, межа XIX і XX століть.

This research demonstrates the intersection of linguistics and literary studies. The paper represents an attempt to distinguish taste and gastronomic metaphors in the early epistolary work of M. Kotsyubynsky (1886–1905), to group them by key words, to consider the defining semantic nuances and grammatical features of the analyzed samples. The parallels between the humanitarian and culinary spheres are considered as a manifestation of the “spirit of the age” (Zeitgeist).

Key words: taste metaphor, gastronomic metaphor, epistolary work, Mykhailo Kotsyubynsky, the turn of the XIX and XX centuries.

На межі XIX і XX століть фактично в усіх сферах гуманітарного знання набуває особливо виразної актуалізації смакова й гастрономічна метафорика. Це може бути пов'язано з тим, що на

помежів'ї сторіч гуманітаристика починає виокремлюватися з-поміж інших наук і набувати ознак самостійного комплексу дисциплін, що зумовлює пошуки та оновлення власної мови, зокрема кризь аналогії з іншими царинами.

Якщо в українській реалістичній традиції переважала, за С. Павличко, «профанна сфера об'їдання» (започаткована, на думку дослідниці, І. Котляревським) [4, с. 505], то під час постановки модерністичної парадигми відбувається своєрідне культивування «гастрономічного естетизму». Цей вид естетизму знаходить віддзеркалення не лише в художніх текстах, а й у людському способі життя, коли суспільство розглядає їжу не тільки як засіб втамувати голод, а і як певний вияв краси, витонченості. Ймовірно, саме подібне прагнення до наскрізного естетизму й об'єднало дві сфери — гуманітаристику та кулінарію. Найяскравіший приклад такої єдності фіксуємо в О. Потебні, котрий розмежовує поняття «загальні почуття», що є безплідними для душевного розвитку, і «вищі почуття», у яких людина віднаходить їхнє власне достоїнство, красу. І тут лінгвіст проводить паралель саме зі сферою кулінарії: є різниця між грубим утамуванням голоду і насолодами гастронома, оскільки в другому випадкові людина більше зосереджена на властивостях уживаних продуктів, аніж на власних почуттях [5, с. 214].

Окрім О. Потебні, зразки яскравих гастрономічних метафор демонструють М. Зеров та Б. Грінченко. М. Зеров у своїх літературознавчих розвідках активно оперує таким поняттям, як «смак»: «...Цей вірш... не попадає в тон іншим, новим смакам» [2, с. 435]; «Ювілейний вибір поезій належить самому Олесеві — в ньому виявився особистий смак поета» [2, с. 374]. Б. Грінченко, говорячи про необхідне об'єднання «народу» та «інтелігенції», пише: «Ми не можемо ласувати смашними стравами в одній хаті з голодним чоловіком і не поділитися з ним нашою їжею» [1, с. 4].

Формування гуманітаристики як окремої сфери знання, прагнення до естетизму, постання модернізму як філософії та стилю зумовлюють переосмислення й сенсорики. Зір, слух, нюх, дотик і смак стають не лише «інструментами» сприйняття світу (як у реалістичній традиції), а й елементами, що здатні говорити самі про себе, демонструвати власну «красу». Саме тому в нашій роботі розмежуємо поняття «смакова» і «гастрономічна» метафори. Якщо друга, ясна річ, апелює конкретно до кулінарної царини, то перша стосується смаку як окремого сенсорного явища.

Рясне наповнення аналізованою метафорикою яскраво репрезентує спадщина М. Коцюбинського, котрий стає головною фігурою розвідки С. Павличко. Дослідниця висновує, що в листах письменника до колеги О. Аплаксіної превалує еротика, а в листах до дружини Віри – їжа [4, с. 512] (саме з листів до В. Коцюбинської ми вилучили найбільше ілюстративного матеріалу для нашої розвідки). Водночас, що парадоксально, задоволення від смачної їжі й еротичне збудження часто зливаються для митця в одному солодкому почутті, а любовні листи до Віри являють собою ескіз майбутніх листів до Олександри [4, с. 510–511]. Якщо в художніх творах М. Коцюбинський за допомогою заглиблення у смак страви дає змогу своїм героям утекти від небажаної емоції (борщ в оповіданні «В дорозі», слива в новелі «Intermezzo», горіхи в новелі «Дебют»), то у власному епістолярії смакові та гастрономічні метафори дозволяють автору висловити особистий настрій, почуття, психологічний стан.

Зібрані методом суцільної вибірки в листуванні М. Коцюбинського смакові та гастрономічні метафори групуємо за ключовими словами. У смакових метафорах виокремлюємо такі ключові слова.

Гірко: Так **мені гірко стало**, от як тобі часом при таких же умовах [3, с. 147]; **Мені так гірко**, так тяжко без тебе... [3, с. 184]; Як подумую, що моя Вірунечка... сама там у Чернігові і нема

кому її приголубити, поцілувати, то так **мені гірко стане...** [3, с. 197]. У наведених прикладах гірко, вочевидь, утворено від *гіркий* (перен.) — «сповнений горя, біди; тяжкий» [6]. Також в автора це слово означає — «сумно», «некомфортно». М. Коцюбинський використовує переважно прислівник, інші частини мови вжито зрідка. У всіх трьох випадках відприкметниковий прислівник демонструє синтаксичну вербалізацію (виконує функцію предиката), також усюди наявний займенниковий прислівник так зі значенням міри й ступеня.

Солодкий та похідні **солодко**, **осолодити**: Не женись... коли не хочеш зазнати великого й **солодкого щастя...** [3, с. 127]; Ворушать мене ті згадки, зо dna серця здійсмають вдячність й тиху радість, **солодке щастя** [3, с. 129]; В антрактах думка буяє десь вдома, коло Вірунечки — **і солодкою буває лише хвилинка, що вже минула** [3, с. 134]; Поки що цілую тебе, друже мій, серденько мое, **коханячко солодке** [3, с. 179]; Цілую тебе, **коханя моє солодке** [3, с. 235]; Так мене дорого коштує розлука ота! Особливо, коли знаєш, що й **тобі без мене не дуже солодко...** [3, с. 149]; ...Та зате ж **осолодили собі мандрівку склянкою татарської кави...** [3, с. 98]. Зауважимо, що М. Коцюбинський найчастіше вживає прикметник *солодкий* — (перен.) «який дає відчуття приємності або виражає задоволення, радість, насолоду» [6]; часто ця лексема сполучувана з іменниками *щастя*, *коханя*; двічі автор уживає цю смакову метафору у звертанні до дорогої людини.

Киснути — «бути в пригніченому стані; нудьгувати, сумувати» [6] (за нашими спостереженнями, найбільш часта смакова метафора в листуванні М. Коцюбинського аналізованого періоду): У нас **усі** чогось **киснуть** [3, с. 83]; Викликаю всю енергію свою, щоб що-небудь робити і **не киснути** [3, с. 137]; Читай, пиши, гуляй — тільки не турбуйся, не сумуй, **не кисни** [3, с. 136]; Не сумуй, дитиночко, **не кисни**, єдина [3, с. 195]; **Не допускай себе киснути...** [3, с. 201]; ...Тому-то **обіцяю** взяти себе в руки і **не киснути...** [3, с. 203]; **Я втомлююсь, кисну...** [3, с. 204]. Переваж-

но дієслово вжито у формі імператива із заперечною часткою *не*, трапляються випадки вживання дієслова у формі доконаного виду — **скиснути**: *Коли б хоч швидше приїздили, а то ми зовсім скиснело* [3, с. 83]; *Пиши мені хоч по кілька слів щодня, а то я... зовсім скисну* [3, с. 206]. Прислівник зовсім семантично підсилює повноту вираженої дії. Інколи адресант уживає прикметник *кислий* і вдається до відповідної фразеологізації: *А то прийшов нині листоноша — і ще здалеку, з кислій фізіології його дізнався я, що нічого для мене нема* [3, с. 98].

Смак і похідний прикметник **смачний** у стійких висловах та індивідуальних метафорах: *Певно пожалувала гроші пані Бонзи-ха, або й в цьому не тямить смаку* [3, с. 148]; *Як-не-як, а мені здається, що я маю здоровий смак і знаю межі реалізму* [3, с. 221]; *Цукерки ми поїли з великим смаком* [3, с. 82]; *...Смак поцілунка на устах лишився...* [3, с. 218]; *Давай очки, бровенята й устеньки, мої хороші смачні устеньки* [3, с. 146]; *Дуже мені не до смаку отакі вчинки управські* [3, с. 241]. В індивідуальних метафорах лексеми *смак* і *смачний* сполучувані з іменниками *поцілунок*, *уста* (*устеньки*), що засвідчує асоціативний зв'язок між гастрономією та еротикою для автора. За частотністю вжитку лексема / компонент *смак* переважає.

Ключовими словами гастрономічних метафор у листуванні М. Коцюбинського є такі.

Крихта: *...Думаєш — весело було? Ані крихти* [3, с. 247]; *Я чогось ні на крихту не вірю йому...* [3, с. 212]; *Погода у нас неможлива, весняна. Ані крихти снігу, їздять на колесах, скрізь вода, капає, мов у березні* [3, с. 207]. В усіх зразках конструкція із цим іменником здебільшого в родовому відмінку (один випадок — у знахідному з прийменником) та заперечною часткою *ні* / *ані*. Проте фіксуємо різну синтаксичну специфіку виділених одиниць: у першому випадкові це нечленоване речення, у другому — обставина міри й ступеня у двоскладному реченні, у третьому — головний член у формі підмета в співвідносній із одно-

складним генітивним реченням предикативній частині. Незважаючи на те що вислів *ані крихти* (і подібні) демонструє фразеологічну природу («анітрохи» [6]), показовим, утім, є те, що М. Коцюбинський уживає саме лексему *крихта*, яку первинно уналежнено до гастрономічної сфери.

Порція: Скільки поцілунків **пропало**, скільки **«порцій»**... [3, с. 129]; Цілую тебе міцно і сердечно, **даю** тобі заразом **всі належні «порції»** [3, с. 124]; **Нема цієї звичайної порції** – і наче дня нема, **пропав день** [3, с. 98]. Адресант нерідко використовує лапки щодо слова *порція* – тобто митець сам усвідомлює, наскільки відходить від первинної семантики лексеми («певна кількість харчового продукту, страви, признач. для споживання однією особою за один раз» [6]). Натомість письменник удається до вторинного, переносного значення: «узагалі певна кількість чого-небудь» [6]. Лексему *порції* М. Коцюбинський сполучає здебільшого з поцілунками, їхньою кількістю, щоденною «нормою» (знову виразна паралель між кулінарією та еротикою).

Метафори та фраземи, подані далі, нечастотні в листуванні М. Коцюбинського: ...**І радію заразом, що не довелось тобі закушати тих невгод, якими ми ситі вже** [3, с. 124]; Якби ти відала, як **я упиваюся ними** (листами. – В. Ш.)... [3, с. 140]; Так тут помішані і холод, і вино, і тепла одежа – що **нагадує вінегрет** [3, с. 152]; Так за день втомлюся, стільки всяких неприємностей, що увечері – **мов зварений** [3, с. 177]; ...Адже недурно я думаю, що ти зліплена не **з звичайного жіночого тіста**, а з якогось кращого, міцнішого й дорожчого матеріалу [3, с. 195]; Не встигли набрати «Свет и тени», так що воно **появиться завтра, якщо цензура не з'їсть** [3, с. 182]. Однією з найулюбленіших фразем автора є *горох з капустою* – «що-небудь нерозбірливе, невпорядковане» [6]: Зараз же, щоб не забути, **одповідь тобі на питання й ради твої, хоч знаю, що вийде горох з капустою...** [3, с. 145]; Тільки ця друга газета **виходить і по святах, щодня в ній все перемішане, горох з капустою...** [3, с. 194]; Словом – **горох з ка-**

пустою, нічого не розбереш, що там діється. **Кипить, мов в горищю** [3, с. 135]. В останньому прикладі вжито ще одну кулінарну фразему — **кипить, мов у горищю**.

Отже, смакові й гастрономічні метафори в ранньому епістолярії М. Коцюбинського не лише відтворюють внутрішній стан та емоції митця, а й виявляють тісний зв'язок зі сферою еротичного: *солодке кохання, порції поцілунків, смак поцілунку на вустах, смачні устоньки* тощо. Серед смакових метафор частими є з ключовими словами *гірко, солодкий, киснути, смак*; серед гастрономічних — *крихта, порція*. Якщо аналогії з гіркотою частіше говорять про стан адресанта (*гірко* — прислівник), то паралелі з солодкістю — про характеристику явищ, котрі авторові доводиться переживати (*солодкий* — прикметник), а подібність із кислотою — про дію, якої треба намагатися уникати (*не киснути* — дієслово). Водночас гастрономічні метафори з ключовими словами *крихта* й *порція* демонструють передусім кількісний вимір чогось. Перспективою дослідження може стати аналіз усієї епістолярної спадщини М. Коцюбинського в окресленому векторі смакової та гастрономічної метафорики.

Список використаних джерел

1. Грінченко Б. Перед широким світом. Київ : З друк. С. А. Борисова, 1907. XII, 320 с.
2. Зеров М. Українське письменство. Київ : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2002. 1301 с.
3. Коцюбинський М. Твори в шести томах. Київ : Видавництво Академії наук Української РСР, 1961–1962. Т. 5. Листи (1886–1905). 1961. 465 с., іл.
4. Павличко С. Пристрасть і їжа: особиста драма Михайла Коцюбинського. Павличко С. *Теорія літератури*. Київ : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2002. С. 505–524.
5. Потебня О. О. Естетика і поетика слова: Збірник. Пер. з рос. Київ : Мистецтво, 1985. 302 с. (Пам'ятки естет. думки).
6. Словник української мови (Академічний тлумачний словник в 11 томах). URL: <http://sum.in.ua/> (дата звернення 22.05.2025).

Марія Щербина

Національний університет «Киево-Могилянська академія»

МЕТА ВИКОРИСТАННЯ СЛЕНГІЗМІВ У РОМАНІ АНАСТАСІЇ НІКУЛІНОЇ «ЗГРАЯ»

Роботу присвячено вивченню різновидів мети використання сленгізмів у романі Анастасії Нікуліної «Згряя» на прикладах із твору. З особливою увагою розглянуто потребу вираження емоцій та суб'єктивного ставлення персонажів до певних ситуацій. У дослідженні проаналізовано взаємозв'язок емоційного стану та мовлення персонажів і персонажок твору.

Ключові слова: сленгізми, емоційно-експресивна лексика, емоційний стан, обценна лексика, професіоналізми, мовна економія, звертання.

The work is devoted to the studied types of purpose of using slang in Anastasia Nikulina's novel "The Pack" ("Zhraya") using examples from the text. Special attention is payed to the importance of the need to express emotions and the characters' subjective attitude to certain situations. The study analyzes the connection between the emotional state and the speech of the characters in the book.

Key words: slang, emotionally expressive vocabulary, emotional state, obscene vocabulary, professionalisms, language economy, address.

Вартим уваги мовознавців є таке мовне явище, як сленг, який часто у своєму мовленні вживають молоді люди і який слугує певним відображенням їхньої мовної картини світу [1, с. 35]. Характерними для сленгу є швидкоплинність, підвладність певній моді, непостійний лексичний склад, що відображає певні реалії, притаманні тому чи іншому періоду. Л. Ставицька зазначає, що

сленгом вважають різновид розмовної мови, який суспільство сприймає як підкреслено неофіційний [2, с. 40]. У художній літературі сленгізми використовують з метою увиразнення особистостей персонажів, демонстрації їхньої належності до певної соціальної, вікової групи тощо, а також задля вираження емоцій та суб'єктивного ставлення до певних ситуації чи подій.

Метою роботи є розглянути мету використання сленгізмів у мовленні персонажів роману Анастасії Нікуліної «Зграя».

Персонажі, зображені у книзі, є молодими людьми, які, спілкуючись між собою, активно використовують сленгізми, які можна умовно поділити за метою вживання. Переважно вони слугують як засіб вираження різних емоцій та психологічних станів, вербалізуючи їх.

Значну частину подібної лексики складають слова для виявлення радості чи схвалення. Досить часто їх застосовують у формі вигуків: «Я дивилася збоку, і це справді **вау!**» [4, с. 14], «**Ух ти, прикольно!**» [4, с. 139], «Ого, **нічого собі!**» [4, с. 143]. Подібні вигуки мають на меті відобразити радість та приємне здивування героїв у різних ситуаціях.

Персонажі також активно вживають слова, запозичені з інших мов, серед яких найчастіше використовують лексику англійського та російського походження: «О, **найс!**» [4, с. 137]; «**Окей, тоді можна робити!**» [4, с. 215]; «**Тема!**» [4, с. 138]; «О-о! **Красава!**» [4, с. 179]; «**Ваще агонь!**» [4, с. 125].

Іншою важливою групою слів є ті, які вживають для вираження здивування, недовіри чи сумніву. Серед них часто трапляються сленгізми, що мають іншомовне, зокрема російське походження: «Що за **розводняк?**» [4, с. 32]; «**Гоним?** – не повірив Люк» [4, с. 292].

У творі присутній широкий спектр лексики, використовуваної з метою образи чи приниження людини. Значну частину подібних слів складають назви тварин, ужиті з негативною конотацією, на кшталт: *вівця, коза, сучка*. Наприклад: «Ця **вівця** мене

вдарила...» [4, с. 150]; «Ну що, готова почути про себе правду, сучко?» [4, с. 149].

Можна також виокремити групу обценної лексики, що ґрунтується на знеціненні людських інтелектуальних здібностей та розумової діяльності в цілому. Найчастіше використовують слова: *дебіл*; *придурок*; *псих*; *ідіот*; *шизонутий* та інші. Часом у мовленні персонажів вони видозмінюються за допомогою суфіксів, що надає їм більшої експресивності: «Закрийся, **дебілоїд!**» [4, с. 41].

Крім того, можна згрупувати лексеми, що вказують на фізичні або моральні вади людини: «Гірше те, що мама любила цього **виродка**» [4, с. 223]; «Тебе знайдуть, **урод!**» [4, с. 219].

Персонажі також уживають слова, що мають на меті наголосити на соціальному статусі або походженні з негативної точки зору. До цієї групи належать широко вживані *мажор*, *гонник*, *нарік* та подібні слова, що використовують задля приниження людини відповідно до соціального прошарку населення, походження, належності до певної соціальної групи тощо: «Месна *гопота* вкупі з **бомжами** тут часто краде проводку й метал» [с. 44]; «Він типовий **гонник!** Йому б ще кепасік, семкі, посадити на картани і «єсть чьо, а еслі найду?» [4, с. 92]; «Ти типу теж **мажорка?**» [4, с. 221].

Іншою великою групою слів є такі, що покликані виражати невдоволення чи злість. Вони досить близькі з тими, які використовують з метою образи. Часто ці два типи лексики вживають одночасно, завдяки чому яскраво вираженими стають емоційність та експресивність мовлення. Лексеми умовно можна поділити на ті, що стосуються дій, учинків, і ті, що виражають абстрактні поняття і застосовуються у формі вигуків. Серед найпоширеніших слів на позначення дій можна назвати такі, як *задовбати*, *дістати*, *виносити мозок*, що використовують як синоніми до *дратувати*, *сердити*. До прикладу, у тексті подібні слова вживають у таких ситуаціях: «Що за розводняк? – психонув

Нік і вилкнув телефон, наштовхнувшись на роздратований погляд Дейва. – **Задовбали!**» [4, с. 32]; «Ти глянь, як Чіт **піниться**, – тихо сказав Люк Мажору. – Вона його явно **бісить**» [4, с. 18].

До лексем на позначення абстрактних понять або вигуків належать ні фіга, попадос, блін, бляха та інші: «**Бляха**, Чіте! Кре-тине, я так і знав, що ти вляпався!» [с. 262]; «Можє, ти ще й мазохіст? Боягуз, слабак і мазохіст. Ташо, у тебе прямо по-трійний **попадос**» [4, с. 131].

Для вираження емоції страху у книзі переважно також застосують широкий спектр обценної лексики: «От **йопт!**»; «**Ні хріна** собі!» [4, с. 207]. Крім того, характерним для вираження страху є слово **стрьомно**, яке вживають не лише під час безпосередньої загрози, а і як засіб для опису подібних ситуацій, що стосуються інших людей або відбулися в минулому: «Оце ти попав... **Стрьомно**» [4, с. 256].

Можна також виокремити невелику групу слів, використовуваних із метою звертання. Найчастіше, аби звернутися до іншої людини або групи людей, вживають такі лексеми: чувак, народе, бро, пацани. Цікаво, що деякі слова, як-от народе під час мовлення відмінюють: «**Народе**, я хотів вибачитися» [4, с. 289]. Тоді як, до прикладу, слово чувак, змін не зазнає: «**Чувак**, ти вже PUBG тестив?» [с. 30]. Окремо варто згадати лексему бро, що належить до іншомовної лексики й відповідно остаточно не завоювала українською мовою, а отже також не змінюється за відмінками: «Ти чого, **бро?**» [4, с. 54].

Характерною особливістю молодіжного мовлення є його спрощення з метою економії мовних засобів. Часто персонажам притаманне використання такого явища, як апокопа, завдяки чому процес мовлення стає динамічнішим і простішим. Зазнають впливу апокопи переважно такі слова, як: *мама*, *правда*, *зараз*, *ладно*, *чого*, *нормально*, *кароче* та інші, які належать до одних із найбільш уживаних. Унаслідок застосування апокопи, ці слова перетворюються на: *ма'*; *пра'*; *зара'*; *лан'*; *чо*;

норм; кароч. Завдяки цьому мовлення персонажів стає швидшим і коротшим, сприяючи спрощенню комунікації та динамічності діалогів: «**Ма'**, а ти не хотіла б переїхати? – Тарас відсунув тарілку й поклав голову на складені руки» [4, с. 59]; «Агонь, **пра'?** – мовив Нік, вилмикаючи телефон» [4, с. 199]; «З тобою все **норм?**» [4, с. 10].

Отже, сленгізми у романі Анастасії Нікуліної «Зграя» використані задля вербалізації емоцій та демонстрації психологічних станів персонажів. Усю лексику можна поділити за метою вживання, серед основних груп – лексеми на позначення негативних емоцій: роздратування, невдоволення, злості, страху тощо. Варто відзначити також роль лексики, яка має на меті принизити людину, звертаючи особливу увагу на такі аспекти, як зовнішність, риси характеру, інтелектуальні здібності, соціальний статус чи походження, що яскраво відображає ставлення персонажів одне до одного. Крім підвищення експресивності, сленгізми також уживають під час звертань, що впливає на характеристику персонажів та стосунків між ними. Сленгізми пристосовуються до різноманітних процесів української мови, зокрема іншомовні одиниці проходять шлях адаптації до її норм. Поширеними є такі явища, як апокопа, що функціонує задля мовної економії, яка є особливо притаманною молодіжному мовленню.

Список використаних джерел

1. Грабовий П. М. Український молодіжний сленг як лінгвокультурний феномен. *Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур. Пам'яті академіка Леоніда Булаховського*. 2010. Вип. 11. С. 34–38.
2. Ставицька Л. Арго, жаргон, сленг: соціальна диференціація української мови. Київ, 2005. 464 с.
3. Нікуліна А. Зграя : роман-виклик. Харків : Vivat, 2018. 320 с. (Книжкова полиця підлітка).